

מכתב המפקחת על הבנקים, סקירת מערכת הבנקאות לשנת 2019 ומחצית 2020

סקירה זו מתפרסמת בעיצומו של משבר וירוס הקורונה שהיכה בעולם כולו ושהוגדר על ידי קרן המטבע הבין-לאומית כמשבר הכלכלי החמור ביותר מאז המשבר הגדול של שנות ה-30 של המאה הקודמת. בישראל צפויה בשנת 2020 התכווצות משמעותית של התוצר ועלייה משמעותית באבטלה ויש אי-ודאות גדולה לגבי משכו של המשבר הבריאותי והשלכותיו על המצב הכלכלי.

סקירה זו מתייחסת ברובה להתפתחויות במערכת הבנקאית בשנת 2019, לפעולות שהפיקוח על הבנקים ביצע בשנים האחרונות לקידום תחרות – בראשן מתן רישיון לבנק חדש לאחר כ-40 שנה, השלמת הפרדת שתי חברות כרטיסי האשראי מהבנקים, השלמת הקמת מערכת נתוני אשראי על-ידי בנק ישראל, ליווי הקמת לשכת שירותי מחשוב לבנקים חדשים בהובלת משרד האוצר, וקידום פרויקט "בנקאות פתוחה"; קידום חדשנות וטרנספורמציה דיגיטלית בבנקאות ובעולם התשלומים; ועידוד התייעלות של המערכת, ולהתקדמות הרבה שחלה בשטח בשלושת הממדים הללו. זאת לצד תיאור צעדים נוספים שביצע הפיקוח על הבנקים ב-2019 לחיזוק ניהול הסיכונים המתפתחים, ובראשם חיזוק ניהול סיכונים הסייבר והטכנולוגיה בכלל, וביניהם חתימה על הסכם הבנות (MOU) עם מערך הסייבר הלאומי.

עם זאת ועל-רקע ההתפתחויות יוצאות הדופן שחלו לאחר תום השנה, אתייחס במכתבי זה למשבר הנוכחי, משבר וירוס הקורונה – לאופן שבו מערכת הבנקאות הייתה ערוכה אליו, למטרות שהפיקוח על הבנקים הגדיר בתחילת המשבר ולצעדים הרבים שבהם הוא נקט כדי להבטיח את יכולתה של המערכת לתמוך במשק לנוכח המשבר.

עם פריצתו פגש משבר וירוס הקורונה מערכת בנקאות ישראלית איתנה וערוכה לספיגתו של משבר גדול, ובעלת יכולת לתמוך במשק הישראלי.

עוצמתה של מערכת הבנקאות הישראלית היא תוצר של ההתנהלות השמרנית של הבנקים, שנובעת מהפיקוח ההדוק על הבנקים לאורך השנים. הפיקוח על הבנקים הגדיל מאז המשבר הפיננסי העולמי של 2008 את דרישות ההון והנזילות מהבנקים באופן משמעותי והציב דרישות להיערכות הוליסטית לתרחישי קיצון. דרישות אלה חיזקו את יציבות המערכת ואת מידת היערכותה למשבר כלכלי גדול. כך, יחסי ההון של הבנקים בישראל עלו בעקבות הדרישות מ-7.6% בשנת 2008 ל-11.2% בסוף שנת 2019 (כאשר ההון במערכת הבנקאות בישראל מחושב באופן שמרני ויחסי ההון

נאותים בהשוואה לבנקים מקבילים בעולם). במקביל, הפיקוח החמיר את המגבלות ואת האסדרה בנוגע לחשיפה של מערכת הבנקאות ללווים גדולים והוביל לצמצום סיכוני האשראי בעשור האחרון, תוך ירידה בהיקף ובמשקל האשראי לקבוצות הלווים הגדולות, הגדלת האשראי הקמעונאי שמפוזר בין לוויים רבים וגידול באשראי לדיוור, שבוצע במקביל לצעדים מקרו יציבותיים רבים, אשר הובילו לכך שהמינוף והסיכון לבנקים ולמשקי הבית מהמשכנתאות, אינו גבוה בהשוואה בין-לאומית. בנוסף, הפיקוח על הבנקים הגדיר לבנקים הנחיות מפורטות בנושא המשכיות עסקית ופעילות בשעת חירום.

הטרנספורמציה הדיגיטלית שעברה מערכת הבנקאות בשנים האחרונות, בליווי ובהנחיה של הפיקוח על הבנקים, אפשרה את המשך מתן השירותים הבנקאיים לציבור במשבר. כך, על אף המגבלות שהוטלו על-ידי הממשלה על יציאה מהבית והצורך לסגור לקבלת קהל את מרבית הסניפים במהלך המשבר, יכלו רוב הלקוחות לבצע את הפעילויות הבנקאיות היומיומיות מרחוק, ללא הגעה לסניף ובכך להימנע מהסיכון הבריאותי שעלול לנבוע מכך.

בתחילת המשבר הפיקוח על הבנקים הגדיר שלוש מטרות מרכזיות:

1. שמירה על כספי הציבור שמופקדים בבנקים ושמירה על יציבות הבנקים במשבר

הפיקוח דרש מהבנקים, מיד עם תחילת המשבר, להגיש לו ניתוח של ההתפתחויות הצפויות בכל בנק, תחת שני תרחישי קיצון. בתרחיש הראשון המשבר חמור, אך מסוף אפריל 2020 מתחילה יציאה מהירה ממנו; בתרחיש השני, המשבר נמשך לתוך 2021. על בסיס תרחישים אלה ניתחנו את מצב יציבות הבנקים ואת ההשלכות האפשריות של המשבר על יחסי ההון, הפסדי האשראי, הנזילות, הרווחיות ועוד. המסקנה הכוללת שעלתה מתוך תרחישים אלה היא שלמרות שהבנקים צפויים לספוג הפסדים גבוהים בתחום האשראי והנוסטרו, שיתעצמו ככל שהמשבר יימשך, המערכת וכל אחד מהבנקים בפני עצמו, יישארו יציבים.

על בסיס המידע שעומד בידינו בעת כתיבת סקירה זו, בתרחיש המרכזי לשנה הקרובה, שמניח שהיציאה של הכלכלה מהמשבר כבר החלה ותימשך אולם היא תהיה הדרגתית, שיעור הפסדי האשראי במערכת הבנקאות, שעמד על 0.3% מתיק האשראי ב-2019, צפוי לגדול באופן משמעותי, תוך שונות בין הבנקים, בהתאם לאופי פעילותו של כל בנק. הפסדי האשראי, לצד הפסדים

בגין התממשות סיכוני שוק, צפויים להשפיע משמעותית על השורה תחתונה של הרווח של הבנקים. למרות זאת, יחסי ההון צפויים להישאר גבוהים והבנקים יוכלו לספוג את הפגיעה.

אדגיש שהיכולת להעריך כיום מה תהיה ההשפעה המלאה של המשבר היא מוגבלת, שכן קיימת אי-ודאות גבוהה אודות ההתפתחויות הכלכליות, שנגזרת מאי-הוודאות אודות ההתפתחויות הבריאותיות. בשיח הכלכלי נוהגים לתאר תרחישים שונים של יציאה ממשבר באופן סכמטי - למשל, תרחיש "V" מתאר יציאה מהירה מהמשבר, "U" מתאר התאוששות אטית או תרחיש "W", שבו עלול להתרחש גל שני למשבר בטרם תחול התאוששות מלאה. בשלב זה מוקדם לחזות איזה מהתרחישים יתקיים וממילא יש קושי להעריך את ההשפעה המלאה שתהיה למשבר על הבנקים, אולם הניתוחים שביצענו מראים כי לבנקים יש יכולת לעבור את המשבר ולהישאר יציבים גם בתרחישים החמורים יותר. הערכה זו ניכרה גם בהתנהגות ואמון הציבור במהלך המשבר, שלמרות חומרת האירוע והירידות החדות במדדי המניות של הבנקים בחודש מרץ, הגדיל את פיקדונותיו בחשבונות העובר ושב בבנקים בצורה משמעותית.

כדי להמשיך ולשמר את היציבות, עוקב הפיקוח על הבנקים באופן הדוק ברמה יומית ושבועית אחר ההתפתחויות בבנקים. אנו מקיימים שיחות שוטפות עם מנכ"לי הבנקים ויושבי הראש של הדירקטוריון; הנחינו את הבנקים להגדיל את ההפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי כבר בדוחות הכספיים של הרבעון הראשון של 2020, בגישה צופת פני עתיד ודרשנו לחזק ולהתאים את ניהול סיכוני הסייבר וזליגת המידע, על רקע הגידול המשמעותי שחל בפעילות מרחוק במערכת הבנקאות ובפעילות הבנקאות הדיגיטלית.

2. סיוע לעסקים, משקי בית ולמשק במשבר

בהסתמך על יציבות המערכת הבנקאית החלטנו כבר בתחילת חודש מרץ 2020 לעודד את הבנקים לתמוך במשק באמצעות הגדלת האשראי למשקי בית ולעסקים ומתן אפשרות לדחיית החזרי אשראי, בגישה מאוזנת, למרות הסיכונים שצפויים מאי-עמידה של הלקוחות בתשלומי האשראי. לשם כך נקטנו במספר רב של פעולות במטרה למנוע מחנק אשראי ולהקל על לקוחות: כבר בתחילת המשבר קראנו להנהלות הבנקים לנצל את עודפי ההון כדי להעמיד אשראי לעסקים שטרם המשבר פרעו את חובותיהם כנדרש ונקלעו לקשיי נזילות; הפחתנו את יחסי ההון שנדרשים מהבנקים בנקודת אחוז, כדי לאפשר להם להגדיל את היצע האשראי למשק ובמקביל הורינו לבנקים לבחון את מדיניות הדיבידנדים במהלך המשבר; הבהרנו שהדרישות החשבונאיות מאפשרות לבנקים לדחות תשלומי אשראי ללווים, מבלי לסווג את האשראי בהשגחה מיוחדת, ובכך עודדנו את הבנקים לדחות החזרי אשראי ללקוחותיהם; אפשרנו ללקוחות להגדיל את נטילת האשראי הצרכני לכל מטרה כנגד משכון דירה והעלנו את מגבלת הריכוזיות הענפית בענף הבינוי והנדל"ן מ-20% ל-22% מתיק האשראי, כדי לאפשר לבנקים להמשיך ולתמוך בחברות בענף, שחלקן סבלו מחוסר יכולת לגייס מקורות בשוק ההון שעליו הן הסתמכו במידה רבה בשנים האחרונות. כל הצעדים הללו בוצעו בהוראת שעה לתקופת המשבר, ותוך כדי כך שעקבנו אחר הצעדים שביצעו רגולטורים מקבילים אלינו בעולם.

בנק ישראל הפעיל במקביל כלים מוניטריים רבים כדי לייצב את שוק ההון, להגדיל את הנזילות השקלית והדולרית ולהקל על עלויות האשראי, באמצעות התערבות בהיקף חסר תקדים בשוק אגרות החוב הממשלתיות, הזרמת נזילות במט"ח באמצעות מכרזי החלף שקל-דולר והורדת ריבית בנק ישראל ב-0.15 נקודת אחוז, ועוד.

צעדי בנק ישראל ובתוך כך הפיקוח על הבנקים, אפשרו לבנקים לסייע לעסקים ולמשקי הבית ובחודשיים הראשונים של המשבר (מרץ-אפריל) הועמד אשראי בהיקף חסר תקדים של 21 מיליארד ₪, גידול בקצב שנתי של 12%, אם כי הגידול באשראי לא היה אחיד על פני המגזרים השונים. עיקר הגידול באשראי היה לעסקים בינוניים וגדולים, תוך שאלה עושים שימוש במסגרות האשראי שהוקצו להם קודם למשבר, ולמשכנתאות. עם זאת, יתרת האשראי לעסקים

קטנים ירדה בחודשים מרץ ואפריל, על רקע הגידול החד בסיכון שבמתן אשראי לעסקים אלה והעובדה שהבנקים המתינו להשקת קרן למתן אשראי לעסקים קטנים אשר מותאמת למשבר, בערבות משרד האוצר. מרגע שהושקה הקרן בערבות האוצר (ערבות בגובה כולל של 15%), ב-1 לאפריל, הבנקים החלו להעמיד אשראי לעסקים קטנים בקצב מהיר מאוד, בעוד שהביקוש עלה משמעותית על ההיצע של הכספים שהקצה האוצר לקרן. עד לאמצע חודש מאי העמידו הבנקים אשראי בהיקף של 7.2 מיליארדי ₪ לכ-20 אלף עסקים קטנים. במקביל, **בחודשיים הראשונים של המשבר חלה ירידה חדה באשראי הצרכני**, של כ-7 מיליארדי ₪ (ללא משכנתאות), שנבעה בעיקרה מירידה בביקוש לצריכה (והתבטאה גם בירידה של כ-40% בהוצאה בכרטיסי אשראי במהלך חודש אפריל).

לצד שינויים אלה באשראי הבנקים דחו את תשלומי האשראי למספר חודשים לחלק גדול ממשקי הבית והעסקים הקטנים שפנו אליהם, כ-450 אלף לקוחות. בנוסף, הבנקים נענו לקריאת הפיקוח על הבנקים והכריזו על הפסקת חלוקת הדיבידנד, כדי להבטיח את מקורותיהם להרחבת האשראי למשק.

על רקע הקשיים הגדולים של לקוחות הבנקים עקב המשבר החל להתפתח כעס ציבורי כלפי הבנקים על דיווחים אודות עליה בשיעורי הריביות. הגידול בסיכון שבמתן אשראי לעסקים ולמשקי בית, לנוכח ההרעה במצב הכלכלי, ועליית התשואות בשוק ההון, שמייקרת את עלות גיוס הכסף, פעלו לעלייה בריבית על האשראי. לנוכח זאת הבהרנו במכתב ליושבי הראש ומנכ"לי הבנקים, שהפיקוח מצפה שהבנקים ירתמו לסיוע למשק ויתמחרו את ההלוואות בראיה הוליסטית, אף אם תוך פגיעה בשולי הרווח של הבנק. הנתונים בפועל הראו כי הריביות על האשראי לעסקים מסחריים וגדולים לא עלו בחודשיים הראשונים של המשבר, וכך גם הריביות על אשראי צרכני. לעומת זאת, הריביות על משכנתאות עלו בכ-0.5 נקודת אחוז, ואילו הריביות על אשראי לעסקים קטנים ירדו משמעותית (מ-5% ערב המשבר ל-3.8% בסוף אפריל), בעקבות פעילות הקרן לעסקים קטנים בערבות הממשלה וההלוואות המוניטריות הייעודיות שהציע בנק ישראל לבנקים בריבית של 0.1%, לצורך מתן האשראי לעסקים קטנים וזעירים.

3. הבטחת שירות בנקאי חיוני לציבור, גם במשבר

מיד עם תחילת המשבר פעל הפיקוח על הבנקים להבטחת ההמשכיות העסקית של מערכת הבנקאות, כדי שאספקת שירותי הבנקאות השוטפים לציבור הרחב לא תיפגע. הנחינו את הבנקים להתאים את אופן העבודה של כח האדם כך שלא יושבתו יחידות שלמות בבנק גם אם תהיה הדבקה של חלק מהעובדים. הבנקים הונחו, בהתאמה להנחיות משרד הבריאות, לסגור חלק גדול מהסניפים לקהל רחב, כדי לצמצם את הסיכון הבריאותי ללקוחות ולעובדים, אך נדרשו במקביל להמשיך ולספק את החלק הארי של השירותים החיוניים ללקוחות מרחוק - בטלפון ובדיגיטל. הסרנו חסמים באסדרה ובחקיקה כדי להקל על תהליך ההצטרפות לשירותי הבנקאות בתקשורת, לאפשר לקבל שירותים בטלפון ביתר קלות ולחתום על משכנתאות מרחוק. הנחנו את הבנקים להנפיק כרטיסי דביט לאוכלוסיות מקבלי קצבאות מביטוח לאומי ולפושטי רגל, שטרם המשבר לא היו בעלי כרטיס דביט או כרטיס אשראי, כדי לאפשר להם להימנע מלהגיע לסניף לצורך ביצוע פעולות ומשיכת מזומנים; והחלטנו להשהות הגבלת חשבונות של לקוחות בשל שיקים שחזרו, במטרה לסייע לעסקים ולמשקי בית שנקלעו לקשיים תזרימיים.

המשבר הציף בפני הפיקוח על הבנקים לא מעט דילמות ואתגרים והצריך חשיבה שונה מאשר בעת שגרה. לדוגמה, שאלנו את עצמנו האם עלינו לעודד את מערכת הבנקאות ליטול יותר סיכונים, דווקא בתקופה שבה הסיכונים מתעצמים?

עסקים רבים עלולים שלא לשרוד את המשבר ויש חשש שחלק מהעובדים שיצאו לחל"ת, לא יוכלו לחזור למקומות העבודה שלהם במהרה, כך ששיעור האבטלה יוותר גבוה למשך זמן ממושך יחסית.

כיצד מגדילים את היצע האשראי למשק ובה בעת מבטיחים שכספי פיקדונות הציבור, שהם המקור המרכזי להעמדת האשראי, יישמרו בטוחים? התפיסה של בנק ישראל היא שכדי לצמצם את הסיכון למיתון כבד ומתמשך במשק, לסייע להנעת גלגלי המשק ולהבטיח יציאה מהירה מהמשבר, חשוב שהבנקים יגדילו את התיאבון לסיכון, והכל אנג' חיתום איכותי וניהול סיכונים מושכל. לנוכח הסיכון הגבוה שקיים במתן אשראי בעת הזו, יצר הפיקוח את התנאים ואת התמריצים האסדרתיים לשם הגדלת היצע האשראי, אך לא חייב את הבנקים להעמיד אשראי בכל מצב. החיתום וההחלטות

העסקיות יבוצעו, כתמיד, על ידי הבנקים, שלהם יש את הידע ואת הכלים לבחון מי מהלווים יוכל לעמוד בפירעון האשראי ולהעריך את מידת הסיכון. כאן המקום להדגיש, שמערכת הבנקאות יכולה להעניק סיוע תזרימי לאזרחים ולעסקים במשבר אולם אין היא יכולה להחליף את הסיוע הממשלתי שנדרש לעסקים ולמשקי הבית במשבר ריאלי כה גדול. בתוך כך, יש חשיבות בערביות ממשלתיות להעמדת אשראי לעסקים קטנים בענפים השונים, בשיעור שמותאם לסיכונים שנובעים מהמשבר, כפי שהדבר נעשה במדינות שונות.

לסיכום

הפיקוח על הבנקים עשה עם פרוץ המשבר שימוש במגוון רחב של כלים, שחלקם יושמו זו הפעם הראשונה, כדי לתמוך במאמץ לצמצם את פגיעתו של המשבר במשק. למרות זאת יש לעסקים ולמשקי בית רבים קושי גדול מאוד כיום והפתרונות מכיוון מערכת הבנקאות יכולים אך ורק להוות השלמה לפתרונות שמבוססים על הסיוע הממשלתי. הפיקוח על הבנקים ימשיך לשמור על יציבות מערכת הבנקאות ועל כספי הציבור, יאפשר ויעודד את הבנקים לסייע למשק בהעמדת אשראי ויבטיח שירות בנקאי חיוני רציף לטובת כלל הציבור והמשק.

ולסיום, בנימה אישית, אני משלימה בימים אלה חמש שנים שבהן הייתה לי זכות גדולה להיות חלק מבנק ישראל ולשרת את הציבור. אני מודה לעובדי ולמנהלי הפיקוח על הבנקים ולבנק ישראל כולו ומאחלת לכולם ולמפקח על הבנקים הנכנס, יאיר אבידן, שתמשיכו להיות מגדלור של מקצועיות כלכלית, לטובת המשק הישראלי.

ד"ר חדזה בר

המפקחת על הבנקים

פרק א' - התפתחויות וסיכונים במערכת הבנקאות

מערכת הבנקאות הישראלית המשיכה בשנת 2019 לשמור על חוסנה ועל יציבותה, תוך המשך התאמתה לסביבה העסקית והתחרותית המשתנה ולשינויים הטכנולוגיים. התפתחויות אלה הובילו לכך שהבנקים הישראלים נכנסו למשבר הקורונה בנקודת פתיחה טובה ואיפשרו לפיקוח על הבנקים לנקוט בשורה ארוכה של צעדים, שמטרתם לסייע למשק על ידי הרחבת היצע האשראי למשקי הבית ולעסקים.

הפיקוח על הבנקים פעל לאורך השנים האחרונות לחיזוק איתנותה של המערכת הבנקאית ולהפנמת לקחי המשבר הפיננסי העולמי משנת 2008. למרות שהשלכותיו הישירות של המשבר הפיננסי על הכלכלה הישראלית היו מצומצמות הוא הוביל את הפיקוח על הבנקים לבצע שינויים אסדרתיים משמעותיים במאפייני מערכת הבנקאות הישראלית. הפיקוח על הבנקים למד היטב את הסיכונים הקיימים והמתפתחים ופעל להיערכות הבנקים להתמודדות עימם בטרם יתרחשו. כתוצאה מכך חלו שינויים משמעותיים רבים במאפייני מערכת הבנקאות הישראלית. דוגמאות בולטות הן שהפיקוח פעל לשיפור איכות ההון הבנקאי והיקפו (להרחבה בנושא התפתחות ההון במערכת הבנקאות הישראלית ראו תיבה א'-4 בסקירה זו); לשיפור יכולת מערכת הבנקאות להתמודד עם סיכון נזילות על ידי הטמעת המלצות באזל ליחס כיסוי הנזילות; לשיפור איכות תיק האשראי וביזור ריכוזיותו; לעידוד מערכת הבנקאות להתייעל תוך צמצום כוח האדם ומספר הסניפים והרחבת השימוש בטכנולוגיה מתקדמת שמאפשרת הרחבה של מגוון השירותים הבנקאיים, מתן שירותים בנקאים באמצעים דיגיטליים וייעול תהליכי עבודה (להרחבה בנושא תהליך ההתייעלות במערכת הבנקאות הישראלית ראו תיבה א'-2 בסקירה זו); לעידוד ולסיוע למערכת הבנקאות בהיערכותה השוטפת ובהיערכותה להמשכיות העסקית ולמגוון רחב של סיכונים טכנולוגיים, לרבות לאירועים ולסכנות שכרוכים בהתממשות אירוע סייבר; לשיפור מערכי ניהול הסיכונים, בין היתר, להכיר ולבחון את מערך הסיכונים שעומדים מאחורי הבנק תוך שימוש בכלי של תרחישי קיצון (להרחבה על תרחיש הקיצון שנבחן בשנת 2019 ראו תיבה א'-1 בסקירה זו); ועוד.

סביבת המקרו המיטיבה בשנים אלה, השפיעה במקביל אף היא באופן חיובי על ביצועי המערכת. כך היו שיעורי האבטלה במשק בשנת 2019 נמוכים מאי פעם (3.5%) ובראשית שנת 2020 אף מעט מתחת לזה, במקביל לעלייה בשיעור ההשתתפות בשוק העבודה ובשכר הריאלי והצמיחה עמדה על כ-3.3%. כל אלה תרמו לשיפור באיכות האשראי הבנקאי והובילו לירידה בהוצאות להפסדי אשראי. האשראי

שהעמידו הבנקים לכל מגזרי הפעילות גדל במקביל, דבר שתמך בצמיחת המשק והניב למערכת הבנקאות הכנסות מריבית ומעמלות, כך שרווחיות מערכת הבנקאות בשנים אלה התייצבה גם בהשוואה בין-לאומית על רמה נאותה (להרחבה בנושא השוואה של מאפייני מערכת הבנקאות בישראל לאלה שבעולם ראו תיבה א'-3 בסקירה זו).

שלושה בנקים ישראלים התמודדו בשנים האחרונות עם חקירות של הרשויות בארה"ב שנוגעת לפעילותם מול לקוחותיהם האמריקאים ולעבירות של החוק האמריקאי שבוצעו על ידי הבנקים ועובדיהם. חקירות אלה הסתיימו בתשלום קנסות על ידי כל אחד מהבנקים בהיקפים משמעותיים ולוו גם בהוצאות בהיקפים משמעותיים על שירותים מקצועיים נוספים שכרוכים בחקירות אלה. כך, בנק מזרחי שילם קנס בגין חקירותיהם בסוף 2019 ובנק הפועלים שילם קנס בתחילת 2020. בשנים האחרונות צומצם באופן משמעותי היקף הפעילות של הבנקים הישראלים בחו"ל, וסיום החקירות מפחית במבט צופה פני עתיד את סיכון הציות שעמו יתמודדו הבנקים (ראו הרחבה בסעיף שדן בנושא 'התוצאות העסקיות').

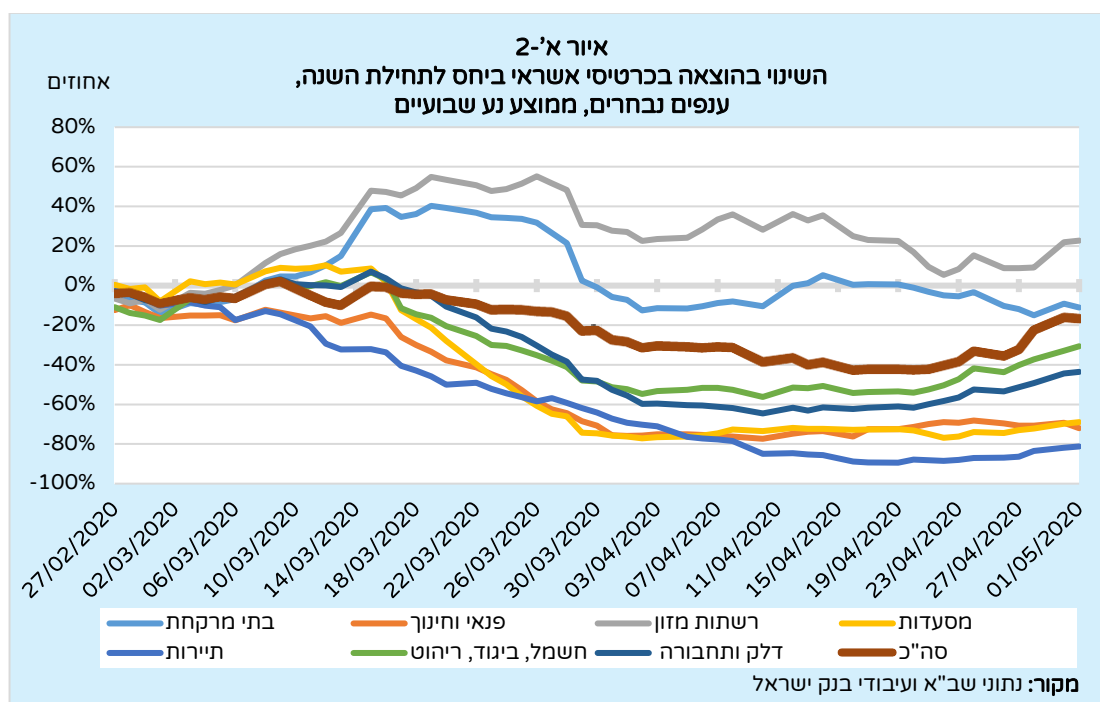
הבנקים הישראלים נכנסו למשבר הקורונה בנקודת פתיחה טובה כתוצאה מהתפתחויות אלה. מצבם הטוב של הבנקים ערב המשבר התבטא, בין היתר, בחלוקת דיבידנדים ובביצוע רכישה עצמית של מניות בשיעורים ניכרים, כמו גם בהמשך מגמת העלייה במדד מניות הבנקים, שהייתה גבוהה בהשוואה למדד ת"א 125 ולמדדי מניות הבנקים בארה"ב ובאירופה (איור א'-1). העלייה במדד מניות זה והעובדה שחמשת הבנקים הגדולים נמצאו בסוף שנת 2019 ביחס שוויון שוק לספרים (MV/BV) בסביבת או מעל ל-1, משקפים את אמון הציבור במערכת הבנקאות.

מדד מניות הבנקים עלה בשנים האחרונות יותר ממדד ת"א 125 וממדדי מניות בנקים בארה"ב ובאירופה

מאז התפרצות נגיף הקורונה בישראל, ניכרת פגיעה משמעותית בביצועי הכלכלה. שיעור הבלתי מועסקים (מובטלים ועובדים שיצאו לחל"ת על רקע משבר הקורונה) עלה חדות למעל ל-25% והפעילות העסקית נפגעה באופן מהותי. עדות לפגיעה זו ניתן לראות בירידה של כ-40% בהוצאות משקי הבית בכרטיסי אשראי במהלך חודש אפריל בהשוואה לערב המשבר (איור א'-2). על פי תחזית חטיבת המחקר מה-6 לאפריל, התוצר צפוי להתכווץ ב-2020 בכ-5.3% והאבטלה תעלה ל-8% במחצית השנייה של השנה, ואילו קרן המטבע הבין-לאומית צופה שהתוצר הישראלי יתכווץ בשנת 2020 ב-6.3% והאבטלה תאמיר בסוף השנה לכדי 12%.

הוצאות משקי הבית בכרטיסי אשראי ירדו חדות עם תחילת המשבר

מצבה האיתן של מערכת הבנקאות ערב תחילת משבר הקורונה איפשר **לפיקוח על הבנקים לפעול**, בשורה ארוכה של צעדים, במטרה לתרום לצמצום הפגיעה במשק ולהרחיב את היצע האשראי הבנקאי למשקי הבית ולעסקים (להרחבה על פירוט הצעדים שנקט הפיקוח על הבנקים ראו תיבה ג'-1 בסקירה זו). המצב האיתן איפשר לבנקים להעמיד בתוך שבועות ספורים אשראי בהיקפים משמעותיים מאוד, ששקולים להיקף שניתן בתקופות שגרה ביותר משני רבעונים (להרחבה על התפתחויות האשראי מאז תחילת משבר הקורונה ראו תיבה א'-5 בסקירה זו). המצב האיתן משתקף גם בהמשך קיומו של **אמון הציבור** במערכת הבנקאות, שמתבטא בגידול ניכר בפיקדונות הציבור בבנקים, שמקורם בנכסים שנמשכו משוק ההון.

השפעת משבר הקורונה על מערכת הבנקאות הישראלית מצומצמת עד כה, שכן הקשיים של משקי הבית ושל העסקים לא מתורגמים עדיין באופן ניכר לפגיעה באיכות האשראי הבנקאי, אולם משבר הקורונה צפוי לתת את אותותיו בעתיד ולהשתקף באופן ניכר בתוצאותיהן העסקיות של הבנקים (להרחבה על עדויות ראשוניות להיקף הפגיעה הצפוי דרך ניתוח דוחות כספיים של בנקים זרים ראו תיבה א'-6).

1. התוצאות העסקיות

רווחיותה של מערכת הבנקאות הייתה בשנים האחרונות נאותה והושפעה מאוד מגידול באשראי שהעמידו הבנקים לציבור, מההוצאות הנמוכות להפסדי אשראי ומהשיפור ביעילותם של הבנקים – על רקע הצעדים הנחוצים שבוצעו. רווחיות זו תרמה גם לגידול בהון והובילה למוכנות גבוהה של מערכת הבנקאות להתמודדות עם משבר הקורונה. הרווח הנקי של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות גדל בשנת 2019 בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד (4.1%) ועמד על כ-9.5 מיליארד ₪¹ (לוח א'-3). הבנקים המשיכו להציג רווחיות נאותה והתשוואה להון עמדה על כ-8.2%, מעט מתחת לממוצע בעשור האחרון (כ-8.7%, איור א'-3). הרווחיות של הבנקים הושפעה השנה לחיוב מגידול בהכנסות הריבית נטו² (5.2%), בעיקר בעקבות הגידול בהיקפי האשראי לציבור בישראל ומירידה קלה בהוצאות התפעוליות (1.1%). מנגד, הרווח הנקי הושפע לשלילה מגידול משמעותי בהוצאות בגין הפסדי אשראי (כ-49%), בעיקר כתוצאה מגידול משמעותי בהוצאה בקבוצת הפועלים כתוצאה, בין היתר, מהשלכות ראשוניות של משבר הקורונה^{3,4} וכן מירידה בהכנסות המימון שאינן מריבית (4%). הצפי הוא שבדוחות הכספיים של שנת 2020 ישפיע משבר הקורונה באופן משמעותי על ההוצאות להפסדי אשראי בכל הקבוצות הבנקאיות, הן בענפים שונים במגזר העסקי והן במגזר משקי הבית. ההכנסות מעמלות והוצאות בגין משכורות והוצאות נלוות נותרו השנה ללא שינוי.

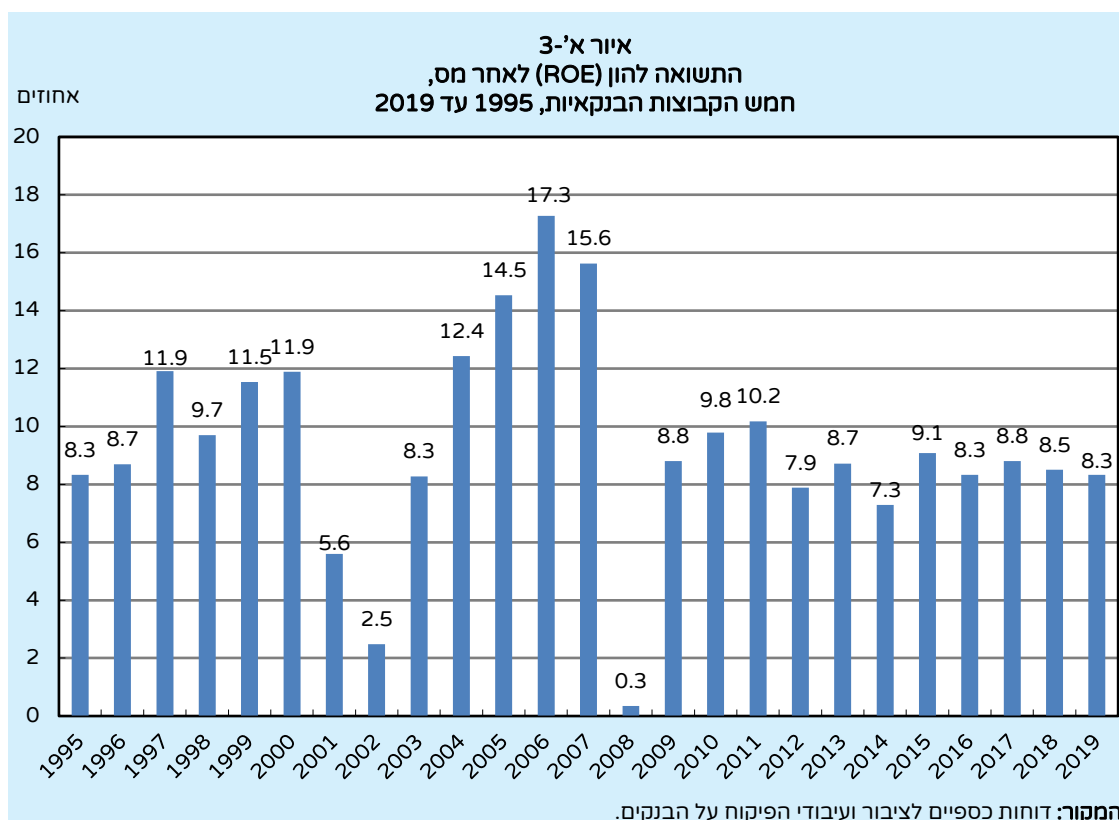
¹ הנתונים בחלק זה מוצגים בניכוי השפעת ההפרדה של חברת לאומי קארד מקבוצת לאומי. כלומר, בניכוי הרווח של קבוצת לאומי ממכירת חברת לאומי קארד בשנת 2019 (314 מיליון ₪, לפני מס) וחלקה של קבוצת לאומי בתוצאות של חברת לאומי קארד בשנת 2018 (158 מיליון ₪, לאחר מס). יחד עם זאת, הנתונים שמופיעים בלוחות ובאיורים מוצגים על פי הנתונים שמופיעים בדוחות הכספיים, כלומר ללא ניכוי השפעת ההפרדה. ללא ניכוי השפעת הפרדת חברת לאומי קארד מקבוצת לאומי, גדל הרווח הנקי של חמש הקבוצות הבנקאיות בשנת 2019 בכ-4.7% ועמד על כ-9.7 מיליארד ₪. כמו כן, גם נתוני קבוצת הפועלים מוצגים בחלק זה בניכוי השפעת ההפרדה של חברת ישראלכרט (הן בטקסט והן בלוחות ובאיורים) שכן פעילותה מוצגת בדוחות הכספיים של שנת 2018 כפעילות מופסקת, ועל כן אינה משפיעה על התוצאות העסקיות של הקבוצה (אך כן מוצגת כחלק מהמאזן שלה).

² הכנסות ריבית בניכוי הוצאות ריבית.

³ ההוצאה להפסדי אשראי בקבוצת הפועלים הושפעה מהשלכות משבר הקורונה, כפי שהיו ידועות למועד עריכת הדוחות, בעיקר בגין לווים שקשורים לענפים שנפגעו מהמשבר (בעיקר אנרגיה, תעופה ותיירות).

⁴ קבוצת הפועלים הייתה האחרונה מבין הקבוצות הבנקאיות הגדולות שפרסמה את הדוח השנתי לשנת 2019 (18.3) ועל כן הייתה היחידה שכללה התייחסות כמותית להשפעות המשבר בדוח הכספי. יתר הקבוצות הבנקאיות פרסמו את הדוח הכספי לשנת 2019 בתאריכים מוקדמים יותר ועל כן התייחסותם למשבר הקורונה הייתה מצומצמת יותר ואיכותית מטבעה, בהתאם להתפתחויות שהיו ידועות באותה נקודת זמן.

הבנקים המשיכו להציג רווחיות דומה לממוצע בעשור האחרון

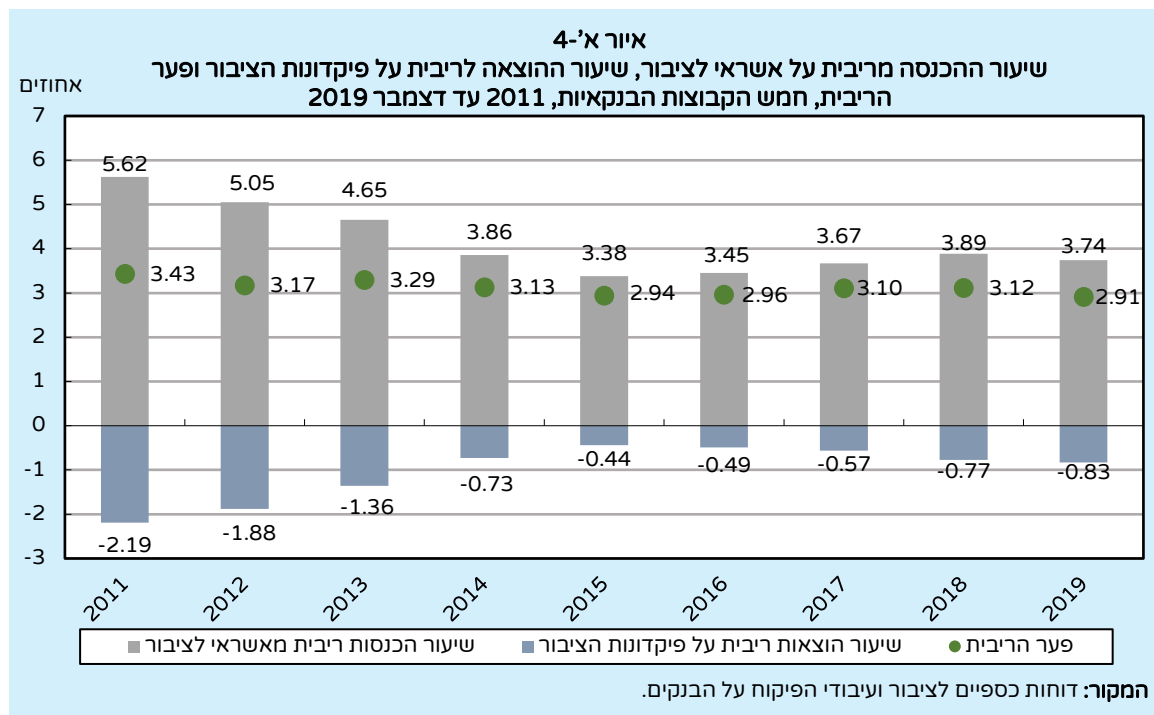
על אף סביבת הריבית הנמוכה ששוררת במשך מזה זמן רב ופועלת לשחיקת מקורות הרווח המבניים של הבנקים, הכנסות הריבית נטו המשיכו לגדול זו השנה הרביעית ברציפות (5.2%). מקור הגידול בהכנסות הריבית נטו הוא בהמשך הגידול בהיקפי האשראי לציבור בישראל וכן בירידה בשיעור ההוצאה של הבנקים בגין אג"ח. הגידול קוזז במידה מסוימת על ידי ירידה בשיעור ההכנסה של הבנקים על אשראי לציבור בישראל (לוחות א'-4-5), שבאה לידי ביטוי בשחיקה של פער הריבית⁵ (איור א'-4, לוח א'-5) ומהשפעת הירידה במדד המחירים לצרכן בהשוואה לשנת 2018⁶. המרווח הפיננסי⁷, שמשקף את יכולת הבנק להפיק תשואה מפעילות נשאת ריבית, נותר השנה ללא שינוי ניכר (איור א'-5). מגמת הירידה בשיעור הריבית על אשראי שניתן במהלך השנה במגזרי משקי הבית (הצרכני והדיר) והעסקים הקטנים והזעירים נמשכה, בעוד שבקרוב העסקים הבינוניים והגדולים חלה עלייה בשיעור הריבית (איור א'-25). הגידול בהכנסות הריבית קוזז בחלקו על ידי עלייה משמעותית של ההוצאות להפסדי אשראי

⁵ הפער בין שיעור ההכנסה מריבית על אשראי לציבור לבין שיעור ההוצאה לריבית על פיקדונות הציבור.
⁶ שיעור עליית המדד הידוע בשנת 2019 עמד על 0.3% בהשוואה ל-1.2% בשנת 2018. השפעת הירידה בשיעור המדד הידוע בהשוואה לשנת 2018 עמדה בארבע הקבוצות הבנקאיות הגדולות (ללא קבוצת הבינלאומי) על כ-460 מיליון ש"ח.

⁷ היחס בין הכנסות הריבית נטו לסך הנכסים הכספיים שמניבים הכנסות מימון.

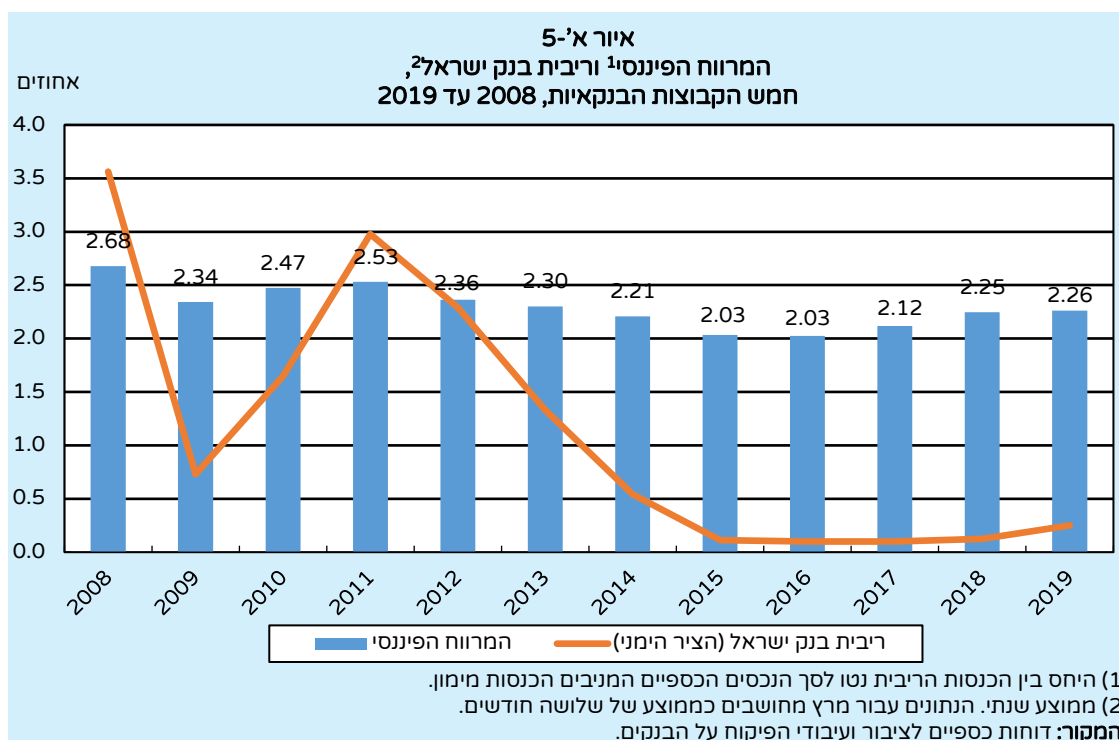
(49%) – בעיקר כתוצאה מגידול בהוצאה הפרטנית בקבוצת הפועלים, תוצאה, בין היתר, של השלכות משבר הקורונה⁸. בהתאם לזאת, שיעור ההוצאה להפסדי אשראי היה גבוה בהשוואה לממוצע בשנים האחרונות (כ-0.29%; הרחבה בסעיף שדן בנושא 'סיכון האשראי').

פער הריבית נשחק בשנת 2019 בהשוואה לשנתיים הקודמות

⁸ בהוצאה הפרטנית, נטו, נרשמה בקבוצת הפועלים בשנת 2019 הוצאה בסך 668 מיליון ₪, בהשוואה להכנסה בסך 155 מיליון ₪ בשנת 2018. השינוי בסעיף זה נובע בעיקר מגידול בהוצאה הפרטנית, ברוטו. ההוצאה להפסדי אשראי הושפעה מהשלכות משבר הקורונה, כפי שהיו ידועות למועד עריכת הדוחות, בעיקר בגין לוויים שקשורים לענפים שנפגעו מהמשבר (בעיקר אנרגיה, תעופה ותיירות).

המרווח הפיננסי נותר השנה ללא שינוי ניכר

ההכנסות מעמלות נותרו ללא שינוי בהשוואה לשנה שעברה⁹. שיעור ההכנסה מעמלות ביחס להיקפי הפעילות הוסיף לרדת השנה, בהמשך למגמה של השנים האחרונות¹⁰ (איור א'-6, לוח א'-6). מגמה זו התבטאה בצמצום מתמשך של ההכנסות בגין עמלות ניהול חשבון ופעילות בניירות ערך וקוזזה חלקית על ידי עליית ההכנסות בגין כרטיסי אשראי – בעיקר עקב הגידול במספר הכרטיסים ובהיקף העסקות שמבצע הציבור באמצעותם. גם השנה נמשכה מגמת העלייה בהכנסות מעמלות בגין כרטיסי אשראי (כ-5.7%), אך היא קוזזה לחלוטין על ידי המשך הירידה של ההכנסות מעמלות ניהול חשבון (כ-3.2%) ומעמלות מפעילות בניירות ערך (כ-3.2%), על רקע המעבר של הלקוחות לערוצים דיגיטלים והצעדים שקידם הפיקוח על הבנקים¹¹.

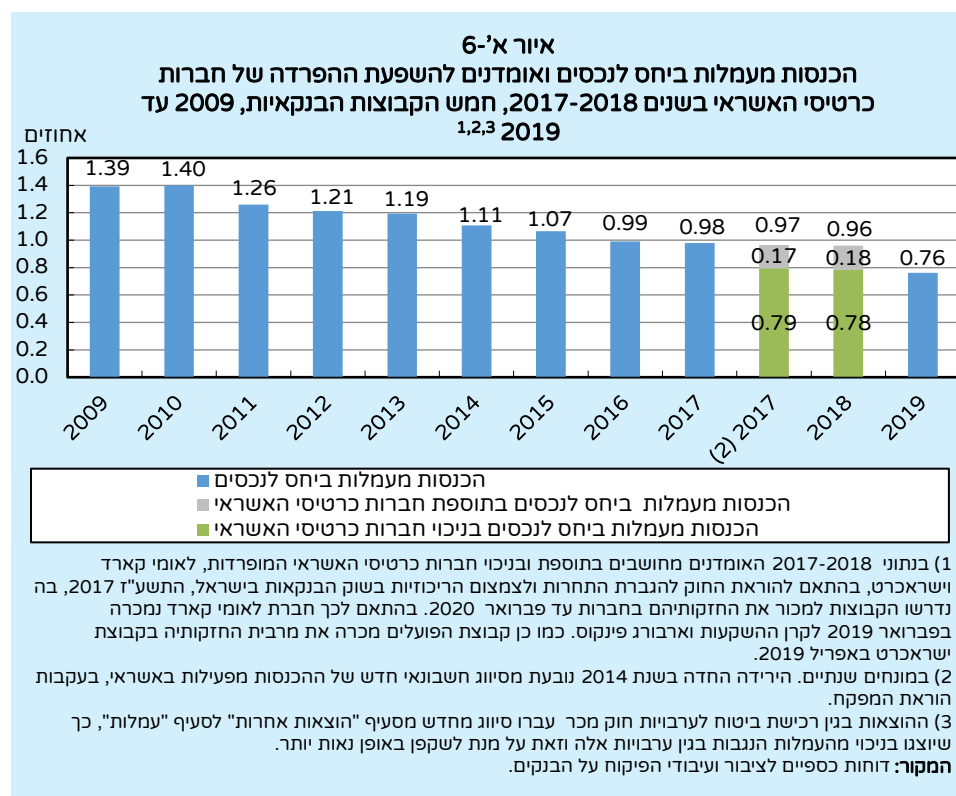
⁹ ההכנסות של המערכת הבנקאית מעמלות, ללא נטרול השפעת ההפרדה של חברת לאומי קארד מקבוצת לאומי, ירדו בכ-6.4%.

¹⁰ זאת, בין היתר, כתוצאה מצעדי אסדרה ופיקוח על מחירים שנקט הפיקוח על הבנקים בשנים אלה כדי להגביר את השקיפות, לשפר את יכולת ההשוואה של הלקוח ולעודד בכך תחרות במערכת הבנקאות.

¹¹ עם צעדי האסדרה שנקטו נמנים: שירות המסלולים והפחתת העמלה המזערית לניהול חשבון עו"ש, הרחבת ההגדרה של העסקים הקטנים שזכאים להיכלל בתעריפון העמלות הקמעונאי, גילוי עלות השירותים בני"ע ללקוחות וחייב הבנקים להעניק הנחה בתעריף של שירותים שניתנים באמצעים ישירים בהשוואה לתעריף העמלה שנגבית עבור אותו שירות באמצעות פקיד.

הכנסות המימון שאינן מריבית¹² ירדו השנה (134%), אך שיעורן ביחס לסך הנכסים נותר ללא שינוי. הירידה בהכנסות המימון שאינן מריבית נבעה בעיקר משינוי בהתאמות לשווי הוגן של מכשירים נגזרים בקבוצת הפועלים¹⁴, שקוזזו בחלקן מהכנסות מהפרשי שער בקבוצת לאומי. סך ההוצאות התפעוליות ירדו השנה במעט (1.1%), בעוד הוצאות השכר וההוצאות הנלוות נותרו ללא שינוי (הרחבה בסעיף בנושא 'היעילות התפעולית'). ההוצאות התפעוליות הושפעו השנה מההפרשה של קבוצת הפועלים בגין חקירת הרשויות האמריקאיות, אך אלה היו נמוכות בהשוואה להוצאות שרשמו אשתקד קבוצות הפועלים ומזרחי בהקשר זה¹⁵.

שיעור ההכנסה מעמלות ביחס להיקפי הפעילות הוסיף לרדת השנה, בהמשך למגמה של השנים האחרונות

¹² הכנסות המימון שאינן מריבית כוללות השקעה באג"ח ומניות מוחזקות לפדיון/זמינות למכירה, רווחים ממכירת מניות של חברות כלולות, דיבידנדים ורווחים מהתאמות לשווי הוגן מניות ואג"ח למסחר. הן כוללות כמו כן מכשירים נגזרים שלא יועדו ליחסי גידור, מכשירים נגזרים אחרים והפרשי שער.

¹³ הכנסות המימון שאינן מריבית, ללא ניכוי השפעת המכירה של חברת לאומי קארד מקבוצת לאומי (314 מיליון ₪, לפני מס), גדלו בשנת 2019 בכ-5.3%.

¹⁴ בעיקר כתוצאה מירידת הריבית השקלית הארוכה. כמו כן חל קיטון בהכנסות מהפרשי שער בעיקר בשל גידור חשיפות מטבע של פריטים לא-כספיים וכן קיטון בהכנסות מהפרשי הצמדה, בשל השינויים בשיעור עליית המדד הידוע בין התקופות.

¹⁵ קבוצת הפועלים רשמה בשנת 2019 הפרשה בסך 822 מיליון ₪ בגין חקירת הרשויות האמריקאיות בקשר לעסקי לקוחות הבנק ו-FIFA בהשוואה להפרשה של 1,049 מיליון ₪ בשנת 2018, בעוד שקבוצת המזרחי רשמה בשנת 2018 הפרשה בסך 546 מיליון ₪ בגין חקירת הרשויות האמריקאיות.

הפקת הלקחים מהחקירות של הבנקים הישראליים על ידי הרשויות האמריקאיות

מדינות רבות ובראשן ארה"ב, העצימו לאחר המשבר הפיננסי העולמי ב-2008 את מאבקן כנגד העלמות מס של אזרחיהן, תוך אימוץ גישה פרו-אקטיבית בעניין אכיפת חוקי המס ונקיטת צעדים מרחיקי לכת כלפי בנקים שניהלו חשבונות של לקוחות אמריקאים. רשויות המס פעלו בתוך כך לשינוי חקיקה והגדילו את האחריות שהן מטילות על מוסדות פיננסיים בקשר להתנהלות לקוחותיהם בנושא המס¹⁶. לצד חקירות שביצעו הרשויות האמריקאיות כנגד בנקים רבים בעולם ובשווייץ בפרט (UBS, Credit Suisse, HSBC ואחרים), הן פתחו בחקירות גם כנגד שלושה בנקים ישראליים שפעלו בשווייץ (לאומי, הפועלים והמזרחי-טפחות), בגין סיוע להעלמות מס של לקוחות. הרשויות האמריקאיות הגיעו בשנת 2014 להסכם עם בנק לאומי, תוך הטלת קנס בהיקף של מאות מיליוני דולרים ובראשית שנת 2019 הגיע בנק המזרחי-טפחות להסדר דומה. לאחר שנים רבות שבהן חקירות הרשויות האמריקאיות עמדו על סדר היום במערכת הבנקאות, תוך שהקבוצות הבנקאיות מקצות משאבים רבים להתמודדות ולביצוע התאמות לחקיקה העדכנית, הגיע בנק הפועלים בתחילת שנת 2020 להסדר מול רשויות המס האמריקאיות. וכעת, אין מערכת הבנקאות המקומית נמצאת תחת חקירות של הרשויות האמריקאיות.

לנוכח התמורות החוקיות והרגולטוריות בעולם ובישראל וכהפקת לקחים מהחקירות האמריקאיות, פעל הפיקוח על הבנקים לאימוץ חקיקה חדשה שמגדירה את המסגרת המשפטית המתאימה ובכך מסייעת לבנקים בקביעת מדיניות להתנהלות מול לקוחות ובפרט לקוחות שהם תושבי חוץ. כמו כן, הפיקוח פרסם ב-2015 הוראה בנושא ציות חוצה גבולות; עדכן את הוראת ניהול סיכונים ציות בה אשר על פתיחת חשבונות ממוספרים ודרש לזהות חשבונות במדינות חוץ-גבוליות (Off-shore) כחשבונות בסיכון גבוה. הפיקוח על הבנקים דרש בנוסף מהבנקים לבחון מחדש ולהגדיר את אסטרטגיית הפעילות שלהם בחו"ל, לצמצם ולמקד את פעילותם למספר מצומצם של מדינות תוך חיזוק השליטה והבקרה מרחוק של הבנק בישראל על השלוחות בחו"ל ועל פעילותן מול לקוחות שהם תושבי חוץ. בתוך כך, על רקע הצעדים שננקטו על ידי הפיקוח על הבנקים, צמצמו הבנקים הישראליים בשנים האחרונות את פעילותם

¹⁶ חוק ה-FATCA האמריקאי שחוקק ב-2010 הטיל חובה על מוסדות פיננסיים שפועלים מחוץ לארה"ב לאתר ולדווח על כספים של לקוחות אמריקאים. הרשויות האמריקאיות חידדו, החל מ-2008 בפרט, שלבנקים יש אחריות במקרה שבו יש חשד שהלקוח שמפקיד אצלם, לא משלם מיסים. בהמשך לכך קודמו שינויי חקיקה נרחבים ברחבי העולם בכל הקשור לחובת הדיווח של הבנקים לרשויות המס ולהעברת מידע על חשבונות בנקים של לקוחות בין מדינות.

במדינות זרות ומול תושבי חוץ באופן משמעותי והחמירו את הדרישות מהלקוחות בביצוע פעולות מסוימות (פתיחת חשבון, העברת כספים מחו"ל וכד').

1.x. ההתייעלות

הפיקוח על הבנקים עודד בשנים האחרונות את הבנקים במספר כלים להתייעל ולהתאים את עצמם להתפתחות הסביבה העסקית והטכנולוגית. ואכן, מערכת הבנקאות התייעלה באופן משמעותי הודות לצמצום כוח אדם, שטחי נדל"ן והוצאות נוספות וזה לצד עלייה בהשקעה בטכנולוגיה. מגמה זו נמשכה גם בשנת 2019 (להרחבה אודות התייעלות מערכת הבנקאות בשנים האחרונות ראו תיבה א'-2 בנושא "התאמת מערכת הבנקאות לסביבה הפיננסית המשתנה - התייעלות וטכנולוגיה"). התייעלותה של מערכת הבנקאות בשנים האחרונות והתאמתה לסביבה העסקית והטכנולוגית המתפתחת, היא זו שאיפשרה לבנקים להמשיך ולספק שירותי בנקאות לציבור הרחב בזמן משבר הקורונה, על אף הצמצום המשמעותי במספר הסניפים הפתוחים לקהל וזה באמצעות מתן שירות טלפוני לצד מתן שירותים בנקאים גם באתרי האינטרנט, ביישומונים הדיגיטלים ובמכשירים האוטומטיים.

מערכת הבנקאות הישראלית המשיכה במגמת ההתייעלות המאפיינת אותה בשנים האחרונות ויחס היעילות התפעולית בה¹⁷, בניכוי השפעת הפרדת לאומי קארד, ירד מכ-64.5% בשנת 2018 לכ-61.8% בשנת 2019. השיפור ביחס זה נובע מירידה של 1.1% בהוצאות התפעוליות, לצד עלייה בהכנסות מריבית, נטו ושאין מריבית (עלייה של 3.1% בחמש הקבוצות, ללא לאומי קארד). ללא ניכוי השפעת הפרדת חברת לאומי קארד מבנק לאומי, ירד יחס היעילות התפעולית מכ-64.4% לכ-61.4% (לוח א'-7). הירידה בהוצאות התפעוליות השנה מתרחשת לאחר שמערכת הבנקאות רשמה אשתקד הוצאות תפעוליות גבוהות עקב הוצאות בגין חקירות של שני בנקים (הפועלים והמזרחי-טפחות) בידי הרשויות של ארה"ב. ההוצאות בגין אותן חקירות הוסיפו ללוות השנה את בנק הפועלים, אם כי פחתו בהשוואה לשנה שעברה. בניכוי הוצאות אלה, ההוצאות התפעוליות במערכת היו עולות אך במעט. השיפור ביחס היעילות התפעולית השנה הוא משותף לכל מערכת הבנקאות מלבד בנק הפועלים וזה משום שנרשמה, כאמור, ירידה חדה בהכנסותיו שאין מריבית. לצד יחס היעילות התפעולית, יחס העלות ליחידת תפוקה¹⁸ השתפר גם הוא וירד מכ-2% אשתקד (בניכוי השפעת

¹⁷ היחס בין סך ההוצאות התפעוליות והאחרות לסך ההכנסות מריבית נטו וההכנסות שאין מריבית (cost to income).

¹⁸ היחס בין סך ההוצאות התפעוליות והאחרות ליתרת הנכסים הממוצעת (average cost).

הפרדת לאומי קארד) לכ-1.88%, כשהעלייה ביתרת הנכסים הממוצעת של מערכת הבנקאות (כ-3.5%) תרמה לכך. יחס זה, שאינו מושפע משינויים חד פעמיים בהכנסות, רשם ירידה בקרב כל הבנקים הישראליים, מלבד בנק לאומי שנותר ללא שינוי¹⁹ (לוח א'-7).

הוצאות השכר והנלוות, בניכוי השפעת הפרדת חברת לאומי קארד, נותרו כמעט ללא שינוי (עלייה של כ-0.1%²⁰) וזה על אף המשך צמצום מספר המשרות במערכת הבנקאות. צמצום במספר המשרות, ירידה של כ-2.7%, שמהווים כ-1,000 משרות²¹, תורגם לירידה בהוצאות השכר וההוצאות הנלוות בשלוש מבין חמש הקבוצות הגדולות. הירידה בסעיף זה²² מבטאת ירידה במשכורות בשיעור של כ-3.8%, שקוזזה מעט בעלייה של כ-2.7% בהוצאות הנלוות²³ (לוח א'-8). הצמצום במספר המשרות השנה, בדומה לשנים קודמות, נבע מירידה במספר המשרות ברמות השכר הנמוכות-בינוניות (עד 360 אלף ש"ח בשנה) וקוזזה מעט על ידי גיוס של עובדים ברמות השכר הגבוהות, חלקם מתחום הטכנולוגיה²⁴ (מעל 360 אלף ש"ח בשנה; לוח א'-9). כמו כן, נמשכה מגמת סגירת הסניפים שאפיינה את השנים האחרונות, כחלק ממהלכי ההתייעלות של מערכת הבנקאות והתאמתה לבנקאות דיגיטלית. במהלך שנת 2019 נסגרו עוד כ-9 סניפים ברחבי הארץ (שמהווים 0.9% ממצבת הסניפים; איור א'-7), רובם בערים מרכזיות. סגירת הסניפים קורית לצד מגמת עלייה בשימוש הלקוחות בערוצי הבנקאות הישירים, לאור שינוי בטעמי הלקוחות, לצד שיפור איכות ומיגוון השירותים בערוצים אלה. כך, סקר שערך הפיקוח על הבנקים²⁵ בשנת 2019, מצא שרק 13% מלקוחות הבנקים יוצרים קשר עם הבנק באמצעות ביקור בסניף כערוץ עיקרי לצריכת שירותים בנקאים ושמידת שביעות רצונם של הלקוחות מאיכות השירותים הדיגיטלים עומד על כ-92%. להרחבה נוספת אודות סגירת הסניפים והמעבר לשימוש באמצעים דיגיטלים ראו תיבה א'-2 בסקירה זו.

¹⁹ ללא ניכוי השפעת הפרדת חברת לאומי קארד, יחס העלות ליחידת תפוקה של בנק לאומי ירד השנה מכ-1.83% ל-1.7%.

²⁰ הוצאות השכר והנלוות ללא ניכוי השפעת הפרדת חברת לאומי קארד קטנו בכ-1.7%.

²¹ בניכוי השפעת הפרדת חברת לאומי קארד.

²² בניכוי השפעת הפרדת חברת לאומי קארד.

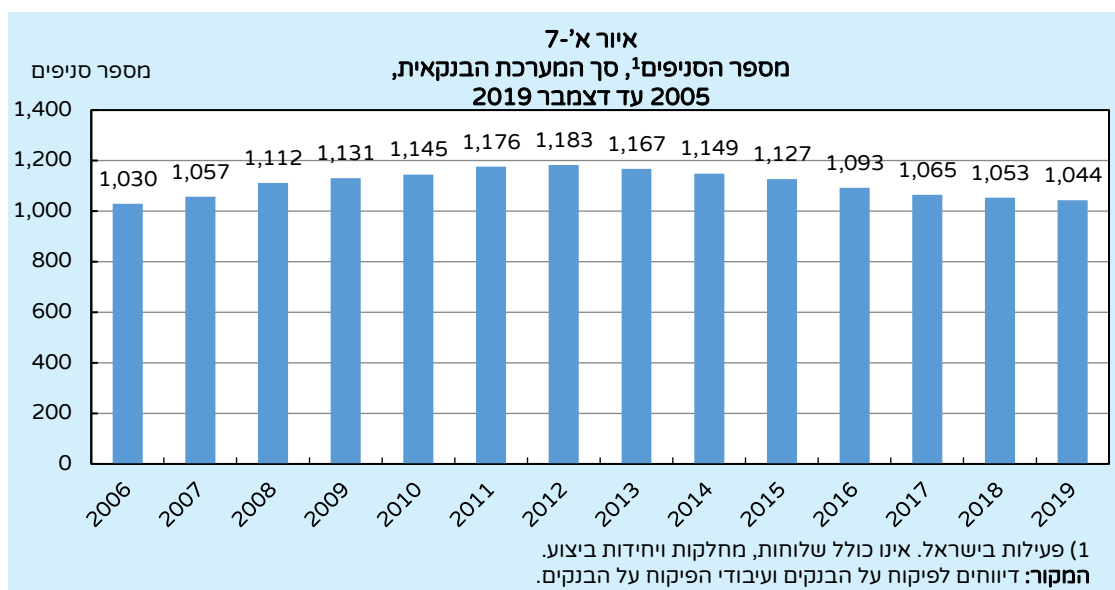
²³ סעיף זה כולל בעיקר פיצויים, תגמולים, קרן השתלמות, פנסיה, חופשה, ביטוח לאומי ומס שכר, הוצאות נלוות אחרות, הוצאות פרישה מרצון והטבה עקב הקצאת אופציות לעובדים.

²⁴ מוצג ללא ניכוי השפעת חברת לאומי קארד.

²⁵ "הסקר השנתי השני בנושא שביעות הרצון של הלקוחות מהשירות הניתן להם מהבנקים".

המשך צמצום במספר הסניפים במערכת הבנקאות על רקע המעבר לבנקאות

דיגיטלית

2. הלימות ההון והמינוף

הפיקוח על הבנקים החל בעשור האחרון ומאז המשבר הפיננסי הגלובלי (2007-2009) במהלך לחיזוק יציבותם של התאגידים הבנקאים בישראל על ידי שיפור איכות ההון הבנקאי והיקפו. המהלך היה חלק משינוי בתפישה הפיקוחית בעולם בעידן שלאחר המשבר העולמי והוא נועד לשם שמירה על פיקדונות הציבור ואמון הציבור במערכת ובמטרה להגן על התאגידים הבנקאים ועל המשק כולו מפני סיכונים לא צפויים, לאחר שבעולם פשטו בנקים רבים רגל. צעדי הפיקוח בתקופה זו כללו אימוץ של אמות מידה בין-לאומיות מתקדמות ונקיטה בצעדים מיקרו ומקרו יציבותיים משלימים, שעיקרם שיפור איכות ההון הכשיר והגדלת היקפו, ביזור תיק האשראי וצמצום החשיפה ללווים גדולים ולקבוצות לוויים גדולות ודרישה לצבירה של כרית הון אנטי מחזורית מגזרית בגין החשיפה לשוק הדיור. לאחר עשור של שינויים הותאמו היקף ההון הפיקוחי והרכבו לפרופיל הסיכון של הבנקים ושל המשק המקומי והציבו את הבנקים הישראליים בנקודת פתיחה טובה מאי פעם להתמודדות עם משברים ובכלל זה עם משבר הקורונה הנוכחי (להרחבה ראו תיבה א'-4 בסקירה זו).

צבירת ההון במערכת הבנקאות, יחד עם הקשחת הדרישות המזעריות והדרישה לריתוק הון נוסף כנגד המאפיינים הייחודיים של ענף הבנקאות והמשק המקומי, איפשרו לפיקוח על הבנקים (בדומה לרשויות פיקוח אחרות בעולם) להפחית כבר בימים

הראשונים של משבר הקורונה את דרישות ההון הפיקוחיות²⁶ לטובת הרחבת האשראי הבנקאי לציבור. המהלך הוא מהלך אנטי מחזורי באופיו ומטרתו לאפשר לבנקים להוסיף ולהעמיד אשראי וכדי לאפשר להם לספוג הפסדים בהיקף משמעותי. במקביל, הנחה הפיקוח על הבנקים את ראשי הבנקים לבחון מחדש את מדיניות חלוקת הדיבידנדים והרכישה העצמית של מניות (להרחבה ראו הודעה לעיתונות²⁷ מיום 29/3/2020). הנחייה זו הובילה את הבנקים לפרסום הודעות שלפיהן אין בכוונתם לחלק דיבידנדים בשנת 2020 לנוכח משבר הקורונה.

מגמת השיפור באיכות ובהיקף ההון הבנקאי נמשכה במהלך שנת 2019, לצד המשך תמיכתם בצמיחת המשק והגדלת חלוקת הרווחים לציבור המשקיעים. ההון העצמי של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות גדל בשנת 2019 בכ-3.2% (כ-3.7 מיליארד ₪; לוח א'-15), קצב גידול נמוך בהשוואה לשנים קודמות (כ-6.4% בממוצע בשנים 2015-2018). הצמיחה בהון הושפעה לחיוב משיפור בתוצאות העסקיות, כפי שמשתקף בעלייה ברווח הנקי בחמש הקבוצות ומשינויים בשווי ההון של אגרות החוב בתיק הזמין למכירה וזה על רקע עליות השערים שאפיינו את מרבית אגרות החוב השנה. יחד עם זאת, השפעות אלה קוזזו בחלקן על ידי חלוקת דיבידנדים (כולל רכישה עצמית של מניות) בכל הקבוצות הגדולות (שיעור של כ-44% מהרווח הנקי של חמש הקבוצות הבנקאיות)²⁸. בקבוצת לאומי הושפע ההון גם מהתאמות בהתחייבויות לזכויות עובדים לנוכח הירידה בריבית ההיוון. הגידול בהון העצמי הביא לעלייה נוספת ביחס ההון העצמי רובד 1 בכל הקבוצות וערכו המצרפי עמד בסוף שנת 2019 על כ-11.2%, בהשוואה לכ-10.8% בסוף שנת 2018, כשכל הקבוצות הבנקאיות עומדות מעל לדרישת ההון המזערית (איור א'-8, לוח א'-15).

העלייה ביחס ההון העצמי רובד 1 חלה על אף הגידול הקל שנרשם בסך נכסי הסיכון (כ-2%; לוח א'-2), שהיה נמוך מקצב הגידול הממוצע שנרשם בשנתיים הקודמות (כ-4.5%). התפתחות נכסי הסיכון התאפיינה בשונות גבוהה ובמגמה מעורבת בין הקבוצות ונבעה בעיקר מהפרדת חברות כרטיסי האשראי, שפעלה לירידת היקף האשראי ומשקל סיכון האשראי הממוצע בשתי הקבוצות הגדולות (כחלק מיישום החוק להגברת התחרות) ומההתפתחויות בשוק הדיור שפעלו לגידול בהיקף האשראי

²⁶ להרחבה ראו הודעות לתקשורת בנושא הפחתת דרישות ההון ממערכת הבנקאות: (1) הודעה בנושא "הפיקוח על הבנקים מודיע על הפחתת דרישות ההון מהבנקים ומנחה אותם לבחון את חלוקת הדיבידנדים כדי להגדיל את היצע האשראי למשק" מיום ה-29 למרץ 2020 ו-(2) הודעה בנושא "הקלות במתן הלוואות לדיור לנוכח משבר הקורונה" מיום ה-21 באפריל 2020.

²⁷ <https://www.boi.org.il/he/NewsAndPublications/PressReleases/Pages/29-3-2020a12.aspx>

²⁸ הדיבידנדים חולקו לפני פרוץ משבר הקורונה.

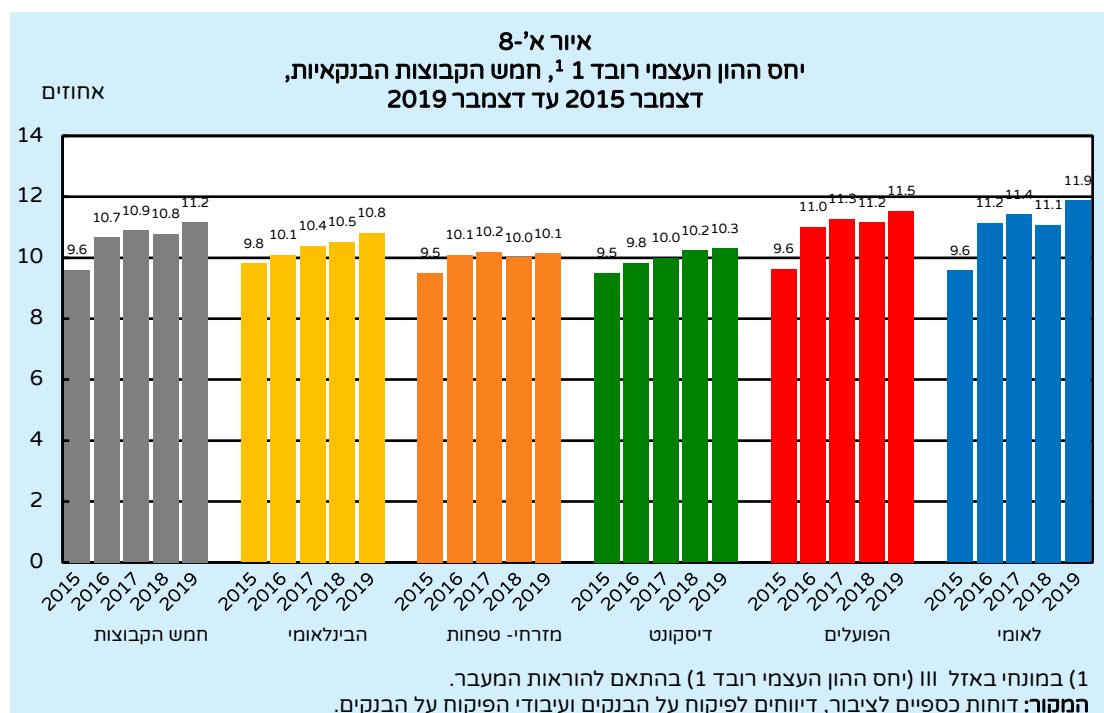
בכל הקבוצות. העלייה המתונה בהיקף נכסי סיכון האשראי מבטאת גידול חד יותר בפעילות האשראי במשקל סיכון נמוך יותר (לוח א'-16). התפתחויות אלה מקורן בהתפתחויות בשוק הדיור ובהן הבשלתם של פרויקטים במסגרת תכנית "מחיר למשתכן", שפעלו לעלייה בביקוש למשכנתאות ובחשיפה של הבנקים לאשראי לדיור (כ-27.2 מיליארד ₪), שמשוקללת במשקל סיכון נמוך יחסי (כ-54% בממוצע). גידול זה קוזז מעט בשל הגידול בביקוש לאשראי לבינוי שגרר עלייה בחשיפה של הבנקים לחובות בביטחון נדל"ן מסחרי (כ-16.7 מיליארד ₪), שמשוקללת במשקל סיכון גבוה יחסי (כ-100%) ובשל הקטנת החשיפה הקמעונאית ליחידים (כ-14.6 מיליארד ₪), שמשוקללות בממוצע במשקל סיכון של כ-75%, נוכח הפרדת חברות כרטיסי האשראי משתי הקבוצות הגדולות (להרחבה אודות ההתפתחויות בשוק האשראי ראו פרק האשראי).

יחס ההון הכולל של הקבוצות גדל אף הוא והסתכם בכ-14.6% בהשוואה לכ-14.2% אשתקד (לוח א'-15). גם השנה הוסיפו להישחק רכיבי ההון רובד 1 הנוספים ורכיבי ההון רובד 2 שאינם כשירים להיכלל בבסיס ההון הפיקוחי. הירידה ברכיבי ההון רובד 2 קוזזה במלואה על ידי גיוסים חדשים של מכשירי חוב עם מנגנון מובנה לספיגת הפסדים (CoCos)²⁹ על ידי ארבע מבין חמש הקבוצות הגדולות.

יחס המינוף שמר השנה על יציבות וערכו בחמש הקבוצות הגדולות עומד על כ-6.9% (לוח א'-16). יציבות היחס קורית על אף הגידול בהון רובד 1 (כ-5%) והיא נובעת מהעלייה בסך החשיפה של הבנקים (כ-3.4%), שמשקפת את הגידול בפעילות האשראי המאזנית והחוץ-מאזנית. יחס המינוף מחייב את הבנקים לרתק רמה מזערית של הון כפועל יוצא של היקף פעילותם וללא קשר למאפייני הסיכון שלהם ובכך הוא שונה מיחסי ההון המזעריים מבוססי הסיכון. יחס המינוף נהגה על ידי "ועדת באזל", לאחר שהתברר שמשקלות הסיכון והמודלים הקיימים בשימוש בבנקים רבים בעולם לצורך הקצאת הון, לא מצליחים בהכרח לאמוד בצורה מהימנה את הסיכון שגלום בנכסים השונים ושלמרות העמידה בדרישות ההון המזעריות, היקף ההון לא הספיק לצורך ספיגת הפסדים (להרחבה ראו תיבה א'-4 בנושא בסקירה זו).

²⁹ Contingent convertible capital instruments (CoCos).

יחסי ההון של כל הבנקים הישראליים עלו גם ב-2019 והם גבוהים מיעדי ההון הפיקוחיים שקבע הפיקוח על הבנקים

3. המאזן

ההתפתחויות העיקריות בפעילות המאזנית והחץ-מאזנית (להרחבה בנושא התפתחות המאזן במהלך המשבר ראו תיבה א'-5 בנושא 'התפתחות האשראי מאז פרוץ משבר הקורונה')

המאזן המצרפי של מערכת הבנקאות גדל בשנת 2019 בשיעור של כ-5% (בניכוי השפעת ההפרדה של חברות כרטיסי האשראי משתי הקבוצות הבנקאיות הגדולות³⁰), מעל לקצב הצמיחה של התוצר (כ-3.5%). ללא ניכוי ההשפעה של הפרדת חברות כרטיסי האשראי, גדל המאזן בכ-3.5% בלבד והסתכם בכ-1,664 מיליארד ש"ח (לוח א'-18). התפתחות המאזן הושפעה השנה לשלילה מהייסוף בשער החליפין של השקל מול המטבעות הזרים ובעיקר מול הדולר (כ-8%) והאירו (כ-10%). בניכוי שתי ההשפעות יחדיו גדל המאזן בכ-6.4%.

³⁰ בקבוצת הפועלים נבעה הירידה מהפסקת האיחוד של קבוצת ישראל כרטיס וגריעת הנכסים שיוחסו לפעילות מופסקת, בעוד שבקבוצת לאומי יתרות חברת לאומי קארד סווגו בשנת 2018 כנכסים מוחזקים למכירה.

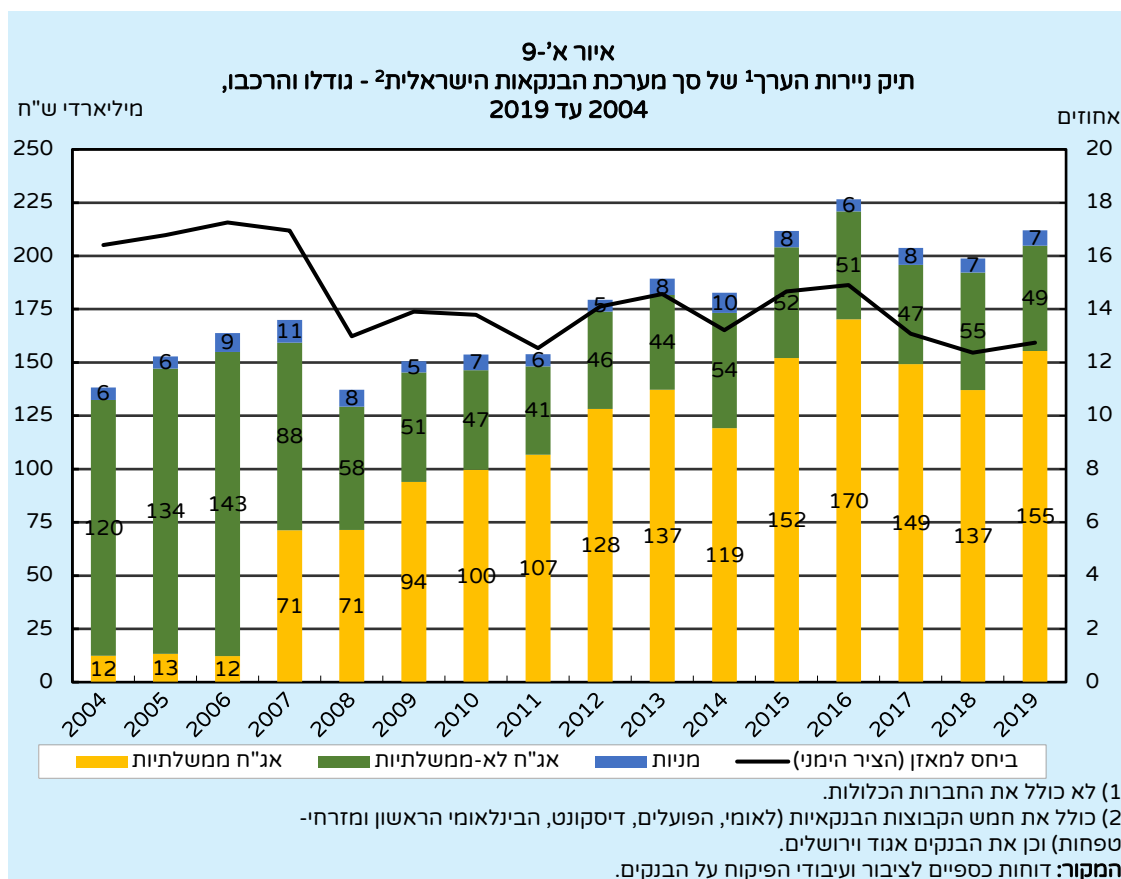
בצד הנכסים - באשראי לציבור נטו נמשכה מגמת הגידול של השנים האחרונות (כ-4.3% וכ-5.1% בניכוי השפעת הפיחות בשער החליפין) והוא שהוביל את הגידול הכולל של המאזן. צמיחתו של האשראי נבעה השנה מגידול באשראי העסקי, שצמח בשיעור גבוה ביחס לשנים האחרונות (כ-15.7%³¹) ובאשראי לדיור, שצמח בקצב מעט נמוך בהשוואה לשנה שעברה (כ-7.6%, לעומת כ-10% אשתקד), אך דומה לממוצע בחמש השנים האחרונות (כ-7%). מנגד, צמיחתו של האשראי קוזזה בעקבות ירידה באשראי שניתן לפעילות לוויים בחו"ל, בין היתר, על רקע השפעת הייסוף החד בשקל. האשראי הקמעוני נותר השנה ללא שינוי ניכר (כ-0.6%³²) וזה על אף המשך התרחבותה של הצריכה הפרטית וסביבת הריבית ושיעור האבטלה הנמוכים ששררו במשך בשנת 2019 (להרחבה ראו פרק 'תיק האשראי וסיכון האשראי'). בנוסף, הגדילו השנה הבנקים את היקף המזומנים והפיקדונות בבנק ישראל (כ-5.5% וכ-6.6% בניכוי השפעת שער החליפין) ואת תיק ניירות הערך (כ-6.7% וכ-10.8% בניכוי השפעת שער החליפין) ובעיקר את החזקות איגרות החוב הממשלתיות³³ (לוח א'-19). לפיכך גדל השנה במעט שיעורו של תיק ניירות הערך בסך המאזן, לאחר שנתיים שבהן היה בירידה ועמד על כ-12.7% (לעומת כ-12.4% אשתקד; איור א'-9).

³¹ בניכוי השפעת ההפרדה של חברות כרטיסי האשראי. הוא צמח ללא הניכוי בכ-7.1%.

³² בניכוי השפעת ההפרדה של חברות כרטיסי האשראי. הוא התכווץ ללא הניכוי בכ-4.5%.

³³ הגידול נובע בעיקר מרכישה של אגרות חוב של ממשלת ישראל ושל ממשלת ארה"ב בתיק הזמין למכירה בקבוצות לאומי והפועלים.

תיק ניירות הערך של הבנקים גדל השנה על רקע עלייה בהחזקות אג"ח ממשלתיות

בצד המקורות נמשכה גם השנה מגמת הגידול בפיקדונות הציבור, על רקע סביבת הריבית הנמוכה במשק (כ-4% וכ-6.2% בניכוי השפעת שער החליפין). עיקר הגידול בשנת 2019 מקורו בעלייה בהיקף הפיקדונות של גופים מוסדיים ותאגידים (בפרט בפיקדונות בגובה של מעל 500 מיליון ₪) והוא קוזז מעט כתוצאה מירידה בפיקדונות שגויסו בחו"ל, עקב השפעת שער החליפין. בחינת הרכב הפיקדונות בפעילות בישראל מצביעה על גידול בכל סוגי הפיקדונות³⁴. בנוסף, בתחילת שנת 2020 חל גידול חד בהיקף פיקדונות העו"ש של הציבור, בעיקר על רקע היקף פידיונות משמעותי בקרנות הנאמנות. מעבר לכך, נמשכה השנה מגמת צבירת ההון במערכת הבנקאות (כ-3.3% ללא ניכוי השפעת שער החליפין) – על אף מדיניות חלוקת הדיבידנדים של הבנקים (הרחבה - בפרק 'הלימות ההון והמינוף') וכן נרשמה עלייה בהיקף איגרות החוב וכתבי ההתחייבות הנדחים (כ-5.7%).

אשר לפעילות החוץ-מאזנית של הבנקים – סך הערבויות וההתחייבויות למתן אשראי עלו השנה בשיעור של כ-5% והסתכמו בכ-514 מיליארד ₪ (לוח א'-20). עלייה זו

³⁴ פיקדונות נושאי ריבית, שאינם נושאים ריבית ופיקדונות לזמן קצוב.

התבטאה בעיקר בגידול בהתחייבויות למתן אשראי (כ-16%), כמו גם בהתחייבויות להוצאת ערבויות (כ-14%) ובמסגרות חח"ד ואשראי אחרות שלא נוצלו. מנגד, חלה ירידה במסגרות האשראי של כרטיסי אשראי שלא נוצלו³⁵ (כ-8%) ובאשראי תעודות (כ-40%). היקף הפעילות של התאגידים הבנקאים במכשירים נגזרים, בסכומים נקובים, קטנה השנה (כ-4%) והסתכם ב-2,664 מיליארד ₪ (לוח א'-21). הגידול נבע מירידה בהיקפם של חוזי הריבית (כ-20%).

4. סיכונים

4.א. הסיכונים - לרבות התייחסות לסקר הסיכונים ולהתפתחויות במשבר הקורונה

מערכת הבנקאות חשופה למגוון רחב של סיכונים. סיכונים אלה נחלקים לסיכונים האופייניים למערכות בנקאות על רקע מהות פעילותם של הבנקים ובהם סיכון האשראי, סיכון השוק, סיכון הנזילות והסיכון התפעולי ולצד אלה, התעצמו סיכונים נוספים שמקורם בהתפתחות הסביבה העסקית, הטכנולוגיה ורגולציה בישראל ובעולם ובהם הסיכון הטכנולוגי, סיכון הסייבר, סיכון התנהגותי (Conduct), סיכון ציות, סיכון המודל העסקי ועוד. מעבר לסיכונים מיקרו יציבותיים שמשפיעים על הבנק הבודד והנובעים מאופי פעילותו וחשיפותיו, מערכת הבנקאות חשופה גם לסיכונים מקרו כלכליים, שנובעים מפגיעה בכלכלה הריאלית ובשוקי ההון. בעת התממשותם של סיכונים מקרו כלכליים, עולה המתאם בין הסיכונים השונים, דבר שעלול להגביר אף יותר את פגיעותה של מערכת הבנקאות.

מערכת הבנקאות חשופה למגוון רחב של סיכונים. סיכונים אלה נחלקים לסיכונים האופייניים למערכות בנקאות על רקע מהות פעילותם של הבנקים ובהם סיכון האשראי, סיכון השוק, סיכון הנזילות והסיכון התפעולי ולצד אלה, התעצמו סיכונים נוספים שמקורם בהתפתחות הסביבה העסקית, הטכנולוגיה ורגולציה בישראל ובעולם ובהם הסיכון הטכנולוגי (לרבות סיכוני סייבר), סיכון התנהגותי (Conduct), סיכון ציות, סיכון המודל העסקי ועוד. מעבר לסיכונים מיקרו יציבותיים שמשפיעים על הבנק הבודד והנובעים מאופי פעילותו וחשיפותיו, מערכת הבנקאות חשופה גם לסיכונים מקרו כלכליים, שנובעים מפגיעה בכלכלה הריאלית ובשוקי ההון. בעת התממשותם של סיכונים מקרו כלכליים, עולה המתאם בין הסיכונים השונים, דבר שעלול להגביר אף יותר את פגיעותה של מערכת הבנקאות.

³⁵ בעקבות הפרדת חברות כרטיסי האשראי משתי הקבוצות הבנקאיות הגדולות.

עצימות הסיכונים הפיננסיים התמתנה לאורך השנים האחרונות ועד לתחילת משבר הקורונה. מבין הסיבות לכך ניתן לציין את המציאות המקרו כלכלית המיטיבה בעשור האחרון ואת תשומת הלב הרבה שהפיקוח על הבנקים ומערכת הבנקאות הקדישו להם בעשורים האחרונים. הדבר התבטא בניטור ובניהול סיכונים שוטף, לרבות בחינה של עמידות המערכת במצבי קיצון שונים והקשחת דרישות רגולטוריות בתחומים שונים, שנועדו לזהות פגיעויות במערכת ולהבטיח את יציבות הבנקים, גם במקרה של התממשות סיכונים אלה.

מכלול צעדים אלה, שמתבטאים בין השאר בשיפור באיכות ההון וביחסי הון גבוהים ביחס לעבר, בשיפור באיכות תיק האשראי וירידה בריכוזיותו ובנזילות גבוהה, מציבים את הבנקים בנקודת פתיחה טובה להתמודדות עם משבר הקורונה ומאפשרים להם לספוג את ההפסדים הצפויים בגינו. יחד עם זאת מביא משבר זה עימו אתגרים משמעותיים למערכת הבנקאות ובהם התעצמות של סיכונים רבים - פיננסיים, טכנולוגיים ותפעוליים.

סיכון האשראי הוא הסיכון שנובע מההסתברות שלווה או קבוצת לוויים לא יעמדו בהתחייבויותיהם לבנק, דבר שיתבטא באי תשלום הקרן ו/או הריבית ועקב כך, יישחקו רווחי הצפויים של הבנק. משבר הקורונה וההגבלות השונות על שוק העבודה שנובעות ממנו, הביאו לכך שעובדים רבים יצאו לחל"ת או שנקלעו למצב של אבטלה ופעילותם של עסקים רבים צומצמה או שנסגרה כליל. פגיעה זו מעלה את סיכון הלוויים באופן משמעותי, הן בקרב מגזר משקי הבית והן בקרב המגזר העסקי, דבר שצפוי לקבל ביטוי בעלייה משמעותית בהפסדי האשראי, עלייה שהיקפה תלוי, בין היתר, בהימשכותו של המשבר ובמימוש אסטרטגיית היציאה ממנו (כך, למשל, חלה ברבעון הראשון של שנת 2020, עם תחילתו של משבר הקורונה, עלייה ניכרת בהפסדי האשראי בבנקים שונים בעולם, (להרחבה ראו תיבה א'-6 בסקירה זו). אף על פי כן, כבר בימים הראשונים של משבר הקורונה קרא הפיקוח על הבנקים למערכת הבנקאות להוסיף להעמיד אשראי במיוחד בימים אלה, גם תוך העלאת התיאבון לסיכון, אגב חיתום מקצועי ואיכותי ולסייע ללוויים בדחיית תשלומים ובפריסת החוב, גם במחיר של שחיקת כריות ההון של הבנקים שנתמכה בהקלות הוניות שניתנו על ידי הפיקוח.

סיכון השוק הוא הסיכון שנובע מההסתברות ששינויים בלתי צפויים במחירי השוק - שיעורי ריבית, מדדי מחירים, שערי חליפין, מחירי מניות ועוד - יפגעו בהכנסות הבנק

או בערך ההון שלו³⁶. מתחילת המשבר נרשמו תנודות חדות בשווי הנכסים. מדדי מניות מרכזיים בישראל ובעולם ירדו, תשואות האג"ח הממשלתיות והקונצרניות בישראל ובעולם עלו, ועוד. שינויים אלה משפיעים באופן ישיר על הון הבנקים דרך הפגיעה בתיקי ניירות הערך שלהם³⁷ וצפויים להשפיע בנוסף על רווחיותם, דרך פגיעה בהכנסות המימון שאינן מריבית.

סיכון הנזילות הוא הסיכון שנובע מאי-ודאות לגבי משיכות בלתי צפויות של פיקדונות ומביקוש בלתי צפוי לאשראי שעל הבנק לספק באופן מיידי ולפיכך, שהבנק לא יוכל לעמוד בהתחייבויותיו למפקידים³⁸. סיכון זה נאמד באמצעות יחס כיסוי הנזילות (LCR, Liquidity Coverage Ratio)³⁹. משבר הקורונה עלול לשחוק יחס זה כתוצאה מירידה בכריות הנזילות, בשל עלייה חדה בניצול מסגרות האשראי⁴⁰ והמשך הגידול במתן האשראי הבנקאי וכן מירידה צפויה בתזרים הנכנס, בין היתר, בשל דחיות החזרי משכנתאות והלוואות נוספות שאישרו הבנקים ללווים רבים (להרחבה על היקפי הדחיות ראו תיבה א'-5 בסקירה זו) או בשל כשלי לווים שלא יעמדו בפירעון האשראי המתוכנן. הבשלתה של תכנית הערבויות הממשלתיות למגזר העסקי, שתתורגם לגידול בהיקף האשראי, צפויה גם היא להביא לירידה בהיקף הנכסים הנזילים. יחד עם זאת, יש לציין שעם תחילת המשבר, הוסטו נכסים רבים משוק ההון אל הבנקים, לנוכח התנודות החדות בשווקים - צעד זה, שמשקף את אמון הציבור במערכת הבנקאות, תרם בשלב זה לחיזוק יחס כיסוי הנזילות (להרחבה ראו פרק סיכון הנזילות).

³⁶ מתוך דוד רוטנברג, "ניהול בנקאי בישראל, ניהול נכסים, התחייבויות וסיכונים" הוצאת כתר, 2002, ירושלים.

³⁷ לאור שינויים בשווי ההון של האג"ח הזמינות למכירה.

³⁸ שם.

³⁹ המדד יחס כיסוי הנזילות פותח בידי ועדת באזל במטרה לקדם העמידות קצרת הטווח של פרופיל הנזילות בתאגידים הבנקאים. היחס מראה מהי כמות הנכסים הנזילים האיכותיים שעל תאגידים להחזיק כדי לשרוד בתרחיש קיצון משמעותי שנמשך 30 ימים קלנדריים. יחס כיסוי הנזילות מורכב משני רכיבים: במונה - מלאי הנכסים הנזילים האיכותיים (HQLA, High Quality Liquid Assets). מלאי זה בנוי משתי רמות של נכסים: רמה 1 - נכסים איכותיים שהיקף החזקתם לא מוגבל; ורמה 2 - נכסים שהיקף החזקתם מוגבל ל-40% ממלאי הנכסים הנזילים האיכותיים. (רמה זו מחולקת לשתי רמות משנה: 2א ו-2ב; היקף החזקתם של נכסים ברמה האחרונה מוגבל ל-15%). במכנה - סך תזרים המזומנים היוצא נטו, דהיינו סך תזרים המזומנים היוצא הצפוי בתרחיש הקיצון בניכוי סך תזרים המזומנים הנכנס הצפוי באותו תרחיש. את סך תזרים המזומנים היוצא הצפוי מחשבים על ידי הכפלת היתרות של קטגוריות או סוגים שונים של התחייבויות מאזניות וחץ-מאזניות בשיעורי משיכתן הצפויים (run off או drawn down). את סך תזרים המזומנים הנכנס הצפוי מחשבים על ידי הכפלת היתרות של חייבים חוזיים (contractual receivables) בשיעורי קבלתן הצפויים בתרחיש, עד לרף מצטבר של 75% מסך תזרים המזומנים היוצא הצפוי.

⁴⁰ להרחבה על דחיות החזרי אשראי וביצועי האשראי מאז תחילת משבר הקורונה ראו תיבה א'-5 בסקירה זו.

סיכון ההמשכיות העסקית הוא הסיכון שנובע מההסתברות לקיומם של שיבושים תפעוליים שעלולים לפגוע ברציפות הפעילות העסקית, בתפקודם התקין של מערכות התשלומים והסליקה, באספקת השירותים לציבור ועוד. חיוניותם של הבנקים למהלך התקין של פעילות המשק, הביאה את הבנקים לנקוט במשנה זהירות באשר לנהלי העבודה בזמן משבר הקורונה, במטרה למזער סיכונים הדבקה בארגון, בייחוד ביחידות שהן קריטיות להמשכיות העסקית, שכן הדבקה שכזו עלולה לפגוע ביכולתו של הבנק להמשיך ולספק שירותים חיוניים לציבור.

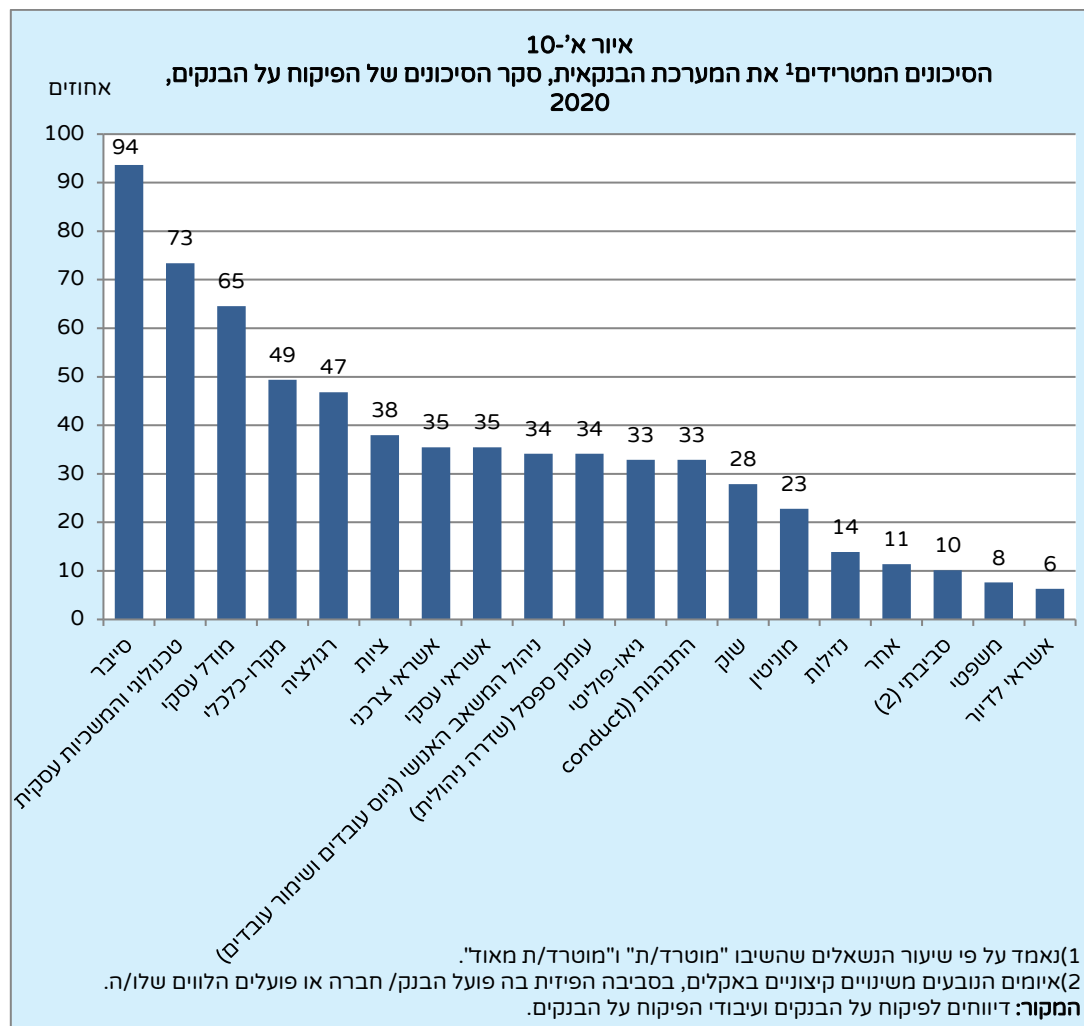
הסיכון הטכנולוגי הוא הסיכון הנובע משימוש באמצעים טכנולוגיים, סיכונים המשכיות עסקית, סיכונים הנובעים מהסתמכות על טכנולוגיות ותשתיות של צד שלישי (מיקור חוץ), חשיפה למעילות והונאות וסיכונים דליפת מידע. משבר הקורונה מאיץ את השימוש בערוצים הישירים והדיגיטלים לשם קבלת שירותי בנקאות, בשל המגבלות על פתיחת הסניפים לקהל הרחב, כשבנוסף לזה, יש עלייה בהיקף עבודת הבנקאים מרחוק. אלה, מגדילים את החשיפה לסיכונים הטכנולוגיים. בנוסף, עולה הסבירות לניצול לרעה של רגישות המשק בימים אלה לניסיונות רבים יותר של תקיפות סייבר, או ניסיונות של מעילות והונאות. הפיקוח על הבנקים הוציא במהלך המשבר מכתב ליושבי הראש ומנכ"לי הבנקים ושבם הוא חידד את חשיבות התאמת ניהול הסיכונים לסביבה המשתנה בתחומים הטכנולוגיים. מדובר בשינויים שצפויים להימשך גם בתום המשבר, שכן ניתן להניח שהבנקאות הדיגיטלית תוסיף להשתכלל באופן מהיר גם לאחר המשבר.

הפיקוח על הבנקים ערך השנה, בדומה לשנה שעברה, סקר בקרב נושאי המשרה הבכירים במערכת הבנקאות בישראל, במטרה לסייע בגיבוש הערכת הסיכונים במשק דרך בחינת התפתחות הסיכונים מנקודת מבט הבנקאים. הנשאלים התבקשו, בין היתר, לציין מבין הסיכונים שמאיימים על הגוף שבו הם פועלים את אלה שמטרידים אותם ביותר. הסקר, שנערך לפני תחילת משבר הקורונה, מעלה שבדומה לשנה שעברה, סיכון הסייבר, הוסיף להיות הסיכון המטריד ביותר את מערכת הבנקאות ואף התחזק בהשוואה לשנת 2018 ולצידו, גם סיכון הטכנולוגיה וההמשכיות העסקית (איור א'-10). בניסיון להתמודד עם התעצמות סיכון זה, ערך הפיקוח על הבנקים השנה מבחן קיצון אחיד שמבוסס תרחיש סייבר, במטרה לחזק את ניהול סיכון הסייבר במערכת הבנקאות (להרחבה ראו תיבה א'-1 בנושא "מבחן קיצון אחיד למערכת הבנקאות שמבוסס על תרחיש סייבר, 2019"). מנגד, שיעור המשיבים שהם מוטרדים מסיכונים האשראי ירד ביחס לשנה שעברה ובמיוחד שיעור

המוטרדים מסיכון האשראי הצרכני - מגמה שנמצאת בהלימה עם עצירת מגמת הגידול בתיק האשראי הצרכני והשיפור באיכותו בשנה האחרונה (להרחבה ראו פרק סיכון האשראי). יחד עם זאת, על אף ששיעור המוטרדים מסיכונים האשראי ירד ושיעור המוטרדים מסיכונים השוק והנזילות נמוך בהשוואה לסיכונים אחרים, הסיכון המקרו כלכלי, שמכיל את סיכונים האשראי, השוק והנזילות ושנובע גם מהמתאם שביניהם, הוא הסיכון הרביעי שהטריד ביותר את מערכת הבנקאות. כאמור, בעת התממשות אירוע מקרו כלכלי, עולה המתאם בין הסיכונים השונים ולכן, החשש מהשלכותיו של אירוע מקרו כלכלי, הוא משמעותי יותר מהחשש מהתממשות כל אחד מהסיכונים הבודדים. מסיבה זו הוסיפו הפיקוח על הבנקים ומערכת הבנקאות להקדיש תשומת לב רבה לסיכון זה לאורך השנים. נושא נוסף שמטריד את נושאי המשרה במערכת הבנקאות פחות ביחס לשנה שעברה הוא סיכון הציות. ירידה זו מגיעה לאחר שהשנה הסתיימו כלל החקירות של בנקים ישראלים מול הרשויות בארה"ב, שנוגעת לפעילותם מול לקוחותיהם האמריקאים.

משבר הקורונה שינה את עצימות הסיכונים השונים שנשקפים למערכת הבנקאות וסיכונים מסוימים הפכו למשמעותיים יותר. בדומה למשברים כלכליים קודמים, גם במשבר זה **עלה המתאם בין הסיכונים השונים**, שמתבטא בעלייה בזמנית של כלל הסיכונים שלהם חשופה מערכת הבנקאות. עלייה זו ממחישה את חשיבות **ניהול הסיכונים הכולל** (ERM- Enterprise wide Risk Management), תוך היערכות לתרחישי קיצון הוליסטיים, על פני ניהול הסיכון הבודד בראיית עומק צרה בלבד (Silo). על אף שינויים אלה יוסיף הפיקוח על הבנקים לעקוב אחר כלל הסיכונים שנשקפים למערכת הבנקאות ולפעול בכלים שונים כדי להבטיח שניהולם יבוצע באופן נאות, במטרה להמשיך ולשמור על מערכת בנקאות איתנה ויציבה לשם שמירה על פיקדונות הציבור, בכל תרחיש שעימו תיאלץ מערכת הבנקאות להתמודד בהווה ובעתיד.

סיכונים רבים מטרידים את מערכת הבנקאות, כשמשבר הקורונה ממחיש את חשיבות ניהול הסיכונים הכולל (ERM)

4.ב. סיכון הסייבר

בדומה לשנים האחרונות, גם בשנת 2019 נותר סיכון הסייבר סיכון גבוה בעולם⁴¹, בארץ ובמערכת הפיננסית בישראל. כך משתקף בין השאר גם מתוצאות סקר הסיכונים שערך הפיקוח על הבנקים זו השנה השנייה בקרב בכירי מערכת הבנקאות (איור א'-10). במהלך 2019 התרחשו בעולם מספר אירועי סייבר פיננסיים משמעותיים כדוגמת זליגת מידע אודות לקוחות הבנק האמריקאי Capital One, זליגת פרטי מיליוני כרטיסי אשראי באיראן ואירוע כופר בחברת סליקת המט"ח הגדולה בעולם,

⁴¹ לפי מפת סיכונים שבנה הפורום העולמי הכלכלי (WEF) World Economic Forum, ניתן ללמוד שמתקפות סייבר מוגדרות כסיכון בעל תוחלת הנזק הגבוהה ביותר לאחר סיכונים פיזיים (בעיקר בתחום האקלים).

Travellex. כמו כן חלו התפתחויות משמעותיות מבחינת תוצאות והשלכות אירוע זליגת המידע של לקוחות חברת דירוג האשראי האמריקאית Equifax⁴². מערכת הבנקאות בישראל חוותה גם היא בעת האחרונה אירוע זליגת מידע בהיקף רחב יותר משנחוה עד כה, במסגרתו דלף מידע חלקי אודות משתמשי אפליקציית התשלומים PayBox.

בין מגמות איומי הסייבר שנצפו השנה⁴³ נמצאות גם כאלה שעלולות להשפיע על פעילות מערכת הבנקאות בישראל כדוגמת סביבת ענן, שרשרת אספקה ואף תקיפות סלולר וכמובן תקיפות באמצעות נזקות שמשמשות לגרימת הרס או שיבוש של מערכות מחשוב וגניבת מידע⁴⁴.

על רקע זה, ממשיכים הבנקים וחברות כרטיסי האשראי בארץ בהיערכותם השוטפת לאירועים ולסכנות שכרוכים בהתממשות אירועי סייבר וזה, בין היתר, בהתאם לדרישות הרגולטוריות. הפיקוח על הבנקים ממשיך בפעילויות הפיקוחיות בנושא באופן רוחבי ובאמצעים שונים. בין הפעילויות שבוצעו בשנת 2019 ניתן למנות ביצוע שני תרגילי סייבר מגזריים⁴⁵, עריכת מבחן קיצון אחיד בתרחיש סייבר (ראו הרחבה בתיבה א'-1 לסקירה זו) וכן פעולות נוספות שמסייעות הן לפיקוח על הבנקים והן לתאגידים הבנקאים להערכת הסיכון וניהולו, כדוגמת פיתוח כלי להערכה עצמית, בחינת פעילויות ותכניות העבודה של התאגידים הבנקאים וביצוע פעולות ביקורת והערכה מול התאגידים הבנקאים בישראל. כמו כן המשיך חיזוק שיתוף הפעולה עם מערך הסייבר הלאומי וכן שיתוף מידע וידע לצורך צמצום הסיכון כדוגמת מפגשי פורום הגנת סייבר מקצועי מגזרי.

משבר הקורונה הוביל להתגברותו של סיכון הסייבר. זה, בין היתר, נוכח העלייה בהיקף העבודה מרחוק (שמרחיבה את מעטפת התקיפה הפוטנציאלית), התגברות אירועי הונאה שמנצלים את החשש האנושי סביב התפשטות הקורונה והתגברות פעילות הלקוחות בערוצים הדיגיטליים, חלקם לקוחות שלא מורגלים בפעילות זו (על רקע הגבלות התנועה וצמצום פעילות הסניפים) ואכן רואים כבר בעולם התגברות של אירועי תקיפה והונאה שמנצלים את משבר הקורונה.

⁴² אירוע דלף מידע של כ-145 מיליון לקוחות החברה שהתרחש בשנת 2017.

⁴³ ראו סיכום שנה 2019, מערך הסייבר הלאומי.

⁴⁴ לעניין זה ראו גם סקירת הפיקוח על הבנקים מחצית ראשונה לשנת 2019, עמ' 2 – הקדמה, עמוד 7 – הסיכונים למערכת הבנקאית, עמ' 14 – סיכון הסייבר.

⁴⁵ תרגיל פרטני שמותאם לפעילות מערכת הבנקאות בישראל ותרגיל נוסף שבמסגרתו שולבה, בפעם הרביעית, מערכת הבנקאות בתרגיל פיננסי בין-לאומי.

הפיקוח על הבנקים פועל מול מערכת הבנקאות גם בהיבטים אלה, לרבות, פרסום מכתב בנושא⁴⁶ לבכירי מערכת הבנקאות, חיזוק הקשר השוטף עם מנהלי הגנת הסייבר בתאגידים הבנקאים וכן עם גורמים לאומיים רלוונטיים, ובפרט מערך הסייבר הלאומי והמרכז לסייבר ורציפות פיננסית במשרד האוצר, חיזוק שיתוף המידע והידע המגזרי (בתצורת מפגשים וירטואליים של פורום הגנת הסייבר) וכל זאת לצד מתן הקלות רגולטוריות במקום שניתן ונכון לעשות זאת (כדוגמת הקלה בדרישת תדירות ביצוע סקרי בטיחות).

ג. תיק האשראי וסיכון האשראי

תיק האשראי הבנקאי גדל בשנים האחרונות תוך שינוי בהרכב התיק שהוביל לירידה בסיכוני האשראי, לצד המצב המקרו כלכלי הטוב ערב המשבר.

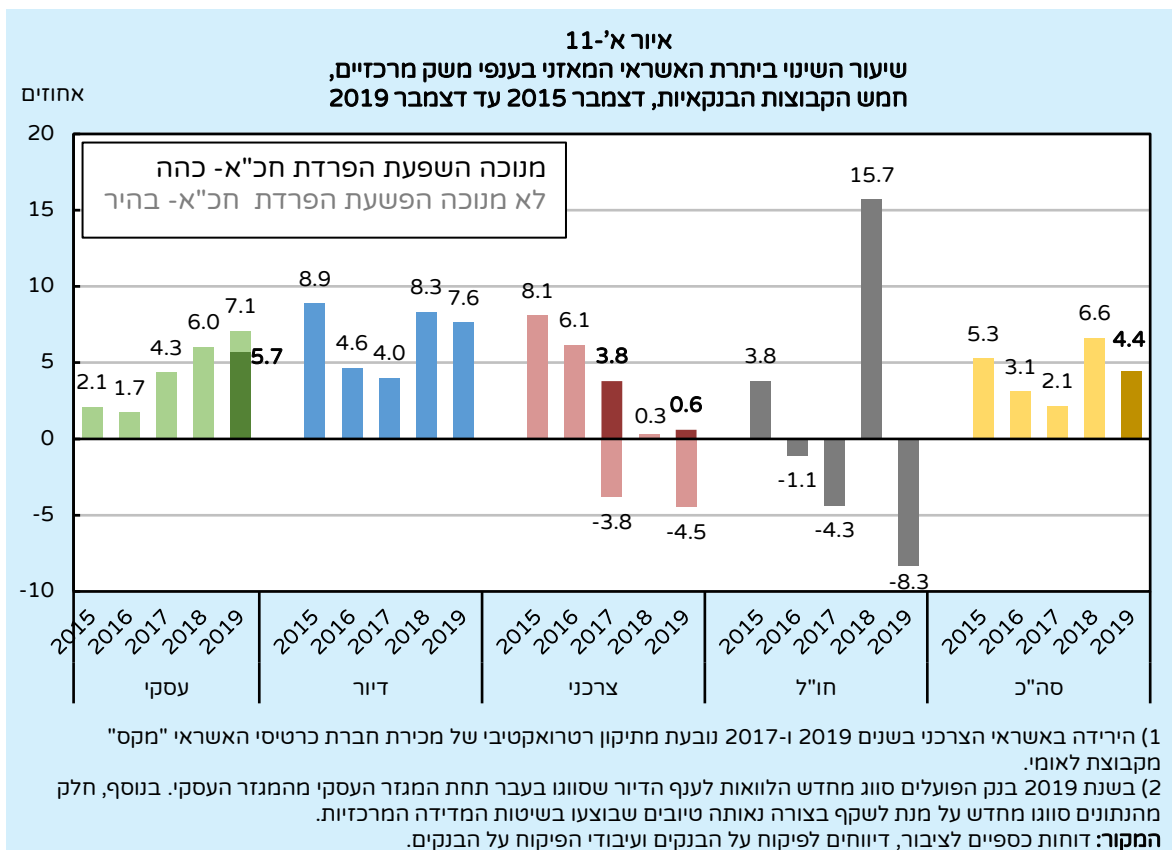
יתרת האשראי המאזני של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות גדלה בשנת 2019 בכ-4.4%⁴⁷ (איור א'-11) והסתכמה בכ-1,061 מיליארדי ש"ח (לוח א'-10), בדומה לקצב הגידול בשנים האחרונות (שיעור צמיחה שנתי ממוצע של כ-4.3% בין השנים 2014-2018). הגידול באשראי ב-2019 נבע בין היתר, מביצועי שיא של המשכנתאות, שהתבטאו בצמיחה של כ-7.6% בתיק האשראי לדיוור. במקביל, צמח האשראי למגזר העסקי בכ-4.2% במהלך השנה וזה בהובלת ענף הבינוי והנדל"ן, שגדל במהלך השנה בכ-8.4%. מנגד נרשמו במהלך השנה שיעורי צמיחה אפסיים בתיק האשראי הצרכני⁴⁸, אשר הושפע בשנה החולפת מהתגברות התחרות מצד גופים חוץ-בנקאיים ומשינויים במדיניות העסקית של הבנקים. איכות תיק האשראי הבנקאי ממשיכה להיות טובה בראייה היסטורית, כפי שמשתקף במרבית מדדי איכות האשראי.

⁴⁶ מכתבנו בנושא "התגברות איומי הסייבר לאור התפשטות נגיף הקורונה והיערכות המערכת הבנקאית להתמודדות עם איומים אלו" מתאריך 6/4/2020.

⁴⁷ כלל שיעורי השינוי חושבו במונחים שנתיים.

⁴⁸ הפרדת חברות כרטיסי האשראי השפיעו על הרישום החשבונאי של ניתוח היתרות בענף האשראי הצרכני, בענף השירותים הפיננסים ובמגזרי הפעילות העסקיים. הניתוח בוצע בניכוי השפעות אלה.

מגזרי הדיור והעסקים הובילו את גידול האשראי לציבור

האשראי לאנשים פרטיים

אשראי צרכני

בתחום האשראי הצרכני חלו תמורות גדולות בשנים האחרונות ובפרט עלייה באשראי הצרכני החוץ-בנקאי וגידול בתחרות, לצד ירידה במשקל הבנקים בהעמדת אשראי זה. משבר הקורונה עצר מגמה זו, כשגופים חוץ-בנקאיים רבים קיבלו החלטה לצמצם את היצע האשראי על רקע העלייה בסיכון והעדר מקורות נזילות זמינים.

במהלך התקופה הנסקרת גדל תיק האשראי למשקי הבית (לדיור ושלא לדיור) בכ- 5.6% וזה על רקע הגידול המהיר באשראי לדיור ועל אף המשך מגמת ההאטה באשראי הצרכני בשנתיים האחרונות (שיעורי צמיחה של 0.6% ו-0.3% בשנים 2019 ו-2018 בהתאמה). סך האשראי הצרכני במשק גדל בכ-3% במהלך השנה ועומד על כ-202.3 מיליארד ₪ (לעומת 1.4% וכ-197 מיליארד ₪ בשנת 2018). גידול זה, מתרחש, כאמור, על רקע ההאטה בתיק האשראי הצרכני הבנקאי ונובע מצעדי מדיניות רבים שנעשו בשנים האחרונות שנועדו להגביר את התחרות בשוק האשראי הצרכני והובילו לגידול במגוון הגופים הפועלים בתחום ובהיצע האשראי מגופים אלה.

בין הצעדים המרכזיים⁴⁹ ניתן למנות את הפרדת חברות כרטיסי האשראי מהבנקים הגדולים, את הגדרת תקן API ל"בנקאות פתוחה"⁵⁰, את ההקלות בהעברת חשבון עו"ש מבנק לבנק⁵¹ ואת הקמת מערכת לשיתוף נתוני אשראי⁵² על ידי בנק ישראל, שהחלה לפעול במהלך השנה ומסייעת הן לבנקים והן לגופים החוץ-בנקאים לשפר את איכות חיתום האשראי וניהול הסיכונים בשוק האשראי הקמעונאי ומאפשרת בכך גם להגביר את התחרות. במהלך התקופה הנסקרת הופקו במערכת לשיתוף נתוני אשראי כ-6.3 מיליון דוחות (איור א'-12), מתוכם כ-80% דוחות חיווי⁵³ וכ-20% דוחות אשראי⁵⁴. כ-65% מסך הדוחות הופקו עבור גופים חוץ-בנקאים⁵⁵, דבר שמבטא את חשיבותו של המאגר לגופים אלה בהורדת חסם המידע לצורך פעילותם ולהגדלת התחרות בפרט. במהלך השנה גדל סך האשראי שניתן על ידי גופים חוץ-בנקאים בכ-15.8%, לעומת 7.5% במהלך שנת 2018, הגידול בשיעורי הצמיחה של הגופים החוץ-בנקאים התבטא גם בעליית חלקם בשוק האשראי הצרכני לכ-23% (46.1 מיליארד ₪), לעומת 20% (39.7 מיליארד ₪) בשנת 2018 (איור א'-13), נתון שמשקף את התגברות התחרות בשוק זה בשנים האחרונות. יחד עם זאת נראה בתחילת המשבר שחלק מהמלווים החוץ-בנקאים קיבלו החלטה יזומה לצמצם את היצע האשראי, על רקע עליית הסיכון והקושי בגיוס מקורות מימון. צמצום זה מחדד את חשיבות הבנקים כמקור המימון המרכזי במשק, לשם מניעת מחנק אשראי בתקופות משבר.

⁴⁹ להרחבה על יישום הרפורמה להגברת התחרותיות בענף הבנקאות ראו דו"ח תקופתי של הוועדה לבחינת התחרות בשוק האשראי, אפריל 2020.

⁵⁰ להרחבה על בנקאות פתוחה ראו תיבה ב'-3 בסקירת המפקחת לשנת 2018.

⁵¹ להרחבה מעבר מבנק לבנק ראו תיבה ב'-1 בסקירת המפקחת לשנת 2018.

⁵² להרחבה על מערכת נתוני אשראי ראו תיבה ב'-5 בסקירת המפקחת על הבנקים לשנת 2018.

⁵³ חיווי אשראי - הבעת דעה על ידי לשכת אשראי - האם כדאי לתת אשראי ללקוח (כן/לא) לאור הנתונים לגביו במערכת נתוני אשראי. בכל מקרה, ההחלטה האם לתת אשראי ללקוח היא של נותן האשראי בלבד ועל אחריותו.

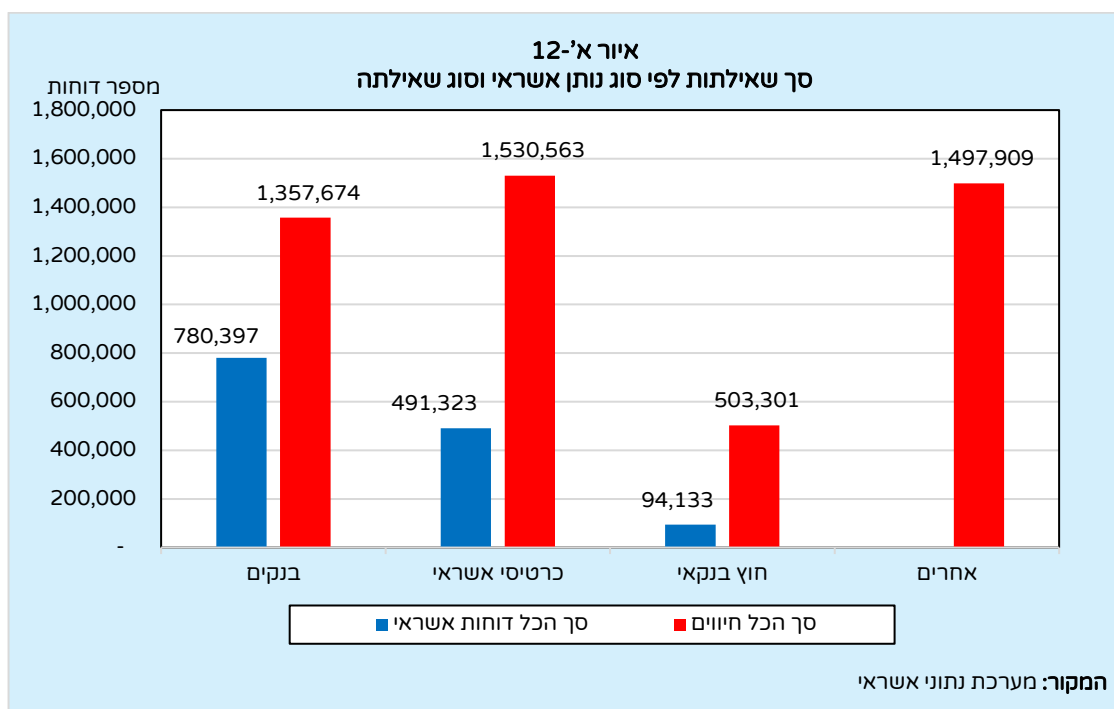
⁵⁴ דוח אשראי - דוח שמפיקה לשכת אשראי עבור נותן אשראי על בסיס נתונים שמועברים ללשכה ממערכת נתוני אשראי. הדוח מסייע לנותן האשראי להחליט אם לתת אשראי ללקוח ובאילו תנאים. כדי להפיק דוח אשראי, חייב נותן אשראי לקבל את הסכמת הלקוח למסירת המידע עליו ממערכת נתוני אשראי.

⁵⁵ נכון לאפריל 2020, מתוך 35 חברות שמשמשות במאגר, 25 חברות אינן בנקים.

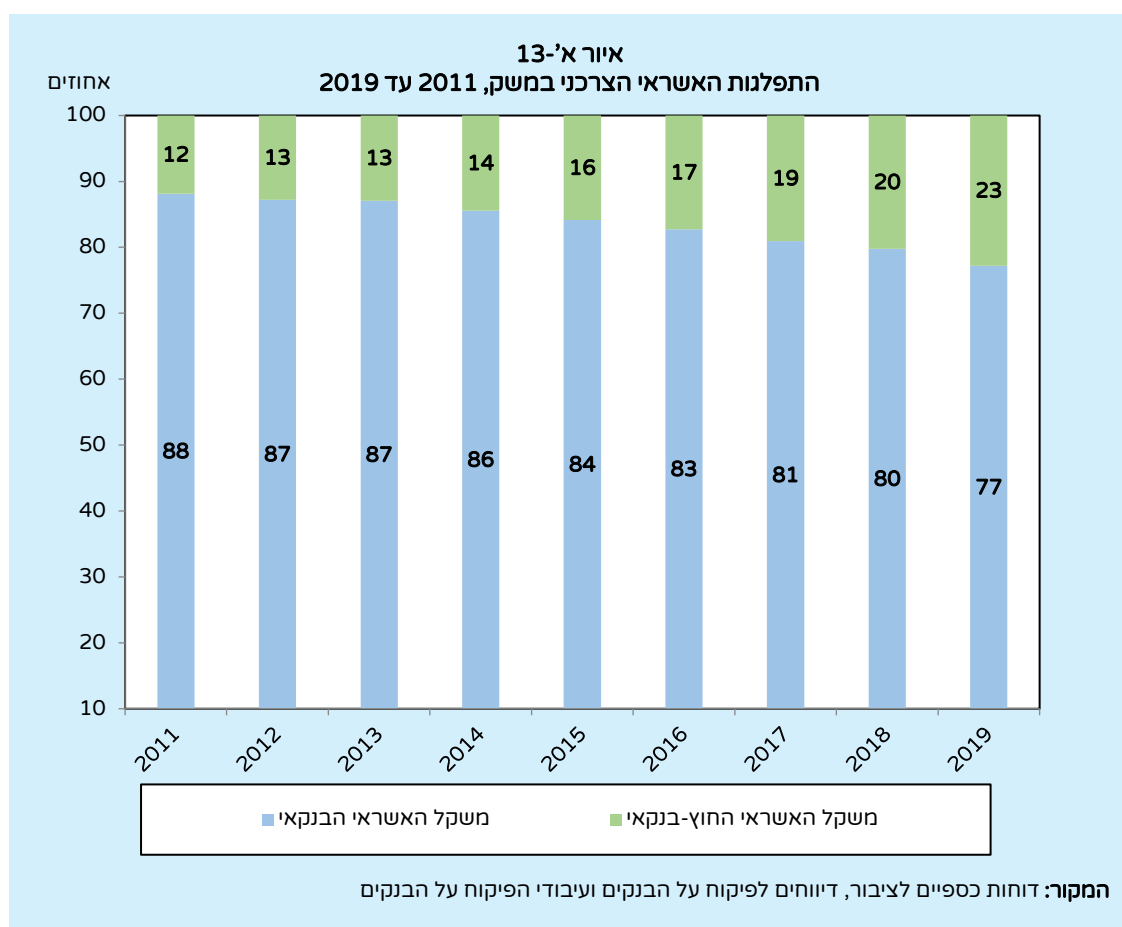
<https://general.creditdata.org.il/portal-ashrai-app/corporations-list/CP>

מימון ישיר, אלבר קרדיט, כלמוביל פתרונות מימון, כלמוביל פתרונות מימון לרכב, פמה אשראי לרכב, פמה קרדיט, פמה מימון, גמא ניהול וסליקה, כרטיסי אשראי לישראל, מקס איט פיננסים, ישראל כרט, פרימיום אקספרס, טריא פי2פי, מגדל חברה לביטוח, הפניקס חברה לביטוח, דרך האשראי, בלנדר פי2פי ישראל, כלל פנסיה וגמל, קידום ד.ש, אוטו קאש שירותי מימון, פמה ליסינג, קרדיט שופ, הפניקס אקסלנס פנסיה וגמל, כלל חברה לביטוח, 24 קרדיט מימון.

**במהלך התקופה הופקו כ-6.3 מיליון דו"חות מתוך מערכת נתוני אשראי.
רובם דוחות חיווי והשאר דוחות אשראי**

גידול בנתח האשראי החוץ-בנקאי מסך האשראי הצרכני

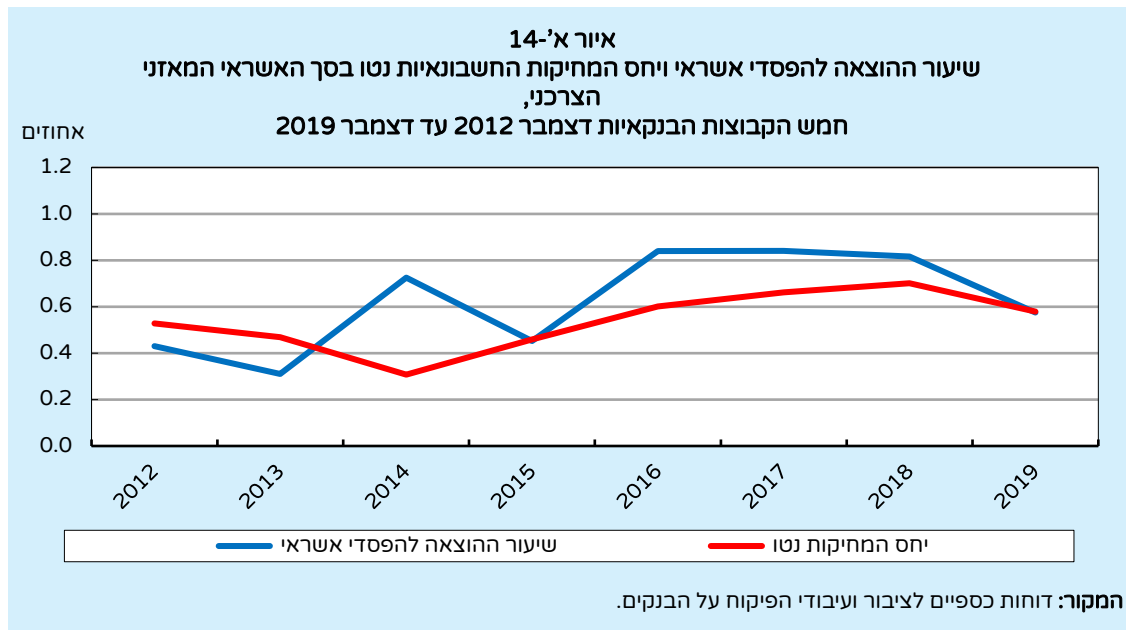

התגברות התחרות בשוק האשראי הצרכני ערב המשבר לוותה בשיפור איכות התיק הבנקאי. שיפור זה נובע, בין היתר, מיכולת הבנקים לתת אשראי תוך בחינה מדויקת יותר של מאפייני הלקוחות והערכת המינוף הכולל שלהם, שמתבטא במתן אשראי ללקוחות עם מאפייני סיכון נמוכים. השיפור באיכות התיק הבנקאי מתבטא במדדי איכות התיק. כך, שיעור ההוצאה להפסדי אשראי בסך האשראי המאזני לציבור ירד לכ-0.57% (בהשוואה לכ-0.8% בסוף 2018; איור א'-14) ויחס המחיקות נטו בסך האשראי המאזני לציבור ירד לכ-0.57% (לעומת 0.71% בסוף שנת 2018). יחד עם זאת חלה במהלך השנה החמרה קלה במשקל האשראי הפגום והאשראי בפיגור של 90 יום ומעלה מסך האשראי הצרכני, לשיעור של 1.26%, לעומת 1.16% אשתקד וירידה בשיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בסך האשראי הצרכני, לשיעור של 1.81%, לעומת 1.84% בשנת 2018 (לוח א'-12). ייתכן שהחמרה במספר מדדי איכות התיק הבנקאי היא תוצאה של שינויי חקיקה שנעשו בשנים האחרונות⁵⁶ וקידום הליכי הסדר ו"גביה רכה" בקרב לקוחות קמעוניים, שנועדו לאפשר ללווים שנמצאים בקשיים כלכליים תנאים נוחים יותר לפירעון חובותיהם, אך הם עלולים במקביל להוביל גם להרעה במוסר התשלומים. כמו כן, על רקע התפתחות אירוע נגיף הקורונה והשפעתו על הכלכלה העולמית והמשק הישראלי, אנו צופים פגיעה באיכות התיק הצרכני לנוכח העלייה במינוף משקי הבית בשנים האחרונות⁵⁷, שיעורי האבטלה הגבוהים בראייה היסטורית, ההגבלות על פעילות המגזר העסקי ואי-הוודאות בנוגע לחזרה לשגרה, שעלולים להעיד שלווים רבים יתקשו לעמוד בהתחייבויותיהם כלפי הבנקים.

⁵⁶ חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, תשע"ח-2018.

⁵⁷ להרחבה ראו פרק ד' בדוח בנק ישראל לשנת 2019.

שיפור במדדי איכות התיק הצרכני

בתקופה הנסקרת נמשכה מגמת הירידה בהיקף החריגה מהמסגרת המאושרת בחשבונות העו"ש⁵⁸ (ירידה של כ-4.2% השנה וכ-30% משנת 2016; איור א'-15) וזה על אף עלייה של כ-3.5% בהיקף ניצול מסגרות העו"ש⁵⁹ במהלך השנה (לעומת ירידה של כ-6% בשנת 2018) ועשויה להיות מוסברת, בין היתר, בעלייה במודעות משקי הבית והפנמה שקיימות חלופות מימון זולות וכדאיות יותר ממשיכת יתר.

⁵⁸ חריגה מעבר למסגרת המאושרת על ידי התאגיד הבנקאי. להרחבה ראו: הוראות ניהול בנקאי תקין 325 - ניהול מסגרות אשראי בחשבונות עובר ושב.

⁵⁹ סכום המשיכה המרבי שתאגיד בנקאי אישר ללקוח למשוך מחשבון העובר ושב במקרה שהיתרה בחשבון לא מאפשרת זאת, כלומר לעבור ליתרה שלילית ("משיכת יתר").

קיטון בסך משיכות היתר

איור א'-15
ניצול מסגרות העו"ש וחריגה מהמסגרת המאושרת, חמש הקבוצות הבנקאיות, 2016 עד 2019 (2016=100)

שנה	ניצול עו"ש	ניצול עו"ש - מזדה בחריגה
2016	100	100
2017	~98	~85
2018	~92	~75
2019	94.5	70.9

המקור: דיווחים לפיקוח ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

האשראי לדיר

שנת 2019 הייתה שנת שיא בהיקף ביצועי המשכנתאות ובמהלכה צמח היקף הביצועים בכ-13.8% והסתכם בכ-67.6 מיליארד ₪ (ממוצע חודשי של כ-5.6 מיליארד ₪; איור א'-16), זאת בהשוואה לשנת 2015 שבה נרשם השיא הקודם בביצועי המשכנתאות עד לשנה זו (64.7 מיליארד ₪). צמיחה זו נבעה מגידול במספר העסקות, שהסתכמו בשנת 2019 לכ-96,285 (לעומת 85,743 בשנת 2018). הגידול במספר העסקות ובהיקפן מתחילת השנה הושפע מהתפתחויות בשוק הדיר⁶⁰, בראשן גידול ברכישת דירות ראשונות ודירות חדשות בפרט. גידול זה מוסבר, בין היתר, בעליית היקפן של עסקות במסגרת פרויקט "מחיר למשתכן", שהגיעו לכדי כ-42.5%⁶¹ מסך העסקות לרכישת דירה חדשה במהלך השנה. בתוך כך, סך ההלוואות למטרת דירה ראשונה היוו כ-48.6% מסך הביצועים למטרת מגורים (לעומת 46.5% בשנת 2018) וסך ההלוואות במסגרת דירה במחיר מופחת⁶² היוו כ-12% מסך הביצועים (7 מיליארד ₪). כמו כן, העסקות במסגרת דירה במחיר מופחת היוו כ-17%

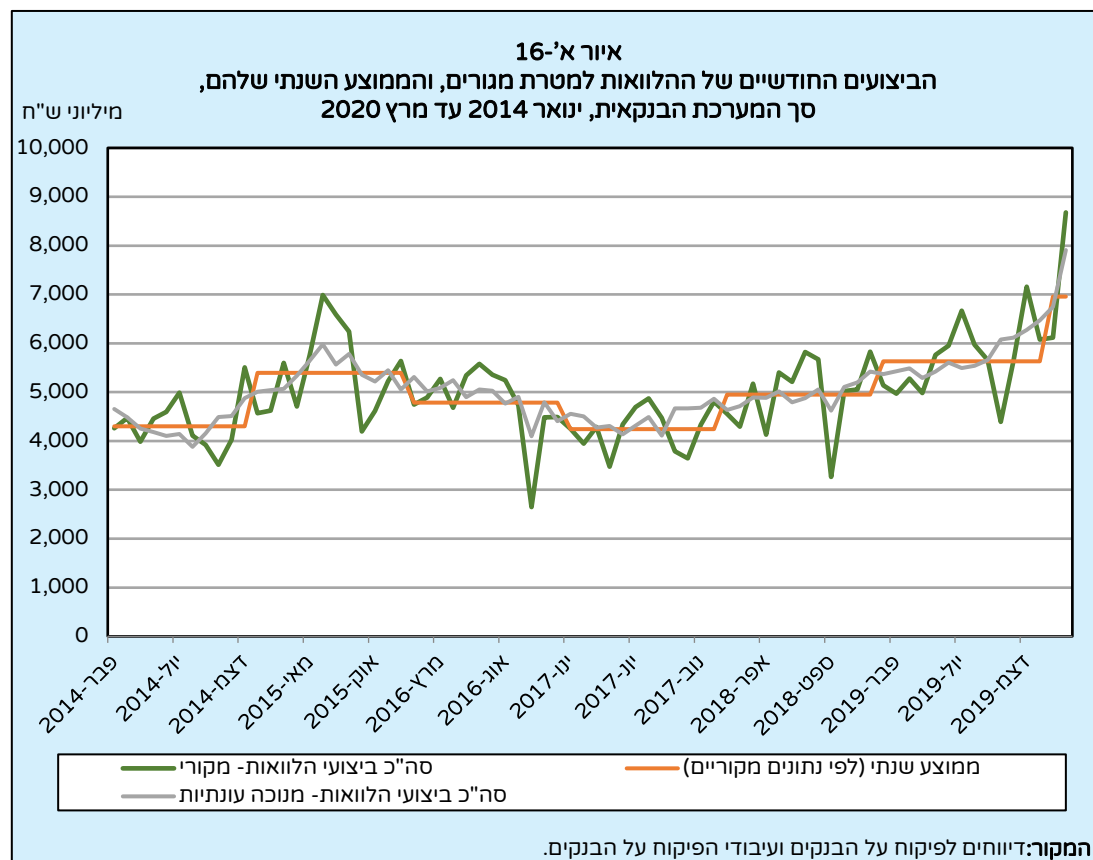
⁶⁰ להרחבה על ניתוח הגידול בביצועי המשכנתאות בשנה האחרונה ראו תיבה 1 בסקירת המפקחת על הבנקים למחצית שנת 2019.

⁶¹ "סקירת ענף הנדל"ן למגורים דצמבר 2019", סקירה כלכלית שבועית, אגף הכלכלן הראשי במשרד האוצר (10 בפברואר 2020).

⁶² דירות במסגרת פרויקט "מחיר למשתכן" מוצעות להגרלה בטרם קבלת היתר הבנייה, מכירת הדירה לזוכים מתאפשרת רק לאחר קבלת היתר הבנייה.

ממספר העסקות, שיעור גבוה מזה של סך ההלוואות. הבדל זה, נובע ממאפייני נטילת המשכנתא במסגרת התכנית, שבה קיים פער בין מועד חתימת החוזה לבין מועד נטילת המשכנתא, כשאחת ההשלכות היא תזמון מאוחר של הביצועים לעומת מועד חתימת העסקה. מקור הפער הוא בתנאי התכנית שהגדירה מועדי תשלום קבועים כפועל יוצא של קצב התקדמות הפרויקט. הדבר מרמז על כך שבשנה ובשנתיים הקרובות נצפה לעלייה נוספת בביצועי המשכנתאות שנגזרים מפרויקט "מחיר למשתכן", עם הבשלת זכויות בהגרלות במסגרת הפרויקט לעסקות רכישת דירות.

ביצועי המשכנתאות בשנת 2019 האמירו לשיא, גבוה אף מהרמה בשנת 2015

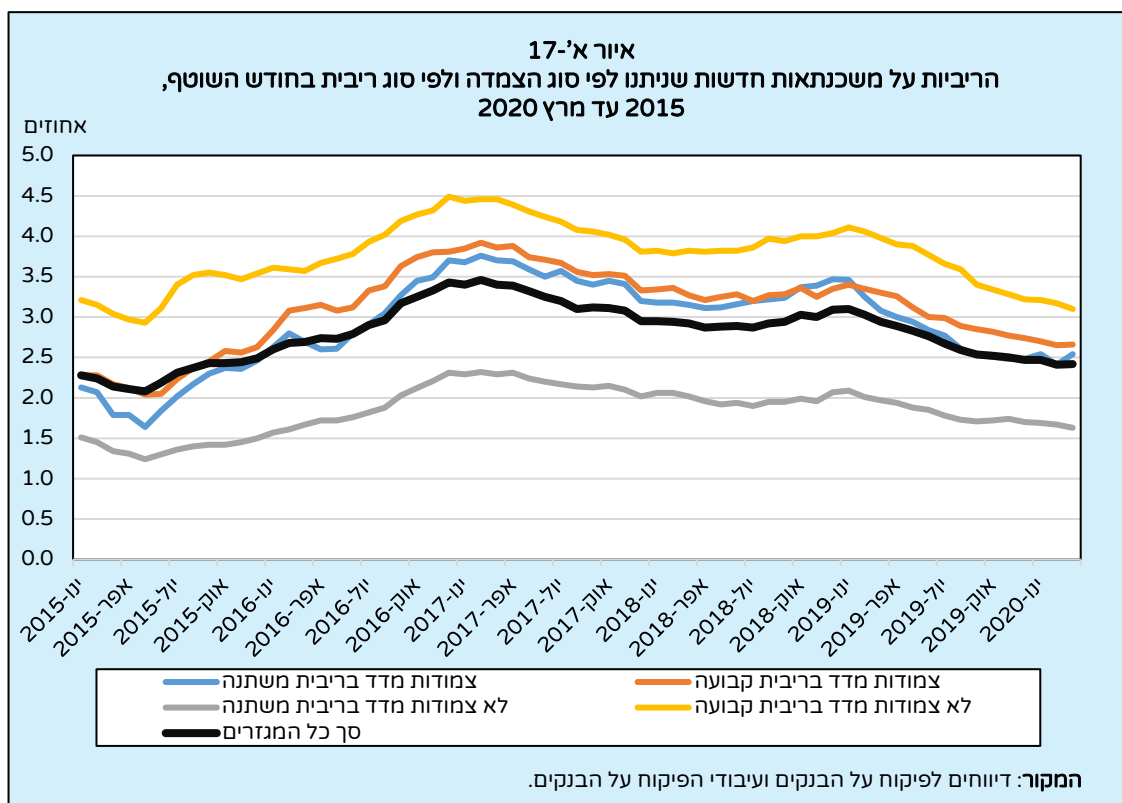

התפתחות נוספת שתרמה לגידול בביצועי המשכנתאות הייתה ירידת הריבית על ההלוואות לדיור. במהלך השנה חלה ירידה בריבית על ההלוואות החדשות לדיור. הריבית הנומינלית הממוצעת על הלוואות לדיור עמדה בסוף שנת 2019 על כ-2.5%, (בהשוואה ל-3.1% בתקופה המקבילה אשתקד (איור א'-17)). מגמה זו אפיינה את כלל מסלולי הריבית ומגזרי ההצמדה ומוסברת בחלקה בירידה שחלה בעלות גיוס המקורות של הבנקים לטווח הבינוני-ארוך.

התפתחות זו חלה לאחר שבשנים 2015-2017 חלה עלייה בריביות שנבעה בעיקרה מדרישת הפיקוח על הבנקים להעלות את יחסי ההון, במקביל לגידול מסויים בעלויות הגיוס של הבנקים, והריביות שבו וירדו החל מ-2017. בתחילת שנת 2017, עם הגעתם של הבנקים ליעדי ההון הפיקוחיים (להרחבה ראו את פרק ההון בסקירה זו), גדל היצע האשראי לדיור וזה במקביל לירידה בביקוש לדירות באותה תקופה שהתאפיינה בירידות במדד מחירי הדירות, במספר עסקות הנדל"ן למגורים ואף ברכישות המשקיעים ורכישות דירות יד שנייה. השפעת תמורות אלה הובילו באותה שנה לירידת הריבית על המשכנתאות בכל המסלולים. בשנת 2018 נרשמה עלייה בהעמדת הלוואות שהושפעו, כאמור, מתכנית "מחיר למשתכן" במקביל להתייצבות בכל מסלולי הריבית.

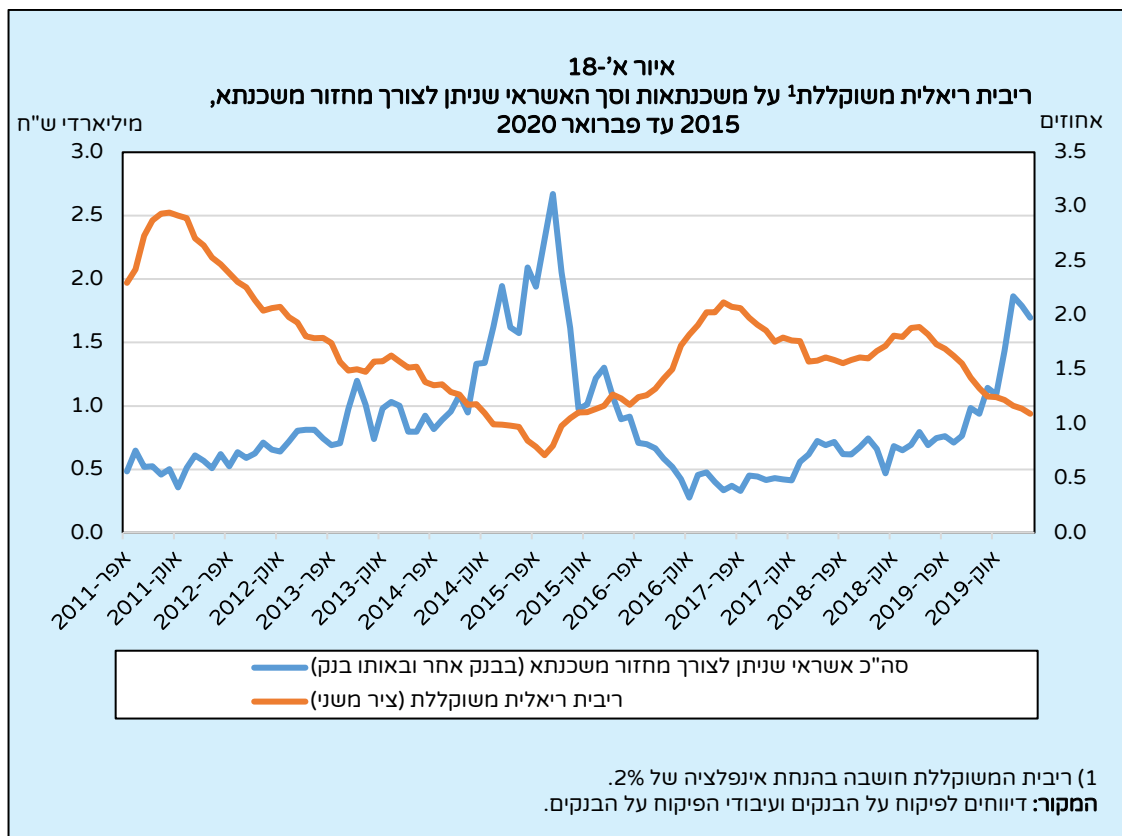
ההתייקרות החדה במחירי הדירות בתקופה שבין 2008-2015, שלווה בגידול ניכר במשכנתא הממוצעת, הובילה לחשש שבתרחישים שונים, כגון, עלייה באבטלה ועלייה חדה בשיעורי הריבית, עלולה להיפגע יכולתם של לווים לעמוד בהחזרי המשכנתא. לכן פעל הפיקוח על הבנקים באותה תקופה לצמצום הסיכונים שהיוו גורם מרכזי בעליית הריבית בשנים 2015-2016 ומיתן בכך את הביקושים למשכנתאות.

ניכרת ירידה בכל מסלולי הריבית במהלך שנת 2019

במקביל להתפתחות בביצועי המשכנתאות, נרשמה עלייה גם בהיקפם ובשיעורם של מיחזורי המשכנתא ובפירעונות המוקדמים. כך, עמד בשנת 2019 היקף המחזורים⁶³ על כ-11.9 מיליארד ₪, (בהשוואה לכ-7.9 מיליארד ₪ בשנת 2018; איור א'-18). הדבר מצביע על כך שירידת הריבית הייתה חדה מספיק כדי ליצור ערך כלכלי עבור הלקוח, גם בהינתן העלויות שכרוכות במיחזור המשכנתא שמורכבות מעמלות שונות, כגון, עמלת תפעול, עמלת היוון הפרשי ריבית⁶⁴ ואחרות- עלויות שהוקטנו בשנת 2014 עם התיקון שהחילה הנגידה לצו הבנקאות ושיוצר ערך כלכלי ממיחזור משכנתאות.

עלייה בהיקף המחזורים במקביל לירידה בריבית על המשכנתאות

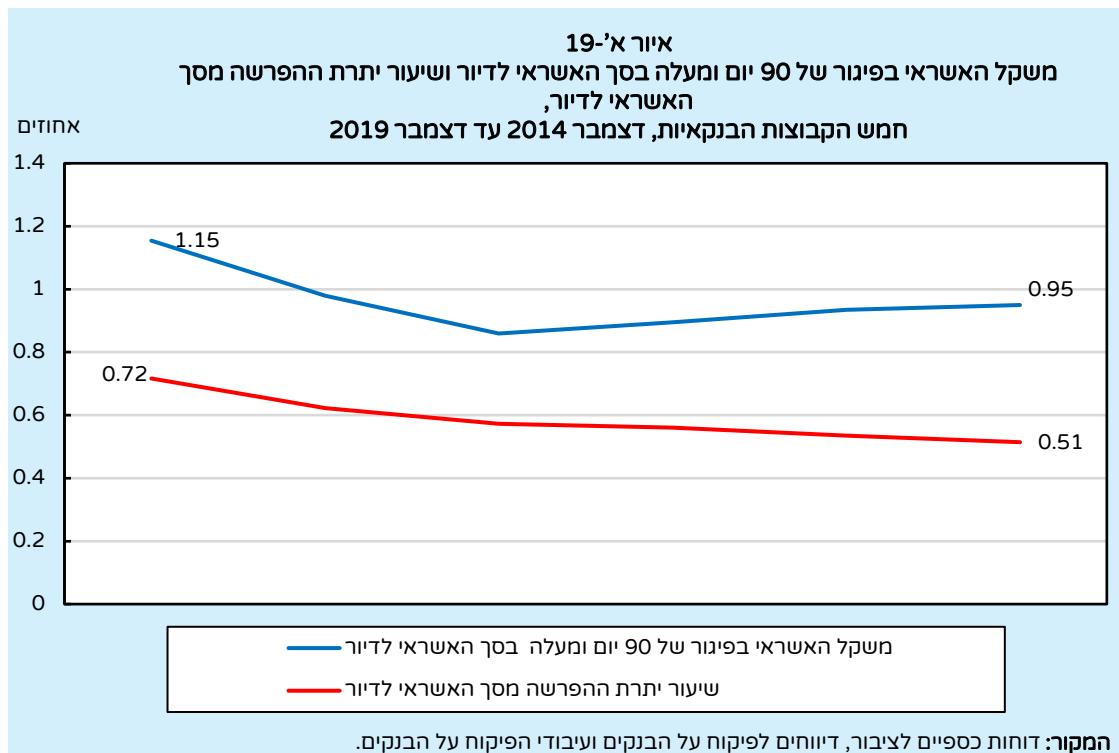
איכות תיק האשראי לדירור לפי מדדי האיכות השונים נותרה טובה ב-2019. בתוך כך, שיעור ההוצאה להפסדי אשראי בסך האשראי לדירור נותר יציב ועמד בסוף שנת 2019 על כ-0.03% (לעומת 0.04% בתקופה המקבילה אשתקד). בנוסף, משקל האשראי בפיקוח של 90 יום ומעלה בסך האשראי לדירור, עלה מעט ועמד על כ-0.95% (לעומת 0.93% בתקופה המקבילה אשתקד ונמוך יחסית לשיעורים בתחילת העשור; איור א'-19).

⁶³ מחזורים בתוך הבנק ומחזורים בין בנקים.

⁶⁴ עמלת פירעון מוקדם - ההפרש בין הריבית התקפה בחלק ההלוואה הנפרע או הריבית הממוצעת (המפורסמת על ידי בנק ישראל לתקופה הרלבנטית) שהייתה ידועה במועד קביעת הריבית לאחרונה - הנמוך מביניהן - לבין הריבית הממוצעת בעת הפירעון המוקדם.

19). כמו כן, יחס המחיקות נטו לסך האשראי לדיור עמד על כ-0.02% (לעומת 0.01% בתקופה המקבילה אשתקד), בדומה ליחס בשנים האחרונות ושיעור יתרת ההפרשה מסך האשראי לדיור המשיך במגמת הירידה של השנים האחרונות ועמד על כ-0.51% (לעומת הממוצע בחמש שנים שקדמו להן, שעמד על כ-0.6%; לוח א'-14).

איכות תיק האשראי בשנים האחרונות טובה

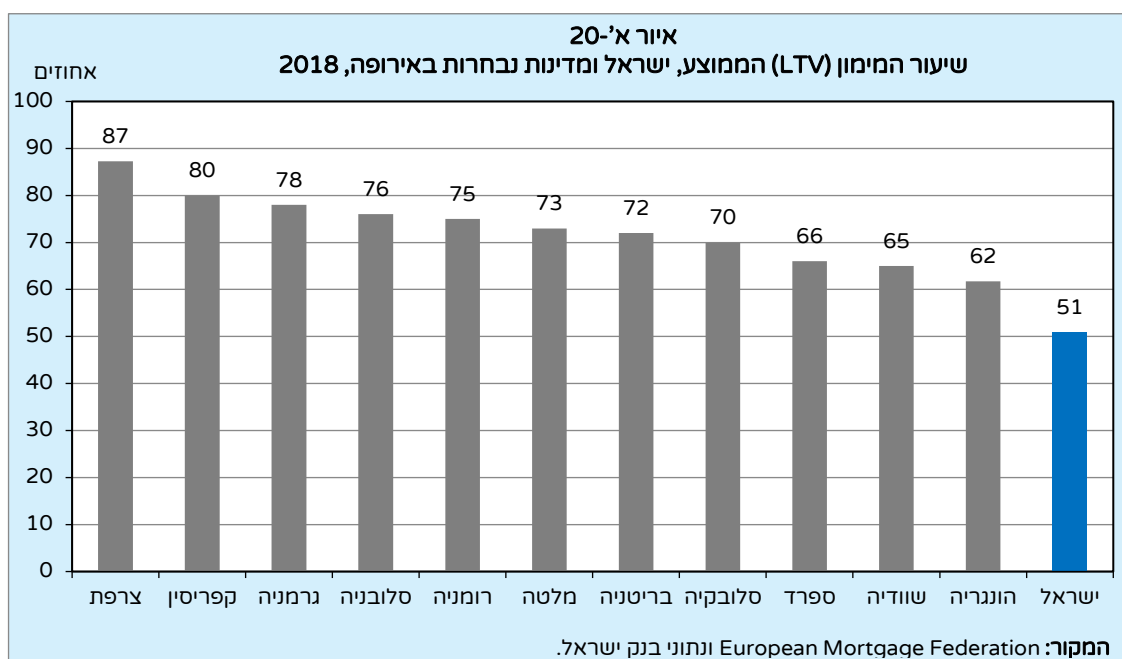
כמו כן, בהסתכלות על מדדים שבוחנים את יכולת ההחזר של נטלי המשכנתאות בישראל בהשוואה למדינות מפותחות אחרות, נשמרה איכות התיק הטובה. כך, שיעור המימון (LTV) בישראל עמד בסוף שנת 2019 על 52.4%, שמהווה אמנם עלייה קלה ביחס לשנת 2018 (51.5%), אולם נמוך משמעותית בהשוואה בין-לאומית (איור א'-20). שיעור המימון הנמוך של האשראי לדיור בישראל נובע, בין היתר, ממגבלות הרגולטוריות בתחום הדיור שהן מחמירות ביחס למדינות אחרות⁶⁵. כמו כן, שיעור ההחזר מההכנסה, שמהווה משתנה מרכזי בהערכת ההסתברות של לווה לחדלות פירעון, נותר ללא שינוי ועומד על כ-26.2%. בתקופה לפירעון לא חל כמעט שינוי (22 שנים, לעומת 21.8 בסוף שנת 2018). התפתחויות אלה נובעות מהעלייה בחלקן של ההלוואות בשיעורי מימון גבוהים (60%-75%; איור א'-21), על רקע ההקלה שפרסם הפיקוח על הבנקים במהלך במרץ 2018, בדבר שקלול נכסי הסיכון בגין משכנתאות

⁶⁵ להרחבה בנושא תיאור הצעדים המקרו יציבותיים בתחום דיור ראו תיבה א'-4 בסקירה זו.

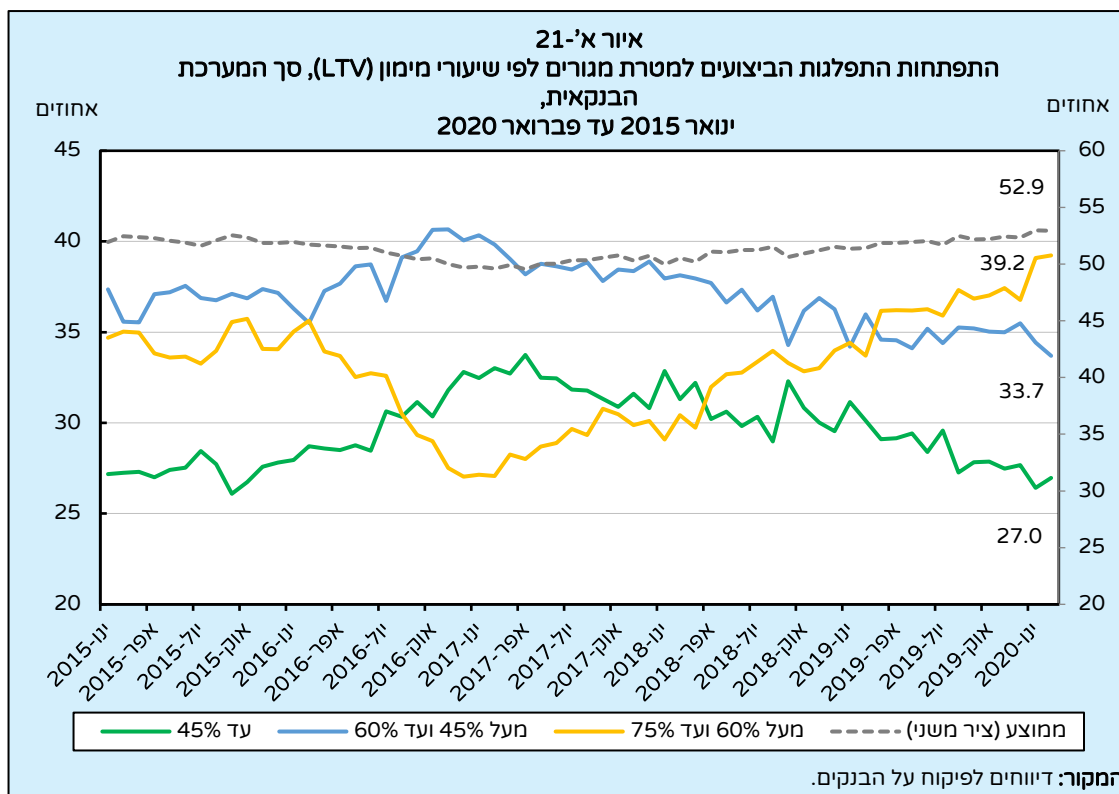
על ידי הבנקים בשיעורי מימון של 60% עד 75%, שאפשרה את עליית חלקם של לווים במסגרת פרויקט "מחיר למשתכן", שמאופיינים בשיעורי מימון גבוהים יותר ביחס לשאר נוטלי המשכנתאות. העלייה בשיעורי המימון על המשכנתאות עלולה להעיד על עלייה מסוימת בסיכון תיק האשראי לדיר, לנוכח העלייה בשיעורי המינוף. יחד עם זאת, ייתכן שאותה עלייה משקפת ירידה בפועל של סיכון האשראי הכולל למשקי הבית, שכן, איפשר שהעלייה בשיעורי המימון משקפת את צמצומן של הלוואות צרכניות שניטלו, כדי להשלים את ה"הון העצמי" עבור רכישת דירות.

שיעור המימון (LTV) של אשראי לדיר בישראל נמוך מאוד בהשוואה למדינות אחרות

ומשקף סיכון נמוך יותר

עלייה בחלקן של ההלוואות בשיעורי מימון גבוהים על רקע עלייה בביצועי לווים במסגרת תכנית "מחיר למשתכן"

האשראי העסקי

ההאצה בקצב הגידול של האשראי המסחרי המשיכה בתקופה הנסקרת⁶⁶ והתבטאה בצמיחה מהירה של כ-5.7%⁶⁷ (בדומה לשיעור צמיחה של 6% בתקופה המקבילה אשתקד) וזה לאחר שנים של קצב צמיחה נמוך יחסית של אשראי זה (כ-2.9% בממוצע לשנה בין השנים 2014-2018). האצת קצב הגידול לאשראי העסקי החלה עם הגעתם של כלל הקבוצות הבנקאיות ליעדי ההון שקבע הפיקוח על הבנקים בסוף שנת 2017, במקביל לסביבת הריבית הנמוכה ותנאי מקרו מיטיבים ששררו במשק הישראלי בשנים האחרונות ושאפשרו לבנקים לשנות את תמהיל תיק האשראי

⁶⁶ כשבוחנים את סיכון האשראי על פי חלוקה לענפי משק, האשראי המסחרי מוגדר כסך האשראי לענפי המשק שאינם פרטיים (אשראי לדירור ואשראי צרכני). כשבוחנים את סיכון האשראי על פי חלוקה למגזרי פעילות, האשראי העסקי מוגדר כסך האשראי שאינו שייך למגזרי משקי בית ובנקאות פרטית.

⁶⁷ לפי אומדני הפיקוח ובניכוי השפעת הפרדת חברות כרטיסי האשראי. הפרדת חברות כרטיסי האשראי מקבוצות לאומי ופועלים הביאה לשינוי ברישום החשבונאי של מקורות המימון של חברות כרטיסי האשראי שהופרדו מהקבוצות הבנקאיות הגדולות ולגידול באשראי לענף השירותים הפיננסיים.

לטובת אשראים שמשוקללים במשקולות סיכון גבוהות יותר ובעיקרם האשראי למגזר העסקי.

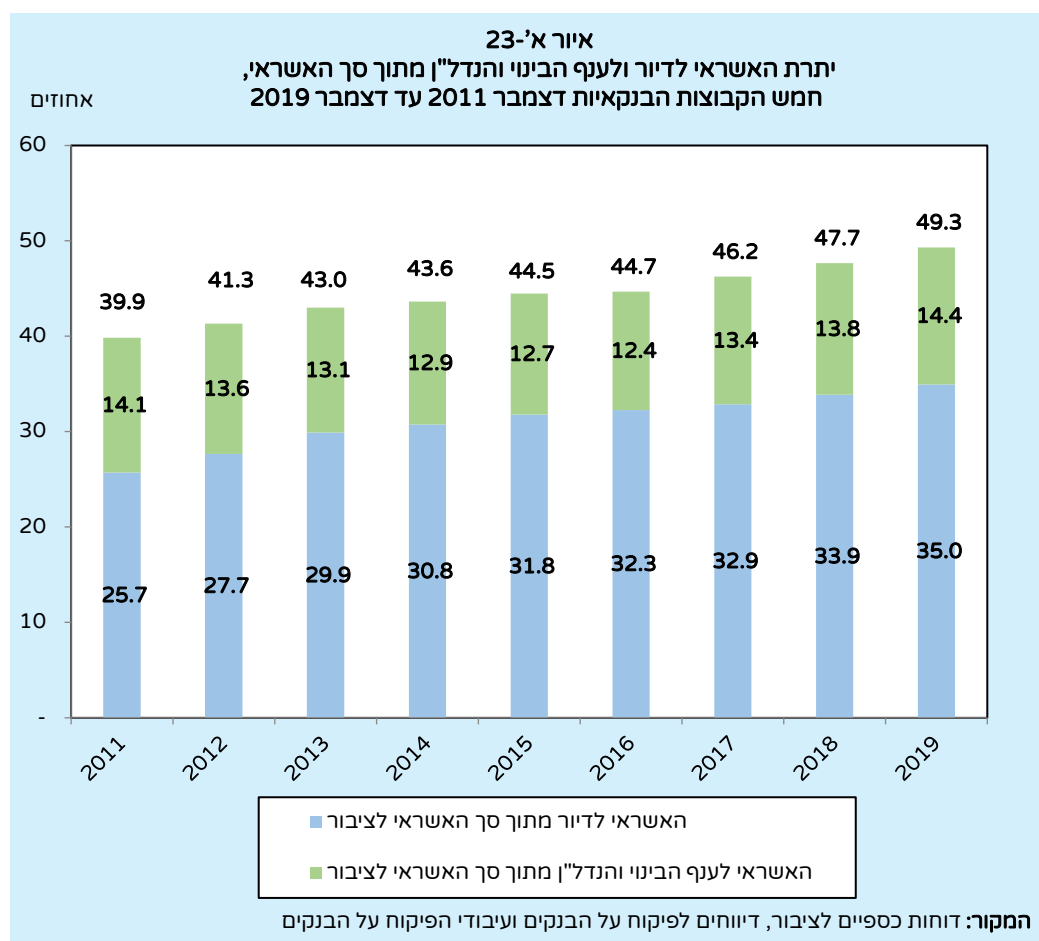
האשראי לענף הבינוי והנדל"ן היווה נדבך מרכזי בצמיחה זו והוא צמח במהלך 2019 בשיעור של כ-8.4%, (שיעור נמוך בהשוואה לשנת 2018 שבה צמח בכ-14.3%) והיווה כ-48% מסך צמיחת האשראי המסחרי במהלך השנה. בעוד שסך האשראי למגזר העסקי בישראל צמח מסוף שנת 2016 בכ-17%, האשראי לבינוי בישראל, שמהווה כ-18% מסך הפעילות העסקית בישראל, צמח בכ-57% (איור א'-22) והיווה בכך כ-41% מסך צמיחת האשראי העסקי בישראל בשנים אלה.

ענף הבינוי מוביל את צמיחת האשראי העסקי בשנים האחרונות

הגידול באשראי לענף הבינוי נבע מהתפתחויות בצד הביקוש, שבמרכזן העלייה בביקושים לאשראי שנבעו מתמורות שחלו בשוק הבנייה למגורים, בין היתר עם תחילתו של פרוייקט "מחיר למשתכן" בשנת 2015, כמו גם מעבר לבנייה רוויה (שמאפיינת את פרוייקט "מחיר למשתכן") ועלייה בתשומות הבנייה למגורים ובצד ההיצע, ביצע הפיקוח על הבנקים בשנים האחרונות מספר הקלות פיקוחיות שהגדילו

את היצע האשראי⁶⁸, דבר שאיפשר לבנקים לתת מענה לביקושים אלה. בתוך כך, ענף הבינוי והנדל"ן, יחד עם ענף הדיור, מהווים נכון לסוף שנת 2019 קרוב למחצית מסך האשראי הבנקאי לציבור (איור א'-23) וממשיכים בכך להוות אחד מהסיכונים המבניים הגדולים בתיק האשראי, עקב המתאם הגבוה והרגישות לזעזועים חיצוניים.

האשראי לדיור והאשראי לענף הבינוי והנדל"ן ממשיכים להוות כמחצית מסך האשראי לציבור

בבחינה לפי מגזרי הפעילות הפיקוחיים, האשראי העסקי המשיך לצמוח בשנת 2019 בשיעור של כ-4.2% (לוח א'-11)⁶⁹ (בהשוואה ל-6.3% בשנת 2018). עיקר הצמיחה נבעה מצמיחת האשראי למגזר העסקים הבינוניים שגדל בכ-11.3% במהלך השנה (לעומת 2.3% בשנת 2018). הגידול באשראי למגזר העסקים הבינוניים היווה כ-44%

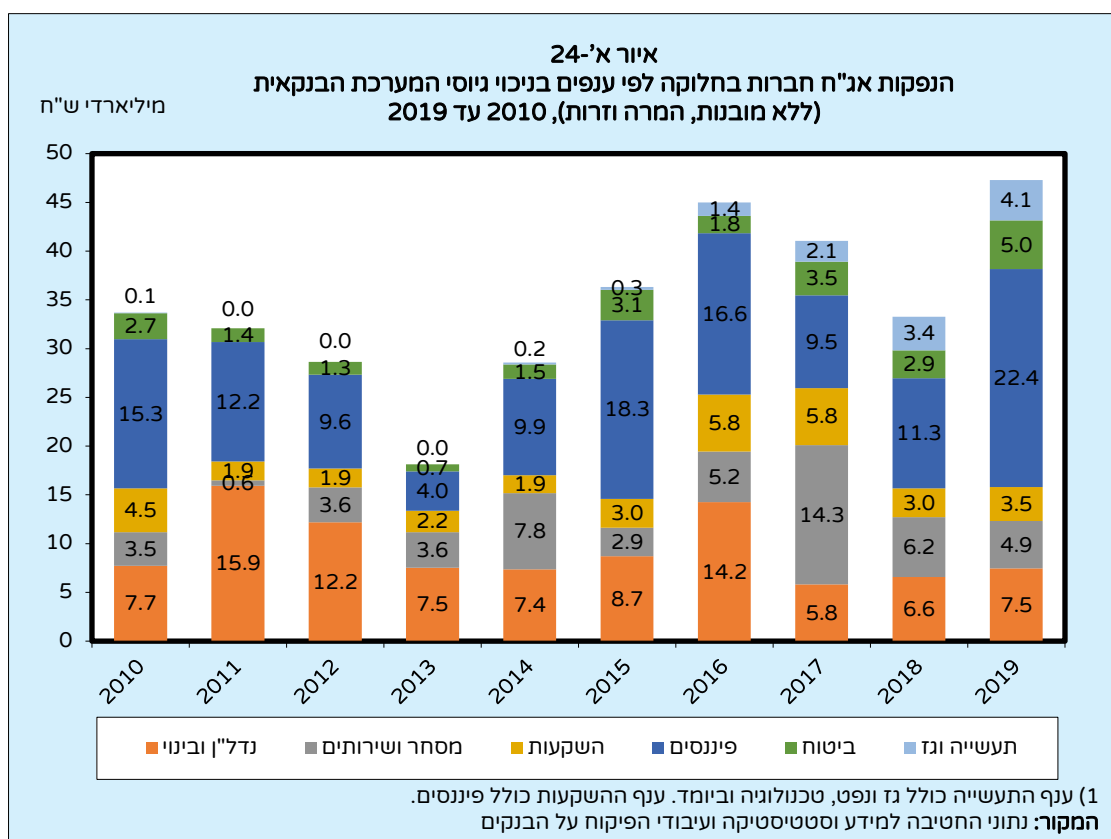
⁶⁸ במהלך השנה פורסם עדכון נוסף באופן מדידת מגבלת החבות לענף הבינוי והנדל"ן ולפיו יוכלו הבנקים להעמיד אשראי לענף זה עד לשיעור של 24% מסך תיק האשראי ובלבד שהתוספת שמעבר ל-20%, תשמש למימון תשתיות באמצעות פרויקטים מסוג PPP (Public Private Partnership). מלבד העובדה שעדכון זה יאפשר את הגדלת היצע האשראי למימון פרויקטי תשתית אלה (מוערך ששינוי המגבלה יאפשר גידול של כ-25 מיליארד ₪ באשראי הבנקאי לתחום התשתיות הלאומיות), הוא יאפשר גם הגדלת היצע האשראי לשאר הביקושים בענף הבינוי והנדל"ן (לרבות בניה למגורים).

⁶⁹ בנטרול השפעת הפרדות חברות כרטיסי האשראי משתי הקבוצות הבנקאיות הגדולות.

מסך צמיחת האשראי העסקי במהלך השנה. עיקר הצמיחה במגזר זה ובמגזר העסקים הגדולים הגיע ממתן אשראי לענפי הבינוי והנדל"ן, שהיוו כ-42% ו-63% מסך צמיחת האשראי במגזרים אלה. כמו כן, מגזר העסקים הקטנים והזעירים המשיך לצמוח במהלך השנה בכ-3%, זאת בהובלת קבוצות דיסקונט ומזרחי שצמחו בכ-9% במהלך השנה.

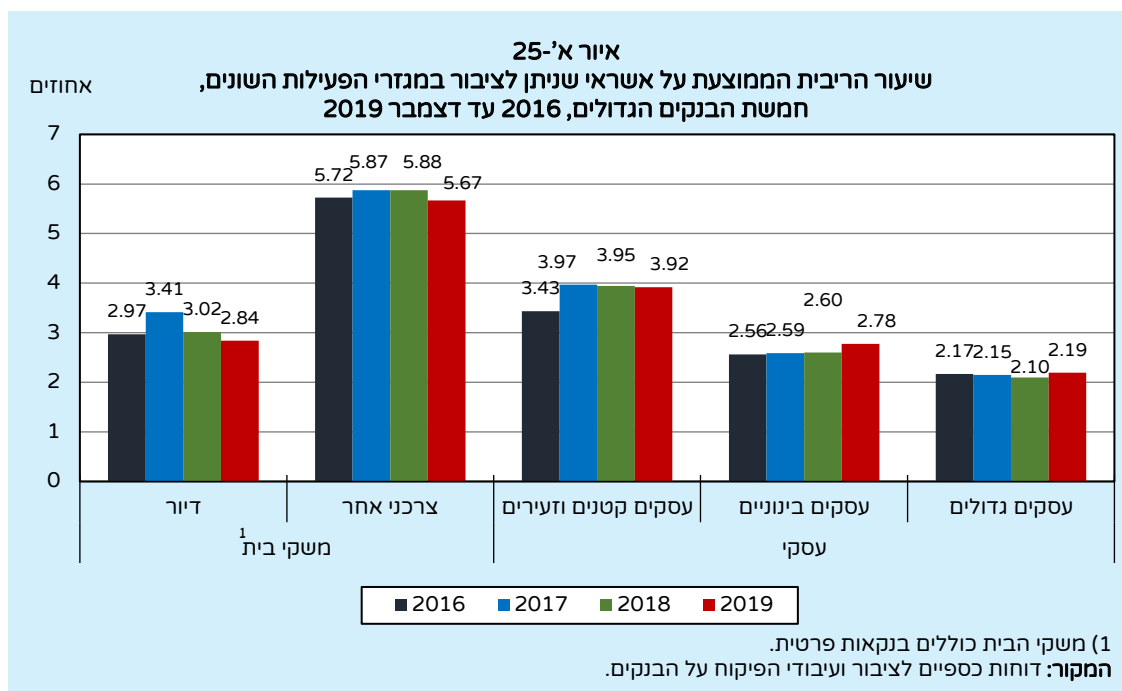
במהלך השנה חלה ירידה בשיעור הצמיחה של האשראי למגזר העסקים הגדולים. ייתכן שהקיטון בקצב צמיחת האשראי למגזר זה נבע מהנגישות הגבוהה לתחליפי אשראי חוץ-בנקאים – בהם שוקי ההון בארץ ובעולם, אשראי מהגופים המוסדיים ואשראי מבנקים זרים בחו"ל. כך, במהלך השנה, במקביל לירידה בשיעור הגידול באשראי הבנקאי למגזר העסקים הגדולים לכ-2.6% (לוח א'-11), חלה עלייה של כ-42% בגיוסי אגרות חוב קונצרניות (גידול של כ-14 מיליארד ₪; איור א'-24), לעומת שיעור גידול של כ-12.5% באשראי הבנקאי וצמצום של כ-19% בשיעור גיוסי החוב במהלך שנת 2018.

הירידה בשיעורי צמיחת האשראי למגזר העסקים הגדולים חל במקביל לעלייה בהיקף גיוסי החוב במהלך השנה

שיעורי הריבית הממוצעת על האשראי החדש שניתן במהלך השנה הציגו מגמות מעורבות (איור א'-25). במגזרי העסקים הבינוניים והגדולים נרשמה עלייה בשיעור הריבית הממוצעת לרמה של 2.8%-ו-2.2% בהתאמה (לעומת 2.6%-ו-2.1% בשנת 2018) וזה כתוצאה ממדיניות הגדלת החשיפה למגזרים אלה במהלך השנה ומעלייה בפרופיל הסיכון של התיק, שנובעת, בין היתר, מחלקם של ענפי הבינוי והנדל"ן בסך האשראי לענפים אלה, כך היוו בשנת 2019 ענפי הבינוי והנדל"ן כ-36% ו-31% מסך האשראי למגזרי העסקים הבינוניים והגדולים, לעומת 32%-ו-24.8% בשנת 2015. במגזר העסקים הקטנים והזעירים לא חל כמעט שינוי בשיעורי הריבית. במגזר האשראי הצרכני נרשמה ירידה של כ-0.21 נקודות אחוז בשיעור הריבית הממוצעת. ירידה זו נובעת מהתמקדותם בלקוחות עם מאפייני סיכון נמוכים, להם מוצעת ריביות אטרקטיביות יותר, כך שהקיטון שצפוי בהוצאות להפסדי האשראי מלקוחות אלה מפצה על הירידה בהכנסות הריבית.

המשך הירידה בשיעור הריבית למגזר משקי הבית (הצרכני והדיור), במקביל ליציבות במגזר העסקים הקטנים והזעירים, זאת אל מול עלייה במגזרי העסקים הבינוניים והגדולים והאשראי הצרכני

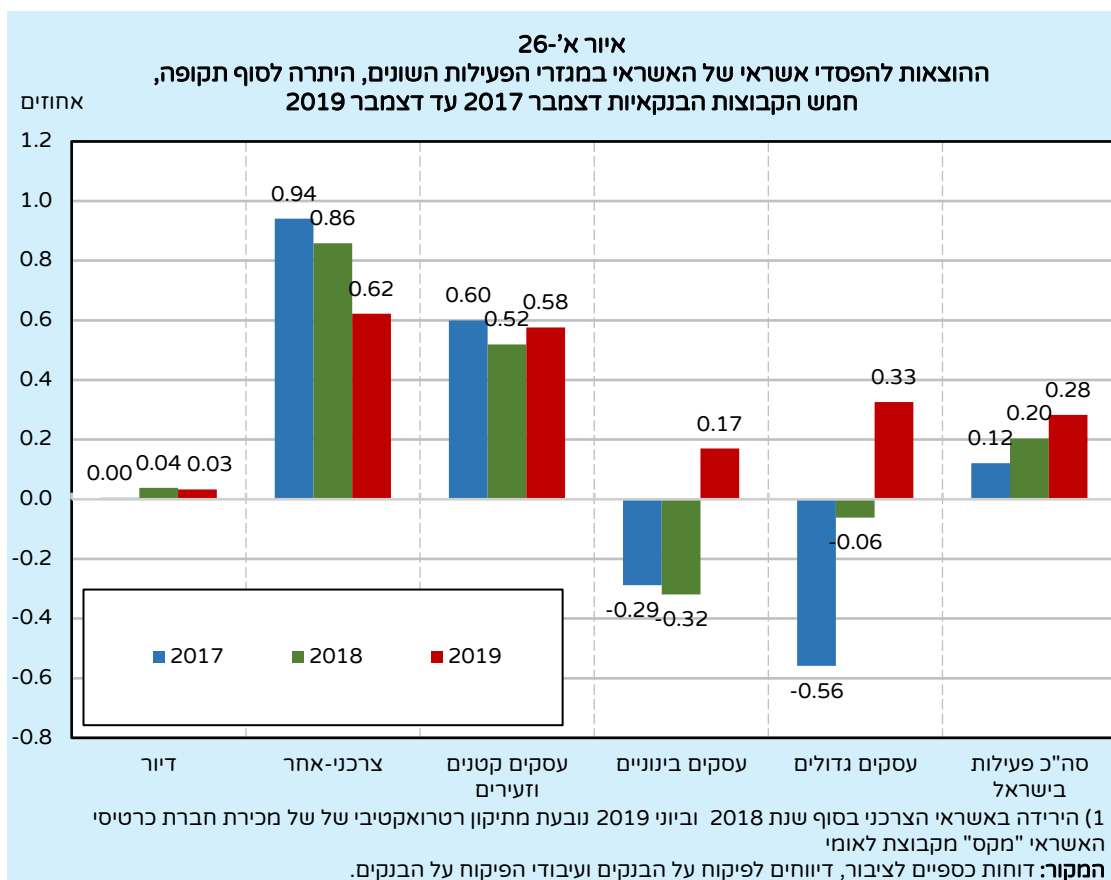
מדדי איכות האשראי ערב המשבר מצביעים על איכות תיק אשראי טובה, שהשתקפה ביציבות ברוב המדדים⁷⁰ (לוח א'-13). כך עמד שיעור ההוצאה להפסדי האשראי בסך התיק על כ-0.23% בהשוואה ל-0.21% בסוף שנת 2018 (לוח א'-13). יחס המחיקות נטו לסך האשראי המאזני, שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בסך האשראי המאזני לציבור ומשקל האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפיגור של 90 יום ומעלה בסך האשראי המאזני, שמרו על יציבות.

בבחינת מדדי האשראי לפי מגזרים עיקריים (לוח א'-14) עולה שחלה החמרה קלה באיכות התיק במגזרי האשראי הצרכני והמסחרי, אך יחד עם זאת ממשיכה איכות התיק להיות טובה בראייה היסטורית. כך נרשמה במגזר האשראי הצרכני, כאמור, מגמה מעורבת במדדי איכות האשראי (לוח א'-14). כמו כן יש שינוי באיכות האשראי המסחרי, כפי שעולה ממדדי איכות האשראי במגזר זה. מגמה זו נובעת, כאמור, מהגדלת החשיפה למגזר העסקי ולמגזרי העסקים הבינוניים והגדולים בפרט, שבהם שיעור ההוצאה להפסדי אשראי ביחס ליתרת האשראי עלה לכ-0.17% וכ-0.33% (ביחס לשיעור שלילי של כ-0.32% וכ-0.06% בהתאמה בסוף שנת 2018; איור א'-26), בין היתר, על רקע המשך צמצום בסך הגביות של חובות שנמחקו בעבר במגזרי העסקים הגדולים והבינוניים. השפעתו השלילית של משבר הקורונה על הכלכלה הישראלית צפויה לגרור הרעה⁷¹ במדדי איכות התיק, שכן, מערכת הבנקאות חשופה בצורה ישירה ועקיפה לענפים וללווים רבים, שחווים בימים אלה פגיעה כלכלית משמעותית לאור השפעותיו המתמשכות. הפסדי האשראי צפויים לעלות משמעותית גם לפי תרחישי הקיצון שהפיקוח על הבנקים דרש מהבנקים לבצע כהיערכות למשבר גדול.

⁷⁰ בנטרול השפעת התייחסות בנק הפועלים להפסדים הצפויים ממשבר הקורונה.

⁷¹ דוגמה להשפעות משבר הקורונה על מדדי איכות התיק ניתן לראות בדוחות הכספיים של קבוצת פועלים לשנת 2019 שבה הופרשו כ-687 מיליון ₪ עקב השפעות ישירות ועקיפות של המשבר וכן בתוצאות הדוחות הכספיים לרביע הראשון שכבר פורסמו בעולם. להרחבה ראו תיבה א'-6 בסקירה. 12.

ב-2019 חלה עלייה בשיעור ההוצאה להפסדי אשראי במגזר העסקי, לעומת ירידה באשראי הצרכני. הפסדי האשראי צפויים לעלות בעקבות משבר הקורונה

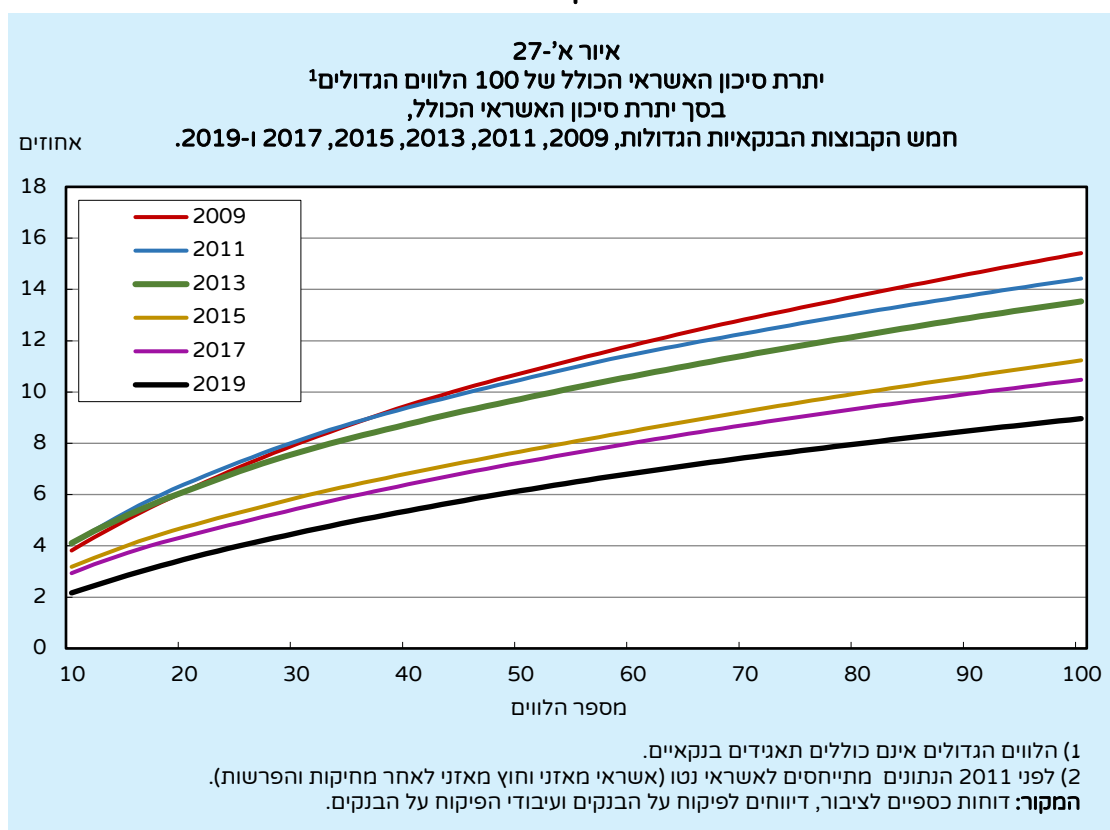
ריכוזיות תיק האשראי

שינויים בהוראות הפיקוח על הבנקים ובחקיקה וכן רפורמות שנערכו בעשור האחרון⁷², הביאו לירידה משמעותית באשראי שהבנקים מעמידים לקבוצות העסקיות הגדולות וללווים הגדולים ולחלוקה של האשראי ללווים רבים ומגוונים יותר.

כתוצאה מכך, צמצמו הבנקים בעשור האחרון באופן משמעותי את חשיפתם ללווים גדולים ולקבוצות לוויים גדולות וממונפות בפרט. משקל 100 הלווים הגדולים בסך תיק האשראי עמד נכון לסוף שנת 2019 על כ-9%, לעומת שיעור של כ-15.4% בשנת 2009 (איור א'-27).

⁷² להרחבה על פעילות הפיקוח על הבנקים להקטנת החשיפה ללווים גדולים ראו סקירה 2017 תיבה ג'-3: "הידוק המגבלות על האשראי ללווים גדולים והשלכותיו על ריכוזיות האשראי".

ירידה בריכוזיות האשראי: משקלם של הלווים הגדולים בתיק האשראי הבנקאי ממשיך לרדת

השפעת השינויים בשער החליפין

השפעת השינויים בשער החליפין בין השקל לסל המטבעות הזרים ניכרת גם התקופה הנסקרת, שבה הצטמצמה יתרת תיק האשראי לפעילות בחו"ל בכ-8.3%, בעיקר בשל ייסוף השקל מול סל המטבעות הזרים. בנטרול השפעה זו נותר האשראי לחו"ל ללא שינוי (צמיחה של כ-0.3% במהלך השנה) וזה לעומת צמיחה של כ-13.8% בשנת 2018, שנבעה בחלקה מפיחות השקל ובניכוי השפעתה צמח האשראי לפעילות בחו"ל בכ-6.1%. בניכוי השפעות שע"ח גדל סך האשראי המאזני לציבור בכ-5.1%.

4.ד. סיכון הנזילות

רמת הנזילות של הבנקים הישראליים גבוהה ונשענת על פיקדונות קמעוניים יציבים ומבוזרים. רמת הנזילות הגבוהה מאפשרת לבנקים להמשיך ולהעמיד אשראי על אף משבר וירוס הקורונה.

יחס כיסוי הנזילות (LCR, Liquidity Coverage Ratio)⁷³ בתאגידים הבנקאים מוסיף להיות גבוה מהדרישה המזערית שקבע הפיקוח על הבנקים (100%; איור א'-29). פרופיל הנזילות האיכותי של הבנקים הישראליים הוא פועל יוצא של צעדים רגולטוריים שנקט הפיקוח על הבנקים לשיפור חוסנם ועמידותם של הבנקים בפני זעזועים מסוגים שונים. צעדים אלה כוללים את אימוץ המלצות ועדת באזל בעניין יחס כיסוי הנזילות (כחלק מ"באזל III"), דרישה פיקוחית להחזיק במודלים פנימיים לניטור הנזילות וביצוע ניתוחי רגישות בתחום. פרופיל הנזילות האיכותי מאפשר לבנקים להוסיף ולהעמיד אשראי לציבור גם בעת הנוכחית, על רקע משבר הקורונה וזה על אף ירידה צפויה בתזרים הנכנס (בין היתר, לנוכח ההיתר שניתן לציבור לדחיית החזרי משכנתאות) והשחיקה האפשרית של כריות הנזילות, לנוכח העלייה בניצול מסגרות האשראי⁷⁴.

ערכו המצרפי של יחס כיסוי הנזילות עמד השנה על כ-125%, נמוך במעט מערכו אשתקד (כ-128%; איור א'-28). הירידה הקלה בערכו של היחס השנה אפיינה כמעט את כל הבנקים במערכת (איור א'-28). יחד עם זאת נרשמה ברביע האחרון צבירה מהירה במיוחד של נכסים נזילים ביחס להיקף התזרים היוצא נטו, שקיזזה מעט את הירידה שנרשמה במהלך השנה. השיפור בהיקף הנכסים הנזילים מקורו בעיקר בעלייה בהיקף הנכסים האיכותיים (נכסי רמה 1) ובפרט, בהיקף אגרות חוב ממשלתיות (בעיקר בשתי הקבוצות הגדולות) ובעלייה בהיקף המזומנים והפיקדונות בבנק המרכזי.

השנה נרשמה עלייה בהיקף פיקדונות הציבור. עלייה זו תרמה, ברביע האחרון, לחיזוק היקף הנכסים הנזילים ברמה גבוהה בשל השימוש שעשו הבנקים במקורות אלה לטובת הגדלת המזומנים והפיקדונות בבנק ישראל. כך גדלו ברביע האחרון סך המזומנים והפיקדונות בבנק המרכזי בשיעור חד (כ-17%) ובהיקף של כ-39.5

⁷³ המדד יחס כיסוי הנזילות פותח בידי ועדת באזל במטרה לקדם את העמידות קצרת הטווח של פרופיל הנזילות בתאגידים הבנקאים. היחס מראה מהי כמות הנכסים הנזילים האיכותיים שתאגידים צריכים להחזיק כדי לשרוד בתרחיש קיצון משמעותי שנמשך 30 ימים קלנדריים. יחס כיסוי הנזילות מורכב משני רכיבים: במונה – מלאי הנכסים הנזילים האיכותיים (HQLA, High Quality Liquid Assets). מלאי זה בנוי משתי רמות של נכסים: רמה 1 – נכסים איכותיים שהיקף החזקתם אינו מוגבל; ורמה 2 – נכסים שהיקף החזקתם מוגבל ל-40% ממלאי הנכסים הנזילים האיכותיים. (רמה זו מחולקת לשתי רמות משנה: 2א ו-2ב; היקף החזקתם של נכסים ברמה האחרונה מוגבל ל-15%). במכנה – סך תזרים המזומנים היוצא נטו, דהיינו סך תזרים המזומנים היוצא הצפוי בתרחיש הקיצון בניכוי סך תזרים המזומנים הנכנס הצפוי באותו תרחיש. את סך תזרים המזומנים היוצא הצפוי מחשבים על ידי הכפלת היתרות של קטגוריות או סוגים שונים של התחייבויות מאזניות וחוב-מאזניות בשיעורי משיכתן הצפויים (run off או drawn down). את סך תזרים המזומנים הנכנס הצפוי מחשבים על ידי הכפלת היתרות של חייבים חוזיים (contractual receivables) בשיעורי קבלתן הצפויים בתרחיש, עד לרף מצטבר של 75% מסך תזרים המזומנים היוצא הצפוי.

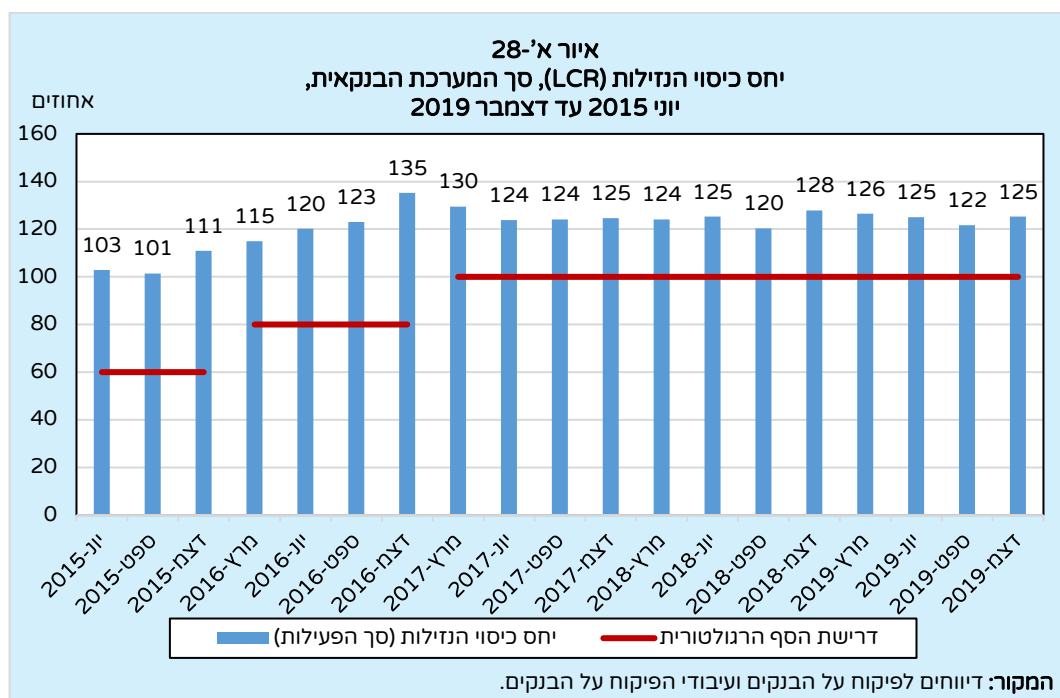
⁷⁴ להרחבה על ביצועי האשראי מאז תחילת משבר הקורונה ראו תיבה א'-5 בסקירה זו.

מיליארד ₪. הגידול בהיקף פיקדונות הציבור חל בעיקר הודות לעלייה מתמשכת בפיקדונות סיטוניים פיננסיים, שנפרסה על פני השנה כולה (כ-23 מיליארד ₪) וזה לאחר שהם ירדו אשתקד (בכ-28.3 מיליארד ₪), בעקבות כניסתו לתוקף של תיקון 28 לחוק ההשקעות⁷⁵. בנוסף נרשמה ברביע האחרון עלייה גם בפיקדונות סיטוניים לא פיננסיים (כ-16.4 מיליארד ₪) ועלייה מתונה בפיקדונות הקמעוניים (של כ-6.3 מיליארד ₪). על אף העלייה החדה בפיקדונות הסיטוניים, הפיקדונות הקמעוניים מוסיפים להיות מקור עיקרי למימון פעילותם של הבנקים ומהווים כ-55% מסך פיקדונות הציבור.

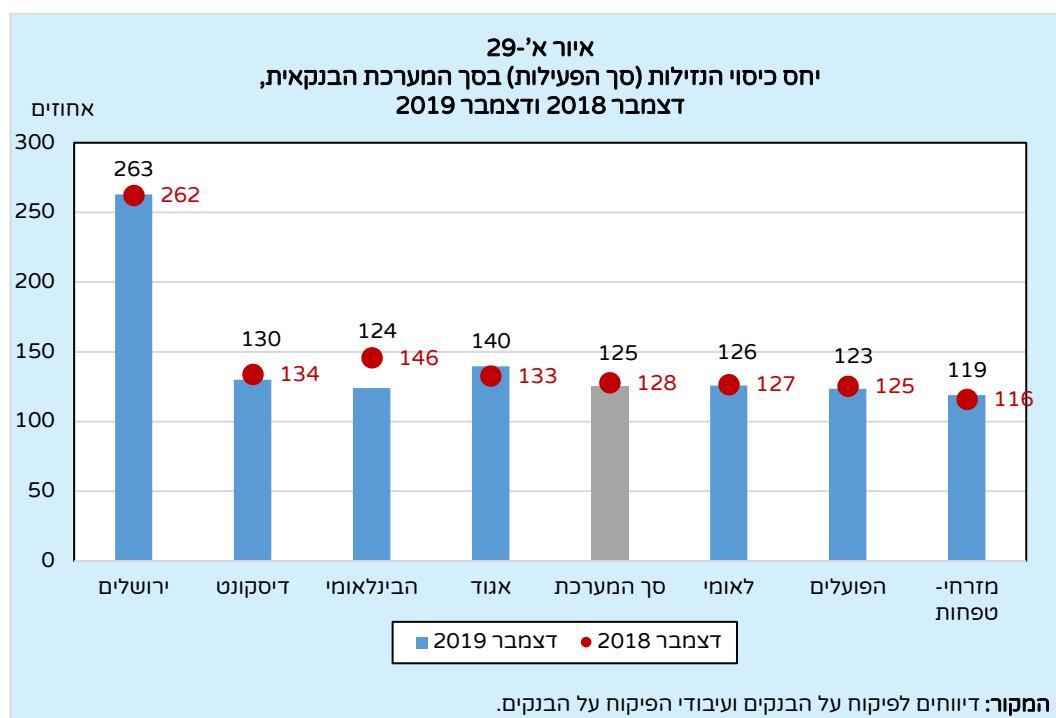
עם תחילת משבר הקורונה, ברביע הראשון של שנת 2020, נרשמה עלייה חדה ביחס כיסוי הנזילות של מערכת הבנקאות וערכו המצרפי עמד על כ-136%. עלייה זו משקפת את אמון הציבור ביציבות מערכת הבנקאות הישראלית ומקורה בהסטה של נכסים משוק ההון אל הבנקים, נוכח משבר הקורונה והתנודות בחדות בשוקי ההון. הסטה זו הביאה לגידול של כ-8% בפיקדונות הציבור ברביע הראשון של השנה ובעיקר של פיקדונות יומיים של לקוחות קמעוניים וסיטוניים שאינם פיננסיים. פיקדונות אלה שימשו את הבנקים להגדלת היקף האשראי לציבור, אך בעיקר להגדלת היקף הנכסים הנזילים באיכות גבוהה, דרך רכישת אגרות חוב ממשלתיות, צבירה של מוזמנים והגדלת הפיקדונות בבנק ישראל. יחד עם זאת יתכן שרמת הנזילות הגבוהה תישחק בעתיד הקרוב, עם הבשלתה של קרן הערבויות הממשלתיות למגזר העסקי, ככל שזו תוביל לגידול בהיקף האשראי לציבור ולירידה בהיקף הנכסים הנזילים.

⁷⁵ "חוק השקעות משותפות בנאמנות" (התשנ"ד 1994). התיקון החיל על קרנות הסל מגבלות הנוגעות להשקעה והחזקה בנכסים ולכן פעל לירידה של אותם פיקדונות בבנקים.

יחס כיסוי הנזילות במערכת הבנקאות מוסיף להיות גבוה בהשוואה לדרישה המזערית ונשען על פיקדונות קמעוניים יציבים

יחס כיסוי הנזילות ירד מעט ביחס לתקופה המקבילה אשתקד

תיבה א'-1- מבחן קיצון אחיד למערכת הבנקאות שמבוסס על תרחיש סייבר, 2019

- התקפות הסייבר נגד ארגונים בעולם ובהם גם התקפות נגד המגזר הפיננסי, עלו בשנים האחרונות בכמותן ובתחכומן. מגמה זו מעלה את החשש מפני התקפת סייבר בישראל בכלל ובמערכת הבנקאות בפרט.
- לסיכון הסייבר מאפיינים ייחודיים ובהם העובדה שהתקפות סייבר הן זדוניות ולעיתים מכוונות, ממוקדות, מתוחכמות ומבוצעות לאחר תכנון ארוך טווח. בשל מאפיינים אלה, ההשלכות של התקפת סייבר עלולות להיות בלתי צפויות ולכן יש גם קושי בהערכת עוצמת הפגיעה הצפויה מאירוע כזה.
- במטרה לחזק את ניהול סיכון הסייבר במערכת הבנקאות ובמטרה לשפר את הבנת הפיקוח על הבנקים בתחום סיכון הסייבר והשלכותיו על יציבות הבנקים, הפיקוח על הבנקים ערך השנה מבחן קיצון אחיד למערכת הבנקאות, שמבוסס על תרחיש סייבר. תרחיש קיצון במתכונת זו הוא ראשון מסוגו בפיקוח על הבנקים וככל הידוע לנו - בכלל גופי פיקוח הפיננסיים בעולם. חשוב לציין שתרחיש הקיצון אינו תחזית, אלא תרחיש קיצוני משוער, שנועד לבחון את התמודדותו של הבנק עם סיכון מעין זה.
- בסיס המבחן הוא תרחיש אירוע סייבר חמור, שבמסגרתו שובשו נתוני העו"ש והפיקדונות של כלל הלקוחות הפרטיים בבנק. אירוע זה מוביל להשפעות טכנולוגיות ולהשפעות פיננסיות על הבנק ועל לקוחותיו ולכן, מכסה, בין היתר, את תחום סיכון הסייבר, הסיכון התפעולי, סיכון הציות, הסיכון המשפטי וסיכון המוניטין ואת הסינרגיה בין הסיכונים הללו ומאתגר גם את ניהול המשכיות העסקית של הבנק.
- מבחן הקיצון בתרחיש זה איפשר לבחון את מוקדי הסיכון שעולים מהתממשות של אירוע סייבר חמור ואת השפעותיו הישירות והעקיפות על הפעילות הבנקאית ועל ההתמודדות מולו, לרבות פעילות הבנק מול לקוחותיו, ההשפעות על מערכות המידע של הבנק וההשלכות הפיננסיות כתוצאה מהתרחיש, הן בטווח הקצר והן בטווח הארוך.
- מבחן זה סייע לבנקים לאתר את הפערים שעליהם לצמצם לשם התמודדות עם תרחיש בהיקף כזה, והוא צפוי לסייע בבניית תכניות מגירה שונות למקרה של אירועים עתידיים מסוג זה ובחיזוק ערוץ התקשורת בין היחידות השונות בבנק לשם התנהלות במקרה של אירוע כזה. תרחיש זה תרם גם לחיזוק הידע שקיים בפיקוח על הבנקים ובמערכת הבנקאות ביחס לאירוע מעין זה ולהשלכות שנלוות לו, לרבות לאפשרות של

פגיעה ביציבות הבנק, והוא יהווה כלי עזר להסקת מסקנות פיקוחיות וקביעת פעילויות המשך בנושא.

- משבר הקורונה העצים סיכונים שונים, לרבות את סיכון הסייבר, ובכך מחדד את חשיבות היערכותה השוטפת של המערכת הבנקאית להתמודדות עם הסיכונים הנשקפים למערכת הבנקאית, בין היתר באמצעות קיומם של מבחני הקיצון השונים, לרבות מבוססי תרחיש סייבר.

רקע

הפיקוח על הבנקים עורך מבחני קיצון אחידים למערכת הבנקאות מאז שנת 2012, במטרה לתרום להבנת מוקדי הסיכון, שמערכת הבנקאות וכל אחד מהבנקים חשופים להם. השנה הוחלט שמבחן הקיצון האחיד יבחן את מוקדי הסיכון שעולים נוכח התממשות אירוע קיצון בתחום הסייבר, שבמהותו מגלם השפעות נוספות, מעבר לנזק ישיר של אירוע סייבר חמור. תהליך זה צפוי לתרום לחיזוק ולשיפור תהליכי ניהול סיכון הסייבר במערכת הבנקאות בישראל ולסייע לחיזוק הידע שקיים בפיקוח על הבנקים ובמערכת הבנקאות ביחס לאירוע מעין זה ולהשלכות שנלוות לו. מבחן זה הוא המשך לפעילות קודמת של הפיקוח על הבנקים מול מערכת הבנקאות בשנים 2017-2018 בנושא תרחישי קיצון סייבר (במסגרתה הפיקוח על הבנקים בחן את מבחני הקיצון הפנימיים המבוססים על אירוע סייבר שביצעו הבנקים) כשהשנה הוחלט להגדיר תרחיש אחיד לכל המערכת.

סיכון הסייבר במערכת הבנקאות

התקפות הסייבר נגד ארגונים בעולם ובהן גם התקפות נגד המגזר הפיננסי⁷⁶, עלו בשנים האחרונות בכמותן ובתחכומן. מגמה זו מעלה את החשש מפני אירוע סייבר מהותי בישראל בכלל ובמערכת הבנקאות בפרט. לפי סקרי סיכונים שביצע הפיקוח על הבנקים בקרב בכירי מערכת הבנקאות בפברואר 2019 ובפברואר 2020, עולה שהסיכון שמטריד ביותר הוא סיכון הסייבר⁷⁷ ושרובם המכריע של בכירי המערכת רואים בו את אחד משלושת הסיכונים המשמעותיים ביותר שעומדים מתמודדת מערכת הבנקאות.

⁷⁶ לסקירת אירועי סייבר שהתרחשו במגזר הפיננסי במדינות שונות בשנים 2016-2018, ראו תיבה א'-3 בסקירת מערכת הבנקאות לשנת 2018.

⁷⁷ להרחבה, ראו פרק הסיכונים בסקירת מערכת הבנקאות לשנת 2018 ופרק הסיכונים בסקירה זו.

לסיכון הסייבר מאפיינים שונים משאר הסיכונים שניצבים בפני מערכת הבנקאות. בשונה, לדוגמה, מזעזוע פיננסי, שנובע מזעזוע חיצוני (שהתגובה לו בשווקים יחד עם אפקט ההדבקה, יכולה ליצור נזק רב), התקפת סייבר היא יזומה ולעיתים מכוונת, ממוקדת, מתוחכמת ומבוצעת לאחר תכנון ארוך טווח⁷⁸. במתקפות מתוחכמות כאלו, התוקפים חודרים למערכות שבועות ואף חודשים מראש, כדי למפות אותן, במטרה להבין מהי הדרך המיטבית לשיבוש המערכות. התוקף נדרש אמנם למשאבים רבים ולתכנון מוקדם כדי להוציא לפועל את ההתקפה, אך ההתקפה תבוצע בתזמון לפי בחירתו של התוקף ובאופן שיקשה על עצם זיהוי ההתקפה. כך, כשתתגלה ההתקפה, ייתכן מאד שיוסב כבר נזק משמעותי לגורם הנתקף. הסיכוי להצלחה של התקפה כזו הוא גבוה וההתקפה תהיה בעלת השפעה גבוהה. בנוסף, מרחב הסייבר הוא מורכב מאוד: המערכות עצמן מרושתות, מחוברות זו לזו ותלויות זו בזו. לכן, שיבוש במערכת אחת יכול לגרור אחריו באופן בלתי צפוי שיבושים באזור אחר, כך שלא ברור כיצד שיבוש במערכת אחת יכול לדרדר את שאר המערכות. הדבר שונה מסיכונים פיננסיים, שבהם ההשפעות השונות על התחומים השונים והקשרים בין התחומים השונים, נחקרו ונאמדו באמצעות מודלים שנשענים על אירועי עבר. הדבר מביא לכך שההבנה של ההשפעות הפיננסיות על מערכת הבנקאות ברורות יותר ביחס להשפעותיו של מתקפת סייבר וכך גם הכלים שבעזרתם ניתן להקטין את הסיכונים הללו. (Healy et al., 2018).

בהינתן התממשותו של אירוע סייבר במערכת הבנקאות, ההשלכות עלולות להיות משמעותיות, הן עבור הבנק הבודד והן עבור היציבות הפיננסית כולה. אחד מהחששות המרכזיים, עם התממשותו של אירוע סייבר משמעותי בבנק, הוא התרחשותו של Cyber Run ("ריצה אל הבנק" על רקע אירוע סייבר), קרי, משיכת פיקדונות מסיבית מצד המפקידים בבנק, מחשש לפגיעה בהם, לאור התקפת הסייבר וכן בשל פגיעה משמעותית במוניטין הבנק. משיכה משמעותית של פיקדונות עלולה לגרום לפגיעה בנזילות הבנק וביכולתו לעמוד בהתחייבויותיו לתשלומים בזמן. בנוסף, משבר נזילות בבנק מסוים, עלול לגרור אחריו השלכות משמעותיות על כלל המשק, גם זמן רב לאחר שהבנק חזר לתפקוד והנגישות לפיקדונות חזרה וזה משום שהעיכוב בתשלומים, יחד עם חוסר הוודאות, משליכים גם על המוסדות הפיננסיים האחרים

⁷⁸ התקפות אלה מכונות APT - Advanced Persistent Threat ומהוות את אחד הסיכונים המרכזיים בתחום הסייבר. מדובר בתוקפים מיומנים ומתקדמים, שממוקדים בתקיפה מכוונת של ארגון מסוים.

ובפרט כשהם לא מקבלים את התשלומים שהם היו אמורים לקבל (Duffie and Younger, 2019).

נוכח סיכונים אלה, מבטאים רגולטורים רבים בעולם כמו גם הפיקוח על הבנקים⁷⁹, בין היתר, באמצעות רגולציה, את חשיבות ניהול סיכון הסייבר. החוקרים Kashyap ו-Wetherilt מהבנק המרכזי בבריטניה, ציינו במאמנם "Some Principles for Regulating Cyber Risk" כמה עקרונות רגולטוריים מרכזיים, לפיהם יש לפעול כדי לחזק את אופן ניהול סיכון הסייבר בכלל המערכת הפיננסית, לרבות בבנקים ובהם:

- לדרוש שהחברות יפעלו תחת ההנחה שמניעה מוחלטת של התקפה מוצלחת עם השפעה גבוהה היא בלתי אפשרית⁸⁰. כמו כן, מצופה שהחברות ימשיכו לפעול, למרות ההפרעות במערכותיהן. דרישה זו מביאה חברות לאפיין מהן אותם שירותים קריטיים שהם צריכים להצליח להמשיך ולספק במקרה של התקפת סייבר.
  - לדרוש שהחברות יתכוננו לפגיעה ארוכת טווח וכלל מערכתית, בדגש על המשאבים שנדרשים להתאוששות ולתגובה לאירוע, שכן, הם עלולים להיות מוגבלים. עקרון זה מעודד את החברות לתכנן את מרחב התרחישים האפשריים ולהתחשב גם בהשלכות שקיימות גם מחוץ לכותלי החברה שלהם.
  - לשאוף לדו-שיח דו-כיווני בין חברות ומפקחים, כחלק מגישה רחבה יותר לשיתוף פעולה בתחום, שיאפשר ללמוד ולפתח כלים להערכה וניהול של סיכונים הסייבר.
- כמו כן, לפי מאמר זה, מציפים הרגולטורים השונים בעולם את הצורך בקיום תרחישי קיצון בתחום הסייבר. בפועל, הבנקים מבצעים אמנם תרגילי סייבר ותרחישי קיצון פנימיים בתחום, אך עד כה לא מצאנו בבדיקתנו בנק מרכזי או רגולטור, שערך מבחן קיצון אחיד למערכת הבנקאות המבוסס על תרחיש סייבר. יתכן שהסיבה לכך נובעת, בין היתר, מהעובדה שיש קושי לערוך שימוש במודלים, כדי לאמוד את סיכון הסייבר זה, כאמור, בשונה מתרחיש קיצון מקרו-כלכלי.

⁷⁹ בין היתר, בהוראת ניהול בנקאי תקין מס' 361 "ניהול הגנת הסייבר" והוראת ניהול בנקאי תקין מס' 363 "ניהול סיכונים סייבר בשרשרת אספקה".

⁸⁰ כך גם בסעיף 26 ו' בהוראת ניהול בנקאי תקין מס' 361 "ניהול הגנת הסייבר".

מבחן קיצון מבוסס תרחיש סייבר

מבחן הקיצון שקיים הפיקוח על הבנקים במהלך 2019, נועד לבחון את אופן התמודדותו של בנק עם התקפת סייבר משמעותית וחמורה ועם השלכותיה בטווח הזמן המיידי ובטווח הזמן הארוך. בסיס המבחן הוא תרחיש אירוע סייבר חמור אך סביר, שעיקרו אירוע שיבוש נתונים, המוביל להשפעות טכנולוגיות, תפעוליות ולהשפעות פיננסיות על הבנק ועל לקוחותיו. לכן הבנקים נדרשו לבחון את כלל השפעות ההתקפה על פעילות הבנק, הן הישירות והן העקיפות, לרבות פעילות הלקוחות, ההשפעה על מערכות המידע של הבנק וההשלכות הפיננסיות. בשונה מתרחישים מקרו-כלכליים, במבחן קיצון זה נדרש כל בנק לנתח את התרחיש תחת ההנחה שרק הוא עצמו נפגע מהתרחיש ושאר מערכת הבנקאות לא נפגעה, במטרה להעצים את הפגיעה האפשרית בבנק הבודד (ולבחון את התמודדותו עם פגיעה במוניטין הבנק ועם ההשלכות שנלוות לכך בפרט). הבנק נדרש להניח הנחות בדבר פעולות וצעדים שהנהלה הייתה נוקטת בעת התממשות תרחיש זה ולפרטן בניתוח התרחיש. חשוב לציין שתרחיש הקיצון אינו תחזית, אלא תרחיש קיצוני משוער, שנועד לבחון את התמודדותו של הבנק עם סיכון מעין זה.

הבנקים נדרשו לנתח בנפרד את השלכות התקפת הסייבר הן בטווח המיידי - מרגע גילוי ההתקפה ועד לזיהוי מקור ואופן ההתקפה⁸¹; הן בטווח הקצר-בינוני - משלב הבנת הפגיעה ועד תום ההתאוששות הטכנולוגית; והן בטווח הארוך - משלב ההתאוששות הטכנולוגית ועד לסיום התקופה שבה יחוו את כלל השלכות ההתקפה, לרבות היבטי מוניטין, היבטים משפטיים וכיו"ב. שכן, כפי שעולה מאירועי סייבר משמעותיים בעולם, ההשלכות הנוספות של התקפות סייבר עלולות להיות ממושכות וההתמודדות עמן נפרסת על פני תקופת זמן ארוכה. הבנקים נדרשו לפרט בהרחבה לגבי פעולות שנקטו לכל אורך התרחיש האמור, לרבות החלטות הנהלה שנקטו בכל שלב, השלכות ההתקפה וההתמודדות עימה בכלל התחומים - טכנולוגיה וסייבר, פעילות הבנק מול לקוחותיו וההשלכות הפיננסיות.

⁸¹ במטרה להעצים את פגיעת התרחיש, הוגדר אורך תקופה כזה לבנקים, במנותק מיכולותיו הטכנולוגיות של הבנק לאתר את מקור ואופן ההתקפה. מטרת הגדרה זו היא לאתגר את ההמשכיות העסקית של הבנקים בתקופה של אי-ודאות עסקית וטכנולוגית.

מטרות התרחיש

לביצוע תרחיש הקיצון יש כמה מטרות. בעבור הבנקים, מצופה שתהליך זה יתרום לחיזוק ולשיפור תהליכי ניהול סיכון הסייבר והשלכותיו. תרחיש זה מכסה את תחום סיכון הסייבר, הסיכון התפעולי, סיכון הציות, הסיכון המשפטי וסיכון המוניטין וכן מאתגר את ניהול ההמשכיות העסקית של הבנק. לכן, במסגרת המענה לתרחיש, נדרשו כלל החטיבות השונות בבנקים לבחון את השפעת התרחיש בגזרתן ולפעול בשיתוף פעולה, כדי לגבש את המענה לתרחיש⁸². עבודה זו נועדה לתרום להבנת הפערים שמצויים בבנק להתמודדות עם תרחיש מעין זה, לבניית תכניות מגירה שונות למקרה של אירועים עתידיים ולחיזוק ערוץ התקשורת בין היחידות השונות לשם היתכנות ההתנהלות במקרה של אירוע כזה.

מבחינה פיקוחית, ניתוח התרחיש מאפשר לזהות אזורי פגיעות ומוקדי סיכון שהבנק עלול להיות חשוף להם בעת התממשותו של אירוע סייבר חמור. בנוסף לעמידותו הפיננסית של הבנק לאירוע מעין זה, נבחנו גם השפעות התרחיש על רמת השירות שהבנק יכול לספק ללקוחותיו, הבקורות שקיימות לזיהוי התקפת סייבר, אופן התאוששותו של הבנק בהיבטים טכנולוגיים ותפעוליים וכן צעדי ההנהלה והפעולות שבהן הבנק נקט, לכאורה, כדי להתמודד עם האתגרים שעלו במבחן זה. תשובותיהם של הבנקים יסייעו בהערכת נאותות היבטים אלה בתהליך ניהול הסיכון וישתלבו בתהליכי ההערכה הפיקוחיים (SREP). נוסף על כל אלה, יתרום תרחיש זה לחיזוק הידע שקיים בפיקוח על הבנקים ביחס לאירוע סייבר מהותי וההשלכות שנלוות לו, באמצעות קבלת מידע כמותי ואיכותי בתחומים שונים, לרבות אפשרות הפגיעה ביציבות הבנק נוכח אירוע מעין זה.

סיפור הרקע בבסיס מבחן הקיצון

חברה שמהווה חלק משרשרת האספקה של הבנק חווה התקפת סייבר על ידי גורם זדוני במועד לא ידוע וללא ידיעתה. דבר זה מאפשר לגורם הזדוני לפנות בהמשך באופן שוטף לבנק, תוך התחזות לאותה חברה.

⁸² ראו גם חוזר ח-2457-06 (ניהול הגנת הסייבר) סעי' 2 – "פרסום הוראה מיוחדת לנושא ניהול הגנת הסייבר כאמור, בא להדגיש את גישת הפיקוח על הבנקים שהתמודדות עם סיכוני הסייבר מהווה נושא חוצה-ארגון, שמחייב מעורבות פעילה של הדרגים הבכירים בתאגיד הבנקאי. על אף שסיכוני הסייבר נובעים משימוש בטכנולוגיות, הם אינם מהווים סוגיה טכנולוגית גרידא, אלא גם סוגיה עסקית-אסטרטגית".

באחת מפניותיו, הוא מותיר במערכות הבנק פוגען לא מוכר, שעוקף את מנגנוני אבטחת הבנק, מתפתח בחשאי במערכות הבנק ומצליח לייצר פגיעה במערכות הליבה שלו. אותו פוגען גורם, ללא ידיעת הבנק ולקוחותיו, לשיבוש אקראי של נתוני יתרת עו"ש (חובה וזכות) ונתוני יתרת פיקדונות של לקוחות קמעונאים במשך חמישה חודשים, בכלל מערכי הגיבוי של מסדי הנתונים של הבנק. בתום חמישה חודשים, השיבוש מופעל גם בסביבת הייצור - דבר שמשתקף מיידית בכלל ערוצי השירות ללקוח, לרבות ערוצים ישירים ודיגיטל. שיבוש זה משפיע באופן מיידי על פעילות הלקוחות של הבנק בתחומים שונים⁸³.

תוצאות התרחיש

ניתוח מבחן הקיצון הוביל את הבנקים לבצע בחינה של הכלים, התהליכים והמערכות שיש ברשותם לשם התמודדות עם מתקפות סייבר. לביצוע תרחיש זה נדרשה גם, כאמור, מעורבות של כלל החטיבות השונות בבנקים, דבר שחיצונית את יכולת ניהול הסייבר בכל תחום בפני עצמו והן את ניהול הסיכון, בראייה כלל מערכתית. באמצעות תהליך זה זיהו הבנקים מספר פערים שקיימים בקרבם בתחומים שונים וחלקם כבר ביצעו תהליך הפקת לקחים מעמיק ששולבו בתכניות העבודה עם לוחות זמנים ליישומם.

תשובותיהם של הבנקים סייעו לפיקוח על הבנקים לחזק את הידע שקיים בפיקוח אודות סביבת הבהרות, הארכיטקטורה והגיבויים שקיימים בבנק. התרחיש סייע גם להבנת חשיבותם של תהליכים מסוימים בבנקים לשם תפקוד תקין של מערכות הבנק. תשובות הבנקים איפשרו גם לזהות פערים בין הציפיה הפיקוחית באשר להתנהלות באירוע מעין זה, לבין החלטותיהם של הבנקים בפועל, בין היתר, בהיבטי ההמשכיות העסקית והיבטי בנק-לקוח ותוך הבנת והפנמת האתגר שבקבלת החלטות בתנאי אי-ודאות שמאפיינים את ההתמודדות של גוף שחווה התקפת סייבר. תוצאות אלה יהוו כלי עזר להסקת מסקנות פיקוחיות וקביעת פעילויות המשך בנושא, כשבין היתר יישקלו עדכונים אסדרתיים שמטרתם להגדיר נהלים ברורים שלפיהם מצופה מהבנקים לפעול בעת התמודדות עם אירועי המשכיות עסקית בכלל וסייבר בפרט.

⁸³ כתוצאה משיבוש נתוני העו"ש, מגוון רחב של פעולות לקוחות יתקלו בקשיים, כדוגמת הוראות לחיוב חשבון, העברות בנקאיות וכיו"ב.

תרחיש הסייבר על רקע משבר הקורונה העולמי

משבר הקורונה הוביל, בין היתר, להישענות גוברת של הציבור על ערוצים ישירים ודיגיטלים לקבלת שירותי בנקאות. יתר על כן, חלק ממי שצורכים את השירותים בערוצים הישירים בימים אלה, הם לקוחות שלא מורגלים לשימוש בהם. משבר הקורונה גם אילץ את מערכת הבנקאות להעלות במהירות את היקפי העבודה מרחוק (הן בכמות העובדים שמתחברים מרחוק והן באופן ההתחברות המרוחקת). המשבר העלה גם את הסבירות שהבנקים ייתקלו במחסור בכוח אדם מיומן שנחוץ לטיפול בתקיפות סייבר (בשל מגבלות התנועה וההתקהלות או בשל תחלואה) שינויים אלה העצימו סיכונים שונים והגבירו את החשיפה של מערכת הבנקאות לסיכונים של מעילות, הונאות, שיבושי מידע, דליפת מידע ותקיפות סייבר בכלל. שינויים אלה רלוונטיים גם לגורמי שרשרת האספקה של מערכת הבנקאות, כך שהתעצמות הסיכונים בקרבם, לרבות סיכון הסייבר, משפיעה גם על הסיכונים שנשקפים למערכת הבנקאות.

זאת ועוד, יש חשש בישראל ובעולם לניצול לרעה של רגישות המשק בימים אלה ושל המעבר לעבודה מרחוק של רבים מהעובדים ולניסיונות רבים יותר של תקיפות סייבר. ואכן, מערך הסייבר הלאומי ציין שמאז הכריז ארגון הבריאות העולמי על מצב חירום בשל התפשטות הקורונה, החלו דיווחים אודות מתקפות סייבר שמנצלות את הבהלה הציבורית ברחבי העולם.

ביצוע מבחן קיצון שמבוסס על תרחיש סייבר הוא כלי אחד מיני רבים שבהם נקט הפיקוח על הבנקים בשנים האחרונות לחיזוק ניהול סיכון הסייבר המתעצם. התפתחויות אלה במשבר הקורונה, שהעצימו את מכלול הסיכונים בכלל ואת סיכון הסייבר בפרט, מחדדים את חשיבות היערכותה השוטפת של מערכת הבנקאות להתמודדות עם הסיכונים שנשקפים לה ובהם גם קיומם של מבחני הקיצון השונים. הפיקוח על הבנקים ימשיך לעקוב ולנטר את מכלול הסיכונים שעומדים מתמודדת מערכת הבנקאות, לרבות סיכון הסייבר.

רשימת מקורות

Duffie, Darrell, and Younger, Joshua. "Cyber Runs." *Hutchins Center on Fiscal & Monetary Policy at Brookings*. Working Paper n.51. June 2019.

Healey, Jason, et al. "The Future of Financial Stability and Cyber Risk." *The Brookings Institution Cybersecurity Project*. October 2018.

Kashyap, Anil K., and Wetherilt, Anne. "Some principles for regulating cyber risk." *AEA Papers and Proceedings*. Vol. 109. 2019.

תיבה א'-2: התאמת מערכת הבנקאות לסביבה הפיננסית המשתנה - התייעלות

טכנולוגיה

- המערכת הפיננסית משתנה ומשתכללת בשנים האחרונות הן בעולם והן בישראל. טכנולוגיות חדשות מתפתחות וגופים פיננסיים חדשים נכנסים לשוק. התפתחויות אלה מחייבות גם את הבנקים לעבור שינויים משמעותיים, שיתאימו אותם לסביבה הפיננסית המשתנה, במטרה להתמודד עם התחרות הגוברת בשווקים הפיננסיים.
- התייעלות מערכת הבנקאות היא צעד הכרחי להתמודדות עם השינוי בסביבה העסקית, שכן היא תאפשר לבנקים להתמודד טוב יותר עם התגברות התחרות ולהקצות משאבים להשקעה בטכנולוגיות מתקדמות, כך שמערכת הבנקאות העתידית תתאים את עצמה לסביבה המשתנה ותוכל להישען על טכנולוגיות שישפרו את חוויית הלקוח ושיוזילו את עלויות השירותים הבנקאיים.
- הפיקוח על הבנקים פעל בשנים האחרונות באופן פרואקטיבי כדי לקדם את התאמת מערכת הבנקאות לעולם תחרותי ודיגיטלי ולרתום את מערכת הבנקאות לשינויים. הפעילות הפיקוחית בוצעה בגישה הוליסטית, תוך התייחסות לכל נדבכי השינוי - טכנולוגיה, משאבי אנוש, לקוחות וניהול סיכונים.
- בסקירה זו אנו מציגים את השינויים שחלו בהתייעלות הבנקים ובתחומי השכר והנדל"ן בפרט ואת השינוי בהשקעה בטכנולוגיה בשנים האחרונות ותרומתו להתייעלות מחד ולרווחת לקוחות הבנקים מאידך. כן נציג ניתוח שמתאר כיצד ההוצאות התפעוליות היו גדולות, לולא היו הבנקים מבצעים את ההתאמות האמורות בפעילותם וממשיכים להגדיל את מצבת כוח האדם ושאר ההוצאות, בקצב שאפיין את תחילת העשור.
- מערכת הבנקאות נקטה בשנים האחרונות בצעדי התייעלות רבים ומשמעותיים שהביאו, לצד המשך צמיחה בפעילותה ובתמיכה בפעילות המשק, לצמצום הוצאותיה התפעוליות. כך חל מסוף שנת 2014 גידול של כ-21% בסך הנכסים של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, ללא שינוי מהותי בהוצאות התפעוליות. התייעלות זו יוצאת דופן גם בהשוואה בין-לאומית.
- צעדי התייעלות אלה של הבנקים התבטאו בכלל סעיפי ההוצאות, אך הם בולטים במיוחד בסעיפי השכר והאחזקה (בראשם הוצאות בגין נדל"ן), ששיעורם מהנכסים ירד מאוד.
- במסגרת זו קטן משנת 2014 ועד לסוף שנת 2019 מספר המשרות במערכת הבנקאות בכ-6,293 (כ-14% מסך המשרות), צמצום שלבדו הביא לחיסכון שנתי

ממוצע של כ-1.5 מיליארד ש"ח בעלויות השכר, כאשר מידי שנה החיסכון השנתי עולה. בשנת 2019, הגיע החיסכון השנתי לכ-2.6 מיליארד ש"ח. יתר על כן, היה ומספר העובדים היה ממשיך לגדול ביחס ישיר להיקף הנכסים ובהתאם לרמת היעילות שהייתה מקובלת בעבר, הרי שמערכת הבנקאות הייתה מעסיקה כיום עוד כ-14 אלף עובדים ומוציאה מעל ל-5 מיליארד ש"ח נוספים בשנה.

- מספר רב של צעדים ננקטו במקביל לצמצום הוצאות האחזקה ובעיקרם צמצום מספר הסניפים (צמצום שטח של כ-26.5 אלפי מ"ר בשלוש השנים האחרונות) שתורם לצמצום עלויות בגין מבנים ואחזקתם; מעבר לטכנולוגיות שמיעילות את דרכי העבודה וחוסכות בהוצאות, הן בממשקים מול לקוחות הבנקים והן בעלויות המשרדיות והתפעול (המוקד העורפי - Back Office) של הבנקים. סגירת הסניפים מביאה עימה יחד עם זה קושי לאוכלוסיות מסוימות שמתקשות להסתגל לשינויים הטכנולוגיים ולכן פועל הפיקוח במספר מישורים כדי לצמצם עד כמה שניתן את הפגיעה בציבור ולסייע לאוכלוסיות אלה להסתגל לשינוי.
- בהשוואה בין הבנקים ניכרת לאורך השנים שונות, הן ברמת היעילות והן במידת ובאסטרטגיית ההתייעלות. ניתן לראות שיש בנקים שבוחרים להשקיע בטכנולוגיה פחות ביחס לאחרים. מערכת הבנקאות הגדילה בשנים האחרונות את סך ההוצאה על טכנולוגיה לכ-10% מסך ההכנסות, רמה גבוהה יחסית למקובל בעולם (כ-7%).
- המעבר לאמצעים דיגיטלים הגדיל את זמינות ונוחות ביצוע הפעולות הבנקאיות והקל על הנגישות למידע הבנקאי לכלל לקוחות הבנקים וזה תוך הוזלת העלויות, לנוכח הירידה בעמלות על פעולות שמבוצעות באמצעים הישירים. כל אלה מקבלים ביטוי בשביעות הרצון הגבוהה של הציבור מהאמצעים הישירים. הציפיה היא שהשיפור באיכותם ובנגישותם של השירותים ללקוחות (באמצעות חדשנות ודיגיטל) ימשך בשנים הקרובות ושהדבר ימשיך ויתבטא בהוזלת השירותים הבנקאיים.
- זמנים מורכבים אלה של משבר הקורונה ממחישים את נחיצותם של הצעדים הרבים שנעשו להגברת הזמינות והאיכות של השירות הדיגיטלי והמקוון בבנקים. צעדים אלה שנעשו בסינרגיה עם צעדי ההתייעלות, הביאו את מערכת הבנקאות לנקודת פתיחה טובה מאוד בהיבטי המשכיות העסקית והרצף התפקודי. נציין שבתחילת חודש אפריל 2020, לאור הנחיות משרד הבריאות, נדרשו הבנקים לצמצם את שיעור הסניפים הפתוחים לקהל ל-15% ממצבת הסניפים. הודות להפיכתם של הבנקים בישראל לדיגיטלים יותר ועם יכולת מתן שירותים רחבה ולא רק באמצעות קבלת קהל בסניף, מתאפשר ללקוחות הבנקים, לנוכח אירוע הקורונה, להמשיך ולקבל

שירותים בחשבונות העו"ש שלהם ולמשק להתמודד טוב יותר עם המשבר הכלכלי, תוך שמירה על בריאות הציבור והוראות משרד הבריאות.

לוח 1- תמצית רכיבי ההתייעלות

צמצום בכוח אדם	צמצום של כ-6,293 משרות משנת 2014¹.
צמצום בהוצאות השכר	צמצום מצטבר של כ-7.9 מיליארד ש"ח בהוצאות השכר משנת 2014 ² .
צמצום בסניפים	צמצום של כ-100 סניפים, בשטח של כ-26.5 אלפי מ"ר בשלוש השנים האחרונות.
צמצום בהוצאות האחזקה ונדל"ן	ירידה של 14% בדמי השכירות שמשולמים על ידי הבנקים; צמצום מצטבר של כ-1.01 מיליארד ש"ח (14%) בכלל סעיפי הוצאות האחזקה והנדל"ן משנת 2014 ³ .
עלייה בתקציב טכנולוגיות המידע (ט"מ)	יותר השקעות והוצאות ט"מ במצטבר של כ-1.9 מיליארדי ש"ח משנת 2014; יחס תקציב הט"מ להכנסות הבנקים עומד בממוצע על כ-10%.
חיסכון שמיוחס לפיתוחים טכנולוגיים	צמצום שנתי של כ-56% בהוצאות המשרדיות וכ-14% בהוצאות התקשורת.
תרומה ללקוח	ירידה של כ-39% בעלות ניהול החשבון - מוערך בחיסכון מצטבר למשקי הבית של כ-3.4 מיליארד ש"ח משנת 2014; עלייה באיכות השירותים הבנקאים ובגישותם.

¹ בניכוי השפעת הפרדת חברות כרטיסי האשראי.

² אומדן לתוספת הוצאות השכר ללא צעדי ההתייעלות. האומדן חושב אילו מספר העובדים (בניכוי חברות כרטיסי האשראי) היה נותר זהה לנתוני 2014.

³ מחושב ביחס להוצאות בשנת 2014.

רקע

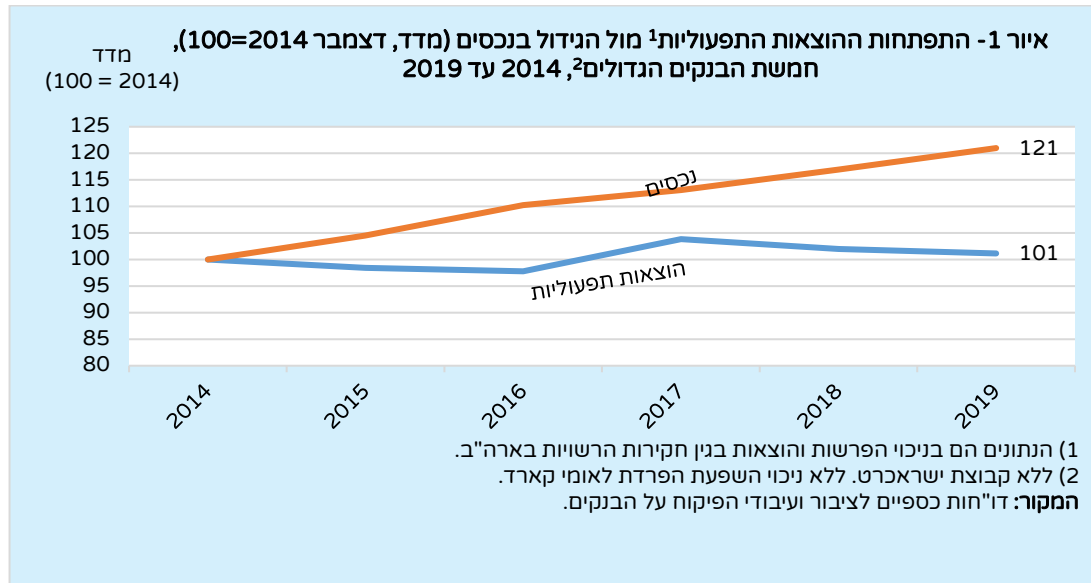
הזירה הפיננסית משתנה ומשתכללת בשנים האחרונות הן בעולם והן בישראל. גופים פיננסיים חדשים נכנסים לשוק וטכנולוגיות חדשות מתפתחות. תמורות אלה הובילו לכך שהעולם הפיננסי מאפשר כיום ללקוחות לבצע פעולות רבות ומגוונות מרחוק, ללא הגעה לסניף ובעלויות נמוכות יותר, הודות לצמצום ההוצאות התפעוליות ועל בסיס הפתרונות הטכנולוגיים החדשים. שינויים אלה בעולם הפיננסי מחייבים גם את הבנקים לעבור שינויים משמעותיים שיתאימו אותם לסביבה הפיננסית המשתנה, במטרה להתמודד עם התחרות הגוברת בשווקים הפיננסיים ועם השינוי בטעמי הלקוחות.

אחת התופעות המשמעותיות שמאפיינות כיום מערכות בנקאות בישראל ובעולם היא ההתייעלות. התייעלות המערכת היא בראש ובראשונה צמצום עלויות, כדי לאפשר לבנקים להתמודד טוב יותר עם שחיקת ההכנסות שצפויה כתוצאה מהתגברות התחרות. היא מאפשרת גם הקצאת משאבים להשקעה בטכנולוגיות מתקדמות, כך שמערכת הבנקאות העתידית תתאים לסביבה המשתנה ותישען על טכנולוגיות שמספרות את הנגישות ואת חוויית הלקוח ויזילו את עלויות השירותים הבנקאיים.

מערכת הבנקאות בישראל החלה כבר לפני מספר שנים להתייעל לנוכח הסביבה המשתנה. עם זה, במטרה לתמוך באותם צעדי התייעלות ואף לתמרצם, כמו גם לעודד חדשנות טכנולוגית, נקט הפיקוח על הבנקים בשנים האחרונות בשורה של צעדים שמטרתם להגדיר את הכיוון שנדרש להתייעלות וגם להקל על הבנקים להוציא לפועל את השינויים המשמעותיים הללו. כך, דרש הפיקוח בשנת 2016 מהבנקים לגבש תכנית התייעלות רב שנתית, שהיא ארכה ושהורחבה במשך השנים, לצד הקלה חשבונאית שמאפשרת פריסה של עלויות תכנית התייעלות לצורך חישוב יחסי הלימות ההון והמינוף, עבור הבנקים שנקטו בתכניות התייעלות אלה. לצד זה, פעל הפיקוח על הבנקים להסיר חסמים להתפתחותה של בנקאות דיגיטלית מיטבית. תכניות התייעלות של הבנקים כללו ייעול של התהליכים הפנימיים, לצד צמצום בכוח האדם, התאמת מרכזי הפעילות ונכסי הנדל"ן וזה, בין היתר, על ידי הטמעה ושימוש בטכנולוגיות מתקדמות.

ניתן לראות שמכלול צעדים אלה נותנים את אותותיהם והמערכת אכן מצליחה, לצד המשך צמיחה ותמיכה בפעילות המשק, לצמצם את הוצאותיה התפעוליות. כך ניתן לראות שהמערכת הגדילה מסוף שנת 2014 את התפוקה הבנקאית - סך הנכסים של

מערכת הבנקאות בישראל מגדילה תפוקות ללא שינוי בתשומות (המערכת מתייעלת)

חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות גדל בכ-21%, כשההוצאות התפעוליות גדלו בכ-1% בלבד⁸⁴ (איור 1).

בעקבות כך ירד יחס העלות ליחידת תפוקה באופן משמעותי והגיע בשנת 2019 לשיעור של 1.88 לעומת 2.4 בשנת 2014⁸⁵ (לוח א'-7 בסקירה זו). מדובר בשיפור משמעותי גם בהשוואה בין-לאומית (איור 2). התפתחויות אלה מקבלות ביטוי גם ביחס היעילות, שהגיע לשיעור של 61.4 (איור 3, לוח א'-7 בסקירה). צמצום ההוצאות התפעוליות בא לידי ביטוי בכלל סעיפי ההוצאות, אך הוא בולט במיוחד בסעיפי השכר והאחזקה (לרבות הוצאות בגין נדל"ן; איור 4).

המעבר לאמצעים דיגיטלים הגדיל את זמינות ונוחות ביצוע הפעולות הבנקאיות והקל על נגישות לקוחות הבנקים למידע הבנקאי, תוך הוזלת העלויות, נוכח הירידה בעמלות על פעולות שמבוצעות באמצעים הישירים. התייעלות מערכת הבנקאות אפשרה גם את העלייה ברווחיות הבנקים, שהביאה לעלייה בגובה הדיווידנדים שמוחלקים לבעלי המניות, שמעל ל-80% מהם מהווה הציבור הרחב (מאז שנת 2015, חולקו מעל ל-11.5 מיליארד ש"ח בדיווידנדים⁸⁶).

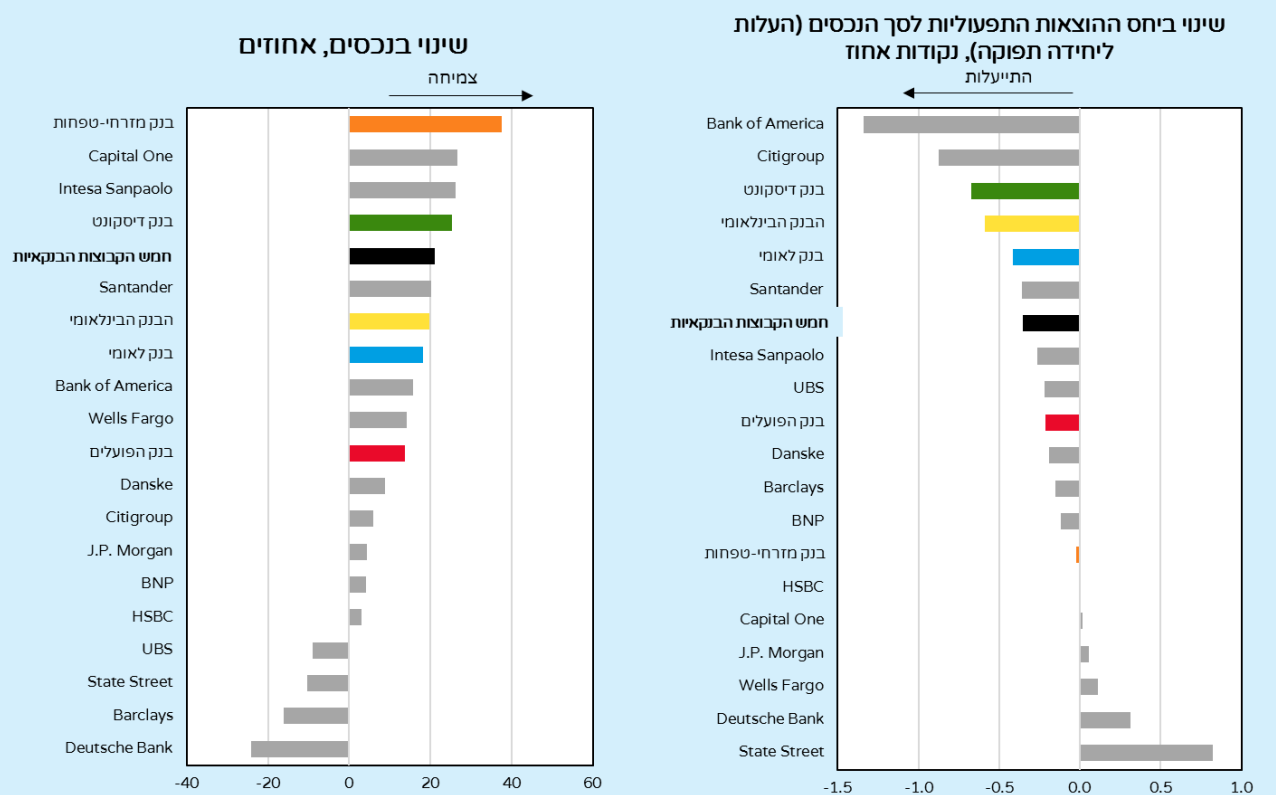
⁸⁴ בפרסום קודם בנושא פורסם שההוצאות התפעוליות קטנו בכ-8%. נתון זה שיקף את השינוי בהוצאות התפעוליות משנת 2014, ללא ניכוי הפרשות והוצאות בגין חקירות הרשויות בארה"ב והושפע מהפרדת חברת ישראלכרט מבנק הפועלים.

⁸⁵ ללא ניכוי השפעת הפרדת חברת לאומי קארד.

⁸⁶ לרבות דיווידנדים שחולקו בשנת 2020.

השיפור ביחס העלות ליחידת תפוקה במערכת הבנקאות בישראל, לצד התמיכה בצמיחת המשק - יוצא דופן גם בהשוואה בין-לאומית

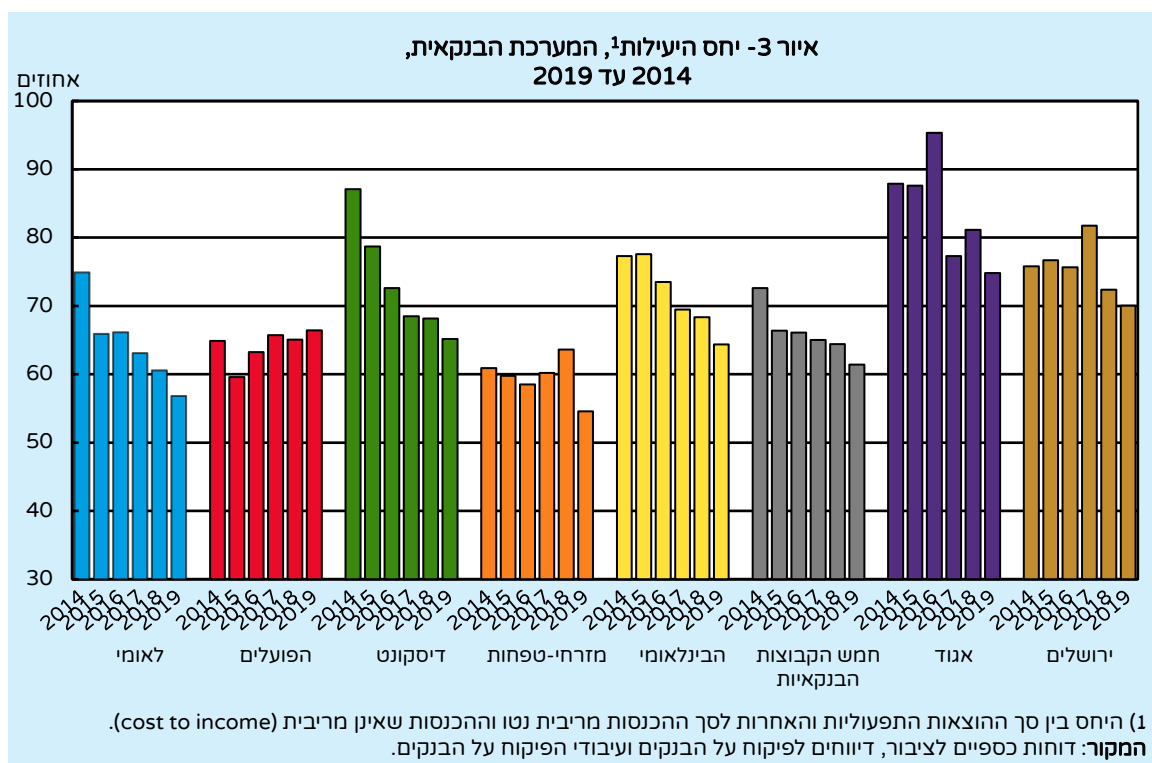
איור 2- השוואה בין-לאומית של התייעלות מערכת הבנקאות - השינוי ביחס ההוצאות התפעוליות¹ לסך הנכסים (העלות ליחידת תפוקה), והשינוי המצטבר בנכסים, בין השנים 2014 ל-2019, חמש הקבוצות הבנקאיות בישראל² מול בנקים מובילים בעולם

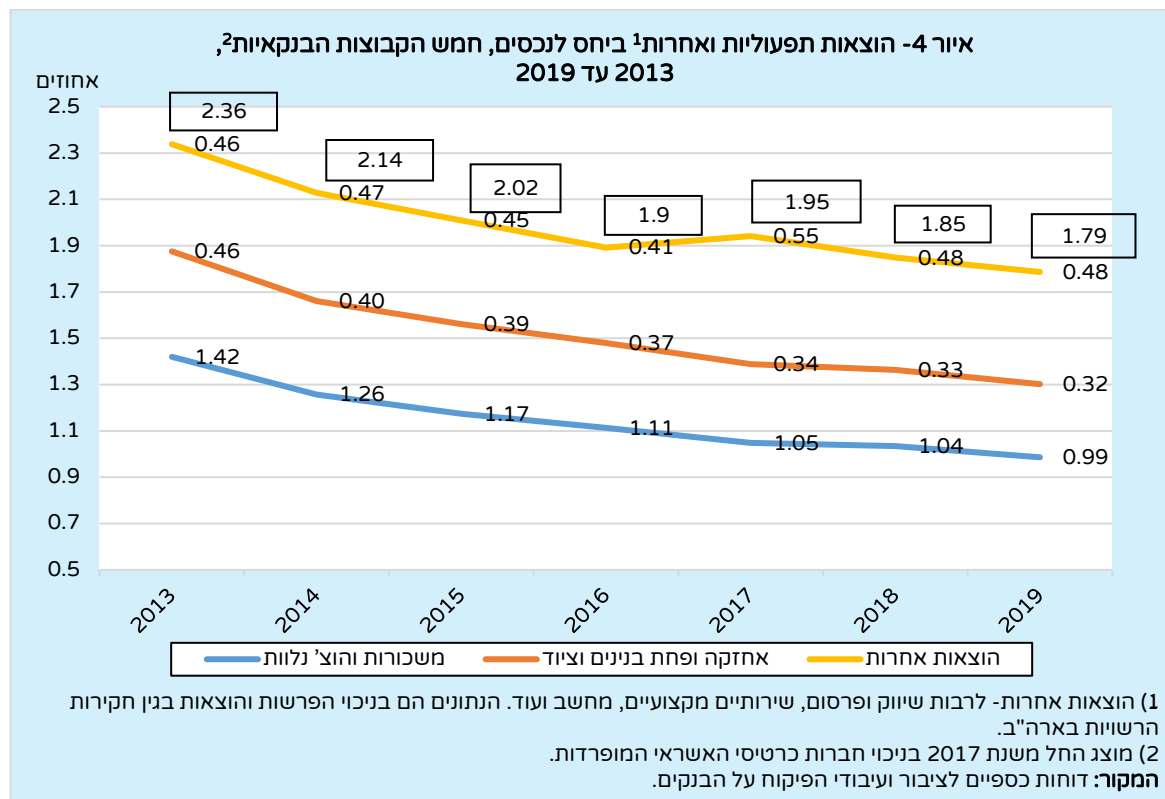
(1) נתונים הם בניכוי הפרשות והוצאות בגין חקירות הרשויות בארה"ב.
(2) ללא קבוצת ישראל כרטס. ללא ניכוי השפעת הפרדת לאומי קארד.

המקור: נתוני ישראל - דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים; נתוני הבנקים בעולם - Bloomberg ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

מגמת שיפור ביחסי היעילות

צמצום ההוצאות התפעוליות ביחס לנכסים ניכר במיוחד בהוצאות השכר והאחזקה

הירידה בהוצאות השכר

הרכיב המרכזי בהוצאות התפעוליות הוא רכיב השכר, שמהווה כ-53% מסך ההוצאות התפעוליות במערכת ומהווה לכן נדבך מרכזי לצמצום ההוצאות התפעוליות. ביצוע פעולות חסכון וצמצום בסעיף זה היה מאז ומתמיד הליך מורכב במערכת הבנקאות, לנוכח הקביעות בהעסקתם של חלק ניכר מהעובדים במערכת, מנגנוני העלאת השכר האוטומטיים ("טייס אוטומטי"), הצמדות השכר בין בנקים שונים במערכת והרגישות שנדרשת בטיפול בעובדים (שינוי תנאי שכר ופרישת ועזיבת עובדים), שחלקם מועסקים בבנק לאורך שנים רבות.

משנת 2014, מספר המשרות הממוצע במערכת הבנקאות הצטמצם בכ-19%

אף על פי כן ירד מספר המשרות במערכת הבנקאות משנת 2014 עד לסוף שנת 2019 בכ-6,293 משרות⁸⁷ (כ-14% מסך המשרות; איור 5) - צמצום שהביא כשלעצמו בממוצע לחיסכון של כ-2 מיליארד ש"ח בעלויות השכר מידי שנה⁸⁸. יתר על כן, היה ומספר העובדים במערכת היה ממשיך לגדול ביחס ישיר להיקף הנכסים ובהתאם לרמת היעילות שהייתה מקובלת בעבר, הרי שמערכת הבנקאות הייתה מעסיקה כיום עוד כ-14 אלף

עובדים⁸⁹ ומוציאה מעל ל-5 מיליארד ש"ח נוספים בשנה (איור 5).

יחד עם זה יש בשנים האחרונות מגמה של עלייה במספר המשרות ברמות השכר הבינוניות-גבוהות (מעל 360 אלפי ש"ח בשנה) מכמה סיבות: (1) שינוי במיומנויות כוח האדם שנדרש במערכת הבנקאות, לאור המעבר למערכות טכנולוגיות ודיגיטליות יותר, שדורשות עובדים עם הכשרה והבנה טכנולוגית מתקדמת, שדומים במאפייניהם לעובדי מגזר ההייטק. (2) פרישה גדולה של עובדים מטה את השכר כלפי מעלה,

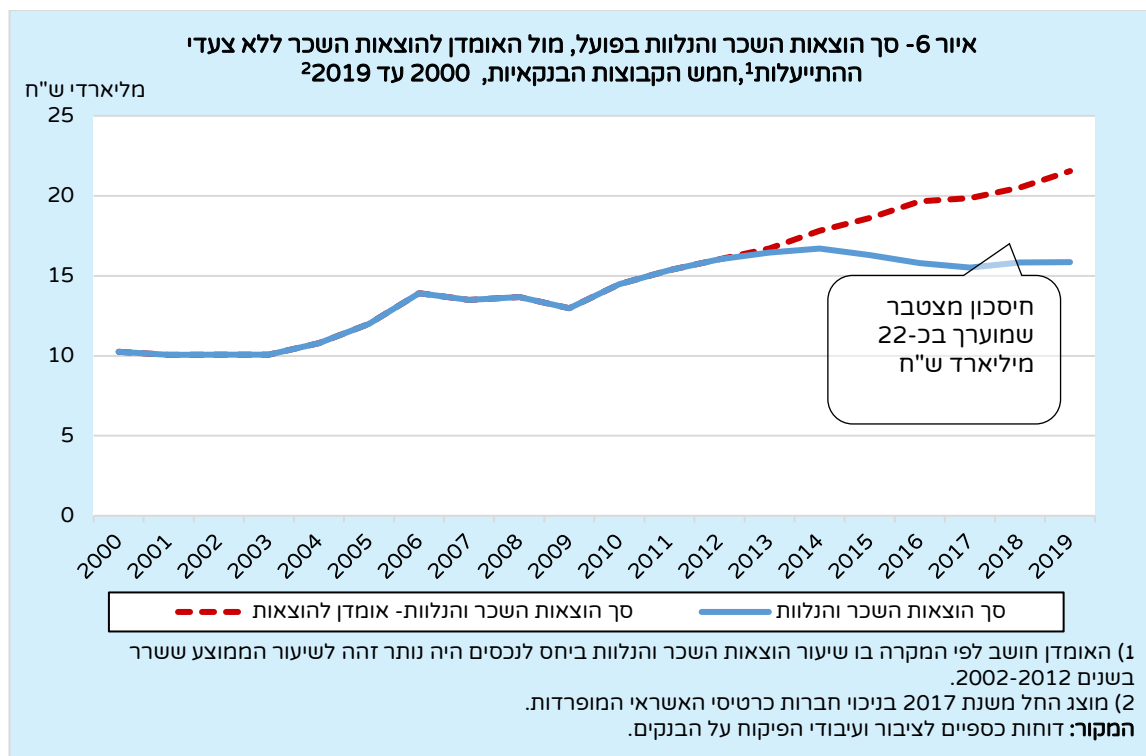
⁸⁷ בניכוי השפעת הפרדת חברות כרטיסי האשראי.

⁸⁸ בהתבסס על עלויות השכר הממוצעות במערכת הבנקאות. להרחבה ראו פרק ההתייעלות בסקירה זו.

⁸⁹ חושב על פי סך ההוצאות על עלויות השכר הנוספות, בהיתן ושיעור ההוצאות מהנכסים היה נשאר כפי שנרשם בשנים 2002-2012, מחולק בעלויות השכר הממוצעת במערכת הבנקאות לשנת 2019.

משום שבשנת עזיבתו פודה העובד זכויות שנצברו במהלך שנות העבודה, שמצטרפות לעלות השכר באותה שנה. (3) השנים האחרונות היו שנים עם רווחיות טובה למערכת הבנקאות ולכן נהנו העובדים מתגמול שמבוסס על ביצועיהם הטובים. חשוב יחד עם זה לציין, שעלייה זו בשכר במערכת הבנקאות (עלייה של כ-3.5% בממוצע לשנה), דומה לקצב צמיחת השכר הממוצע במגזר העסקי.

ללא צעדי ההתייעלות בתחום הוצאות השכר וכדי להגדיל את פעילותה בהיקף שראינו, הייתה המערכת הבנקאות מוציאה משנת 2014 סכום מצטבר נוסף של כ-22 מיליארד ש"ח

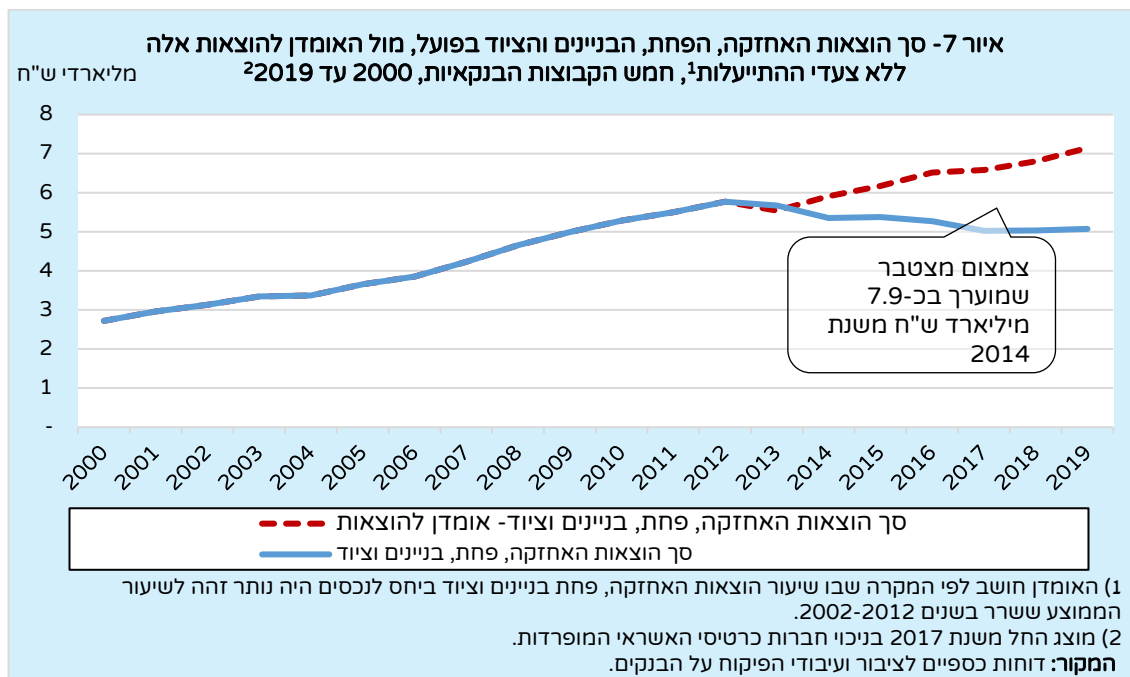

הירידה בהוצאות האחזקה

הצמצום בהוצאות האחזקה, הפחת, הבניינים והציוד, מיוחס לכמה צעדים שקידמו הבנקים בשנים האחרונות ובעיקרם צמצום מספר הסניפים ושטחם, מה שתורם לצמצום עלויות בגין מבנים ואחזקתם ומעבר לטכנולוגיות שמייעלות את דרכי העבודה וחוסכות בהוצאות, הן בממשקים מול לקוחות הבנקים והן בעלויות המשרדיות ובמוקד העורפי של הבנקים. היה ושיעור ההוצאה התפעולית על אחזקה, בניינים ופחת מסך הנכסים היה נשאר כבעבר (כ-0.44% בממוצע מסך הנכסים בשנים 2002-2012), אזי על רקע הגידול בנכסים כמתואר לעיל, הייתה ההוצאה השנתית בגין סעיפים אלה גדולה ב-40% מזו שקיימת היום. צמצום זה מצטבר משנת 2014 לחיסכון של כ-7.9 מיליארד ש"ח עבור מערכת הבנקאות כולה (איור 7).

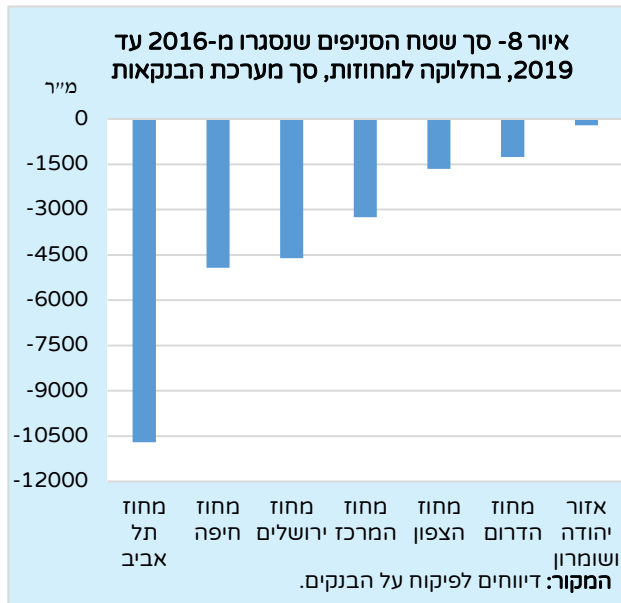
חשוב לציין שהמעבר לטכנולוגיות מתקדמות כרוך בהגדלת העלויות לבנקים, שכן מעבר זה דורש השקעה כספית רבה, במיוחד לנוכח העובדה שהשינויים הטכנולוגיים מצריכים לעיתים רבות שינויי תשתיות משמעותיים בבנקים. עם זה מדובר בצעדים הכרחיים, שכן השקעה בטכנולוגיה - פרט לעובדה שהיא מאפשרת התייעלות באפיקים אחרים כדוגמת צמצום כוח אדם, צמצום סניפים ועוד - היא בעלת חשיבות מכרעת עבור הבנקים, שכן טכנולוגיות אלה יסייעו לבנקים להתמודד עם האתגרים הרבים שעולים מהזירה הפיננסית ובהם הסביבה הדיגיטלית המשתנה ועלייתם של גופים פיננסים משוכללים, שמתחרים באפיקים שונים מול הבנקים, כדוגמת חברות פינטק למיניהן.

ללא צעדי ההתייעלות בתחום האחזקה, הפחת, הבניינים והציוד, ייתכן שמערכת הבנקאות הייתה מוציאה משנת 2014 סכום מצטבר נוסף של כ-7.9 מיליארד ש"ח

סגירת הסניפים

סך שטח הסניפים הבנקאיים הצטמצם משנת 2016 בכ-26.5 אלפי מ"ר

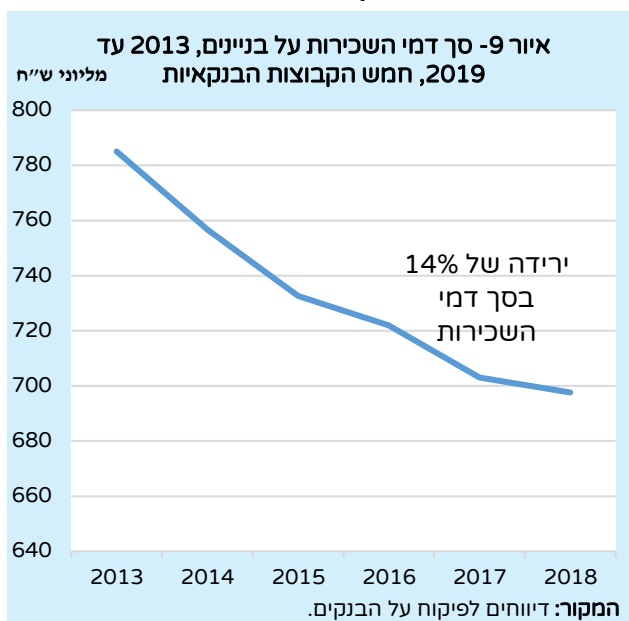

המהפכה הטכנולוגית שמתרחשת בשנים האחרונות לא פוסחת גם על מערכות הבנקאות בארץ ובעולם. הציבור מעוניין, עקב הנוחות הרבה הגלומה בהם למרביתו, להרחיב את השימוש באמצעים דיגיטליים, בזמינותם (24/7), ביכולת לבצע את הפעולות מרחוק ללא הגעה לסניף ובמחירים המוזל. המעבר למתן שירותים באמצעים הדיגיטליים מלווה גם במגמת ירידה במספר סניפי הבנקים, דבר שתורם לצמצום

העלויות התפעוליות, שכן עם סגירת סניפים, יש צמצום הן בכוח אדם והן בנדל"ן.

סגירת הסניפים בשלוש השנים האחרונות הביאה לצמצום שטח של כ-26.5 אלפי

צמצום הסניפים תרם לצמצום דמי השכירות שהבנקים משלמים

מ"ר בסך מערכת הבנקאות, כשמעל ל-10.5 אלפי מ"ר נסגרו במחוז תל אביב (איור 8). צמצום זה הביא לכך שלאורך השנים ירדו ההוצאות בגין דמי השכירות של מערכת הבנקאות (איור 9) ותרמו בכך גם לצמצום הוצאות הפחת בגין מבנים. נוסף לצמצום בהוצאות, תרמה סגירת הסניפים לשורת הרווח של הבנקים כתוצאה ממכירת אותם מבנים וצידוד, רווח שהצטבר החל משנת 2014 לסכום של מעל ל-1.8 מיליארד ש"ח לכלל

מערכת הבנקאות. הבנקים פועלים, בנוסף לסגירת סניפים, להעברת המטות שלהם שנמצאים במרכז תל אביב. חלק מהבנקים נמצאים כיום בתהליך של העברת המטות אל מחוץ לתל אביב וחלקם עודם בוחנים מעברים שכאלה, במטרה לצמצם את עלויות הנדל"ן.

סגירת סניפים מביאה עימה גם קושי לאוכלוסיות מסוימות ובפרט בקרב חלק מהלקוחות המבוגרים, שמתקשים להסתגל לשינויים הטכנולוגיים. הפיקוח על הבנקים פועל במספר מישורים כדי לצמצם עד כמה שניתן את הפגיעה באוכלוסיית הלקוחות המבוגרים ולסייע לה להסתגל לשינוי. תיקון מס' 22 לחוק הבנקאות (רישוי) 2016 קבע, שסגירת סניף בנק קבוע טעונה הסכמה של המפקח על הבנקים - מציאות אסדרתית שלא קיימת בשום מקום אחר בעולם. לפיכך בודק הפיקוח כל בקשה לסגירת סניף ומאזן בין הצורך להתייעל בשטחי הנדל"ן של הבנקים, בפרט על רקע צמצום ההגעה של לקוחות לסניפים והמעבר של רבים מהם לבנקאות דיגיטלית, לבין הצורך לייצר פתרונות ייעודיים ללקוחות שהשינוי קשה עבורם, באמצעות התניית אישור הסגירה של הסניף בחלופות שיתנו מענה לצרכי הלקוחות ובהתאם לנסיבות ובכלל זה מתן היתרים ודרישה להגעת סניף בנק נייד לבתי אבות ולאזורי פריפריה, סניפים שפועלים במתכונת חלקית, דרישה להשארת במידת הצורך מכשירים אוטומטים חלף סניף ועוד.

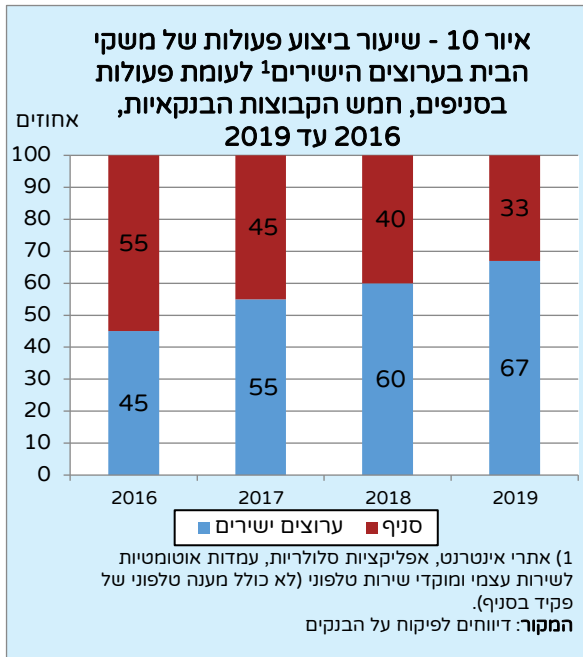
יש גם כלים נוספים שבהם נוקט הפיקוח, כדי להמשיך ולסייע לאזרחים הוותיקים ובהם השקעה ב"העצמה דיגיטלית בנקאית" לאזרחים ותיקים – פרויקט ארצי בשיתוף המשרד לשוויון חברתי, מתן קדימות לקשישים בתור למוקד הטלפוני הבנקאי וצירוף יזום של אזרחים ותיקים למסלול עמלות מוזל.

יחד עם זה חשוב להדגיש שסגירת הסניפים בישראל מתרחשת בקצב איטי יותר מאשר במדינות האיחוד האירופי ומאשר בארה"ב (צמצום של כ-11% מאז שנת 2011 במצבת הסניפים בישראל לעומת ממוצע של כ-27% במדינות האיחוד האירופי ובארה"ב; איור 11 בתיבה א'-3 בסקירה זו) ומתמקדת באזורים מרכזיים וכן באזורים שמדורגים חברתית-כלכלית בדירוג גבוה ובינוני. בנוסף, על אף סגירת הסניפים, מדד הנגישות⁹⁰ של הציבור בישראל לסניפי בנק הוא גבוה בהשוואה לעולם.

⁹⁰ מדד הנגישות מוגדר כמספר הסניפים של בנקים מסחריים ל-1,000 קמ"ר.

התייעלות נתמכת טכנולוגיה

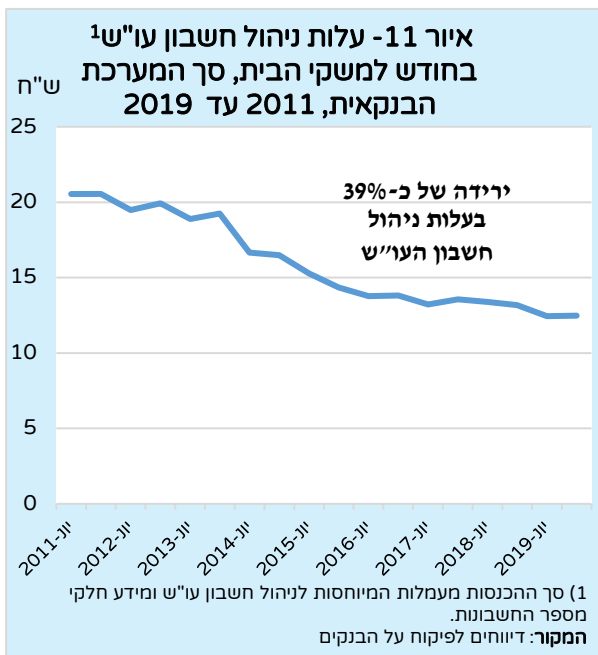
ציבור הלקוחות מאמץ את ערוצי הבנקאות הדיגיטלים כאמצעי מרכזי לקבלת שירותי

לאור השינוי בטעמי הלקוחות ולצד השינויים במערך הסניפים, נמשכת מגמת הגידול של שימוש הלקוחות בערוצי הבנקאות הישירים. מנתוני הפיקוח על הבנקים עולה שציבור הלקוחות הישראלי מאמץ את ערוצי הבנקאות הדיגיטלים כאמצעי מרכזי לקבלת שירותי בנקאות - שיעור הפעולות הבנקאיות שעשו משקי הבית בערוצים אלה עלה בשנת 2019 לכ- 67% מסך הפעולות וזה לעומת כ-55% בשנת 2017 ו-45% בשנת 2016 (איור 10).

במקביל, הוביל הפיקוח על הבנקים לאורך השנים מספר צעדים לצמצום העמלות שמשולמות על ידי הלקוחות: שירות המסלולים שמאפשר ללקוחות לקנות חבילת פעולות חודשית במחיר מוזל לעומת מחירי העמלות הרגילים, הפחתת העמלה

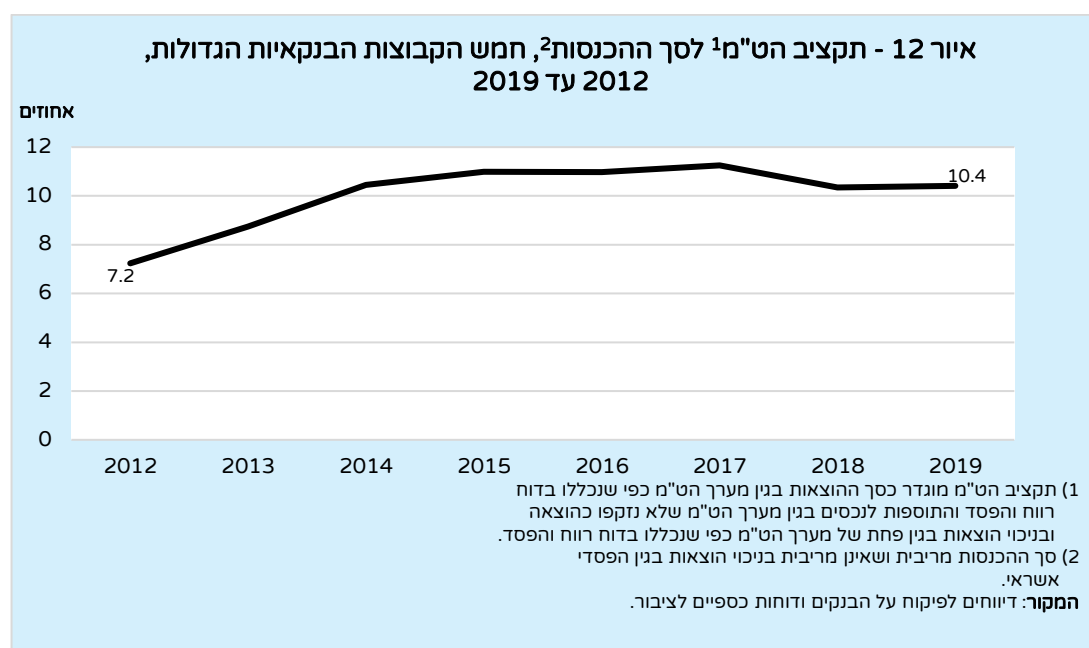
עלות ניהול חשבון עו"ש של משקי הבית במגמת ירידה לאורך השנים

המזערית לניהול חשבון עו"ש, מתן אפשרות לביצוע השוואת עלויות יעילה יותר באמצעות תעודת הזהות הבנקאית, הרחבת ההגדרה של העסקים הקטנים שזכאים להיכלל בתעריפון העמלות הקמעונאי ותיקון לצו הבנקאות בעניין פירעון מוקדם של הלוואות לדיור, באופן שמצמצם את העלות המושגת על הלקוח. הבנקים נדרשים גם לקבוע, החל מסוף שנת 2017, תעריף עמלות מוזל עבור כל השירותים שניתנים

באמצעים ישירים⁹¹, בהשוואה לתעריף שנגבה בגין אותם השירותים שניתנים באמצעות פקיד. כל אלה הביאו לכך שעלות ניהול חשבון העו"ש החודשית שמשולמת על ידי משקי הבית ירדה מכ-20 ש"ח (עד לשנת 2013), לכ-12.5 ש"ח היום (איור 11). ירידה זו בעלות ניהול חשבון העו"ש מוערכת בחיסכון למשקי הבית, משנת 2014 ועד היום, בשיעור של כ-3.4 מיליארד ש"ח, כשעם המשך המעבר לערוצים דיגיטלים, צפויה העלות להוסיף ולרדת. הוזלת העמלות מקבלת ביטוי גם בקיטון בהכנסות מעמלות ביחס לנכסים (איור א'-6 בסקירה זו), שמתרחשת, למרות העלייה בכמות הפעולות שמבוצעות מצד לקוחות הבנקים.

עלייה בתקציב טכנולוגיות המידע

השילוב בין המעבר לערוצים דיגיטלים, יחד עם הפחתת העמלות, הביא לכך שהציבור נהנה מגישה לשירותים איכותיים יותר ובמחיר נמוך יותר. דוגמה בולטת נמצאת בתחום ההעברות הבנקאיות והתשלומים. בעוד שכדי לבצע העברות בנקאיות בעבר, נדרש הלקוח ליצור קשר עם פקיד בבנק, נעשות היום ההעברות באופן מהיר ומידי, באמצעות אתרי המרשתת (אינטרנט) והיישומונים ובמחיר מופחת או בחינם. האמצעים הדיגיטלים מצמצמים גם את הצורך באחזקת מזומנים ומקלים על העברות כספים, אף בסכומים זעומים. הקלות והנוחות בהעברת התשלומים הדיגיטלית, הביאה לכך שבמחצית השניה של 2019 בוצעו באמצעות היישומונים פי 3.9 פעולות העברות ותשלומים לעומת המחצית הראשונה של 2017. כמו כן, כ-53% מפעולות

⁹¹ אתרי מרשתת (אינטרנט), יישומונים סלולרים, עמדות אוטומטיות לשירות עצמי, מוקדי שירות טלפוני שכוללים הן מענה אנושי והן מענה אוטומטי ממוחשב.

ההעברות והתשלומים שבוצעו במחצית השניה של 2019, בוצעו באמצעות היישומונים הבנקאים השונים וכ-29% נוספים באמצעות אתרי המרשתת של הבנקים. סך הפעולות להעברות ותשלומים גדלו בכ-71%, כשהפעולות שמבוצעות באמצעות פקיד הסניף הצטמצמו בכ-18%. כלומר, המעבר לערוצים דיגיטלים מעלה את הנגישות והזמינות של הפעולות הבנקאיות והמידע הבנקאי לכלל הלקוחות וזה תוך הוזלת העלויות לציבור. בנוסף, זמינות המידע ללקוחות תורמת להגברת המודעות הפיננסית בקרב הציבור.

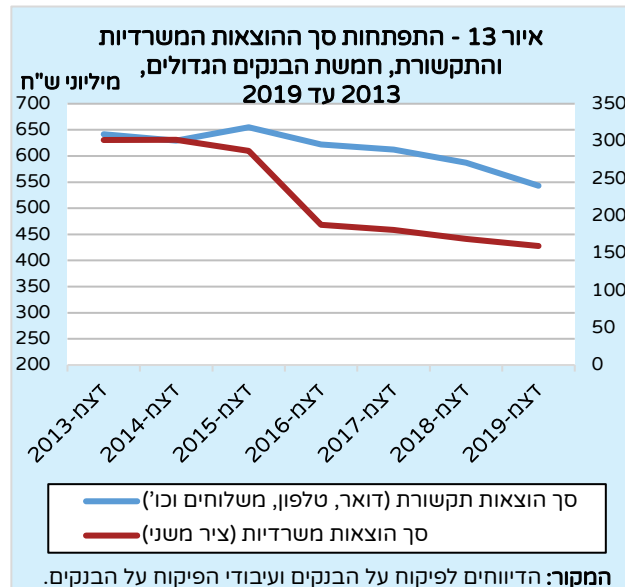
מעבר הלקוחות לאמצעי בנקאות ישירים ומתקדמים נתמך בשינויים טכנולוגיים משמעותיים בבנקים. על הבנקים לפתח יישומים מתוחכמים יותר, שיענו על צרכי הלקוחות ויספקו להם ערך מוסף. כדי לתמוך בפיתוחים אלה על הבנק לפתח תשתיות מחשוב חזקות, לשכור כוח אדם טכנולוגי ולחזק את היכולות המחשוביות. מכלול צעדים אלה מקבלים ביטוי בעלייה משמעותית בתקציב טכנולוגית המידע (ט"מ) במערכת הבנקאות לכ-10.4% מסך ההכנסות, בעוד היחס הממוצע בענף בעולם הוא 7% (איור 12).

למעבר לטכנולוגיות מתקדמות יותר יש השפעה לא רק על ממשקי העבודה מול הלקוחות, אלא גם על התייעלות המוקד העורפי (Back Office), קרי, תפעול המערכות שקיימות בבנק לניהול החשבונות, הסליקה וכו'. הבנקים פועלים כחלק מתהליך זה להמשך התייעלותם של מחלקות התפעול, על ידי הטמעת מערכות מחשוב חדשות שמחליפות ומשדרגות את העבודה העורפית, שהייתה מבוצעת בעבר על ידי פקידים. אלה מקבלים ביטוי בקיטון ההוצאות המשרדיות והוצאות התקשורת של הבנקים (ירידה של כ-47% ו-14% בהתאמה; איור 13).

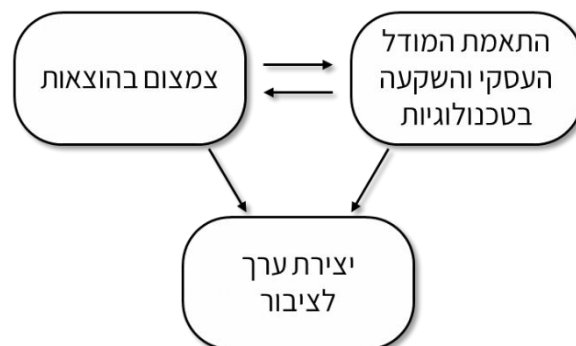
**ההתייעלות הטכנולוגית בבנקים תורמת לצמצום
ההוצאות המשרדיות**

המשך תהליך ההתייעלות וההתמרה דיגיטלית

את תהליך ההתייעלות של מערכת הבנקאות ניתן לחלק לשלושה רבדים. הראשון והבסיסי ביותר, שהחל כבר בתחילת העשור, הוא צמצום ההוצאות התפעוליות. צמצום זה אפשר לבנקים להפנות משאבים להבניית הרובד השני, התאמת המודל העסקי לסביבה המשתנה ובפרט על ידי השקעה בטכנולוגיה ובחדשנות, לצד המשך תהליכי ההתייעלות בכוח אדם

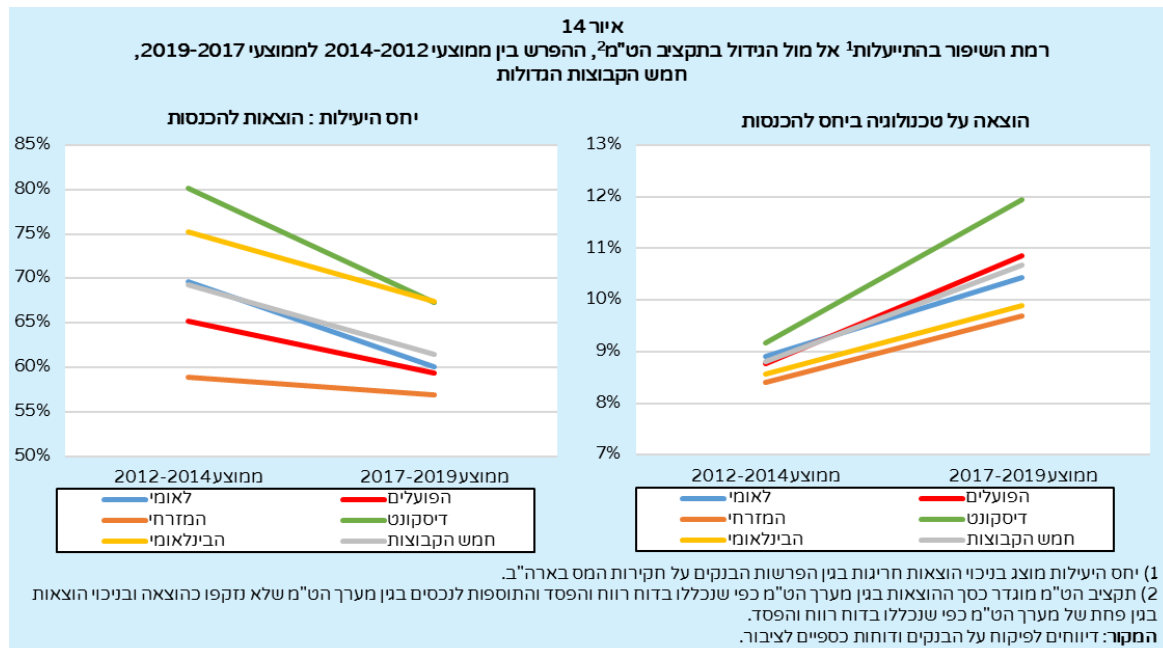
ותהליכים וליווי הלקוחות במעבר לעולם הדיגיטלי. בשלב הזה כבר נהנים הלקוחות מנגישות וזמינות גבוהה יותר של שירותים בנקאים מרחוק (24/7), ללא צורך להגיע לסניף ומרחבת השירותים גם לתחום מתן התראות ומידע, שמאפשרים התנהלות פיננסית אחראית ועוד. ברובד השלישי נצפה לראות את המשך הבשלת פירות ההתייעלות, כשהבנקים יפעלו עם תשתיות טכנולוגיות ויכולות ניתוח מידע מתקדמות, שיאפשרו להם להתחרות מול גופים פיננסיים-טכנולוגיים. פירות ההתייעלות הנוספים צפויים לבוא לידי ביטוי ביצירת ערך מוסף ללקוחות ובהשאת ערך למשקיעים – שאת רובם מהווה הציבור הרחב, שמעל ל-80% ממניות הבנקים מוחזקות בידי. כמו כן, נצפה שהמערכת תתאים את היכולות שלה ואת כלי ניהול הסיכונים שלה לעולם הדיגיטלי-טכנולוגי.

השונות בין הבנקים ניכרת כיום, הן ברמת יעילותם והן במידת התייעלותם לאורך השנים. ניתן בפרט לראות שיש בנקים שבוחרים להשקיע בטכנולוגיה יותר ביחס לאחרים. בנקים שעברו תהליך התייעלות משמעותי משקיעים יותר בטכנולוגיה (איור

14). כדי לצלוח את השינויים שעובר עולם הבנקאות ועולם השירותים הפיננסיים וימשיך לעבור, על כל הבנקים לבנות מודל עסקי של רווחיות ברת קיימא וזה תוך המשך התייעלות. יחד עם זה, אין משמעה של ההתייעלות רק צמצום ההוצאות ויחסי יעילות מיטביים, אלא גם נקיטת צעדים רחבים יותר, שמשלבים התאמה של הפעילות העסקית והתהליכים הפנימיים לעולם הטכנולוגי המשתנה.

בנקים שעברו תהליך התייעלות משמעותי משקיעים יותר בטכנולוגיה

תיבה א-3: מאפייני פעילות של בנקים בישראל ובעולם בעשור שלאחר המשבר

הגלובלי

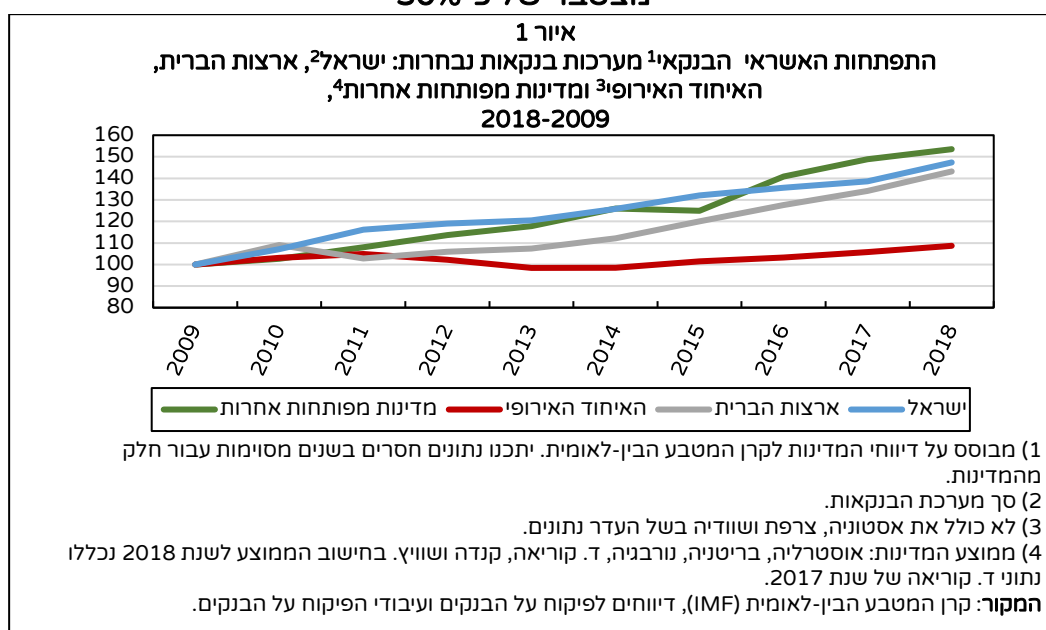
- השוואה בין-לאומית היא כלי שימושי עבור הפיקוח על הבנקים להערכת פעילות הבנקים, חסנם ויציבותם, יכולתם להתמודד עם אתגרים ולזהות חולשות.
- התפרצות מגפת הקורונה בחודשים האחרונים מציבה אתגרים אדירים בפני הבנקים המסחריים בישראל ובעולם ומעצימה עוד את האתגרים עמם הם נאלצו להתמודד מאז המשבר הפיננסי העולמי. יישום לקחי המשבר הפיננסי העולמי יחד עם מהלכים נוספים בהם נקט הפיקוח על הבנקים בעשור האחרון שיפרו את חוסנם ועמידותם של הבנקים והכשירו אותם להתמודד עם משברים.
- בדומה למדינות מפותחות אחרות, גדל היצע האשראי הבנקאי בישראל בעשור שלאחר המשבר העולמי בשיעור מצטבר של כ-50% ובדומה להן, מנוע הצמיחה העיקרי בתקופה זו היה האשראי הקמעונאי, וביחוד האשראי לדיור. האשראי הבנקאי העסקי שניתן לתאגידים ריאליים גדל אף הוא במהלך העשור האחרון, ובישראל עמד שיעור הגידול המצטבר על כ-33%. הגידול המתון באשראי זה הושפע בישראל לשלילה בעיקר מהירידה בביקוש לאשראי עסקי מצד התאגידים הריאליים (על רקע השינויים המבניים שעבר המגזר העסקי בישראל) ומהשפעתן של הרפורמות המבניות שהוטמעו במערכת הפיננסית בעשור שקדם למשבר, שפעלו לפיתוח שוק ההון ולהגדלת היצע האשראי העסקי החוץ בנקאי.
- למרות קיומה של מגבלת חבות ענפית בישראל, שיעור האשראי הבנקאי שניתן לענף הבינוי והנדל"ן בסך האשראי בישראל גבוה יותר מהממוצע והחציון בקבוצת המדגם שנבחנה ומרמתו במדינות מפותחות אחרות. מגבלת החבות מגבילה את היקף החבות לענף מסוים ל 20%-מסך החבות הכוללת בבנק.
- איכות תיק האשראי של הבנקים הישראליים גבוהה, דומה לזו של מערכת הבנקאות האמריקאית ומערכות בנקאות במדינות מפותחות אחרות, ועולה במידה רבה על זו שבאירופה. איכות האשראי הגבוהה בישראל היא תוצאה של שיפור מתמשך בעשור האחרון.
- היקף ההון ואיכותו בבנקים הישראליים הולמים את פרופיל הפעילות והסיכון שלהם ואת יכולתם לספוג הפסדים לא צפויים והם תוצאה של אימוץ רגולציה מחמירה ונקיטה בצעדים משלימים לשיפור כושר ספיגת ההפסדים בהליך מדורג ומבלי לטלטל את הכלכלה המקומית. צעדים אלו תורגמו לעליה חדה של 75% בהיקף ההון העצמי של הבנקים הישראליים בעשור האחרון.

- **הבנקים הישראליים מפגינים עמידות וכושר יצירת הכנסות ורווחיות ברמה דומה לזו של קבוצת המדינות המפותחות, אולם מושפעים לשלילה ובמידה חזקה יותר משיעור המס האפקטיבי שרמתו בישראל כפולה מרמתו באותן מדינות.**
- **במהלך העשור האחרון רשמו בנקים בישראל ובעולם שיפור הדרגתי ומתמשך ביעילותם התפעולית, כאשר בישראל – בה יעילות הבנקים נמוכה יחסית – היה השיפור חד יותר. השיפור בישראל ובעולם הושג במידה רבה על ידי ייעול מערך פריסת הסניפים וצמצום מצבת העובדים.**

התפרצות מגפת הקורונה בחודשים האחרונים מציבה אתגרים אדירים בפני הבנקים המסחריים בישראל ובעולם ומעצימה עוד את האתגרים עמם הם נאלצו להתמודד מאז המשבר הפיננסי העולמי. פעילותם של הבנקים הישראליים במשק קטן ופתוח יחד עם היותם חלק ממערכת הבנקאות העולמית, חושפים אותם במידה רבה להתפתחויות המקומיות, למגמות המאפיינות את הכלכלה הגלובלית ולאתגרים עמם מתמודדים בנקים רבים ברחבי העולם (להרחבה על הסיכונים עימה מתמודדת מערכת הבנקאות הישראלית ראו פרק הסיכונים בסקירה זו). לכל אלו מתווספים אתגרי משבר הקורונה בעת הזו, הכוללים שחיקה אפשרית בהיקפי ההון העצמי והרעה אפשרית באיכות תיק האשראי. באמצעות התחקות אחר המגמות בשורה של משתני פעילות ומדדי ביצוע בנקאיים בעשור האחרון, אנו מנסים לאפיין את השינויים במאפייני הפעילות של הבנקים הישראליים ולהשוות אותם לאלו שנצפו במערכות בנקאות אחרות. ההשוואה בוצעה בין מערכת הבנקאות הישראלית לבין הממוצע במדינות האיחוד האירופי והממוצע במדינות מפותחות אחרות⁹² ובהשוואה למערכת הבנקאות האמריקאית. הבחינה נעשתה על תיק האשראי הבנקאי ואיכותו, רווחיות הבנקים ותוצאותיהם העסקיות. תוצאות ההשוואה מצביעות על חשיבותם של הבנקים הישראליים לפעילות האשראי במשק וביחוד למגזרים הקמעונאיים, אך לא רק. בנוסף, היא ממחישה את השיפור בביצועי הבנקים, ובכלל זה העלייה החדה באיכות תיק האשראי, צבירת ההון המהירה והשיפור ביעילותם התפעולית. התפתחויות אלו היו חלק מתפישת העולם הפיקוחית בעידן שלאחר המשבר לשיפור חוסנם ועמידותם של הבנקים בפני זעזועים ממקורות שונים והם אלו שעמדו בבסיס ההחלטה של הפיקוח על הבנקים להקל בדרישות ההון הפיקוחיות לטובת סיוע למשקי הבית ולמגזר העסקי בעת הזו.

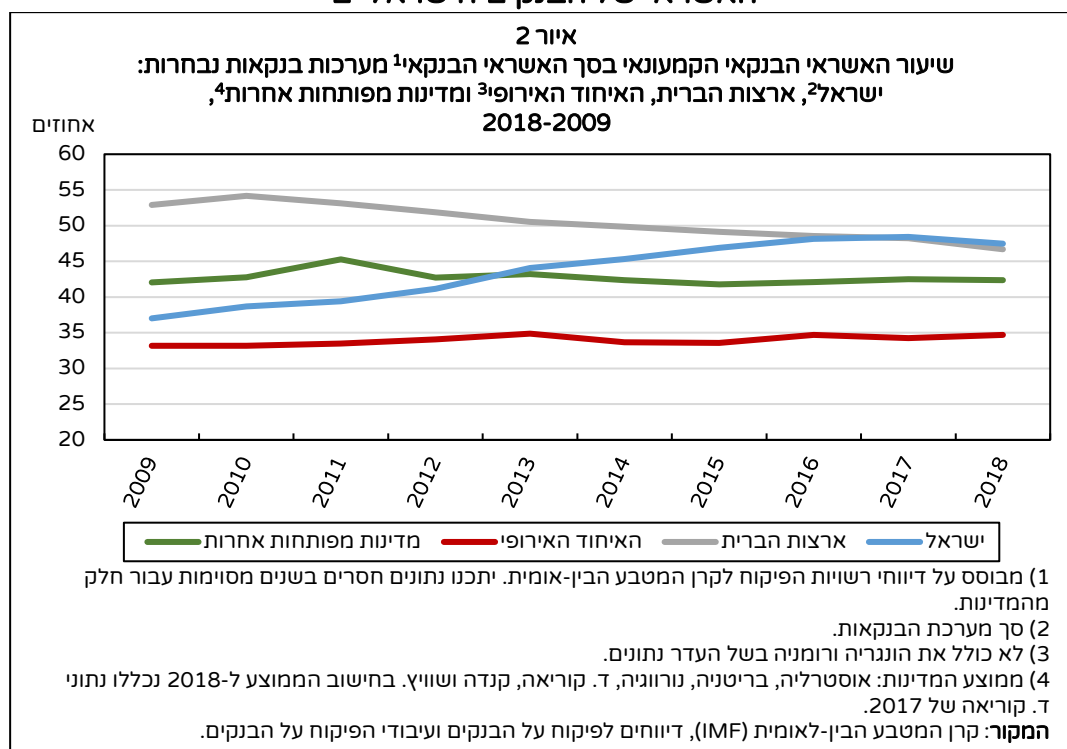
⁹² בקבוצה זו נכללות: אוסטרליה, בריטניה, נורבגיה, קנדה, דרום קוריאה ושווייץ.

בעשור שלאחר המשבר העולמי גדל היצע האשראי הבנקאי בישראל בשיעור מצטבר של כ-50%

בעשור שלאחר המשבר העולמי גדל היצע האשראי הבנקאי בישראל בשיעור מצטבר של כ-50%. שיעור זה דומה לשיעור הגידול שנרשם במדינות המפותחות האחרות ובארצות הברית וגבוה משיעור השינוי במדינות האיחוד האירופי (כ-10 אחוזים; איור 1). פילוח האשראי הבנקאי לאשראי עסקי ולאשראי קמעונאי מצביע על כך שמנוע הצמיחה העיקרי בתקופה זו (הן במדינות המפותחות האחרות והן בישראל) היה של האשראי הקמעונאי, וביחוד האשראי לדיור. התפתחות זו היא שיקוף של המציאות הכלכלית ושל השינוי שחל באסטרטגיה העסקית של בנקים בעידן שלאחר המשבר, שהתאפיין בייעול תהליך הקצאת ההון השולי, על רקע הדרישה לעלייה ביחסי ההון, על ידי הסטה של מקורות אל מגזרי ותחומי פעילות בהם התשואה גבוהה ביחס לעלות הרגולטורית ולסיכון. שינוי זה התרחש בעצימות גבוהה יותר בישראל בהשוואה למדינות מפותחות אחרות והוא בא לידי ביטוי בעלייה הדרגתית ומתמשכת בחלקו של האשראי הקמעונאי בתיק האשראי של הבנקים הישראליים (איור 2). זאת לאור ההתפתחויות בשוק הדיור ולמרות הצעדים המקרו יציבותיים שנקט בנק ישראל בתחום.

בעשור האחרון נרשם גידול ודרגתי ומתמשך בחלקו של האשראי הקמעונאי בתיק האשראי של הבנקים הישראליים

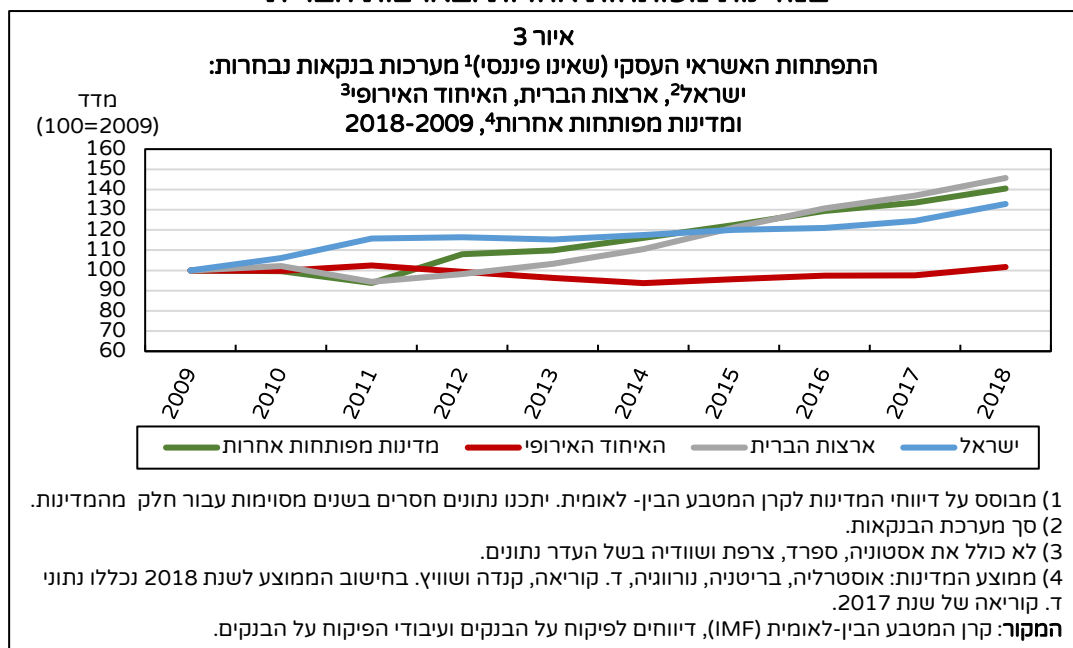

במהלך תקופה זו גדל היצע האשראי העסקי שניתן לתאגידים ריאליים בישראל בשיעור מצטבר של 35%, שיעור גידול נמוך רק במעט מזה שנרשם במדינות מפותחות אחרות ובארצות הברית וגבוה במידה רבה משיעור הגידול שנרשם במדינות האיחוד האירופי – בו התמודדו בנקים רבים עם קשיי מימון ועם עליית היצע האשראי החוץ בנקאי (איור 3). בישראל מקושר קצב הגידול המתון לירידה בביקוש לאשראי עסקי מצד התאגידים הריאליים, נוכח השינויים המבניים שעבר המגזר העסקי בישראל בעשור האחרון והעלייה בזמינות מקורות הפנימיים של החברות (להרחבה ראו פרק ד' בדו"ח בנק ישראל, 2019). בצד ההיצע ניכרת השפעתן של הרפורמות המבניות שהוטמעו במערכת הפיננסית בישראל בעשור שקדם למשבר, וביניהן "רפורמת בכר", "רפורמת עושי השוק", הקטנת החוב הממשלתי וחוק הביטוח החובה לפנסיה⁹³. אלו פעלו לפיתוח שוק ההון ולהגדלת היצע האשראי העסקי החוץ בנקאי בישראל על ידי הרחבת זמינות המקורות של הגופים החוץ בנקאיים. עוד הושפע היצע האשראי העסקי בישראל בתקופה זו מכמה גורמים נוספים: (א) התפתחויות בשוק הדיור וסביבת הריבית הנמוכה שפעלו לעליית הביקוש של משקי בית לאשראי בנקאי לדיור ולאשראי צרכני ולהסטה של מקורות בנקאיים אליהם על חשבון המגזר העסקי; (ב)

⁹³ על פי החוק, גדלו בין השנים 2008-2014 הפרשות החובה לפנסיה באופן מדורג מ-2.5% ל-17.5% אחוז מהשכר (כולל הפרשות לפיצויים).

הקשחת הרגולציה הבנקאית בישראל ובעולם בעשור האחרון בתחום ההון⁹⁴ שהביאה להקשחת דרישות ההון מהבנקים ולהעדפת הבנקים את המגזרים הקמעונאיים, המשוקללים במשקלות סיכון נמוכים יותר, על פני המגזר העסקי; (ג) הידוק המגבלות הרגולטוריות בישראל על ריכוזיות אשראי, ובכלל זה אשראי ללווים גדולים⁹⁵ ומגבלות חבות ענפיות. אלו פעלו להסטת ביקושים מצד חברות אל שוק האשראי החוץ בנקאי.

היצע האשראי הבנקאי העסקי גדל בישראל בשיעור נמוך רק במעט מזה שנרשם במדינות מפותחות אחרות ובארצות הברית

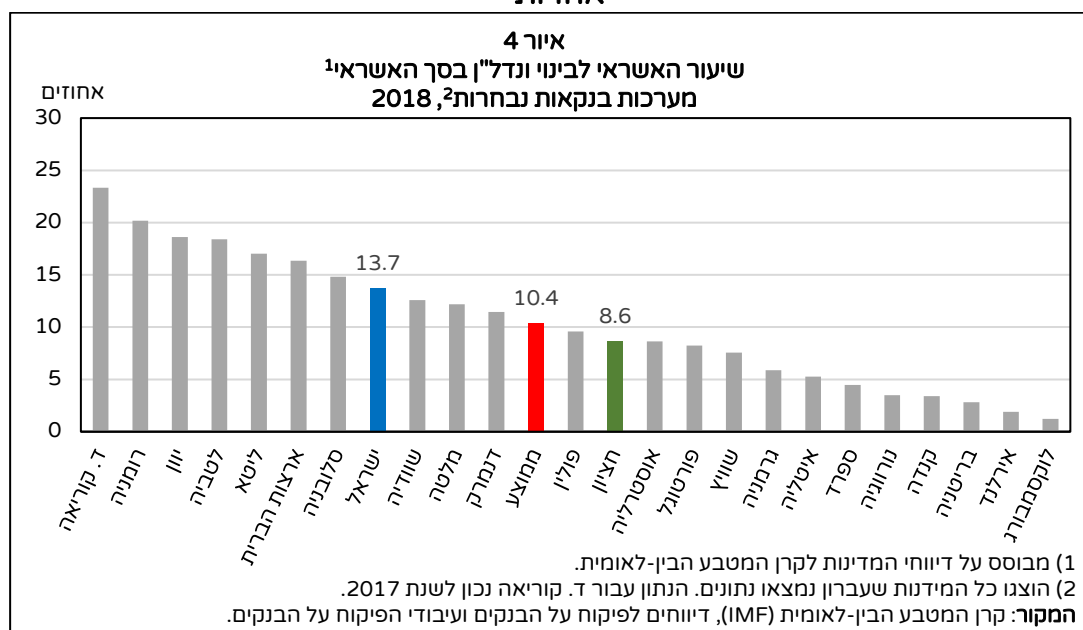

ריכוזיות האשראי מהווה את אחד ממוקדי סיכון האשראי העיקריים של בנקים בישראל ובעולם. בכדי למזער את השפעה השלילית הפוטנציאלית של חשיפת יתר של הבנקים לענפי המשק השונים, קבע הפיקוח על הבנקים בישראל מגבלת חבות ענפית הקובעת כי סך החבות לענף מסוים לא תעלה על שיעור של 20% מסך החבות לבנק. מבין ענפי המשק השונים, ענף הבינוי והנדל"ן הוא הענף היחיד בישראל שנמצא קרוב למגבלת החבות בחלק מהבנקים הגדולים. בחינת שיעור האשראי לבינוי ונדל"ן בסך האשראי הבנקאי בישראל בהשוואה למדינות אחרות מעלה כי למרות מגבלת החבות הענפית, שיעור האשראי הבנקאי שניתן לענף גבוה יותר בישראל בהשוואה לממוצע ולחציון של קבוצת המדגם וגבוה אף יותר משיעורו במדינות מפותחות אחרות (איור 4). מגבלות אלו עברו מספר התאמות מקלות, כשהאחרונה שבהן הייתה ההיתר שהעניק הפיקוח על הבנקים לבנקים המסחריים להגדיל את החשיפה לענף התשתיות. היתר זה צפוי להרחיב עוד את האשראי הבנקאי לענף הבינוי והנדל"ן בישראל, כך שהפער בהשוואה למדינות אחרות עשוי להתרחב.

⁹⁴ יישומן של מסגרת העבודה של באזל וו בסוף שנת 2009 ומסגרת העבודה של באזל וו החל משנת 2014.

⁹⁵ להרחבה ראו ראה תיבה ג-3 בסקירת הפיקוח על הבנקים לשנת 2017.

למרות מגבלת החבות הענפית, שיעור האשראי הבנקאי שניתן לענף הבינוי והנדל"ן בישראל גבוה בהשוואה לממוצע קבוצת המדגם ובהשוואה למדינות מפותחות אחרות

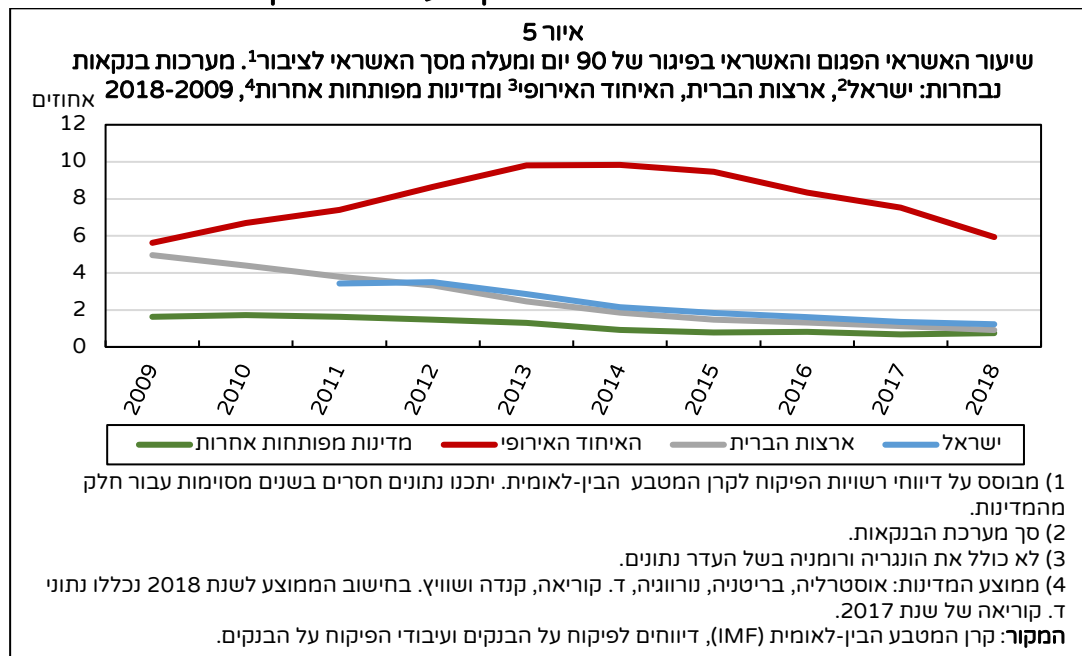

איכות תיק האשראי של הבנקים הישראליים גבוהה, דומה לזו של מערכת הבנקאות האמריקאית ומערכות בנקאות במדינות מפותחות אחרות, ועולה במידה רבה על זו שבאירופה. איכות האשראי הגבוהה בישראל היא תוצאה של שיפור מתמשך בעשור האחרון והיא באה לידי ביטוי בירידת חלקו של האשראי הפגום (והאשראי בפיגור של 90 יום ומעלה) בסך האשראי לציבור, לרמתו הנמוכה ביותר בראיה היסטורית (איור 5), ובעליה החדה בערכו של "יחס הכיסוי"⁹⁶. שיעור האשראי הפגום משקף את איכות ניהול הקצאת המקורות בתאגיד הבנקאי ולרמתו השפעה חיובית על רווחיות התאגיד, על יעילותו התפעולית ויציבותו. הירידה בשיעור האשראי הפגום הקיפה בעשור האחרון את ישראל והמדינות המפותחות האחרות ובישראל היא תוצאה של המציאות הכלכלית הנוחה במשק המקומי והצעדים האקטיביים שנקטו הבנקים והפיקוח על הבנקים בתחום. באשר ליחס הכיסוי – זה משקף את נאותות ההוצאות להפסדי אשראי על פני זמן והוא מבטא את יכולתם של הבנקים המקומיים לספוג "הפסדים צפויים". בחינת התפתחות היחס על פני זמן בישראל ובקבוצת מדינות ההשוואה מצביעה על השיפור החד והעקבי בערכו של היחס בישראל בין השנים 2013-2017 והתכנסותו לרמה גבוהה בראיה היסטורית. עליה זו חריגה בראיה היסטורית

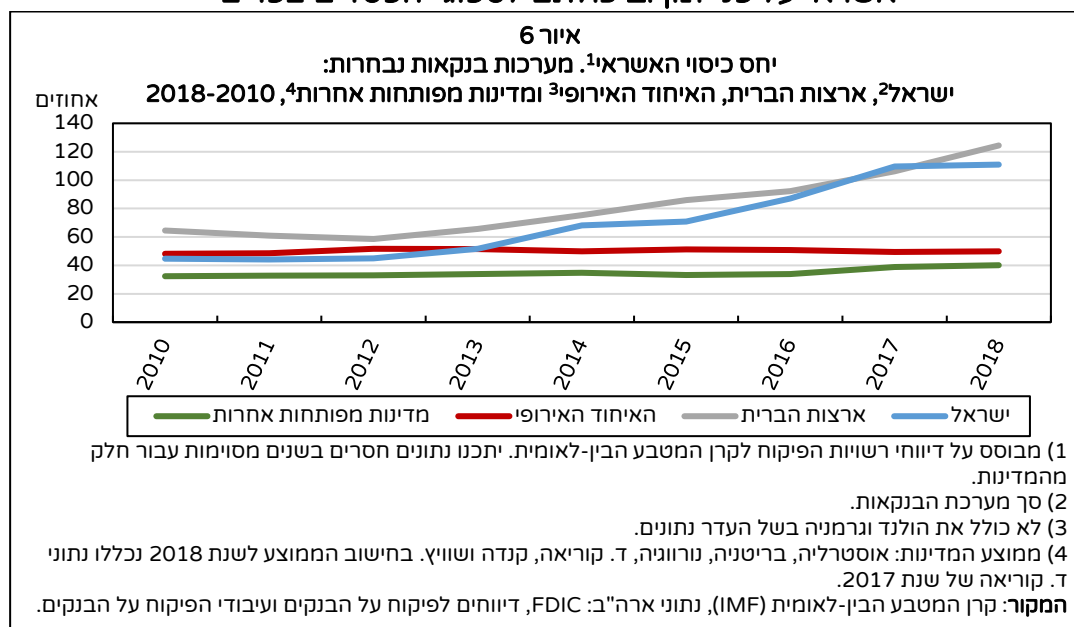
⁹⁶ היחס בין יתרת ההוצאה להפסדי אשראי לבין האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפיגור של 90 יום ומעלה.

ובהשוואה למדינות מפותחות אחרות (למעט ארצות הברית) – בהן מידת הכיסוי נמוכה (איור 6).

איכות האשראי בישראל גבוהה והיא תוצאה של איכות תיק אשראי גבוהה בראיה היסטורית והשיפור המתמשך בעשור האחרון

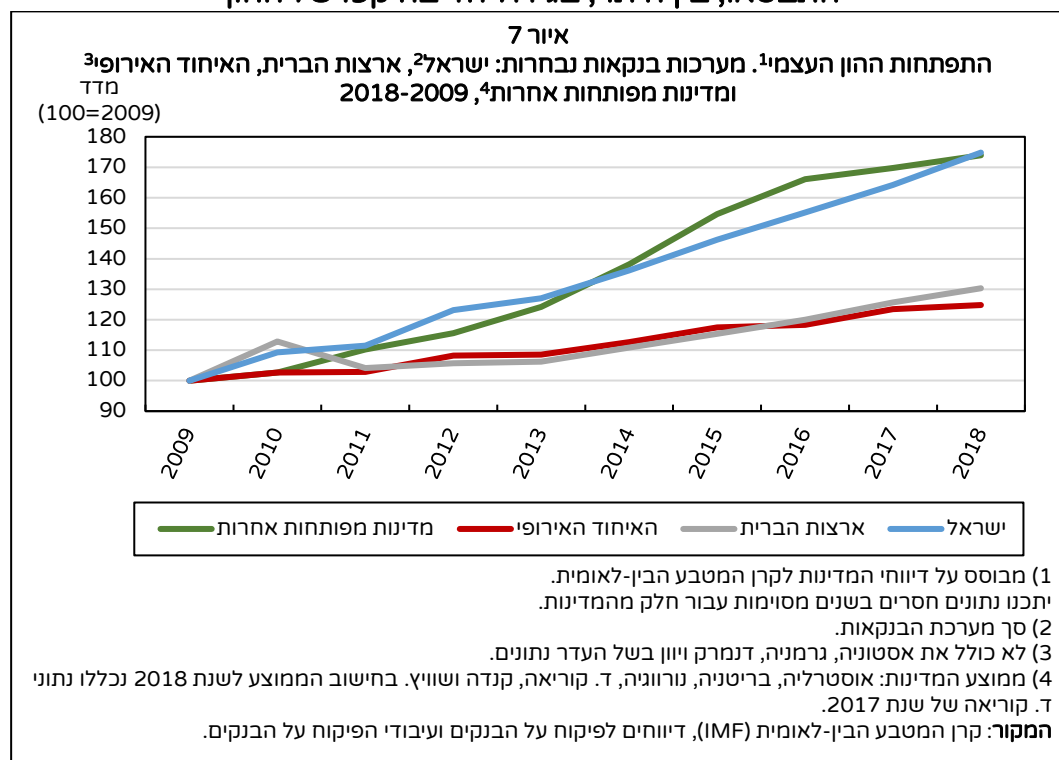
איכות האשראי הגבוהה בישראל משתקפת גם בנאותות ההפרשות להפסדי אשראי על פני זמן וביכולתם לספוג "הפסדים צפויים"

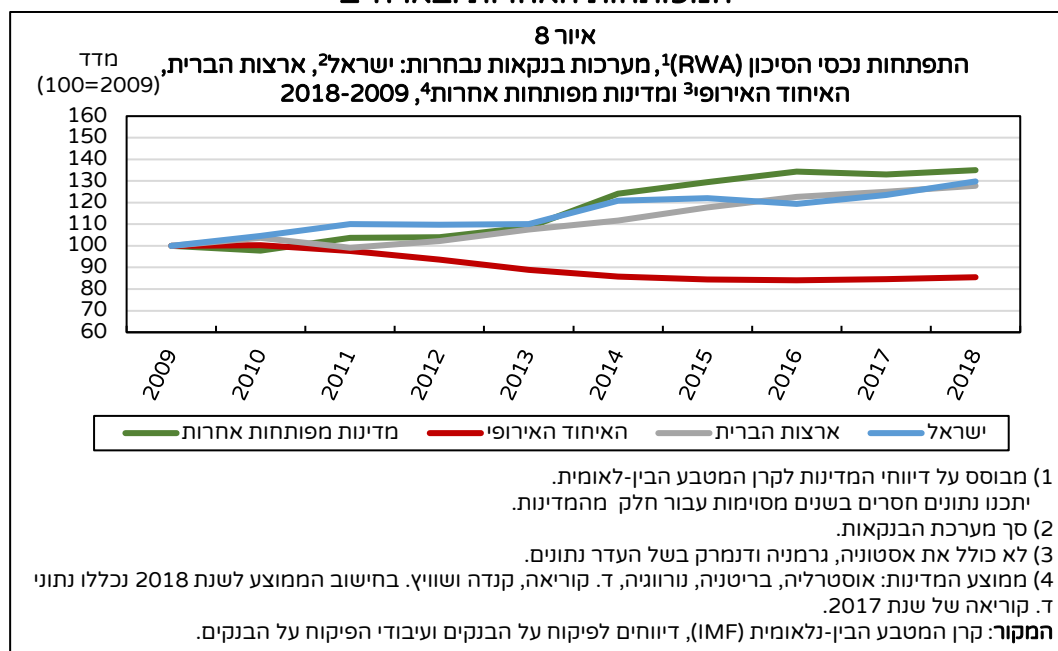
היקף ההון ואיכותו בבנקים הישראליים הולמים את פרופיל הפעילות והסיכון שלהם ואת יכולתם לספוג הפסדים לא צפויים. בדומה לרשויות פיקוח אחרות, נקט הפיקוח

על הבנקים בישראל בעשור האחרון בשורה של צעדים רגולטוריים לשיפור ההון והיציבות הפיננסית. צעדים אלו כללו את אימוץ מסגרת העבודה החדשה של באזל ("באזל ווו") ובישראל גם יישום של צעדים משלימים, דוגמת הקשחת דרישות ההון המזעריות והכללתה של כרית הון כנגד סיכון מערכת, נקיטה בצעדי המדיניות המקרו-יציבותית בתחום האשראי לדיור והטלת מגבלות על חלוקת דיבידנדים. מטרתם של הצעדים המשלימים הייתה לשפר את כושר ספיגת ההפסדים, כנגד ההתפתחויות בשוק הדיור, וסיוע לבנקים להתכנס ליעדי ההון החדשים מבלי לטלטל את הכלכלה המקומית על ידי ביצוע שינויים חדים בהרכב תיק האשראי לצורך הקטנת נכסי הסיכון (להרחבה ראו תיבה א'-4 בסקירה זו). צעדים אלו תורגמו לעליה חדה בהיקף ההון העצמי של הבנקים הישראליים בעשור האחרון (איור 7) ולעליה מתונה יותר של היקף נכסי הסיכון (בדומה להתפתחותם במדינות המפותחות האחרות; איור 8) והם שאפשרו לפיקוח על הבנקים להקל בדרישות ההון הרגולטוריות עם תחילת המשבר (להרחבה לגבי צעדי הפיקוח על הבנקים במהלך המשבר ראו תיבה ג-1, ולהרחבה על הצעדים של רגולטורים נוספים בעולם ראו תיבה ג-2).

צעדי הפיקוח על הבנקים בישראל בעשור האחרון לשיפור ההון והיציבות הפיננסית התבטאו, בין היתר, בגידול חד בהיקפו של ההון

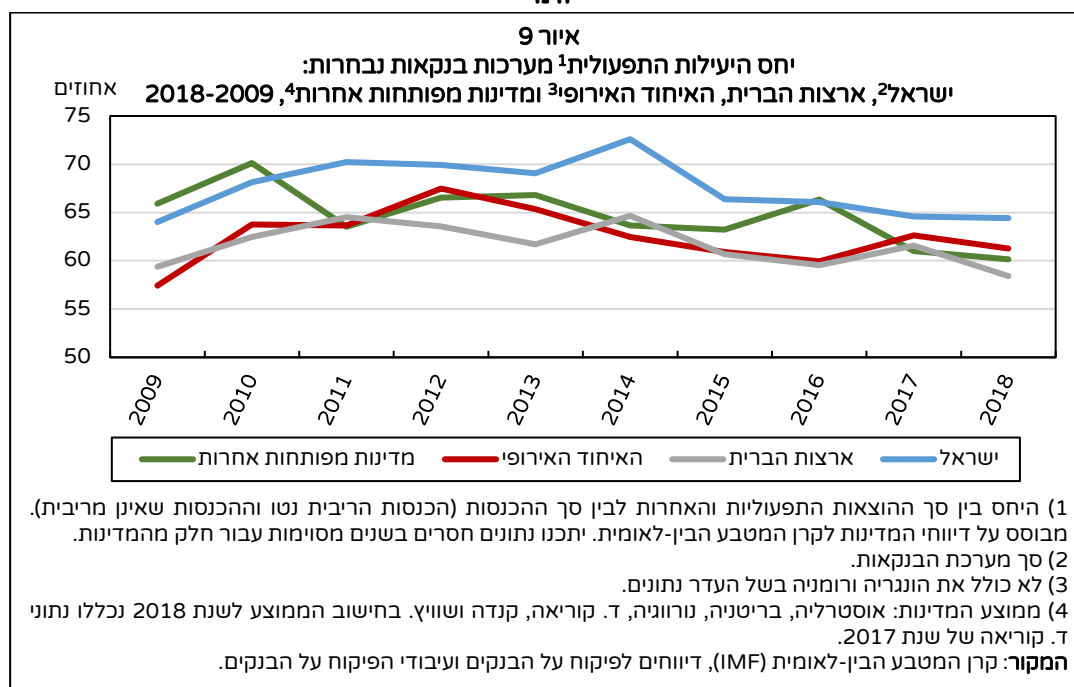

התפתחות נכסי הסיכון (RWA) בישראל דומה לזו שנרשמה בקבוצת המדינות המפותחות האחרות ובארה"ב

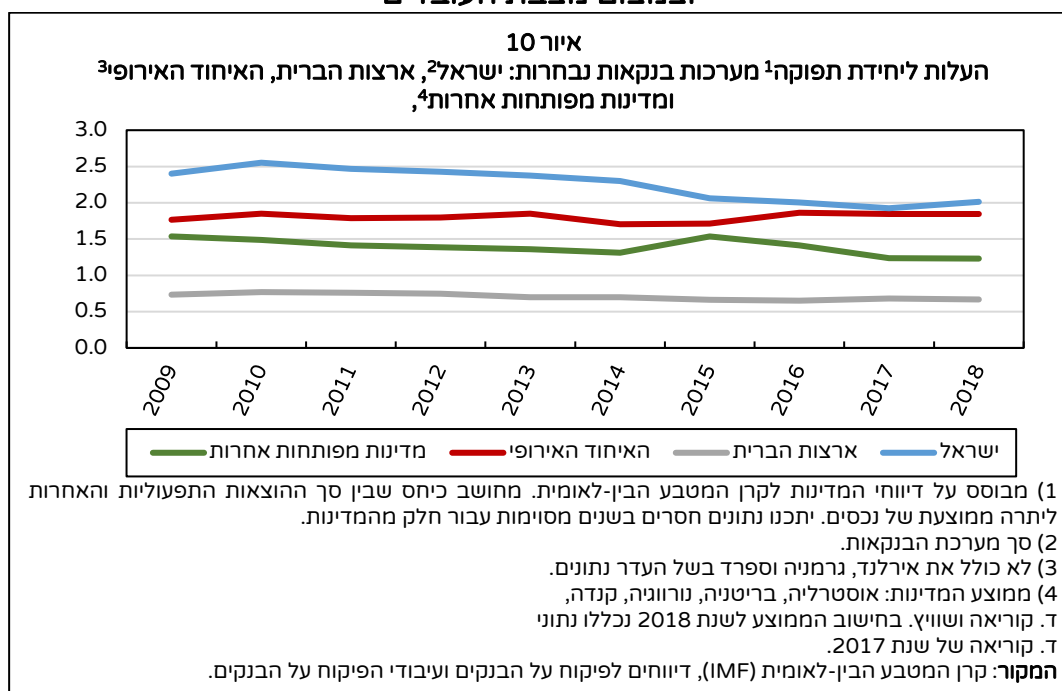
קושי לייצר רווחים ותשואה נאותה להון הם אחד האתגרים הגדולים עמם מתמודדים בנקים ברחבי העולם בעשור האחרון. לרמת רווחיות נמוכה עלולה להיות השפעה שלילית על יציבות המערכת הבנקאית והמערכת הפיננסית, שכן היא מגבילה את יכולתם של התאגידים הבנקאיים להגדיל את בסיס ההון על ידי צבירת רווחים, היא מעודדת נטילת סיכונים עודפים ומגבילה את יכולתם של הבנקים להרחיב את היצע האשראי במשק ולתמוך בפעילות הכלכלית. סביבת הריבית הנמוכה, הקשחת דרישות ההון הרגולטוריות, יחד עם התגברות התחרות מצד גורמים מחוץ לענף היו הגורמים שפעלו לשחיקת רווחי הבנקים בישראל ובמדינות המפותחות האחרות (באירופה נאלצו הבנקים להתמודד גם עם איכות ירודה של תיק האשראי). אלמלא בצעו הבנקים התאמות במודלים העסקיים, שכללו הסטה של אשראי למגזרי פעילות בהם התשואה (והסיכון) גבוהים יותר, כפי שתואר לעיל, קידום מהלכי התייעלות תפעולית וניהול טוב יותר את פונקציית ההוצאה, רמת הרווחיות בעשור האחרון הייתה נמוכה משמעותית מזו שנרשמה בפועל. ואכן, במהלך העשור האחרון רשמו בנקים בישראל ובעולם שיפור הדרגתי ומתמשך ביעילותם התפעולית, כאשר בישראל – בה יעילות הבנקים נמוכה יחסית – היה השיפור חד יותר (איור 9).

בעשור האחרון נקטו בנקים בישראל ובעולם צעדים לשיפור יעילותם התפעולית. בישראל – בה יעילות הבנקים בנקודת המוצא נמוכה יחסית – היה השיפור חד יותר

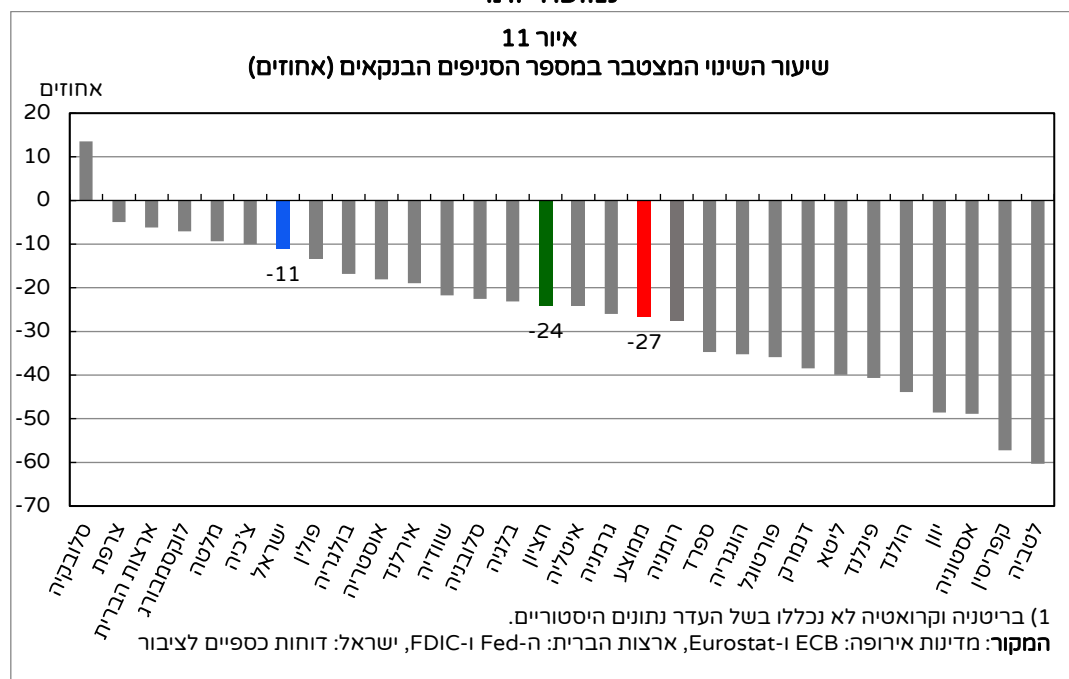

בצד ההוצאות, ניכרת הירידה החדה בעלות הממוצעת ליצור יחידת תפוקה בישראל, שהייתה כפולה מזו שנרשמה במדינות המפותחות האחרות (איור 10). יעד זה הושג במידה רבה על ידי ייעול מערך פריסת הסניפים (איור 11) וצמצום מצבת העובדים שהתבטאו בירידה בהיקפן של ההוצאות התפעוליות והאחרות, ובכלל זה בהיקפן ובשיעורן של הוצאות השכר בסך ההוצאות התפעוליות והאחרות (איור 12). בצד ההכנסות, ניכר השינוי בתמהיל ההכנסות עם העלייה בחלקן של הכנסות הריבית נטו בישראל ובארצות הברית (איור 13) והירידה בשיעורן של ההכנסות מעמלות (איור 14). התשואה להון (אחרי מס) של הבנקים הישראלים דומה לרמה הממוצעת בקבוצת המדינות המפותחות האחרות (איור 15).

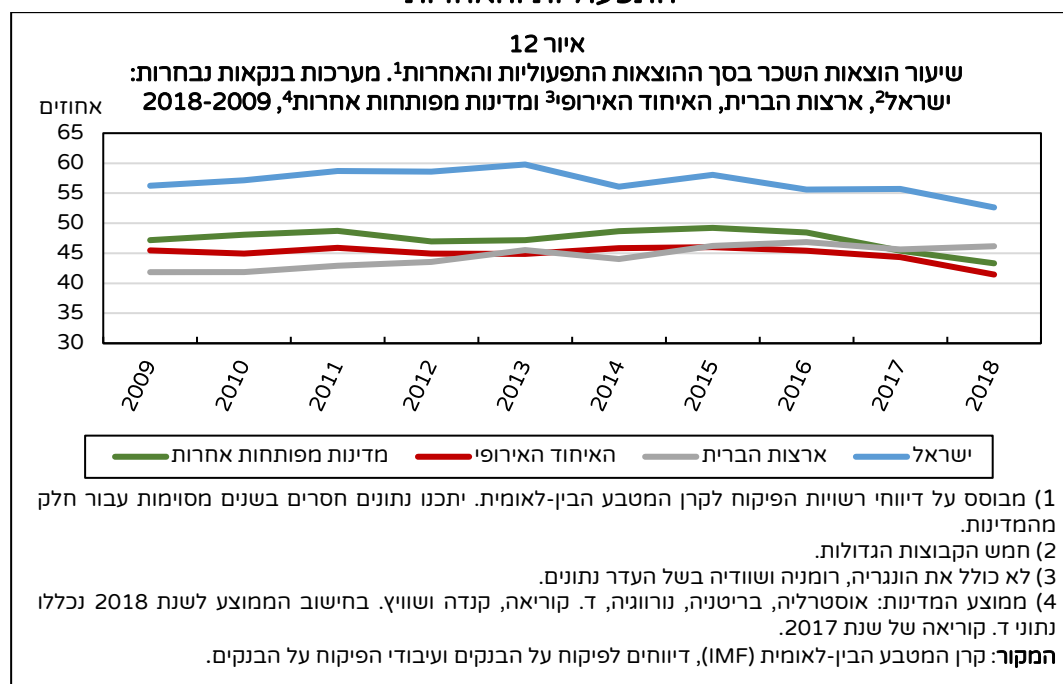
הירידה החדה בעלות הממוצעת ליצור יחידת תפוקה בישראל הושגה על ידי הקטנת ההוצאות התפעוליות, בין היתר על ידי שיפור מערך פריסת הסניפים וצמצום מצבת העובדים

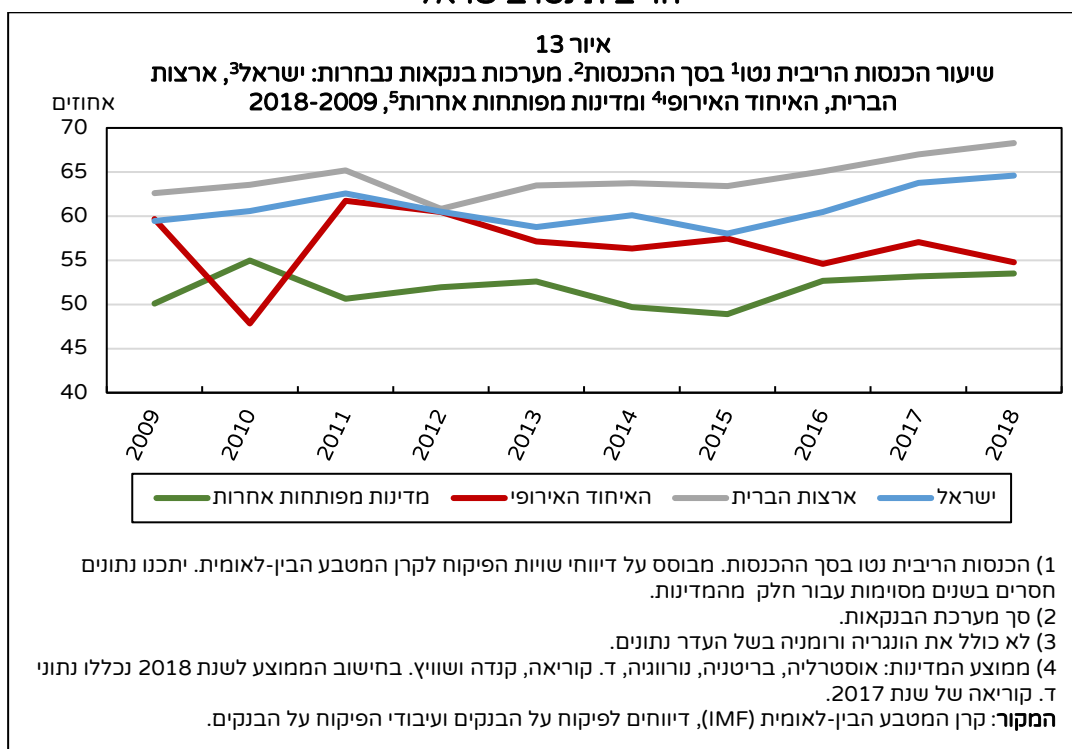
מגמת הירידה במספר הסניפים בישראל החלה מעט אחרי שהחלה במדינות אחרות ובעצימות נמוכה יותר

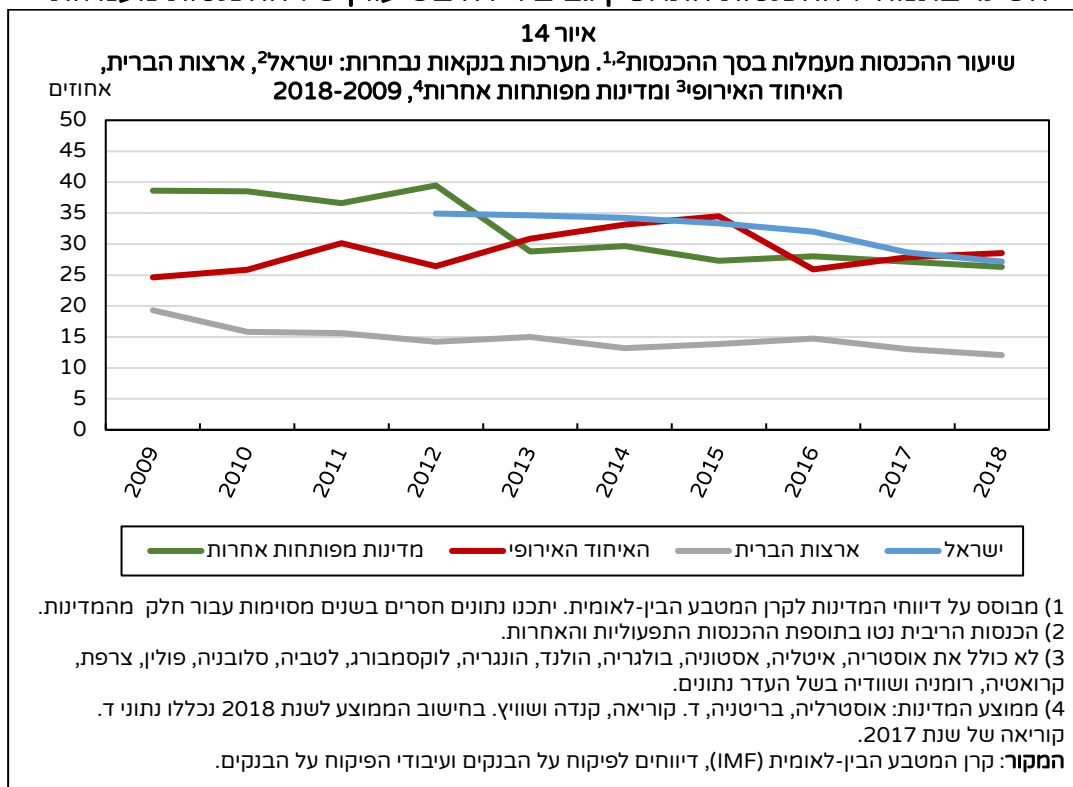
ייעול פונקציית ההוצאה התבטאה בירידת שיעורן של הוצאות השכר בסך ההוצאות התפעוליות והאחרות

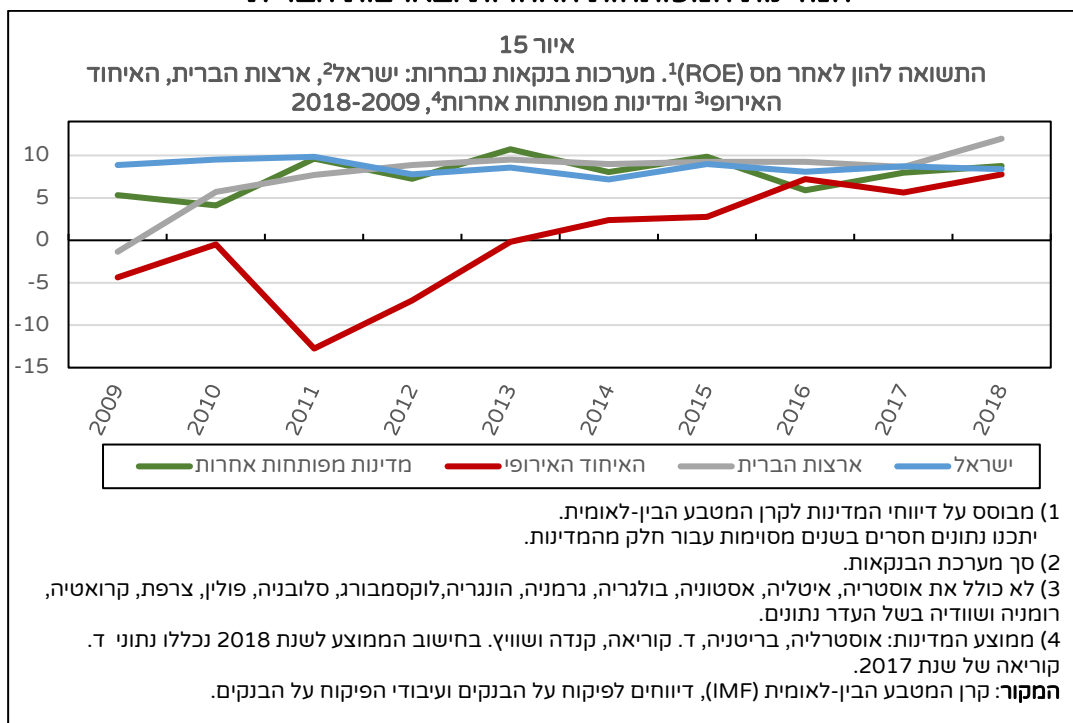
העשור האחרון התאפיין בשינוי תמהיל ההכנסות עם עלייה בחלקן של הכנסות הריבית נטו בישראל

השינוי בתמהיל ההכנסות התאפיין גם בירידה בשיעורן של ההכנסות מעמלות

התשובה להון (אחרי מס) של הבנקים הישראליים דומה לרמה הממוצעת בקבוצת המדינות המפותחות האחרות ובארצות הברית

תיבה א'-4: דרישות הון פיקוחיות ויחסי הון בנקאים בישראל ובעולם

- התפרצות מגפת הקורונה בעולם העמידה את הכלכלות ומערכות הבנקאות בכל רחבי העולם בפני אתגר אדיר. ברם, הקשחת דרישות ההון המזעריות בישראל בהשוואה לאלה שנקבעו במסגרת העבודה של באזל III (איור 1), בצירוף הדרישה מהבנקים המקומיים להחזיק בכריות הון נוספות, הציבו את הבנקים הישראליים בנקודת פתיחה טובה להתמודדות עם השלכותיו האפשריות של המשבר והם שאפשרו הקלה זמנית בדרישות ההון הפיקוחיות.
- רשויות פיקוח בעולם קובעות דרישות הון מזעריות לשמירת יציבות התאגידים הבנקאים והמשק, מפני התממשות סיכונים לא צפויים שמקורם בפעילות הבנקים, כפועל יוצא של מידת הסיכון שגלומה בפעילותם (יחסי הון מבוססי סיכון) או בהיקף פעילותם (יחס המינוף).
- רשויות פיקוח בעולם תובעות גם דרישות הון נוספות מעבר לדרישות המזעריות, (מורכבות מהון עצמי רובד 1), במטרה לשרת יעדים מיקרו ומקרו יציבותיים שונים. בישראל הן כוללות דרישות הון מפורשות (גם בגין SREP, כרית אשראי לדיר, SIFI) ודרישות לא מפורשות (צעדים מקרו יציבותיים בתחום האשראי לדיר).
- ערכם של יחסי ההון מבוססי הסיכון, תלוי בגישה להקצאת הון. בישראל נעשה שימוש בגישה הסטנדרטית שגוזרת רמה גבוהה יותר של נכסי סיכון ולכן גם ערך נמוך יותר של יחסי הון מבוססי סיכון בהשוואות בינלאומיות.
- הפיקוח על הבנקים נקט בצעדים מקרו יציבותיים בתחום האשראי לדיר בשנים הקודמות, שפעלו לגידול בהיקף ההון דרך הגדלת משקלות הסיכון כנגד אשראי מסוגים שונים ובאמצעות דרישה מפורשת להקצאת כרית הון כנגד אותה פעילות.
- כל הבנקים הישראליים עומדים ביעדי ההון המזעריים שקבע הפיקוח על הבנקים. ההגעה ליעדי ההון הושגה בתהליך מדורג של צבירת רווחים והתאמות בתיק האשראי, באמצעות הקטנת החשיפה למגזרים העסקיים שמשוקללים במשקלות סיכון גבוהים והגדלת החשיפה למגזרים הקמעונאים.
- יחס המינוף נוסח ככלי משלים ליחסי ההון הרגולטוריים מבוססי הסיכון והוא מחייב את הבנקים לרתק רמה מזערית של הון כפועל יוצא של היקף פעילותם וללא קשר למאפייני הסיכון שלהם.

- ערכו של יחס המינוף בבנקים הישראליים גבוה לרוב יותר מאשר בבנקים מובילים במדינות המפותחות ובבנקים גלובליים בעלי חשיבות מערכתית (GSIB) ודומה לערכו בבנקים שבהם שיעור נכסי הסיכון דומה לשיעורם בישראל.

לוח 1: ריכוז דרישות ההון הפיקוחיות בישראל בהשוואה ל"באזל" ולמדינות אחרות

דרישה	המצב בישראל	באזל / מדינות אחרות	הערות
יחס הון עצמי רובד 1 מזערי	4.5%	4.5%	בישראל שלושת רכיבי ההון מרכיבים יחד את דרישת ההון המזערית.
כרית שימור הון	2.5%	2.5%	
דרישת הון בגין סיכון מערכתי (SRB) ⁹⁷	2%		
דרישת הון בגין חשיבות מערכתית מקומית (DSIB)	1%	0%-3%	משתנה בין מדינות ובין בנקים בכל מדינה. בישראל מוחל על שני הבנקים הגדולים, במדינות קטנות אחרות, על מספר רב יותר של בנקים.
גישה להקצאת הון	סטנדרטית	מודלים מתקדמים/גישה סטנדרטית	משתנה בין מדינות ובין בנקים בכל מדינה, למרות שבמדינות מפותחות, רוב נכסי הסיכון של הבנקים הגדולים מחושבים על פי הגישות המתקדמות.
דרישות הון מקרו יציבותיות בתחום האשראי לדירוג עם השפעה על ההון	שקול לתוספת שנעה בין 0.3%-0.5% בכלל הבנקים לבין 1.1%-1.4% בבנקים מוטי-משכנתאות.	לא נמצאו	בדומה לישראל, גם מדינות אחרות נקטו בצעדים מקרו יציבותיים שונים, נוכח ההתפתחויות בשוק הדיור, אולם אלה מתמקדים בעיקר בהגבלת שיעור ה-LTV ו-PTI או קצב גידולן של הלוואות בסיכון גבוה, אך לא דורשים ריתוק הון נוסף.
דרישה מקרו יציבותית לריתוק כרית הון נוספת בגין היקף הפעילות בתיק האשראי לדירוג	שקול לתוספת שנעה בין 0.2%-0.3% בכלל הבנקים לכ-0.9% בבנקים מוטי-משכנתאות.		בדומה לישראל, גם מדינות אחרות נקטו בצעדים מקרו יציבותיים שונים, נוכח ההתפתחויות בשוק הדיור, אולם אלה מתמקדים בעיקר בהגבלת שיעור ה-LTV ו-PTI או קצב גידולן של הלוואות בסיכון גבוה, אך לא דורשים ריתוק הון נוסף ⁹⁸ .
כרית אנטי מחזורית	מסגרת העבודה לא מיושמת	0%-2%	כל המדינות בקבוצת ההשוואה במסמך זה החילו את מסגרת העבודה ורובן קבעו כרית בשיעור "0" ⁹⁹ .
יחס מינוף מזערי	5% כלל הבנקים DSIB 6%	3% (באזל III)	מדינות נוספות הקשיחו את דרישות הסף (לוח 2).

⁹⁷ כרית שנתונה לשיקול דעתם של המפקחים במדינות האיחוד והיא נגזרת של מאפייני הכלכלה והמערכת הפיננסית. מוחלת לרוב על בנקים בעלי חשיבות מערכתית, בנוסף או במקום דרישות ההון בגין חשיבות מערכתית. בישראל מוחלת כרית זו בגובה של 2% על כלל הבנקים במערכת והיא חלק מדרישת ההון המזערית.

⁹⁸ מציאות זו צפויה להשתנות בינואר 2022, עם כניסתו לתוקף של השינוי באמידת סיכון האשראי תחת הגישה הסטנדרטית, שנכלל במסגרת העבודה של "באזל IV".

⁹⁹ נכון לכתיבת שורות אלה, 11 מדינות מבין המדינות החברות באיחוד האירופי, קבעו כרית אנטי מחזורית בשיעור חיובי ו-7 מהן שחקו אותה בחלקה או במלואה נוכח משבר וירוס הקורונה.

א. מבוא:

התפרצות מגפת הקורונה בעולם מהווה אתגר אדיר לאותן מדינות שחשופות להשפעת הנגיף, כשישראל היא אחת מהן. השפעתה המהירה והחדה של המגפה על שוק ההון ועל הכלכלה הריאלית דרך המגזר העסקי, יחד עם התערעורת מצבם הכלכלי של משקי בית רבים, משליכים על כלל המגזר הפיננסי ובכלל זה גם על ענף הבנקאות. נכון לעת הזו, עוצמתו של המשבר ומשכו עומדים בסימן שאלה ובשלב הזה מידת ההשפעה הצפויה על הכלכלה ועל הבנקים לא ברורה. הפיקוח על הבנקים בישראל פעל בעשור האחרון לשיפור כושר ספיגת ההפסדים הלא צפויים של הבנקים הישראליים, על ידי אימוץ והקשחה של תקנים בין-לאומיים מתקדמים ועל ידי דרישה לרתק כרית הון נוספת כנגד מאפייניו הייחודיים של המשק הישראלי וחשיבותם המערכתית של הבנקים בישראל. הפיקוח על הבנקים דרש גם לרתק הון נוסף כנגד ההתפתחויות בשוק הדיור ואף עצר חלוקת דיווידנדים למשך מספר שנים. כל אלה, יחד עם הגישה השמרנית לשקלול נכסי הסיכון (הגישה הסטנדרטית) מציבים את הבנקים הישראליים בנקודת פתיחה טובה להתמודדות עם המשבר ועם השלכותיו האפשריות.

הפיקוח על הבנקים הודיע בחודש מרץ 2020, בדומה לרשויות פיקוח אחרות בעולם, על הקלה של נקודת אחוז בדרישות ההון הפיקוחיות לכלל הבנקים במערכת, לתקופה של 6 חודשים (עם אפשרות להארכה במידת הצורך בשישה חודשים נוספים) ובחודש אפריל על ביטול הדרישה להחזיק בכרית הון האנטי מחזורית הסקטוריאלי כנגד הלוואות לדיור חדשות הניתנות במהלך המשבר¹⁰⁰. ההקלות התאפשרו בזכות צבירת ההון המהירה בעשור האחרון, שבחלקה יועדה לאתגרים מקרו יציבותיים מהסוג שעמם מתמודדת הכלכלה הישראלית היום. המהלך הינו מהלך אנטי מחזורי באופיו ומטרתו הייתה לאפשר לבנקים להוסיף ולהעמיד אשראי למגזר העסקי ולמשקי הבית גם בעת הזו.

פעילותו השוטפת של התאגיד הבנקאי כרוכה במגוון רחב של סיכונים שאליהם הוא עלול להיות חשוף בביצוע עסקיו (האופייניים שבהם: נזילות, אשראי, שוק,

¹⁰⁰ להרחבה, ראה הודעות לתקשורת בנושא הפחתת דרישות ההון מהמערכת הבנקאית: (1) הודעה בנושא "הפיקוח על הבנקים מודיע על הפחתת דרישות ההון מהבנקים ומנחה אותם לבחון את חלוקת הדיבידנדים על מנת להגדיל את היצע האשראי למשק" מיום ה-29 למרץ 2020 ו-(2) הודעה בנושא "הקלות במתן הלוואות לדיור לנוכח משבר הקורונה" מיום ה-21 לאפריל 2020.

תפעוליים¹⁰¹; להרחבה ראו חלק הסיכונים בסקירה זו)¹⁰². סיכונים אלה, לא צפויים בחלקם ומקורם יכול לנבוע מפעילותו המאזנית או החוץ-מאזנית של הבנק. התממשות סיכונים אלה עלולה להיות בעלת השלכות מיקרו יציבותיות שליליות על יכולתו של התאגיד הבנקאי להוסיף ולתפקד במקרה של הרעה בתוצאותיו העסקיות ובעלת השלכות מיקרו יציבותיות שליליות על המערכת הפיננסית כולה ועל הפעילות הכלכלית במשק.

להגנה על התאגידים הבנקאים ועל המשק מפני התממשות סיכונים לא צפויים אלה ולשמירה על פיקדונות הציבור ואמון הציבור במערכת, קבעו רשויות פיקוח בכל מדינה דרישות הון מזעריות כפועל יוצא של מידת הסיכון שגלומה בפעילותו של הבנק (יחסי הון מבוססי סיכון) ובשנים האחרונות אף ביחס להיקפי הפעילות וללא קשר לסיכון (יחס המינוף). דרישות אלה מוחלות בצורה אחידה על כל הבנקים במערכת. נוסף על הדרישות המזעריות תובעות רשויות פיקוח בעולם גם דרישות הון נוספות (לרוב, מורכבות מהון עצמי רובד 1), במטרה לשרת יעדים מיקרו ומקרו יציבותיות שונים. בישראל מורכבות הדרישות הנוספות מדרישת ה-SREP¹⁰³, מכרית הון בגין חשיבות מערכתית (DSIB) בקבוצות בנקאיות שנתח השוק שלהן גבוה מ-24% ומדרישת הון מקרו יציבותית, שכיום מוחלת כנגד התפתחויות בתיק האשראי לדיוור. דרישות ההון הנוספות בעולם כוללות גם את כרית שימור ההון (2.5%), שנקבעה בישראל כחלק מדרישות ההון המזעריות ואת הכרית האנטי מחזורית (0%-2.5%), שמסגרת העבודה שלה לא מוחלת בישראל (ונקבעה על רמה 0% ברוב מדינות המדגם).

שתי כריות ההון נצברות בתקופות של גאות ונשחקות בתקופות של מיתון והן חלק ממסגרת העבודה של "באזל וו". שתי הכריות נועדו לשפר את כושר ספיגת ההפסדים של הבנקים ולהימנע ממציאות פרו מחזורית שבה דרישות ההון הקשיחות פועלות לזליגה של משברים פיננסיים אל הכלכלה הריאלית ומעצימות עוד את המשבר הפיננסי בתקופות של עלייה בסיכון ובהפסדי האשראי. הדרך שבה בחרה וועדת באזל להתמודד עם האתגר (מעבר לשיפור איכות ההון והגדלת היקפו), הייתה שינוי מבנה ההון הרגולטורי. לפי מסגרת העבודה, חלק מסוים מדרישות ההון הרגולטורי לא יהיה דרישת הון מזערית, אלא יוגדר כדרישות הון נוספות (מחייבות), שניתנות לשחיקה

¹⁰¹ כולל סיכוני סייבר וציות.

¹⁰² סיכוני נזילות זוכים להתייחסות נפרדת ואינם מכוסים באמצעות צבירת הון, אלא באמצעות צבירת נכסים נזילים באיכות גבוהה ורמה מוגדרת של מקורות מימון יציבים.

¹⁰³ Supervisory Review and Evaluation Process - דרישת הון הבדלית שהיא תוצאה של תהליך פיקוחי להערכת נאותות ההון של כל בנק כפועל יוצא של מידת הסיכון בפעילותו, טיב הממשל התאגידי, נאותות המודלים העסקיים ועוד (להרחבה ראו חלק ג').

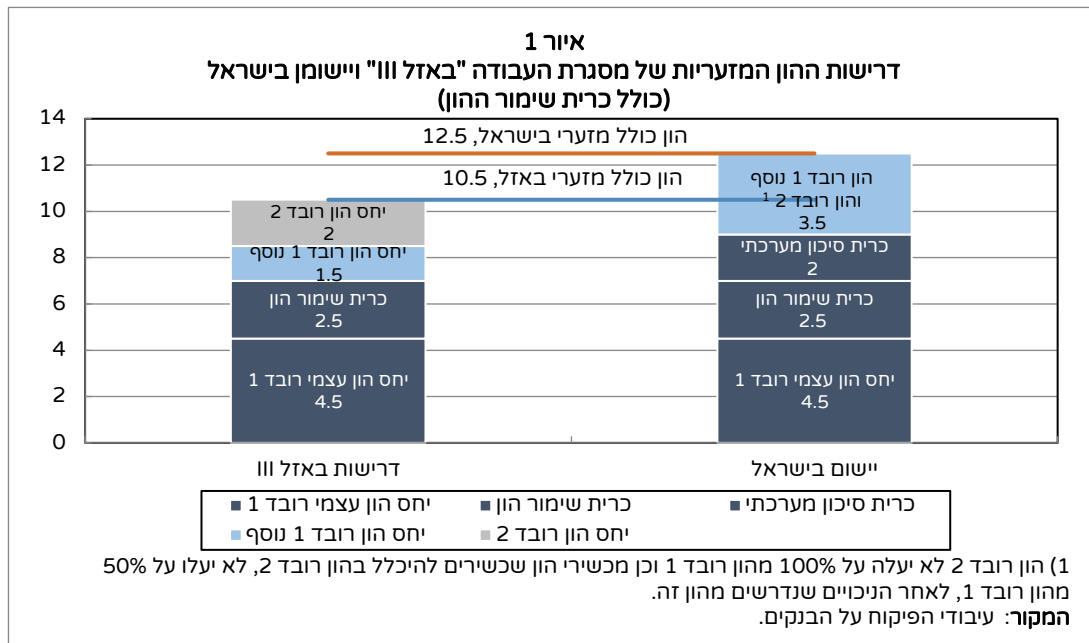
בתנאים מוגדרים ועל בסיס שיקול דעת מקצועי של המפקחים. הוועדה הגדירה שתי כריות הון ברות שחיקה מסוג זה: אחת בעלת ייעוד מיקרו יציבותי ("כרית שימור ההון") והשנייה בעלת ייעוד מקרו יציבותי ("כרית אנטי מחזורית"). מנגנון השחיקה (והצבירה מחדש) נועד לאפשר לבנק מרחב פעולה במקרה של הפסדים ושחיקה בהון, תוך הבנה שדרישות הון מזעריות, מחמירות ככל שתהיינה, לא מאפשרות את אותו מרחב תמרון שדרוש לבנק שמתמודד עם הרעה בתוצאותיו העסקיות או עם גידול עודף באשראי והתפתחות של סיכונים מערכתיים. מנגנון השחיקה מתיר לבנק שסופג הפסדים לרדת ברמת ההון הרגולטורי מבלי לרדת אל מתחת לדרישות ההון המזעריות ובכך מאפשר לו להמשיך בפעילות התיווך הפיננסי ולהוסיף להעמיד אשראי לציבור.

בתיבה זו אנו בוחנים את יחסי ההון המזעריים ויחסי ההון הנוספים בראיה בין-לאומית. בשל מגבלת נתונים, הבחינה תעשה על בנקים אירופאים בעלי חשיבות מערכתית (SI) מקומית בכל מדינה ותשען על דיווחים לבנק המרכזי האירופי (ECB)¹⁰⁴. בנוסף, היכן שניתן, נציג גם נתונים על כלל מערכת הבנקאות האמריקאית.

באזור 1 מוצגים ההבדלים בין דרישות ההון המזעריות של מסגרת העבודה המקורית של באזל III לבין דרישות ההון המזעריות הגבוהות יותר בישראל.

¹⁰⁴ הממצאים שהתקבלו בעבודה תוקפו באמצעות נתונים בנקאיים פרטניים של רשות הבנקאות האירופית (EBA).

דרישות ההון המזעריות בישראל מחמירות יותר בהשוואה למסגרת העבודה של "באזל ווו"

ב. דרישות הון מזעריות:

1. יחסי הון מבוססי סיכון:

יחסי ההון מבוססי הסיכון הם היקף ההון המזערי הכשיר שהתאגיד הבנקאי נדרש להחזיק ביחס לסיכון שגלום בפעילותו ("נכסי סיכון") והם חלק ממסגרות העבודה של ועדת באזל שמישמות בישראל. יחסי ההון מבוססי הסיכון הם כריות הון שנצברות בתקופות של גאות ונשחקות בתקופות של מיתון. ייעודם העיקרי של יחסי ההון מבוססי הסיכון הוא לשמור על יציבותו של התאגיד הבנקאי, כשבשנים האחרונות נוסף להם ייעוד מקרו-יציבותי אנטי מחזורי, שנועד למנוע זליגה של משברים פיננסיים אל הכלכלה הריאלית. יחסי ההון מורכבים מ"יחס הון עצמי רובד 1", "יחס הון רובד 1 נוסף" ו"יחס הון רובד 2", שמרכיבים יחד את "יחס ההון הכולל".

Total Capital Ratio

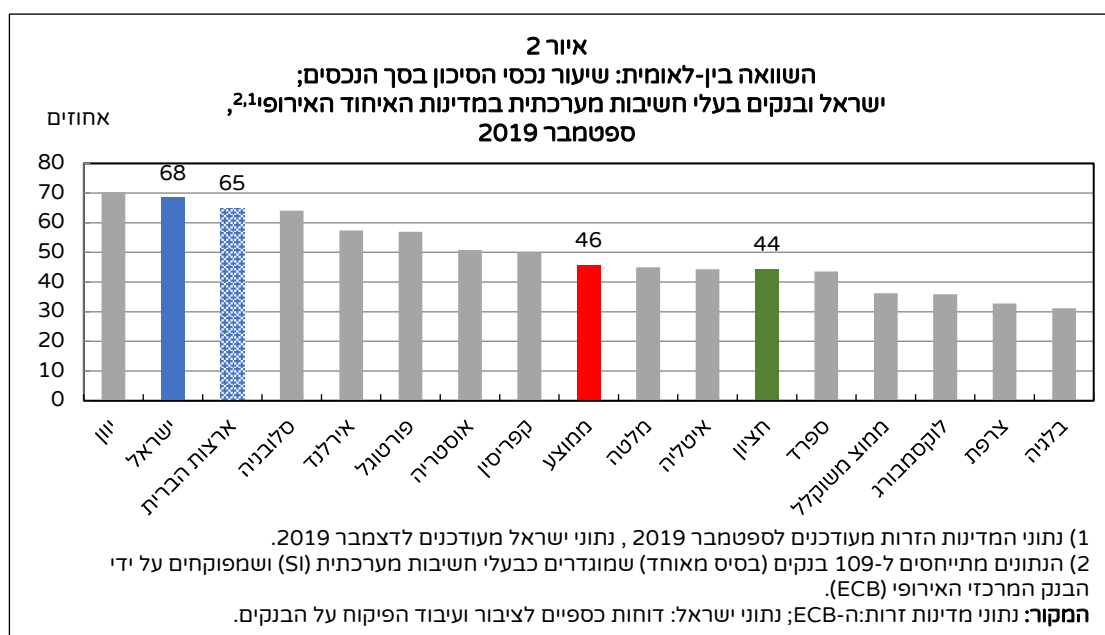
$$= \frac{\text{Common Equity Tier 1 Capital (CET1)}}{\text{Risk Weighted Assets (RWA)}} + \frac{\text{Additional Tier 1 Capital (AT1)}}{\text{Risk Weighted Assets (RWA)}} + \frac{\text{Tier 2 Capital}}{\text{Risk Weighted Assets (RWA)}}$$

ועדת באזל מבצעת הבחנה בין שלושה רבדים שונים של הון שמרכיבים יחד את "בסיס ההון" (המונה): (א) ההון עצמי רובד 1 (Common Equity Tier 1) – הרכיב האיכותי בהון שכולל בעיקר את הונו העצמי של הבנק (לאחר קיזוזים והתאמות); (ב) הון רובד 1 נוסף (Additional Tier 1 Capital) - שכולל מכשירי חוב בעלי מאפייני הון (צמיתים), נחותים בסדר הנשייה, עם מנגנון מובנה לספיגת הפסדים (המרה למניות או הפחתה חלקית או מלאה של תשלומי ריבית); (ג) הון רובד 2 (Tier 2 Capital) - שכולל מכשירי חוב בכירים בסדר הנשייה, עם מנגנון מובנה לספיגת הפסדים.

הוועדה מאפשרת גם לנקוט באחת משתי גישות שונות¹⁰⁵ לחישוב "נכסי סיכון" (RWA) לצורך אמידת הסיכון (המכנה): (א) "הגישה הסטנדרטית" - המבוססת על הרעיון שכל נכס מאזני וחוף-מאזני מקבל משקל סיכון שנע ברובו בין 0%-150%, שנקבע בהסתמכות על דירוגי אשראי של חברות דירוג חיצוניות ותכתיבים פיקוחיים; (ב) "גישת המודלים הפנימיים" (IRB - Internal Rating Based Approach) - לפיה משקל הסיכון של כל נכס נקבע על פי מודלים פנימיים שכל בנק יפתח על בסיס המידע ההיסטורי שקיים אצלו והמערכות שקיימות להערכת סיכוני האשראי.

¹⁰⁵ התיאור מתייחס לנכסי סיכון אשראי שמהווים את הרכיב השלטני בנכסי הסיכון.

שיעור נכסי סיכון בישראל גבוה יותר ומטה כלפי מטה את יחסי ההון מבוססי הסיכון

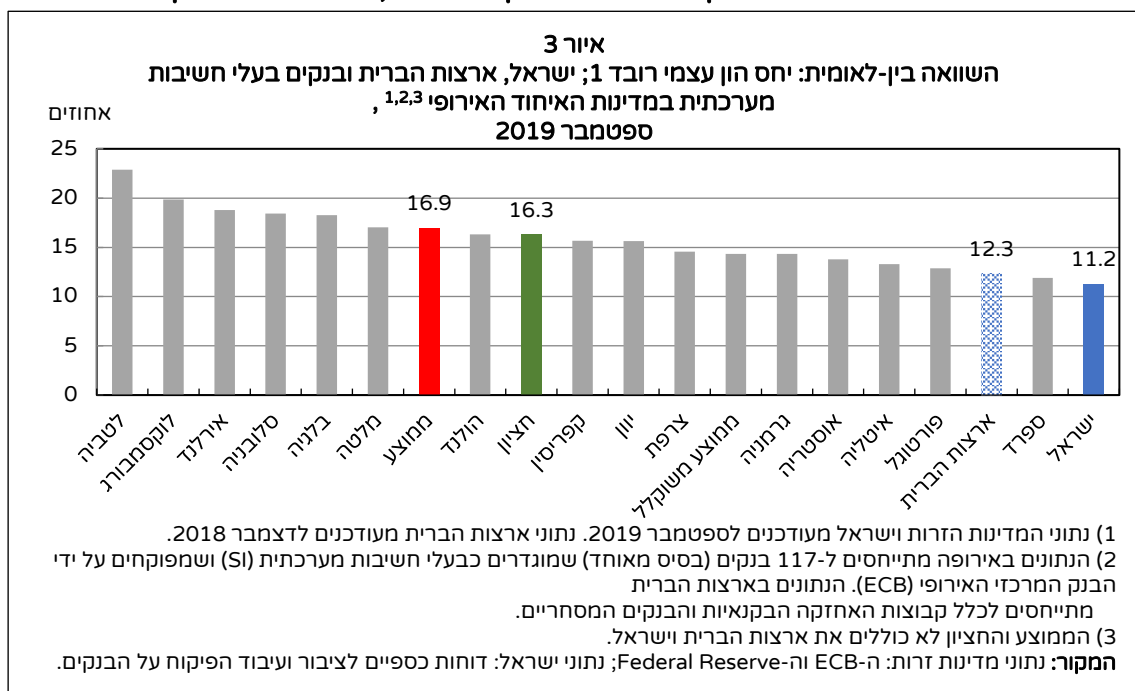
בניגוד להגדרת ההון העצמי רובד 1, שדומה בין המדינות (במועד היישום המלא), אופן חישוב נכסי הסיכון אינו אחיד ותלוי בגישה להקצאת הון. הפיקוח על הבנקים בישראל בחר לנקוט בשמרנות ולהעדיף את הגישה המחמירה יותר לחישוב נכסי הסיכון ("הגישה הסטנדרטית"), על פני הגישה המתקדמת והמקלה יותר ("גישה המודלים הפנימיים") – שבה בחרו רוב רשויות הפיקוח במדינות המפותחות. שמרנות זו מוכיחה את עצמה בשנים האחרונות, נוכח הליקויים שנתגלו בגישת המודלים הפנימיים, שאף הובילו בדצמבר 2017 להנחיות לשינוי הגישות המתקדמות להקצאת הון ("באזל IV"). על פי ההצעה יוטלו מגבלות על השימוש בגישות אלה¹⁰⁶, במטרה לצמצם את היתרון שמובנה על יחסי ההון (ממנו נהנים בנקים שמקצים הון במסגרת הגישות המתקדמות) ולאפשר גם השוואה טובה יותר של נכסי הסיכון על פני זמן ובין בנקים וללא תלות בגישה להקצאת הון או בסוג ואיכות המודלים הפנימיים שבשימוש.

השימוש בגישה הסטנדרטית גוזר רמה גבוהה יותר של נכסי סיכון (איור 2) ולפער בשיעורם של נכסי הסיכון בסך הפעילות המאזנית בין ישראל לבין מדינות מפותחות אחרות, למעט ארצות הברית - שבה משמשים יחסי ההון שמתקבלים תחת הגישה

¹⁰⁶ המגבלות כוללות, בין היתר, סף מזערי ליחס שבין נכסי הסיכון שמניבות הגישות המתקדמות, לבין נכסי הסיכון שמניבה הגישה הסטנדרטית (היחס יעלה בהדרגה מ-50% בשנת 2022 ל-72.5% בשנת 2027). הסף נועד לשפר את היכולת להשוות בין בנקים, אולם הוא צפוי להגדיל את נכסי הסיכון ולהקטין את יחסי ההון שמציגים בנקים בעולם.

הסטנדרטית, כרף תחתון ומחייב עבור הבנקים הגדולים¹⁰⁷. פער זה מטה כלפי מטה את יחסי ההון מבוססי הסיכון בישראל בהשוואה למדינות מפותחות אחרות (איור 3). חיזוק לאמור מתקבל כשבוחנים את הקשר בין שיעורם של נכסי סיכון האשראי שמנוהלים תחת הגישות המתקדמות, לבין יחס ההון עצמי רובד 1 בבנקים הגדולים באירופה¹⁰⁸. הבחינה מצביעה על מתאם חיובי בין השניים, כלומר, יישום הגישות המתקדמות על חלקים גדולים מסך החשיפה לסיכון אשראי, מתורגם ליחס הון עצמי רובד 1 גבוה יותר (איור 4).

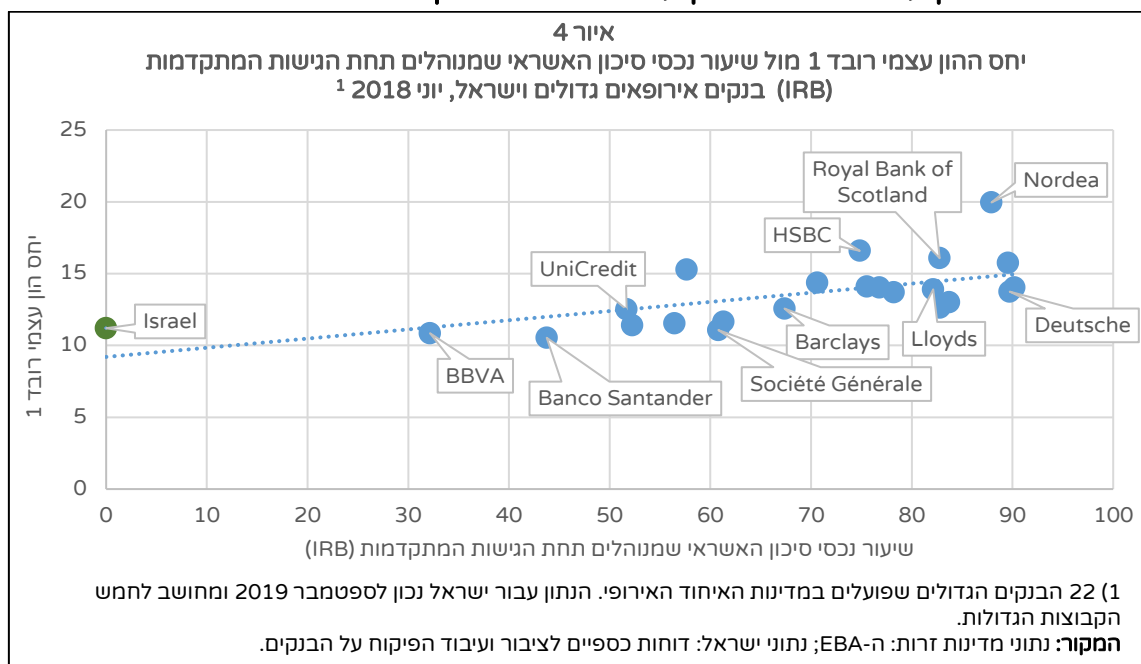
השימוש "בגישה הסטנדרטית" להקצאת הון בישראל, מטה כלפי מטה את ערכם של יחסי ההון מבוססי הסיכון בישראל, בהשוואה לבנקים במדינות אחרות

¹⁰⁷ במהלך שנת 2011 בוצע תיקון לחוק: "Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection" (סעיף 171), שקובע שיחסי ההון שמתקבלים תחת הגישה הסטנדרטית, יהיו הרף התחתון והמחייב גם עבור בנקים אמריקאים שמיישמים את הגישות המתקדמות. המצב המתואר מכונה "Collins' floor" והוא נועד למנוע מצב שבו בנקים גדולים עם פעילות מורכבת יחזיקו פחות הון מאשר בנקים קטנים עם פעילות פחות מורכבת.

¹⁰⁸ היות ומדובר בקבוצות בנקאיות מובילות עם פעילות חוצה גבולות, חלק מהחשיפה בגין סיכון האשראי בתיק המאוחד הוא של חברות-בנות שמיישמות (בחלקן) את הגישה הסטנדרטית.

יש מתאם חיובי בין שיעור גבוה של נכסי סיכון אשראי, שמנוהלים תחת הגישות המתקדמות (IRB), לבין ערכו של יחס ההון עצמי רובד 1 בבנקים הגדולים באירופה

2. השפעות פיקוחיות על יחסי ההון מבוססי הסיכון:

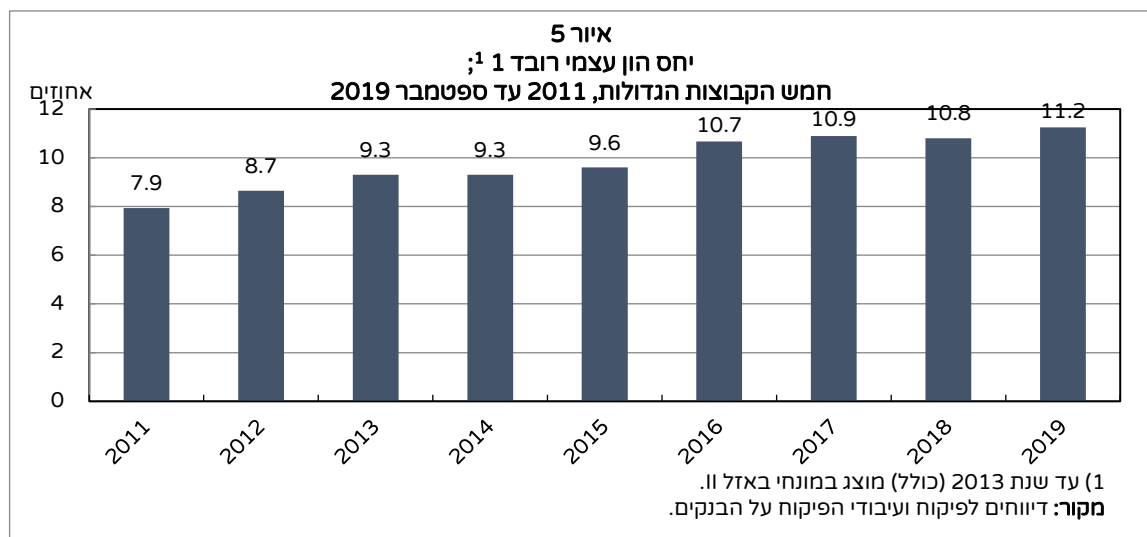
שיקול דעת פיקוחי הוא רכיב מרכזי בעבודת הפיקוח השוטפת ובקביעת המדיניות הפיקוחית. רשויות פיקוח שונות ברחבי העולם קבעו במהלך השנים צעדי מדיניות רבים בתחומים שונים – שיש להם השפעה ישירה או עקיפה על יחסי ההון מבוססי הסיכון. דוגמה לכך מהשנים האחרונות היא נקיטה של צעדי מדיניות מקרו יציבותיים לצינון הביקוש לאשראי לדיור ולשיפור הכרית ההונית לספיגת הפסדים בגין החשיפה לשוק הדיור. צעדים אלה מחייבים את הבנקים להקטין את החשיפה לסיכון שגלום בפעילות בתחום האשראי לדיור והם כוללים בישראל הגדלה של משקלות סיכון האשראי (כנגד אשראי לקבוצות רכישה, אשראי בשיעור מימון (LTV) גבוה ואשראי בשיעור החזר (PTI) גבוה) ודרישה מפורשת להקצות כרית הונית נוספת בשיעור 1% מתיק האשראי לדיור. צעדים אלה פועלים להגדלת בסיס ההון ולהגדלת נכסי הסיכון (בהשוואה למסגרת העבודה המקורית). נציין שצעדים מקרו יציבותיים בתחום האשראי לדיור קיימים גם במדינות אחרות, אולם בניגוד לישראל – שבה הם כוללים דרישות מפורשות ומשתמעות להגדלת כריות ההון או נכסי הסיכון בגין פעילות זו – הצעדים ברוב המדינות האחרות מתמקדים בהגבלת היקף ההלוואות בשיעור מימון (LTV) או שיעור החזר (PTI) גבוהים ואין להם השפעה על יחסי ההון. נציין גם שבנוסף

על הצעדים בתחום האשראי לדיור, הפיקוח על הבנקים בישראל נקט בשורה של צעדי מדיניות נוספים שגם להם הייתה השפעה על יחסי ההון – לעיתים מקלה ולעיתים מחמירה, בהשוואה למסגרות העבודה המקוריות של באזל¹⁰⁹.

3. התפתחות יחסי ההון מבוססי הסיכון בישראל:

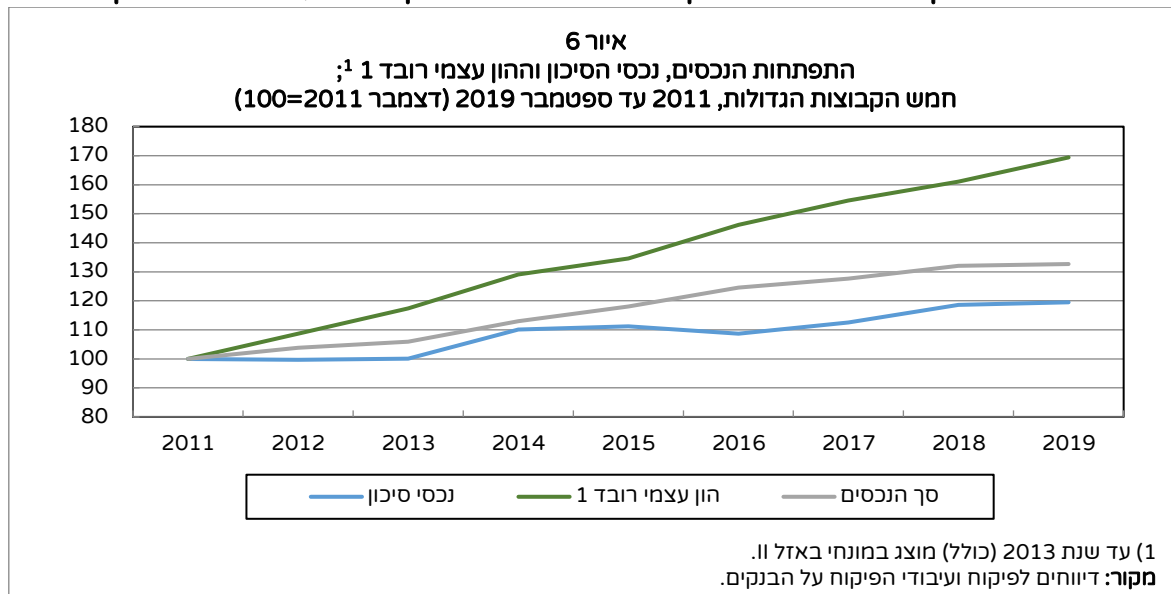
נכון לדצמבר 2019 עומדים כל הבנקים הישראליים ביעדי ההון המזעריים שקבע הפיקוח על הבנקים. ההתכנסות ליעדי ההון הוגשמה בתהליך מדורג, שהחל עם יישום מסגרת העבודה של באזל II, אך הואץ בשנת 2012 עם אימוץ מסגרת העבודה של באזל III ופרסום הוראות הפיקוח בנושא (איור 5). התהליך לווה בשורה ארוכה של צעדים פיקוחיים, שפעלו לשיפור באיכותו ובהיקפו של בסיס ההון (איור 6). ההדרגתיות ביישום מסגרת העבודה, נועדה לאפשר לבנקים הישראליים לצבור הון ולהוסיף ולתמוך בפעילות הכלכלית על ידי הרחבת היצע האשראי הבנקאי לציבור והיא הקלה על הבנקים לערוך התאמות בתיק האשראי; זה על ידי הגדלת החשיפה למגזרים הקמעונאים והקטנת החשיפה למגזר העסקי, שמשוקלל במקדם סיכון גבוה יותר (איור 7). במהלך תקופה זו ירד שיעורם של נכסי הסיכון בסך החשיפה לרמתו הנמוכה ביותר בשבע השנים האחרונות. היישום המדורג תרם (יחד עם המגבלה הפיקוחית על חלוקת דיווידנדים), לבניית בסיס ההון בתהליך של צבירת רווחים.

העמידה ביעדי ההון בישראל הוגשמה בתהליך מדורג, שהחל עם יישום מסגרת העבודה של באזל II, אך הואץ בשנת 2012 עם אימוץ מסגרת העבודה של באזל III

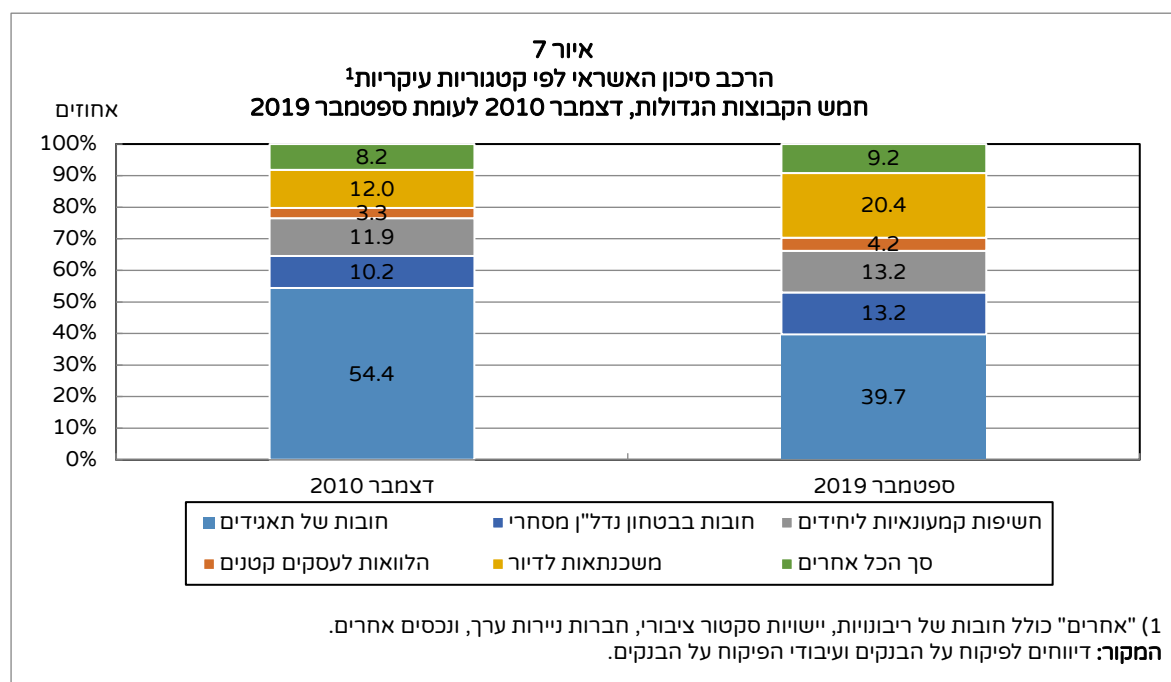

¹⁰⁹ בכלל זה, התאמות להון עצמי רובד 1 כחלק מיישום תכניות התייעלות תפעולית ומאופן חישוב ריבית ההיוון לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים, שינוי מקדם ההמרה לאשראי על ערבויות להבטחת השקעות של רכשי דירות שניתנו על פי חוק המכר ועוד.

הדרישה המדורגת ליישום הקלה על הבנקים לבנות את ההון תוך התאמה של קצב גידול נכסי הסיכון וצבירת רווחים תוך שהם יכולים להמשיך להציע אשראי למשק

הקטנת קצב גידול נכסי הסיכון נעשתה לצורך עמידה ביעדי ההון והושגה על ידי הגדלת החשיפה למגזרים הקמעונאיים והקטנת החשיפה למגזר העסקי, שמשוקלל במקדם סיכון גבוה יותר

4. יחס המינוף¹¹⁰:

יחס המינוף (באזל III) הוא היחס שבין ההון העצמי רובד 1 לבין החשיפה המאזנית והחוץ-מאזנית של הבנק. היחס הוצג לראשונה במסגרת העבודה של באזל III¹¹¹, ככלי משלים ליחסי ההון הרגולטוריים מבוססי הסיכון והוא מחייב את הבנקים לרתק רמה מזערית של הון כפועל יוצא של היקף פעילותם וללא קשר למאפייני הסיכון שלהם.

יחס המינוף נוסח בתגובה למשבר הפיננסי העולמי האחרון, לאחר שהתברר שמשקלות הסיכון והמודלים שקיימים בשימוש לצורך הקצאת הון, לא מצליחים בהכרח לאמוד נכון את הסיכון שגלום בנכסים השונים. משמעות הדבר הייתה שבבנקים רבים, למרות העמידה בדרישות ההון המזעריות, היקף ההון לא הספיק לצורך ספיגת הפסדים. בשל כך החליטה ועדת באזל על ניסוח יחס הון שאינו מבוסס סיכון, שישמש כ"מחסום" (Backstop) אפקטיבי לפעילות עבור אותם בנקים שבהם מדידת הסיכון היא נמוכה (בעיקר בבנקים שמקצים הון תחת גישת המודלים פנימיים). ערכו המזערי של היחס נקבע על רמה של 3% - סף שלא מגביל את פעילותם של רוב הבנקים, למעט אותם בנקים שבהם היקף נכסי הסיכון נמוך ביחס להיקף פעילותם. עבור שאר הבנקים, יחסי ההון מבוססי הסיכון מהווים עדיין את המגבלה האפקטיבית לפעילותם.

מבחינה פיקוחית, היחס נועד לשרת שתי מטרות: (א) בהקשר המיקרו יציבותי, הוא נועד לרסן גיוסי חוב בהיקפים נרחבים לטובת הרחבת הפעילות הבנקאית, כולל זו שלא נתפשת כמסוכנת על ידי רשויות הפיקוח; (ב) בהקשר המיקרו יציבותי, הוא נועד להקטין את הסבירות שבתקופות של האטה במחזור העסקים, הבנקים יידרשו להקטנת המינוף (deleveraging), שתשחק את ערכם של נכסים ותפגע ביציבותם של בנקים ושל משקיעים אחרים שמחזיקים באותם נכסים – מהלך שיעצים עוד את הירידה במחזור העסקים.

על פי מסגרת העבודה, היחס נדרש ליישום מלא בינואר 2018 ובמדינות רבות הוא עבר התאמות ושינויים בהשוואה להוראה המקורית ובכלל זה התאמות שנוגעות

¹¹⁰ יחס המינוף נוסח בצורה פשוטה שאמורה הייתה לאפשר השוואה של יחסי הון בין בנקים מקומיים ובנקים אחרים בראיה בין-לאומית באופן מהימן וללא תלות בגישה להקצאת הון. בפועל, למרות הניסוח הפשוט של היחס, מטרה זו לא הושגה, בשל פערים חשבונאיים ואסדרתיים אחרים ובעיקר בכללים שנוגעים לקיזוז נגזרים ולחישוב סך החשיפה.

¹¹¹ Bcbs189.

להיקף היישום (כל הבנקים במערכת או רק חלקם), מועד היישום המלא והתאמות שנוגעות לדרישה המזערית ואופן החישוב (לוח 2 להלן מציג בחינה של התאמות אלה במדינות שונות). כך למשל, רשויות הפיקוח בארצות הברית, בשווייץ, בקנדה ובישראל, קבעו יחס מינוף מזערי גבוה מזה שנקבע במסגרת העבודה של באזל III ורובן אף קבעו דרישה נוספת מבנקים בעלי חשיבות מערכתית מקומית או גלובלית. יחס המינוף המזערי נקבע בישראל על רמה של 5% בכלל המערכת ועל רמה של 6% בבנקים בעלי חשיבות מערכתית (נתח שוק של מעל 24%) – זה בהשוואה לדרישה של 3% שנקבעה במסגרת העבודה של באזל III.

לוח 2: יישום של מסגרת העבודה של באזל III במדינות נבחרות¹¹²

מדינה	דרישה מזערית	היקף היישום	מועד ליישום מלא
ארצות הברית ¹¹³	3% עבור בנקים שמיישמים את הגישות המתקדמות להקצאת הון¹¹⁴ ובנקים זרים (IHC¹¹⁵); 5% עבור בנקים גלובליים בעלי חשיבות מערכתית (GSIB); 6% עבור IDI¹¹⁶ שהן חברות-בנות של GSIB	בנקים שמיישמים את הגישות להקצאת הון (בכלל זה בנקים בעלי חשיבות מערכתית)	ינואר 2018
	3% כל הבנקים במדינות האיחוד 2019		
	3% כלל הבנקים במערכת +3% תוספת השקולה ל-50% מזרישות ההון הנוספות של GSIB.	כלל הבנקים במערכת	ינואר 2018
האיחוד האירופי			
שווייץ			

¹¹² מבוסס בחלקו על: "Leverage Ratio and Central Bank Operations in the Euro Area", Baldo et al., *Economic Notes*, 2018

¹¹³ שאר הבנקים האמריקאים נדרשים לעמוד ברמה מזערית של 4% ביחס שבין הון עצמי רובד 1 ליתרה ממוצעת של נכסים מאזניים.

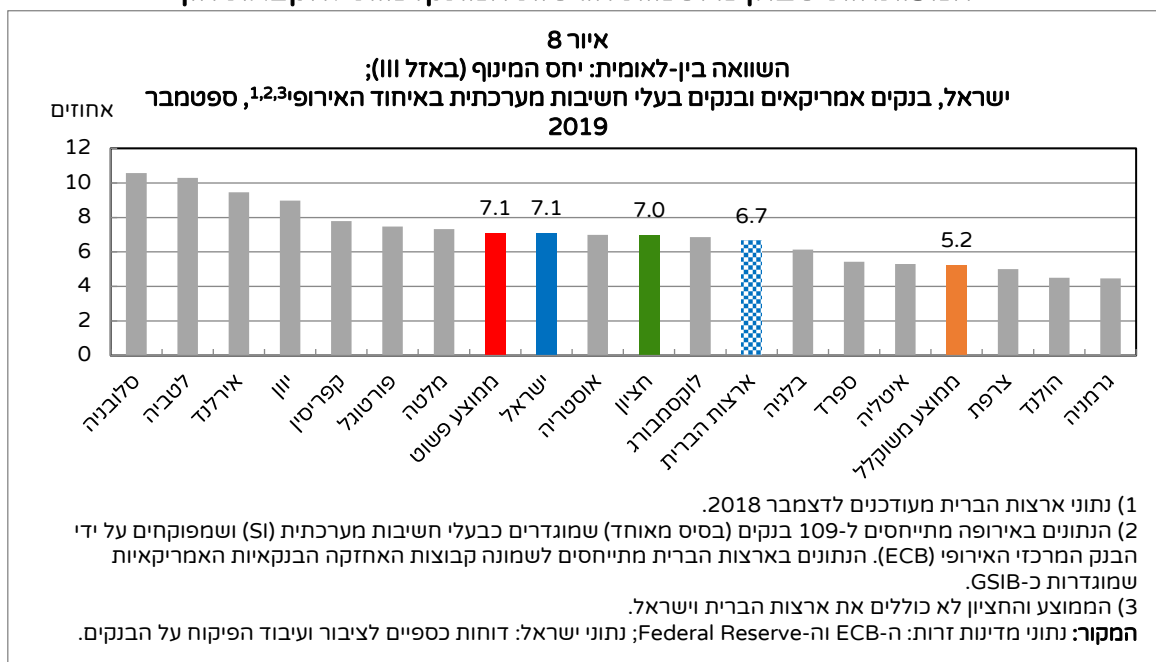
¹¹⁴ בנקים שסך נכסיהם (על בסיס מאוחד) עולה על 250 מיליארד דולר או שסך החשיפה המאזנית שלהם למדינות זרות עולה על 10 מיליארד דולר או חברות-בנות של אותם בנקים שהם: depository institution (בנקים מסחריים, בנקים להשקעות, אגודות אשראי, איגודי חסכון ואשראי), BHC (כל חברה ששולטת בבנק) או IHC (Intermediate Holding Company).

¹¹⁵ על פי Dodd-Frank, ה-Federal Reserve מחויב להחמיר את הסטנדרטים היציבותיים של חברות אחזקה בנקאיות שהיקף נכסיהן עולה על 50 מיליארד דולר. כחלק מהטיפול בנושא, דרש ה-Federal Reserve מכל התאגידים הבנקאים הזרים שפועלים בארה"ב והיקף פעילותם בארה"ב עולה על 50 מיליארד דולר לאגד את כל פעילות חברות הבנות שלהן תחת חברת אחזקה בנקאית שתכונה: IHC – Intermediate Holding Company.

¹¹⁶ Insured depository Institutions.

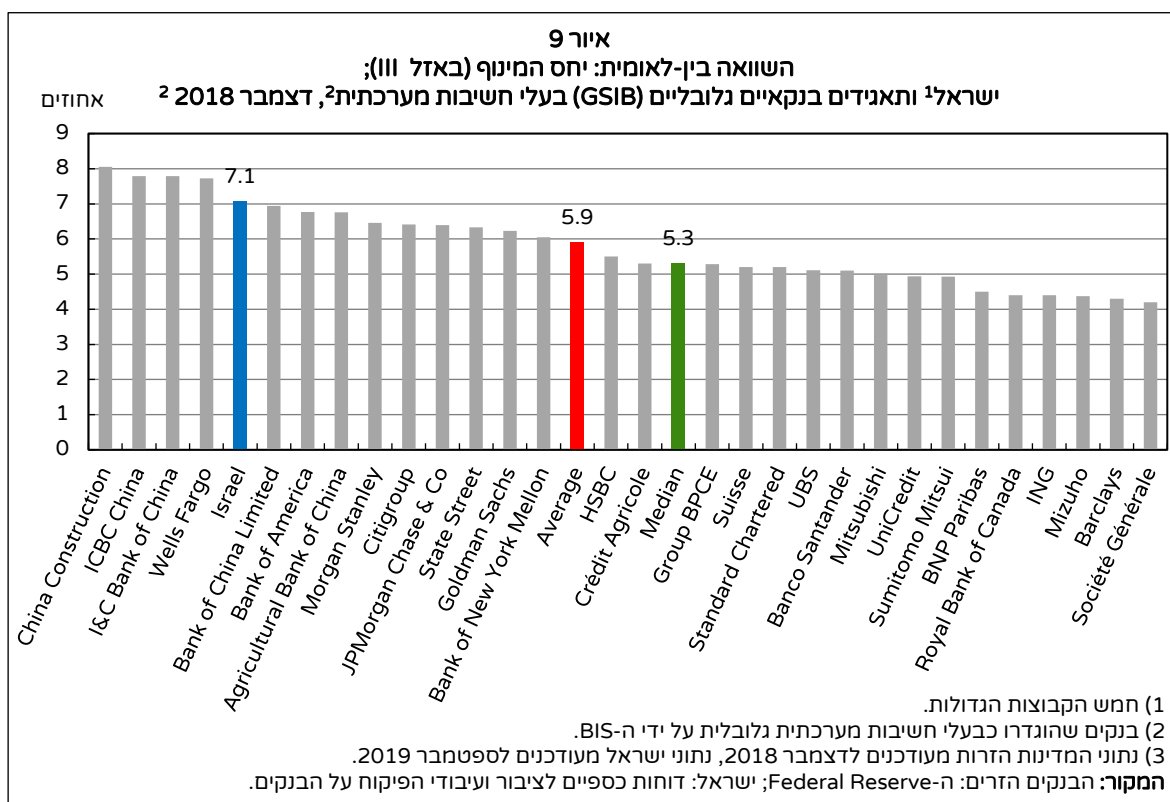
יפן	• 3%	הבנקים היפנים שמוגדרים כ-G-SIB	מרץ 2018
קנדה	• 3% + תוספת הבדלית שנקבעת על ידי המאסדר ואינה גלויה לציבור	כלל הבנקים במערכת	מרץ 2015
בריטניה	• 3% + תוספת הבדלית ¹¹⁷	כלל הבנקים במערכת	ינואר 2016
ישראל	• 5% עבור כלל הבנקים במערכת • 6% עבור בנקים בעלי חשיבות מערכתית (נתח שוק של נכסים מעל 24%)	כלל הבנקים במערכת	ינואר 2018

יחס המינוף בישראל דומה לממוצע הפשוט של היחס באירופה, אך גבוה מערכו במדינות המפותחות שבהן מיושמות הגישות המתקדמות להקצאת הון.

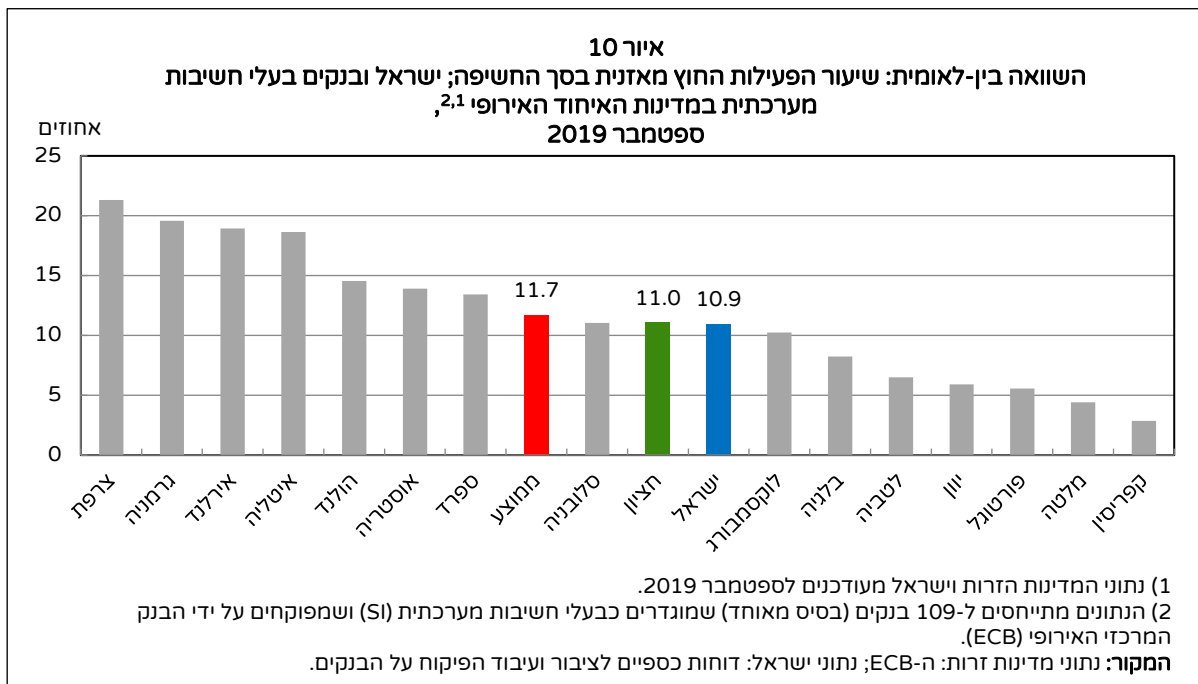
¹¹⁷ התוספת תהיה שקולה ל-35% מהכרית האנטי מחזורית (כיום עומדת על 1%) + 35% מהכרית כנגד חשיבות מערכתית (ממין העניין לבנקים המוגדרים כ-GSIB\GSIB).

יחס המינוף בישראל גבוה מעט מערכו הממוצע בבנקים גלובלים בעלי חשיבות מערכתית – בהם היקף הפעילות החוץ-מאזנית גבוהה והגישות המתקדמות להקצאת הון מיושמות.

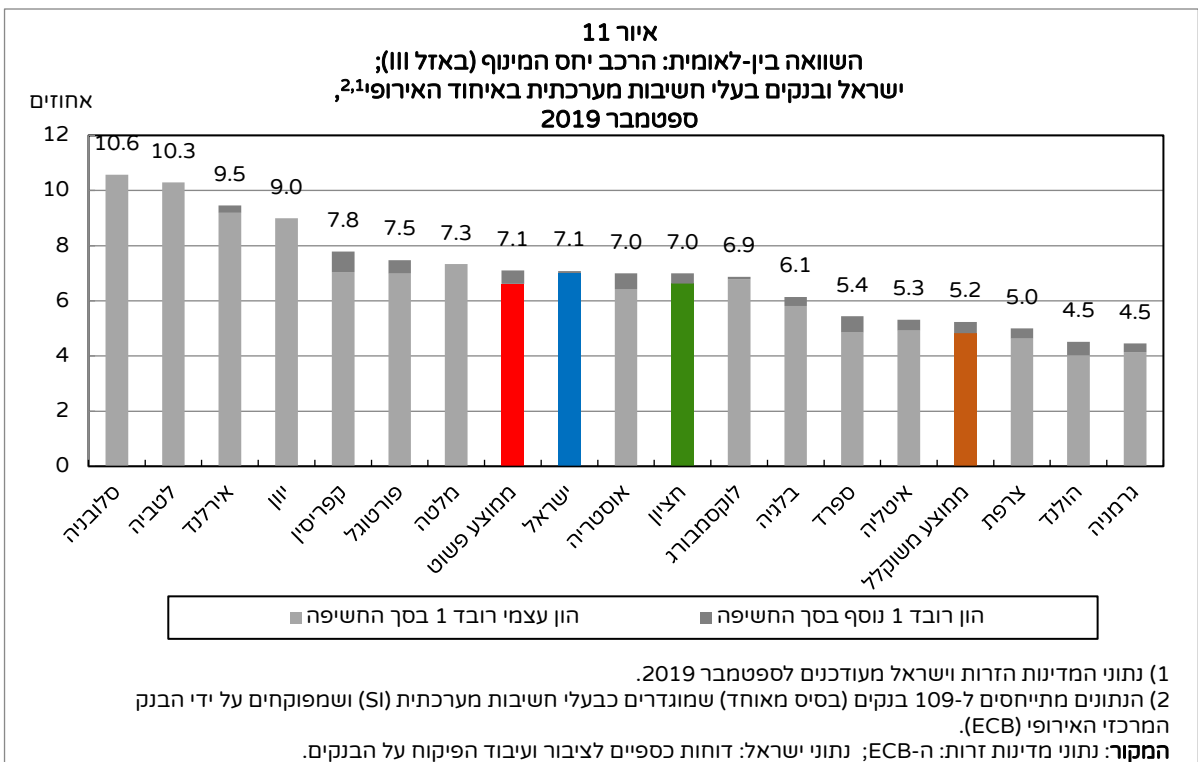

ערכו של יחס המינוף בבנקים הישראליים גבוה לרוב יותר מאשר בבנקים מובילים במדינות מפותחות (איור 8) ובבנקים גלובלים בעלי חשיבות מערכתית (GSIB); איור 9) ודומה לערכו בבנקים שבהם שיעור נכסי הסיכון דומה לשיעורם בישראל (ארצות הברית והכלכלות הקטנות באירופה). ערכו של היחס בישראל (7.1%), דומה לממוצע של קבוצת המדגם באירופה (7.1%) ולחציון של אותה קבוצה (7%) וגבוה מערכו הממוצע בבנקים גלובלים בעלי חשיבות מערכתית (5.9%; איור 9). יש לכך שני הסברים: (א) השימוש בגישה הסטנדרטית להקצאת הון לצורך חישוב יחסי ההון מבוססי הסיכון, גוזר רמות הון גבוהות ביחס להיקפי הפעילות המאזנית בהשוואה למדינות שבהן מיושמות הגישות המתקדמות (לוח 1; איור 2); (ב) היקפה הגבוה יחסית של הפעילות החוץ-מאזנית (איור 10) בבנקים גלובלים בעלי חשיבות מערכתית (GSIB) ובבנקים שפועלים במדינות מפותחות, גוזר "סך חשיפה" גבוה (המכנה של היחס). להבדלים בהיקף ההון רובד 1 הנוסף אין השפעה מהותית על רמתו של יחס המינוף והם לא מסבירים את הפערים שבין המדינות (איור 11).

יחס המינוף בישראל מושפע במידה מסוימת לחיוב מהיקפה הנמוך של הפעילות החוץ מאזנית, בהשוואה לבנקים במדינות מפותחות ולהיפך, בהשוואה לבנקים במדינות מפותחות פחות.

הבדלים בהיקף ההון רובד 1 הנוסף לא מסבירים את ההבדלים ברמתו של יחס המינוף

תיבה א'-5: מערכת הבנקאות בתקופת משבר הקורונה - אשראי וריביות

- מתחילת משבר וירוס הקורונה פעל בנק ישראל ובתוכו הפיקוח לאפשר ולעודד את מערכת הבנקאות לספק אשראי למשק, לתמחר באופן הוגן את ההלוואות ולדחות תשלומי אשראי ללקוחות, כדי לצמצם את הפגיעה הכלכלית במשק ולהקל על לקוחות הבנקים בסיוע תזרימי.
- במהלך החודשיים הראשונים של המשבר (מרץ ואפריל) גדל האשראי בקצב חסר תקדים של כ-21 מיליארדי ש"ח (12% במונחים שנתיים), אולם השינוי באשראי לא היה אחיד בין המגזרים השונים: הגידול המהיר חל באשראי לעסקים מסחריים וגדולים וכמו כן במשכנתאות, בעוד באשראי למשקי בית חלה ירידה משמעותית, שעיקרה נבע מירידה בביקוש לאשראי; וגם באשראי לעסקים קטנים חלה ירידה שנבעה מכך שהסיכון עלה מאוד והבנקים המתינו להשקת הקרן לעסקים קטנים בערבות המדינה, אשר הושקה ב-1 לאפריל.
- במהלך המשבר השינוי בריביות לא היה אחיד בין המגזרים השונים. באשראי הצרכני ובאשראי לעסקים מסחריים וגדולים כמעט ולא חל שינוי בריבית, בעסקים קטנים חלה ירידה משמעותית בריבית הממוצעת הנובעת בעיקר מהעמדת אשראי דרך הקרן בערבות המדינה ובריבית למשכנתאות חלה עליה במגזר צמוד המדד ששינתה את כיונה לקראת סוף חודש אפריל.

רקע

למערכת הבנקאות תפקיד חשוב בתמיכה בפעילות המשק והפעילות העסקית בתקופת משבר הקורונה. תמיכה זו באה לידי ביטוי במתן שירותים בנקאים באופן סדיר וכן בהעמדת אשראי לחברות ועסקים שסייע להם להתמודד עם השלכות המשבר.

בשל חשיבותה של מערכת הבנקאות בתקופת המשבר, פעל הפיקוח על הבנקים בכדי להבטיח את פעילותה התקינה ואת המשך מתן האשראי ללקוחות ולעסקים. הפיקוח על הבנקים מקיים מעקב מתמשך אחר היקפי האשראי שהעמידו הבנקים ללקוחותיהם, שיעורי הריבית שנגבים ונתונים נוספים. להלן מספר דגשים מרכזיים שעולים מהנתונים שנאספו על-ידי הפיקוח על הבנקים מאז תחילת המשבר:

השינוי בהיקף האשראי

- מאז החל המשבר, במהלך החודשים מרץ-אפריל, העמידה מערכת הבנקאות אשראי בהיקף של כ-21 מיליארד ש"ח נטו, גידול בשיעור של 12.1% במונחים שנתיים וזה לעומת גידול בהיקף של כ-3.4 מיליארד ש"ח בלבד בחודשים ינואר-פברואר 2020.
- עיקר הגידול באשראי היה ללווים מסחריים ועסקיים בהיקף של 22.5 מיליארד ש"ח (גידול בשיעור של 35.2% במונחים שנתיים). חלק ניכר מהאשראי החדש ללקוחות אלה הועמד על בסיס ניצול של מסגרות אשראי שהועמדו לחברות אלה טרום המשבר.
- בתחום המשכנתאות חל גידול בהיקף של 7.1 מיליארדי ש"ח (גידול בשיעור של 10.8% במונחים שנתיים), 66% מגידול זה נרשם במהלך חודש מרץ (4.7 מיליארדי ש"ח). אשראי זה כולל גם אשראי צרכני לכל מטרה שניתן במשכון

דירה ובהתבסס על ההקלה שאפשר הפיקוח על הבנקים בהוראת השעה לתקופת המשבר. לקוחות רבים הקדימו במהלך חודש מרץ 2020 את נטילת המשכנתא בשל אי-הוודאות ששררה במשק. הפעילות בחודש אפריל הייתה נמוכה ביחס לחודש מרץ, בין היתר, לנוכח מיעוט ימי עסקים בחודש זה וקשיים של ציבור נטלי המשכנתאות לקדם עסקאות תחת המגבלות שהוטלו לצורך שמירת בריאות הציבור.

▪ מאז החל המשבר, חלה ירידה בהיקף של 6.8 מיליארד ₪ באשראי הצרכני (ירידה בשיעור של 27.1% במונחים שנתיים). הירידה בהיקף האשראי ללקוחות הקמעוניים מוסברת ברובה מירידה בצריכה הפרטית בתקופת ההגבלות על פעילות המשק, שבאה לידי ביטוי בירידה משמעותית בביקוש לאשראי צרכני ובפרט בפעילות בכרטיסי אשראי (במהלך חודש אפריל נרשמה ירידה של כ-40% ברכישות בכרטיסי אשראי). לצד זאת נרשמה פגיעה מסוימת גם בהיצע האשראי, בשל הקטנת הפעילות של מערכת הבנקאות (עקב מגבלות הסגר) וצמצום הפעילות היזומה להעמדת אשראי ומוקדי המכירות.

▪ באופן דומה, חלה ירידה של 1.9 מיליארדי ₪ באשראי לעסקים קטנים בחודשים מרץ ואפריל (ירידה בשיעור של 10.6% במונחים שנתיים). הקרן לעסקים קטנים בערבות המדינה הושקה על ידי משרד האוצר בתאריך 31 למרץ ולכן השפעתה על היקף האשראי באה לידי ביטוי רק לקראת סוף חודש אפריל. נציין שחלק מהירידה בהיקף האשראי מוסברת בשל ירידה בהיקף התשלומים ובפעילות בכרטיסי אשראי של העסקים הקטנים וחלק אחר עקב ירידה בפעילות העסקים עצמם על רקע הסגר.

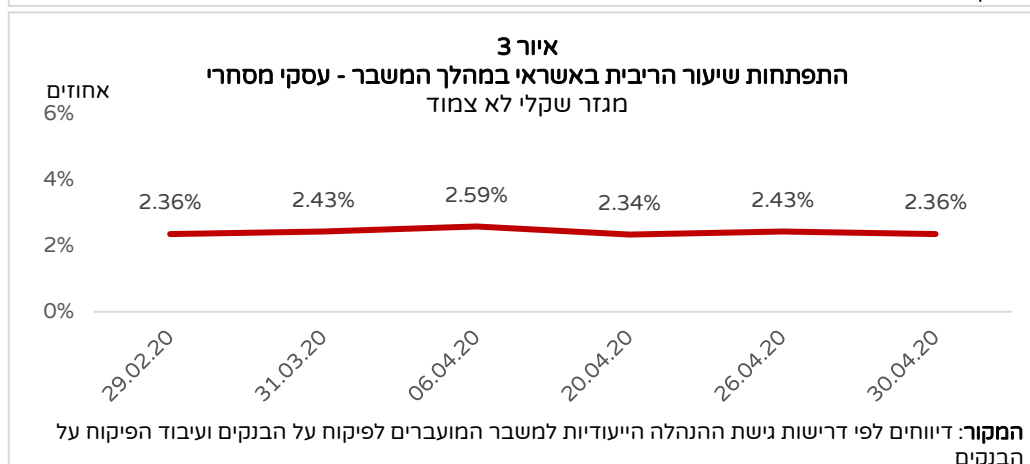
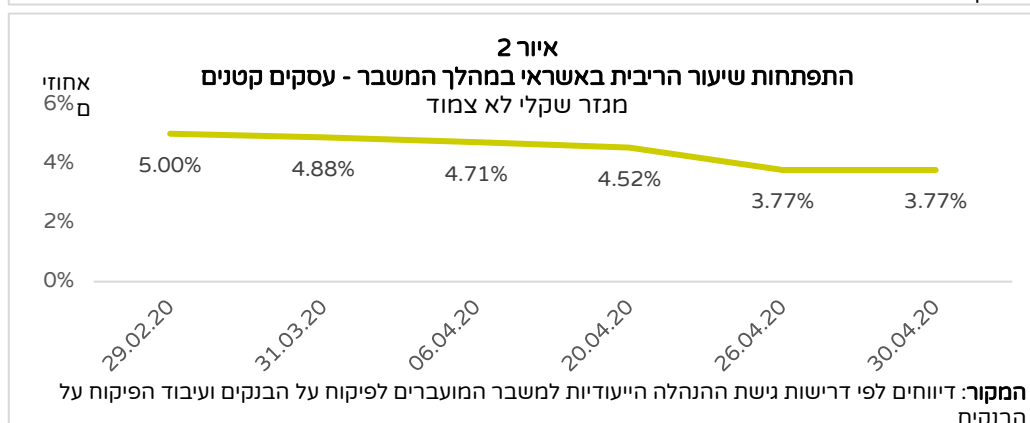
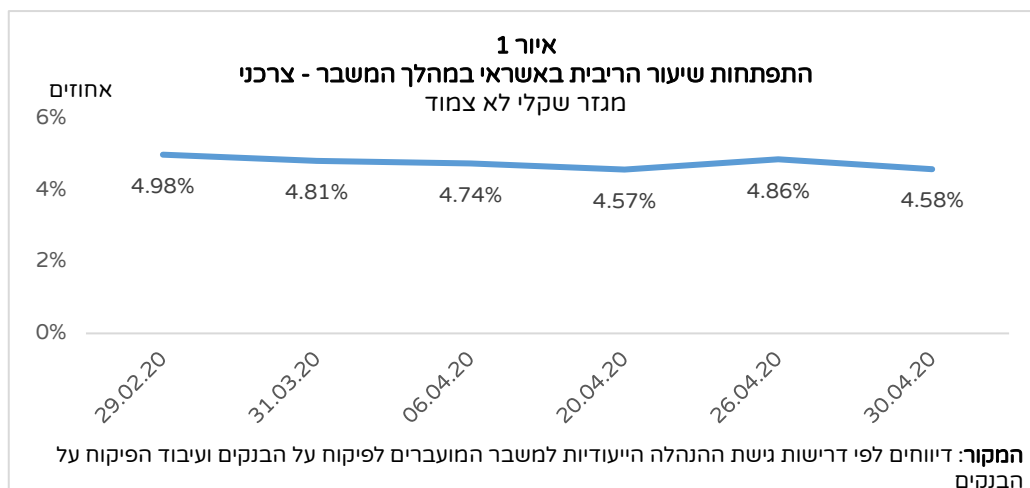
צרכני	דיור	עסקים קטנים	עסקי מסחרי	סך הכל	(אלפי ש"ח) ¹¹⁸
153,216,929	391,270,410	107,133,490	381,474,735	1,033,095,563	יתרת אשראי ליום 31.12.19
151,244,692	395,448,074	106,054,178	383,754,676	1,036,501,621	יתרת אשראי ליום 29.02.20
-1,972,237	4,177,664	-1,079,312	2,279,942	3,406,058	היקף השינוי בחודשים ינואר – פברואר
-7.7%	6.4%	-6.0%	3.6%	2.0%	שיעור שינוי לעומת חודש דצמבר במונחים שנתיים
144,409,714	402,584,616	104,188,461	406,294,757	1,057,477,549	יתרת אשראי ליום 30.04.20
-6,834,978	7,136,542	-1,865,717	22,540,081	20,975,928	היקף השינוי בחודשים

¹¹⁸ הנתונים המוצגים בתיבה דווחו על ידי הבנקים בהתאם לגישת ההנהלה בדבר החלוקה למגזרי פעילות ועל כן אינם תואמים באופן מלא למידע המוצג בפרק א' לסקירה זו.

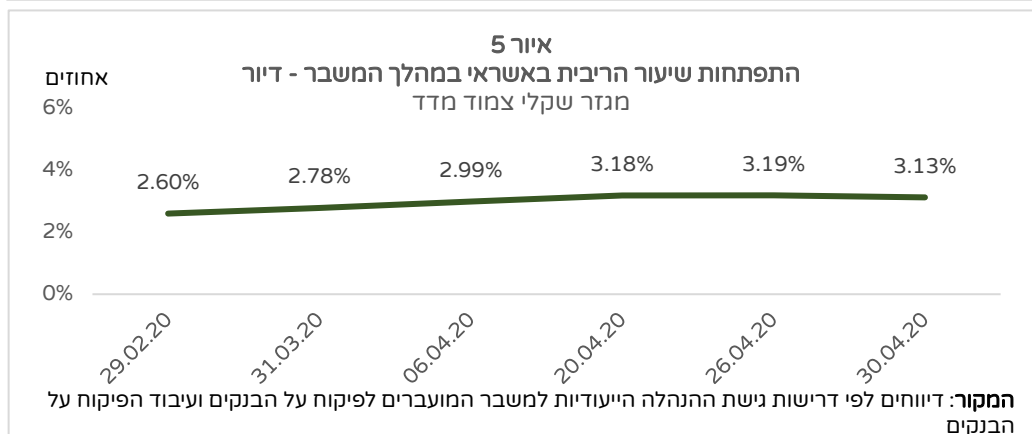
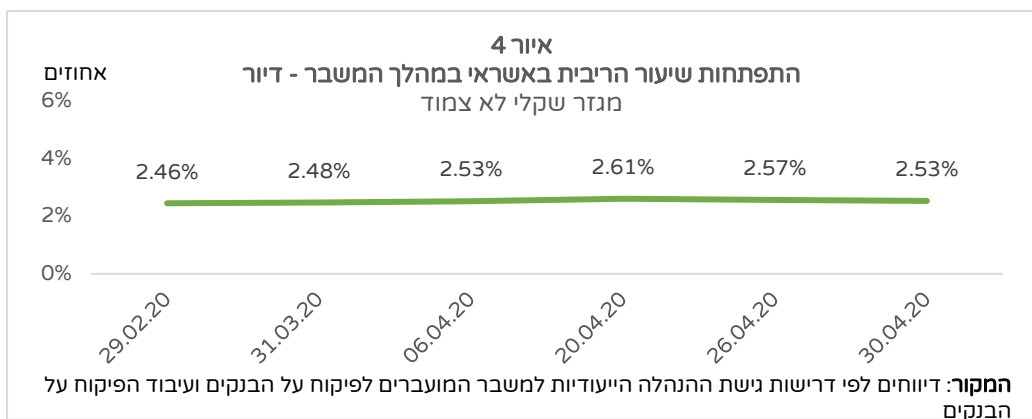
					מרץ – אפריל
12.1%	35.2%	-10.6%	10.8%	-27.1%	שיעור שינוי לעומת חודש פברואר במונחים שנתיים

השינוי בשיעורי הריבית במהלך המשבר

- ככלל, ממוצע מחירי האשראי בשבוע האחרון של חודש אפריל נותר ללא שינוי לעומת התקופה שקדמה למשבר ובחלק מהמגזרים אף נרשמה ירידה בשיעור הריבית לנוכח צעדים שננקטו על ידי משרד האוצר ובנק ישראל.
- הריבית הממוצעת על האשראי הצרכני, מאופיינת בתנודתיות קלה במהלך התקופה ונמצאת כיום ברמה נמוכה ביחס לריבית ערב המשבר (4.58% לעומת 4.98%).
- הריבית הממוצעת על האשראי לעסקים קטנים ירדה באופן משמעותי ביותר במהלך השבועיים האחרונים של חודש אפריל לנוכח הפעילות של הקרן לעסקים קטנים בערבות המדינה ומימון שמעמיד בנק ישראל כנגד הלוואות שניתנות לעסקים קטנים. שיעור הריבית בשבוע האחרון של חודש אפריל עומד על 3.77% לעומת 5.0% בחודש פברואר, ערב המשבר.
- הריבית הממוצעת על האשראי לעסקים מסחריים וגדולים נותרה ללא שינוי לעומת חודש פברואר ורשמה תנודתיות נמוכה מאוד לכל אורך תקופת המשבר.

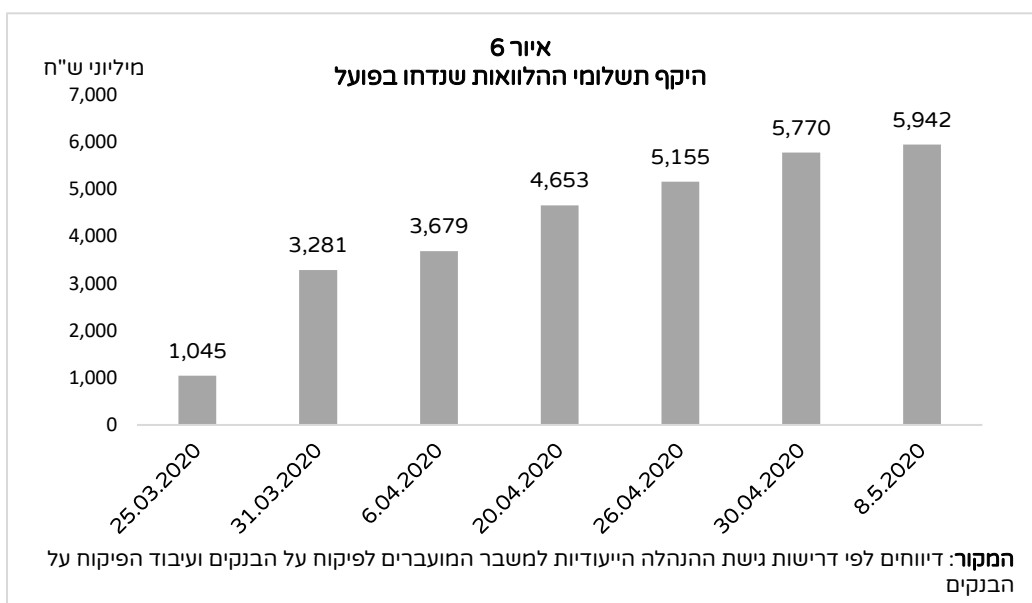
- הריבית הממוצעת על האשראי לדיור רשמה עלייה מסוימת ביחס לריבית בחודש פברואר, טרם תחילת המשבר, עיקר העלייה נרשמה במגזר צמוד המדד (0.53%). על פי הנתונים עולה שמגמת עליית המחירים שהחלה עם תחילת המשבר, שינתה לקראת סוף חודש אפריל כיוון. האשראי שניתן להלוואות לדיור משקף ציטוטי ריבית שניתנו כ-24 ימי עסקים קודם. בהתאם, עליית המחירים עד ליום 20 באפריל 2020 משקפת את הציטוטים הגבוהים שניתנו בשיא המשבר, בשל עלייה בעלות גיוס המקורות של מערכת הבנקאות ובפרט מקורות גיוס ארוכי הטווח. בשבוע האחרון של חודש אפריל נרשמה ירידה קלה לעומת השבוע שקדם לו ואנו מעריכים שצפויה ירידת מחירים נוספת.

דחיית תשלומים ללווים (עקב משבר הקורונה)

- במהלך חודשים מרץ – תחילת מאי 2020 אישרה מערכת הבנקאות כ-470 אלף בקשות שהוגשו לדחיית תשלומי הלוואות בסכום כולל של 5.9 מיליארד ₪. יתרת האשראי בגינו התבקשה הדחייה עומד על 141 מיליארד ₪, שמהווה 13.3% מסך תיק האשראי של מערכת הבנקאות.

עיקר הבקשות לדחיית תשלומי הלוואה התקבלו בגין אשראי צרכני (47%), אשראי לדיור (28%) ואשראי לעסקים קטנים (24%).

- רוב הבנקים אימצו בתחילת המשבר מדיניות שמאפשרת דחיית תשלומי הלוואה באשראי צרכני, אשראי לדיור ואשראי לעסקים קטנים לכלל הלקוחות שערב המשבר שילמו את הלוואותיהם כסדרן וצפוי כי יצלחו את המשבר.
- ביום 7 במאי 2020 הודיע הפיקוח על הבנקים על מתווה אחיד מקיף שאומץ על-ידי המערכת הבנקאית לדחיית הלוואות, כדי להמשיך ולסייע ללקוחות הבנקים בהתמודדות עם השלכות משבר הקורונה. המתווה שגובש דומה למתווים שגובשו במדינות מערביות אחרות.

צרכני	דיור	עסקים קטנים	עסקי מסחרי	סך הכל	
221,479	134,336	111,025	5,309	472,149	מס' בקשות דחיית תשלומים שאושרו החל מחודש מרץ
47%	28%	24%	1%	100%	התפלגות בקשות דחיית התשלומים
10,979	90,909	20,159	19,533	141,580	יתרת האשראי בגינו נדחו התשלומים (מילוני ש"ח)
7.3%	22.7%	19.2%	4.8%	13.3%	שיעור מסך תיק האשראי
875	1,812	2,178	1,077	5,942	יתרת התשלומים שנדחו בפועל (מילוני ש"ח)
8.0%	2.0%	10.8%	5.5%	4.2%	שיעור מסך האשראי בגינו נדחו התשלומים

תיבה א'-6: משבר נגיף הקורונה – השפעה על התוצאות לרבעון הראשון של בנקים

בעולם

מסקירת פרסומים שהתפרסמו לאחרונה ע"י מספר בנקים מובילים מארה"ב ומאירופה עולה כי:

- כל הבנקים האמורים רשמו ברבעון הראשון של שנת 2020 גידול חד בהפרשות ובהוצאות להפסדי אשראי כתוצאה מההשפעה הצפויה של משבר נגיף הקורונה.
- כמו כן, הם רשמו במהלך הרבעון ירידה מהותית ביחסי ההון הרגולטוריים שלהם, בעקבות מספר גורמים שקשורים למשבר.

הסקירה להלן מתייחסת למצגים נבחרים מהדוחות הכספיים של בנקים בעולם לרבעון הראשון של שנת 2020. מהניתוח ניתן ללמוד על השפעת ההשלכות של אירוע נגיף הקורונה על המצב הפיננסי והתוצאות העסקיות של בנקים בעולם, תוך התמקדות במגמות בדבר הפסדי האשראי, הרווחיות ויחס ההון הרגולטורי. נדגיש שנכון למועד כתיבת הסקירה רבים מהבנקים עדיין לא פרסמו את דוחותיהם האמורים, ולכן הסקירה מתמקדת בפרסומים של שמונה בנקים מובילים בעולם, מארה"ב, בריטניה ושווייץ¹¹⁹ (להלן – שמונת הבנקים), אשר הקדימו את האחרים ופרסמו לאחרונה נתונים מדוחותיהם.

יתרת ההפרשות להפסדי אשראי של שמונת הבנקים גדלה ברבעון הראשון בשיעור ממוצע של כ-28% ביחס ליתרות בתחילת שנת 2020, תוך שונות נמוכה יחסית בין הבנקים השונים (הטווח נע בין 20%-ל-42%). הגידול בהפרשות נובע מהציפיות של כל הבנקים שנסקרו לגידול מהותי בהפסדי האשראי בתקופה הקרובה והבינונית כתוצאה ממיתון כלכלי, שכרוך בגידול משמעותי בשיעור האבטלה, פגיעה משמעותית בעסקים וצמצום בתוצר המקומי הגולמי, בשל השפעת משבר נגיף הקורונה.

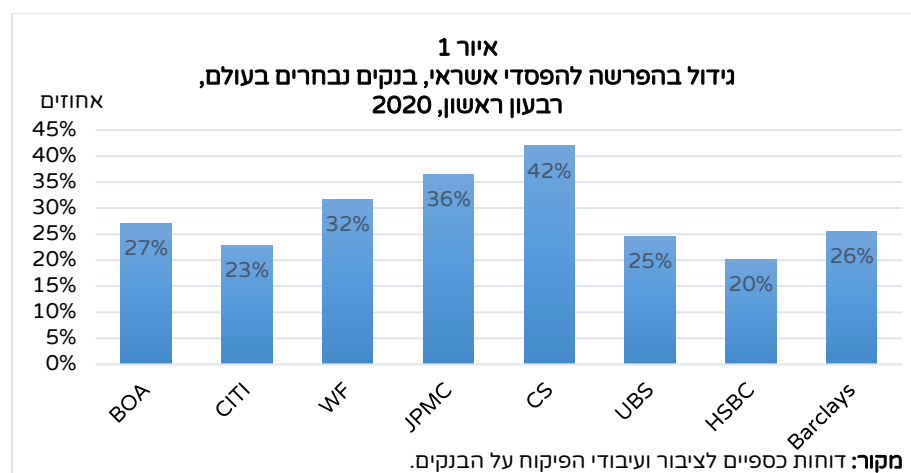
¹¹⁹ הסקירה מבוססת על ההודעות לעיתונות שפרסמו בחודש אפריל 2020 4 הבנקים הגדולים בארצות הברית (J.P Morgan Chase, Citigroup, Bank of America, Wells Fargo), 2 בנקים גדולים באנגליה (HSBC, Barclays) ו-2 הבנקים הגדולים בשווייץ (Credit Suisse, UBS).

מובהר שמכיוון שכללי חישוב ההפרשות אינם זהים¹²⁰, שיעור השינוי ביתרת ההפרשות להפסדי אשראי הוא הפרמטר הטוב ביותר להשפעת המשבר על הבנקים השונים.

הגידול ביתרת ההפרשות להפסדי אשראי של שמונת הבנקים

מזה: אירופה		מזה: ארצות הברית		סך הכל		(במיליוני \$) ¹²¹
1.1.20	31.3.20	1.1.20	31.3.20	1.1.20	31.3.20	
19,939	24,727	59,661	77,193	79,600	101,920	הפרשה להפסדי אשראי שיעור שינוי
	24%		29%		28%	

הבנקים הגדילו את יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בממוצע בכ-28%

רווחיות

בשל ההשפעה הצפויה של משבר נגיף הקורונה, כל הבנקים שנסקרו רשמו גידול חד בהוצאות בגין הפסדי אשראי שנרשמו בדוחות רווח והפסד שלהם ברבעון הראשון, לעומת ההוצאה הרבעונית הממוצעת בשנת 2019. הגידול הממוצע בהוצאות עומד על כ-374%, גם כאן תוך שונות נמוכה יחסית בין שמונת הבנקים שנסקרו. בהתאם לכך, היחס הממוצע של ההוצאות בגין הפסדי האשראי מיתרת האשראי הממוצעת, במונחים שנתיים, גדל מ-0.5% בשנת 2019 לכ-2.1% ברבעון הראשון.

¹²⁰ נתוני ההפרשות להפסדי אשראי בבנקים בארצות הברית (וב-Credit Suisse אשר מיישם את כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב) מוצגים בנטרול השפעת היישום לראשונה החל מיום 1.1.2020 של כללי החשבונאות החדשים המקובלים בארצות הברית בדבר הפרשה להפסדי אשראי צפויים (CECL). בבנקים האירופאיים האחרים ההפרשות להפסדי אשראי נמדדות לפי הכללים החדשים המקובלים באירופה בנושא הפרשה להפסדי אשראי צפויים המיושמים מיום 1.1.2018 (IFRS-9). בנוסף, ההפרשות מושפעות מתמהיל האשראי בכל בנק ומהסביבה העסקית הרלבנטית לו.

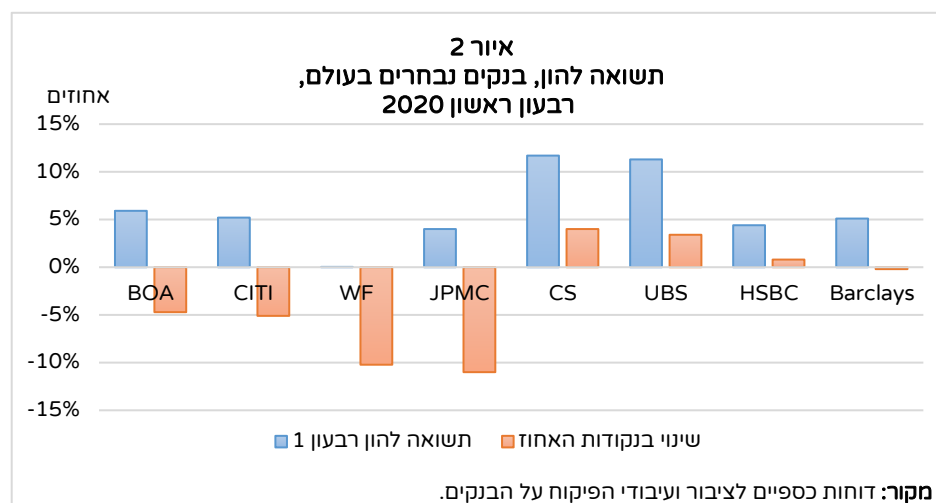
¹²¹ נתוני בנקים אירופאיים הומרו ל-\$ ארה"ב, לפי שערי חליפין ליום 30.4.2020.

בהתאם לכך, וכפי שניתן היה לצפות, בבנקים בארה"ב חלה ירידה ניכרת ברווח לפני מס ובתשואה להון (כפי שמוצג בתרשים להלן, הירידה בתשואה להון נעה בין 4.7 ל-11.0 נקודות האחוז). לעומתם, תוצאות הבנקים שנסקרו מאירופה הושפעו מאירועים חריגים ולכן אצלם, למרות ההשפעה המהותית של הקורונה על תוצאות הרבעון הראשון, חל דווקא שיפור במדדי הרווחיות. השיפור האמור נבע בעיקר כתוצאה מהוצאות בגין הליכים משפטיים שונים, הוצאות בגין ביצוע שינויים מבניים וירידות ערך מוניטין בהיקפים מהותיים שהבנקים באירופה רשמו בשנת 2019 ומהשפעת שינוי בשיעורי המס בבנקים בשווייץ בשנת 2020.

נתוני רווחיות עיקריים של שמונת הבנקים

מזה: אירופה		מזה: ארצות הברית		סך הכל		
רבעון ממוצע 2019	רבעון 1 2020	רבעון ממוצע 2019	רבעון 1 2020	רבעון ממוצע 2019	רבעון 1 2020	(במיליוני \$)
1,396	6,560 370%	5,061	24,033 375%	6,457	30,593 374%	הוצאות הפסדי אשראי שיעור שינוי
0.3%	1.2%	0.6%	2.6%	0.5%	2.1%	שיעור הוצאות מאשראי
7,386	7,717 4.5%	30,310	11,421 -62%	37,697	19,138 -49%	רווח לפני מס שיעור שינוי
6.13%	8.13% 2.0%	11.54%	3.78% -7.8%	8.83%	5.95% -2.9%	תשואה להון (שנתי) שינוי בנקודות אחוז

התשואה להון לרבעון הראשון של הבנקים לאור הגידול החד בהוצאות להפסדי אשראי

הלימות הון - יחס הון עצמי רובד 1 של הבנקים שנסקרו הסתכם בממוצע בסוף הרבעון הראשון בכ-12.1%, המבטא ירידה של כ-0.6 נקודות אחוז לעומת יחס ההון לסוף הרבעון הקודם. הירידה נרשמה בכל שמונת הבנקים, והיא נעה בטווח שבין 0.1 לבין 0.9 נקודות אחוז.

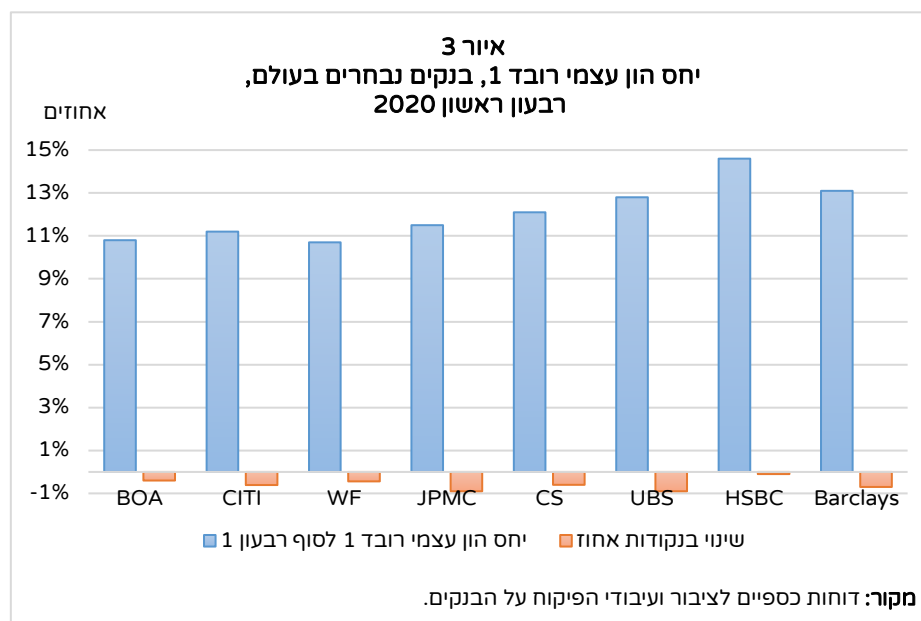
הירידה בהלימות ההון נגרמה בשל גידול משמעותי ביתרת האשראי לציבור במהלך הרבעון, גידול בנכסי סיכון שוק (לנוכח סיכון שוק גבוה יותר בשל התנודתיות בשווקים) וכן בשל קיטון ביתרת ההון העצמי רובד 1, כתוצאה מחלוקת דיבידנדים ורכישה עצמית של מניות, בעיקר לפני תחילת המשבר.

יחס הון עצמי רובד 1 של שמונת הבנקים

מזה: אירופה		מזה: ארצות הברית		סך הכל	
31.12.19	31.3.20	31.12.19	31.3.20	31.12.19	31.3.20
13.73%	13.15%	11.64%	11.05%	12.68%	12.10%
	-0.6%		-0.6%	-0.6%	

כפי שצויין בפרסומים של חלק מהבנקים האמורים, הצפי הוא שברבעונים הבאים יחס ההון ימשיך לרדת. זאת לנוכח הכוונה להמשיך להעמיד אשראי ללווים, ולנוכח חוסר הודאות המשמעותית הקיימת לגבי משך הזמן של המשבר ומידת החומרה שלו, המשליך על גובה הפסדי האשראי והאפשרות שאלה יהיו גבוהים יותר.

יחס ההון של הבנקים מבטא ירידה של כ-0.6% על רקע גורמים הקשורים למשבר

¹²² יחסי ההון האפקטיביים של הבנקים בארצות הברית מחושבים לפי הגישה הסטנדרטית. יחסי ההון של הבנקים באירופה מחושבים ככלל לפי גישות מתקדמות.

תיבה א'-7: מתווה דחיית תשלומי הלוואות

כללי:

- לנוכח התפרצות מגפת הקורונה נקלעו משקי בית ובעלי עסקים רבים לקשיים כלכליים שמתבטאים, בין היתר, בירידה משמעותית בהכנסות, שמובילה לקושי בהחזר ההלוואות שניטלו טרם לפרוץ המגפה.
  - ימים ספורים לאחר שהתבררו היקפי המגפה והשלכותיה ומתוך רצון לסייע למשקי הבית ולעסקים להתמודד עם השינוי הקיצוני שנכפה עליהם, החלה מערכת הבנקאות לאפשר דחייה של תשלומי הלוואות, תוך שהפיקוח על הבנקים מעודד זאת. בין היתר, באמצעות הבהרות והקלות חשבונאיות.
  - מתחילת המשבר ועד לסוף חודש אפריל, דחו הבנקים הלוואות לכ-450,000 לקוחות בכל מגזרי הפעילות, בסך מצטבר של 5.2 מיליארד ₪ שהם היקפים חסרי תקדים.
  - כדי להמשיך ולסייע ללקוחות הבנקים לצלוח את המשבר, תוך ניהול סיכונים מושכל ואחראי, וכדי ליצור ודאות לציבור הרחב לגבי אפשרויות דחיית התשלומים, גובש מתווה אחיד לדחיית תשלומי הלוואות שאומץ על ידי כל הבנקים. הניסיון העולמי מלמד שבמדינות מפותחות ברות-השוואה לישראל (מבחינת דירוג האשראי), כגון, בלגיה, צרפת, קנדה, ניו-זילנד, אוסטרליה, בריטניה, סינגפור, אירלנד והולנד – דחיית התשלומים לא נעשתה בצורה גורפת על כל מגזרי האשראי במשק ואלה הותאמו בכל מדינה בהתאם לצרכים ולמצב הכלכלי. יתרה מכך, היוזמות לדחיית התשלומים אומצו בכל המדינות הללו, בדרך של מתווה וולונטרי מול ספקי האשראי, בדומה למתווה שגובש בישראל ומוצג להלן. פירוט המתווה:
- אופן הסיוע שנדרש למי שנפגע מהמשבר נחלק לשני סוגים: משקי בית ועסקים שעמדו ערב המשבר בהחזרי ההלוואות שלהם ושהפגיעה בהכנסתם צפויה להיות קצרת טווח, יכולים לצלוח את המשבר באמצעות סיוע תזרימי בדמות אשראי או דחייה של תשלומי הלוואות.
- ככל שהפגיעה בהכנסה היא ארוכת טווח, או שהעסק מצוי בסיכון גבוה ויש ספק לגבי יכולתו לעמוד בהחזר ההלוואה בעתיד למשך זמן רב, אין מקום להגדלת האשראי והסיוע יכול להינתן רק בדמות סיוע תקציבי של המדינה, או באשראי שניתן תוך ערבות ממשלתית גבוהה. הדבר נכון בפרט לגבי ענפים בסיכון גבוה וענפים שנפגעו באופן חמור יותר מהמשבר.

לאור זאת וכדי לסייע ללקוחות הבנקים שנזקקים לסיוע תזרימי כדי לצלוח את המשבר ולאחר שנלמד הניסיון העולמי בתחום זה, גובש מתווה אחיד לדחיית תשלומי הלוואות, שצפוי לסייע בקשיים התזרימיים של משקי הבית והעסקים הקטנים שנפגעו כתוצאה ממשבר הקורונה (כהשלמה לכלים שהעמידה וצפויה להעמיד הממשלה).

המתווה מתייחס לדחייה של תשלומי הלוואות בשלושה מגזרי פעילות (משכנתאות, אשראי צרכני ואשראי עסקי), שמאפשר למשקי הבית ובעלי העסקים הקטנים, לדחות את תשלומי ההלוואות באופן הבא וכמפורט בטבלה מס' 1 בהמשך:

✓ משכנתאות - הדחייה תבוצע לתקופה של 6 חודשים, ללא מגבלה על סכום יתרת ההלוואה.

✓ הלוואות צרכניות - הדחייה תבוצע לתקופה של 3 חודשים להלוואות שיתרתן לתשלום היא עד 100,000 ש"ח. בנוסף, יש אפשרות (בהתאם לשיקול דעת הבנק) לדחייה נוספת של 3 חודשים להלוואות אלה.

✓ הלוואות לעסקים קטנים - הדחייה תבוצע ללא מגבלה על סכום יתרת ההלוואה, לתקופה של עד 6 חודשים, בהתאם לשיקול דעת הבנק.

✓ עמלות - לא ייגבו עמלות בגין דחיית תשלומי ההלוואה.

✓ שיעור הריבית - התשלומים הנדחים יישאו ריבית שלא תעלה על שיעור הריבית בחוזה ההלוואה. חשוב להדגיש שדחיית תשלום הלוואה כמוה כנטילת הלוואה חדשה, בגובה הסכום הנדחה.

✓ אופן פריסת תשלומי ההלוואה - במשכנתאות פריסת התשלומים תהיה על פני כל יתרת תקופת ההלוואה ובאשראי צרכני ועסקי התשלומים יידחו ככלל לסוף תקופת ההלוואה.

✓ תקופת הגשת בקשת הדחייה - ניתן להגיש בקשה לבנק לדחיית תשלומי הלוואה, בהתאם למתווה זה, עד לתאריך 31 ביולי 2020.

יובהר, שהמתווה שגובש מציג את **התנאים המינימאליים** בדחיית ההלוואות וכל בנק רשאי להרחיבו לטובת לקוחותיו ולבקשתם.

עוד יודגש שדחיית התשלומים כרוכה בריבית על תקופת הדחייה. לכן, טרם קבלת החלטה על דחיית תשלומים, חשוב שהלקוחות יבחנו את השלכות הדחייה, לרבות המחיר הכלכלי של הדחייה (מבחינת עלות הריבית, סכום חיוב חודשי לחיוב לאחר הדחייה וכיוצ"ב), כדי שיוכלו לקבל החלטה מושכלת.

טבלה מס' 1 - מתווה לדחיית תשלומי הלוואה

הבהרות:

המתווה שאומץ בישראל מתייחס לשלוש קבוצות לקוחות/שלושה סוגי אשראי: צרכנים, משכנתאות ועסקים קטנים, בעוד שבעולם, חלק מההסדרים שגובשו, התייחסו רק לקבוצה אחת. בנוסף, גם בעולם נקבעו התניות שונות בכל סוג דחייה (כפי שמוצג בטבלת ההשוואה הבין-לאומית להלן).

משכנתאות	קבוצת לקוחות	תקופת הדחייה	שיעור ריבית מירבית	אופן פריסת התשלומים
משכנתאות	כל לווה *	6 חודשים	הריבית ההסכמית	פריסה על יתרת תקופת ההלוואה
אשראי צרכני עד 100,000 ₪	לווה ללא פיגורים בהלוואה, נכון לתאריך 28.2.2020	3 חודשים. ובנוסף, אופציה להארכה עד 6 חודשים, בהתאם לשיקול דעת הבנק	הריבית ההסכמית	הוספת התשלומים בסוף תקופת ההלוואה **
אשראי עסקי	עסק עד מחזור פעילות שנתי של 25 מיליון ₪, שנפגע כתוצאה מהמשבר. ההלוואות של העסק נפרעו בצורה סדירה עד ל-28.2.2020 במהלך שנה שקדמה למועד זה וצפוי שהוא יצליח את המשבר ויוכל לעמוד בהחזר ההלוואה לאחר המשבר	עד 6 חודשים, בהתאם לשיקול דעת הבנק	הריבית ההסכמית	הוספת התשלומים בסוף תקופת ההלוואה **
הדחיה תבוצע ללא חיוב בעמלה				

* ללווה שהיה בפיגור לפני 28 בפברואר 2020, תתאפשר דחייה עד לתקופה שלא

עולה על 180 יום מיום תחילת הפיגור.

* לא כולל לווה שנמצא בהליך משפטי.

** לא כולל הלוואות בשת"פ מסחרי עם צד שלישי.

*** אופן פריסת ההלוואה היא בכפוף למגבלות טכניות שנובעות ממערך המחשוב של הבנק. במידת הצורך יוצעו פתרונות חליפיים למנגנון הפריסה. נתוני הדחיות שבוצעו בחודשים מרץ-אפריל 2020 במערכת הבנקאות בישראל

ימים ספורים לאחר שהתבררו היקפי המגפה והשלכותיה ומתוך רצון לסייע למשקי הבית ולעסקים להתמודד עם השינוי הקיצוני שנכפה עליהם ושטומן בחובו השלכות כלכליות מהותיות, אימץ בנק ישראל, בדומה לבנקים מרכזיים בעולם, כללי חשבונאות שאיפשרו לבנקים לפרוס או לדחות הלוואות, מבלי שאלה יסווגו כחובות בעייתיים. ואכן, מאז פרוץ המשבר דחתה מערכת הבנקאות תשלומי הלוואות בהיקפים חסרי תקדים בכל מגזרי הפעילות, כמפורט להלן:

מערכת הבנקאות אישרה בחודשים מרץ-אפריל 2020 448,676 בקשות שהוגשו לדחיית תשלומי הלוואות בסכום כולל של 5.2 מיליארד ₪. יתרת האשראי שבגינה התבקשה הדחייה עומד על 135 מיליארד ₪, שמהווה 12.8% מסך תיק האשראי של מערכת הבנקאות.

לצורך ביצוע הדחיות הרבות בטווח זמן כה קצר, נערכו הבנקים גם בשיאו של משבר הקורונה והגבלות כח האדם שנגזרו ממנו, כדי לתת מענה מהיר למאות אלפי לקוחות שפנו וביקשו לבצע דחייה. כך לדוגמה בתחום המשכנתאות דחו הבנקים תשלומים בהלוואות שמהוות 21.6% מסך תיק המשכנתאות.

דחיות תשלומי אשראי בחודשים מרץ-מאי 2020 (מיליארדי ₪)

סך הכל	עסקי מסחרי	עסקים קטנים	דיוור	צרכני	
472,149	5,309	111,025	134,336	221,479	מס' לקוחות שלהם בוצעה דחיית תשלומים
5.9	1.1	2.2	1.8	0.9	יתרת התשלומים שנדחו בפועל
135.2	18.9	19.0	87.0	10.3	יתרת האשראי שבגינה נדחו התשלומים
13.3%	4.8%	19.2%	22.7%	7.3%	שיעור מסך תיק האשראי

השוואה בין-לאומית - צעדים שבוצעו במדינות שונות

במדינות רבות הונהגו כחלק מתכניות רחבות לתמיכה בכלכלה כתוצאה ממשבר נגיף הקורונה תכניות שונות של דחיית תשלומי אשראי.

צעדים אלה הם צעדים משלימים למתן ערבויות ממשלתיות לספקי אשראי לטובת העמדת אשראי, בעיקר לעסקים קטנים ובינוניים וצעדים מוניטריים נוספים שמטרתם לתמוך בפעילות הכלכלית ובמתן אשראי.

אופי התכניות במדינות השונות נבדל באופי המנגנון ובקריטריונים ובתנאי הסף שמקנים זכאות להשתתפות בתוכנית.

במדינות מפותחות ברות-השוואה לישראל מבחינת דירוג האשראי (לדוגמה: בלגיה, צרפת, קנדה, ניו-זילנד, אוסטרליה, בריטניה, סינגפור, אירלנד והולנד), בוצעו היוזמות לדחיית התשלומים בצורה וולונטרית מול ספקי האשראי. רוב המדינות שנקטו במהלך של חקיקה לדחיית תשלומים הן מדינות מתפתחות עם דירוג אשראי נמוך מישראל. נציין שבמדינות מפותחות שבהן כן בוצעה חקיקה, כאמור, היא יועדה בעיקר לתכניות אשראי ממשלתיות כמו בארה"ב (משכנתאות בערבות מדינה) או בקנדה (תכניות הלוואות לסטודנטים).

בעוד שהמתווה שאומץ בישראל על ידי מערכת הבנקאות, כאמור, מתייחס לשלושה מגזרי פעילות והוא מכיל תנאי סף מינימליים. ברוב סוגי התכניות בעולם נקבעו התניות שונות שמגבילות את קבוצת הלווים שזכאים לדחיית התשלומים (כמפורט לפי מדינות בטבלה מס' 2 המצ"ב), לדוגמא:

- עסקים שפעילותם הוגבלה ועובדים שפוטרו או יצאו לחל"ת.
- לוויים ששילמו את הלוואותיהם עד לתחילת המשבר באופן סדיר ולא ללוויים שהיו בקשיים לפני כן.
- שווי נכסיו הפיננסיים הפנויים של הלווה לא עולים על סף מסוים.
- ההכנסה של הלווה נפגעה בצורה משמעותית.

טבלה מס' 2 - השוואת מדינות נבחרות בנושא דחיית תשלומי הלוואות

התניות שמגבילות את קבוצת הלווים שזכאים לדחיית התשלומים			סוג האשראי ומשך תקופת הדחייה				
התניות נוספות	מותנה בתשלום סדיר של הלוואות בטרם המשבר	מותנה בפגיעה בהכנסות הלווה	משך תקופת הדחייה	עסקים קטנים ובינוניים	אשראי צרכני	הלוואות לדיור	מדינה
עסק עד מחזור פעילות שנתי של 25 מיליון ₪.	רק בעסקי	רק בעסקי	עד 6 חודשים	✓	✓	✓	ישראל
ניתן לדחות את הבקשה בהנחה שהדחייה לא תשרת את מיטב האינטרסים של הלווה.	✓	✓	3 חודשים			✓	בריטניה ¹
קיימת ערבות מדינה בסך 33% שנמשכת 18 חודשים לאחר תום הדחייה.	✓	✓	עד 30.9.2020	✓			איטליה ²
בהלוואות לדיור - סך כל הנכסים הפיננסים של הלווה חייב להיות פחות מ-25,000 יורו. הדירה שעליהם מבקשים דחייה היא דירתם היחידה של המבקשים.	✓	✓	עד 6 חודשים	✓		✓	בלגיה ³
סך החובות של העסק מוכרח להיות פחות מ-10 מיליון דולר לכל ספקי האשראי.	✓	✓	עד 6 חודשים	✓			אוסטרליה ⁴
		✓	עד ל-6 חודשים	✓		✓	ניו זילנד ⁵
פגיעה בהכנסה באשראי צרכני. לעסקים: רק הלוואות עם בטחונות מלאים.	✓	✓	עד לסוף 2020	✓	✓	✓	סינגפור ⁶
	✓	✓	עד 6 חודשים	✓	✓	✓	ליטא ⁷
מוגבל לבקשות שבהם הכנסת התא המשפחתי נמוך מסף שמוגדר בחוק		✓	3 חודשים	✓		✓	ספרד ⁸
רק להלוואות שמגובות בערבות מדינה	✓	✓	6 חודשים	✓			ארה"ב ⁹
צרכני: הלוואות סטודנטים – דחייה לכולם	לשיקול הבנק	לשיקול הבנק	6 חודשים		✓	✓	קנדה ¹⁰
בעסקים: מיועד רק למיקרו עסקים בלבד.		✓	3 חודשים עם אופציה להארכה	✓	✓		גרמניה ¹¹
סך החובות של העסק מוכרח להיות פחות מ-2.5 מיליון אירו לכל ספקי האשראי.	לשיקול הבנק	לשיקול הבנק	עד 6 חודשים	✓		✓	הולנד ¹²

ללווה לא היו חובות לרשות המיסים ולביטוח הלאומי	✓	✓	עד ל- 30.9.2020	✓		✓	פורטוגל ¹³
		✓	עד 6 חודשים	✓	✓	✓	אירלנד ¹⁴
לשיקול הבנק		✓	עד 6 חודשים	✓			הולנד ¹⁵
לשיקול הבנק		לשיקול הבנק	עד 6 חודשים	✓			צרפת ¹⁶

<https://www.gov.uk/government/news/payment-holidays-offered-to-help-to-buy-homeowners-affected-by-covid-19>, <https://www.fca.org.uk/firms/mortgages-coronavirus-guidance-firms>

² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_530,

<http://www.mef.gov.it/en/inevidenza/Protect-health-support-the-economy-preserve-employment-levels-and-incomes-00001/>

³ <https://www.nbb.be/en/financial-oversight/prudential-supervision/areas-responsibility/credit-institutions/qas-moratorium>

⁴ <https://www.ausbanking.org.au/covid-19/the-business-relief-package/>

⁵ <https://www.nzba.org.nz/consumer-information/covid-19/banking-industry-response-to-covid-19/>

⁶ <https://www.mas.gov.sg/-/media/MAS/News/Media-Releases/2020/Annex-on-MAS-and-Financial-Industry-Support-Measures-31-Mar.pdf>

⁷ https://www.lba.lt/file/manual/Banku_Klientams/Laikinas%20kredito%20isipareigojimu%20moratoriumas%20fiziniams%20asmenims.pdf

⁸ https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2020-3824

⁹ <https://www.consumerfinance.gov/about-us/blog/guide-coronavirus-mortgage-relief-options/>

¹⁰ <https://www.canada.ca/en/department-finance/news/2020/03/the-covid-19-emergency-response-act-receives-royal-assent0.html>, <https://business.financialpost.com/real-estate/mortgages/canadas-big-banks-to-allow-some-borrowers-to-delay-mortgage-payments-for-up-to-6-months-to-ease-coronavirus-impact>

¹¹ https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgbeg/englisch_bgbeg.html

¹² <https://www.nvb.nl/english/corona-banks-offer-smes-extra-breathing-space-six-months-postponement-of-repayments/>

¹³ https://www.bportugal.pt/sites/default/files/decree_law_no_10_j_2020_en.pdf,

<https://www.bportugal.pt/en/comunicado/covid-19-moratorium-credit-agreements-bank-customers-entered-force>

¹⁴ <https://www.bpfi.ie/news/banks-set-joint-plan-support-businesses-personal-customers-impacted-covid-19-pandemic/>, <https://www.bpfi.ie/key-topics/banking-payments-industry-covid-19-support-faqs/>

¹⁵ <https://www.nvb.nl/english/corona-banks-offer-smes-extra-breathing-space-six-months-postponement-of-repayments/>

¹⁶ <http://www.fbf.fr/en/press-room/press-releases/coronavirus--french-banks-step-up-to-the-plate.-simple.-concrete-measures-to-aid-businesses>.

**לוח א'1-
מדדים מרכזיים של מערכת הבנקאות, דצמבר 2001 עד דצמבר 2019**

המומצי ביון											
שערך האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי		המאזני		לציבור ²		למאזני ³		למאזני ⁴		למאזני ⁵	
של האשראי											

1) בהיחשב רווחים MV/BV, הערך בספרים (BV) של חשבות הבנקים הנדחים מחושב בשיעור של רבעון אחת שווה הרווח (MV). החל מדצמבר 2014 הערך בספרים כולל השפעת צימוד עובדים ועלויות חובות.

2) הממוצע לחודש דצמבר של אותה שנה.

3) מודד רווח לאשראי ברוטו.

4) מודד רווח לחמש הקבוצות הבנקאיות במקום שלא מצא נתון במדד ברוטו לחודש דצמבר 2019.

5) עד דצמבר 2010 - האשראי לציבור נטו מדצמבר 2011 - האשראי לציבור ברוטו.

6) רווחים מחושב על בסיס מאזן ויתרות לסוף תקופה.

7) רווחים חזילים על בסיס מאזן ויתרות לסוף תקופה.

8) ההתייחסות קצרת הטווח כוללת את סך הפיקדונות שמעור פירעון המקורי הוא עד שלוש חודשים.

9) מודד רווח לאשראי נטו.

10) עד-ה-31.12.2013 רווח חוץ רחב 1 לסך החשבות. בהתאם לכללי באזל III, והחל מה-1.1.2014 הם מצוינים את רווח החוץ העצמי רחב 1, בהתאם לכללי באזל III.

11) מחושב ברוטו על בסיס נתון רחב 1 לסך החשבות. בהתאם לכללי באזל III.

12) מחושב בהתאם לכללי באזל III.

13) מחושב בהתאם לכללי באזל III על פי הוראות המעבר.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, המידע לייצור ערך בתל אביב, בנק ישראל, דוחות כספיים לציבור, דוחות רווחים על הפיקדונות על הבנקים.

לוח א' 2
המבנה של מערכת הבנקאות, דצמבר 2019¹

נמונים על נזל		ההחזקות הישירות ²				הנמונים המאזניים					
מספר המשורות ⁵	מספר המניסים ²	החזקות האיבור	החזקות המוסדיים ⁴	החזקות בעלי העניין ³	החון העצמי	סך פיקדונות האיבור	אשראי לציבור	סך חגגים	המשקל בסך	המשקל בסך נכסי	המשקל המערכת הבנקאית
הבנק											
(אחוזים)											
9,719	214	83	17	0	35,874	373,644	285,806	469,134	25.9	27.9	בנק לאומי לישראל ⁷
9,278	219	72	13	16	38,221	361,645	297,647	463,688	27.0	27.5	בנק הפועלים
8,542	186	74	26	0	19,193	201,450	182,991	259,823	16.6	15.4	בנק דיסקונט לישראל
6,373	201	56	0	44	16,805	210,984	206,401	273,244	18.7	16.2	בנק מזרחי-טפחות
4,150	151	41	10	48	8,924	120,052	88,829	141,110	8.1	8.4	הבנק הבינלאומי הראשון לישראל
38,062	971				119,017	1,267,775	1,061,674	1,606,999	96.3	95.5	סה"כ חמש הקבוצות הבנקאיות
1,153	35	25	0	75	2,638	31,668	26,119	42,467	2.4	2.5	בנק אנדו לישראל
578	20	13	0	87	962	10,888	10,731	14,298	1.0	0.8	בנק ירושלים
1,731	55				3,600	42,556	36,850	56,765	3.3	3.4	סה"כ שני הבנקים העצמאיים
	6					17,274	4,160	19,487	0.4	1.2	סה"כ הפעילות של המניסים הזרים¹
39,793	1,032				122,617	1,327,604	1,102,684	1,683,251	100	100	סה"כ מערכת הבנקאות

(1) הנמונים על חמש הקבוצות הבנקאיות מוצגים על בסיס מאוזן, ומספרי המניסים והמשורות מוללים את כל הבנקים המשותפים לקבוצה.

(2) נתון לאפריל 2020.

(3) "בעל עניין" מוגדר כמי שמחזיק לפחות 5% מן המניות המונפות של החאנד או מכות ההצבעה בו, ספק על כך דוחות על החזקות בעלי עניין מולל החזקות של מנכ"ל ודירקטורים.

(4) החזקות טפס מוסדים מעל 5% מן המניות המונפות של החאנד או מכות ההצבעה בו, מוסדי כהגדרתו בתקנה 33 (א) לתקנות ניהול ערך (דוחות תקופתיים ומידעיים), החש"ל-1970.

(5) מספר המניסים מולל פעילות בח"י, יחדיות באמצעות שירותי סניפי אמ.

(6) ממוצע חודשי.

(7) בנק לאומי הוא הקבוצה הבנקאית היחידה במערכת שבה עדיין קיימת החזקה משותפת (כ-6% מן הבנק).

(8) הנמונים המאזניים של בנק Barclays אינם נכללים בחישוב הערכים המצורפים בשל מאפייני פעילותו.

המקור: דוחות כספיים לציבור, דוחות לפיקוח על הבנקים, דוחות לבטיחות לניהול ערך ועבודת הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-3
טעיפים עיקריים מדוח הרווח וההפסד המאוחד של חמש הקבוצות הבנקאיות 2017 עד 2019
 (מיליוני ש"ח, במחזירים שוטפים)

שטחון השיטון				הפועלים				לאומי				
דיסקונט												
שטחון השיטון באחזים, 2019 לעומת 2018				שטחון השיטון באחזים, 2019 לעומת 2018				שטחון השיטון באחזים, 2019 לעומת 2018				
2019	2018	2017		2019	2018	2017		2019	2018	2017		
7.3	7,567	7,053	6,213	2.1	11,920	11,672	10,613	0.8	11,437	11,346	10,069	הכנסות ריביות
9.6	1,674	1,527	1,238	-6.0	2,601	2,766	2,189	5.7	2,596	2,456	2,023	הוצאות ריביות
6.6	5,893	5,526	4,975	4.6	9,319	8,906	8,424	-0.6	8,841	8,890	8,046	הכנסות ריביות, נטו
27.8	690	540	574	108.2	1,276	613	202	17.3	609	519	172	הוצאות בגין הפסדי אשראי
4.4	5,203	4,986	4,401	-3.0	8,043	8,293	8,222	-1.7	8,232	8,371	7,874	הכנסות ריביות, נטו לאחר הוצאות בגין הפסדי אשראי
7.9	3,771	3,494	3,358	-20.1	3,889	4,868	4,153	4.3	5,081	4,871	5,342	הכנסות שאינן מריביות
26.6	742	586	595	-61.3	559	1,445	652	147.2	1,686	682	919	מדד: הכנסות מימון שאינן מריביות
15.0	123	107	233	-26.3	297	403	185	-0.8	475	479	90	מדד: מנוול ¹
46.3	158	108	139	25.0	225	180	126	-1068.6	339	-35	41	אנ"ח ²
-166.9	-846	1,265	-904	-154.2	-1,260	2,324	-951	-144.8	-1,112	2,484	-1,722	פעילות במכשירים נגזרים ³
-244.4	1,300	-900	1,107	-184.8	1,288	-1,518	1,288	-187.7	1,969	-2,246	2,501	הפרשי שער
4.2	2,972	2,851	2,676	-2.4	3,240	3,318	3,338	-21.7	3,225	4,121	4,052	מדד: עמלות
2.5	6,299	6,148	5,694	-2.1	8,776	8,960	8,121	-5.1	7,908	8,337	8,415	סך ההוצאות התפעוליות והאחרות
-1.2	3,343	3,385	3,204	-1.9	4,018	4,097	4,209	-4.8	4,325	4,544	4,591	מדד: משכורות והוצאות נלוות
14.7	2,675	2,332	2,065	-24.9	3,156	4,201	4,254	10.2	5,405	4,905	4,801	רווח לפני מסים
18.1	932	789	747	-16.3	1,681	2,009	1,959	13.0	1,830	1,619	1,692	הפרשות למסים על הרווח
13.0	1,743	1,543	1,318	-32.7	1,475	2,192	2,295	8.8	3,575	3,286	3,109	רווח לאחר מסים
13.1	1,702	1,505	1,259	-30.7	1,799	2,595	2,660	8.1	3,522	3,257	3,172	הרווח הנקי המיוחס לבעלי המניות
14.77	14.41	13.78		8.10	11.44	11.99		15.02	14.31	14.83		המשואה הכוללת להון, לפני מס (ROE) (אחוזים)
9.40	9.30	8.40		4.62	7.06	7.50		9.79	9.50	9.80		המשואה הכוללת להון, לאחר מס (ROE) (אחוזים)
0.68	0.65	0.57		0.39	0.57	0.59		0.76	0.71	0.71		המשואה הכוללת לנכסים (ROA) (אחוזים)

לוח א' 3- (המשך)
סעיפים עיקריים מדוח הרווח וההפסד המאוחד של חמש הקבוצות הנקראות, 2017 עד 2019
(מיליוני ש"ח, במחירים שוטפים)

חמש הקבוצות	הריבילאון					מזרחי-טפחות				
	שנתון השינוי באחוזים, 2019 לעומת 2018	2019	2018	2017	2016	שנתון השינוי באחוזים, 2019 לעומת 2018	2019	2018	2017	2016
הכנסות ריביות	3.2	41,720	40,431	35,821	2.8	3,085	3,001	2,704	4.8	7,711
הוצאות ריביות	0.2	9,725	9,701	7,727	-6.2	483	515	402	-2.7	2,371
הכנסות ריביות, נטו	4.1	31,995	30,730	28,094	4.7	2,602	2,486	2,302	8.5	5,340
הוצאות בנק הפסדי אשראי	43.2	3,077	2,148	1,261	-16.9	138	166	121	17.4	364
הכנסות ריביות, נטו לאחר הוצאות בנק הפסדי אשראי	1.2	28,918	28,582	26,833	6.2	2,464	2,320	2,181	7.9	4,976
הכנסות שאינן מריביות	-3.6	16,227	16,837	15,956	-7.1	1,520	1,637	1,450	-0.1	1,966
מזרחי: הכנסות מימון שאינן מריביות	5.3	3,569	3,389	2,385	-2.6	225	231	83	-19.8	357
מזרחי: מניות ¹	-5.6	1,024	1,085	531	-10.1	71	79	11	241.2	58
מזרחי: אג"ח ²	190.0	780	269	368	33.3	12	9	19	557.1	46
פעילות במכשירים נגזרים ³	-	-4,651	8,157	-5,216	-172.0	-419	582	-520	-167.5	-1,014
הפרשי שער	-	6,385	-6,184	6,665	-227.8	561	-439	573	-217.2	1,267
מזרחי: עמלות	-6.4	12,258	13,090	12,794	-2.9	1,286	1,325	1,305	4.1	1,535
סך ההוצאות התפעוליות והאחרות	-3.3	29,625	30,648	28,448	-5.9	2,654	2,819	2,607	-9.0	3,988
מזרחי: משכורות והוצאות נלוות	-1.7	15,849	16,129	15,854	-5.6	1,601	1,696	1,579	6.4	2,562
רווח לפני מסים	5.1	15,520	14,771	14,341	16.9	1,330	1,138	1,024	34.6	2,954
הפרשה למסים על הרווח	3.5	5,950	5,747	5,562	17.2	478	408	358	11.6	1,029
רווח לאחר מסים	6.1	9,570	9,024	8,779	16.7	852	730	666	51.2	1,925
הרווח הנקי המיוחס לבעלי המניות	4.7	9,730	9,296	9,116	18.0	865	733	678	52.7	1,842
התשואה הכוללת לרווח, לפני מס (ROE) (אחוזים)	13.29	13.52	13.86	16.14	14.44	13.74	19.08	15.47	16.64	11.90
התשואה הכוללת לרווח, לאחר מס (ROE) (אחוזים)	8.33	8.51	8.81	10.50	9.30	9.10	11.90	8.50	10.20	0.69
התשואה הכוללת לרווחים (ROA) (אחוזים)	0.62	0.61	0.61	0.63	0.54	0.51	0.69	0.48	0.57	0.57

(1) מולל את הרווחים/הפסדים ממשקיעה במניות זרות, רווחים ממכירת מניות חברות כלולות, דיבידנדים ורווחים/הפסדים מהתאמות לעוץ חוק של מניות למסחר.
(2) מולל את הרווחים/הפסדים ממשקיעה באג"ח מוחזק לפירוק וזמניות למכירה וההכנסות/הוצאות שמומשו ושטורים ממשקיעה במניות זרות של אג"ח למסחר.
(3) מולל מכשירים נגזרים אשר לא נעזר לזיסו נידוד (מכשיר ALM) ומכשירים נגזרים אחרים.
הסקרה: דוחות מספיים לציבור ועיבוד הפיקוח על הבנקים.

לוח א'4
השפעת הכמות¹ והשפעת המחיר² על הכנסות והוצאות הריבית,
ישראל וחו"ל
חמט הקבוצות הבנקאיות, 2019 לעומת 2018 (מיליוני ש"ח)

2019											
שיוקיו נטו			השפעת המחיר			השפעת הכמות					
התכנסות	השיוקיו נטו	השיוקיו נטו	השפעת המחיר	השפעת המחיר	השפעת המחיר	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות
להכנסות	בצד	בצד	השפעת המחיר	השפעת המחיר	השפעת המחיר	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות
הריבית נטו	ההתחייבויות	ההתחייבויות	ההתחייבויות	ההתחייבויות	ההתחייבויות	נטו	ההתחייבויות	ההתחייבויות	ההתחייבויות	ההתחייבויות	ההתחייבויות
-515	502	-13	-1,772	280	-1,492	1,257	222	1,479	של	ההתחייבויות	של
-38	257	219	-112	199	87	74	58	132	השפעת הכמות	ההתחייבויות	השפעת הכמות
-553	759	206	-1,884	479	-1,405	1,331	280	1,611	השפעת הכמות	ההתחייבויות	השפעת הכמות
1,454	-652	802	1,462	-727	735	-8	75	67	השפעת הכמות	ההתחייבויות	השפעת הכמות
126	-84	42	135	-58	77	-9	-26	-35	השפעת הכמות	ההתחייבויות	השפעת הכמות
1,580	-736	844	1,597	-785	812	-17	49	32	השפעת הכמות	ההתחייבויות	השפעת הכמות
1,027	23	1,050	-287	-306	-593	1,314	329	1,643	השפעת הכמות	ההתחייבויות	השפעת הכמות
2018											
שיוקיו נטו			השפעת המחיר			השפעת הכמות					
התכנסות	השיוקיו נטו	השיוקיו נטו	השפעת המחיר	השפעת המחיר	השפעת המחיר	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות
להכנסות	בצד	בצד	השפעת המחיר	השפעת המחיר	השפעת המחיר	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות	השפעת הכמות
הריבית נטו	ההתחייבויות	ההתחייבויות	ההתחייבויות	ההתחייבויות	ההתחייבויות	נטו	ההתחייבויות	ההתחייבויות	ההתחייבויות	ההתחייבויות	ההתחייבויות
1,901	1,410	3,311	184	1,285	1,469	1,717	125	1,842	השפעת הכמות	ההתחייבויות	השפעת הכמות
184	390	574	81	428	509	103	-38	65	השפעת הכמות	ההתחייבויות	השפעת הכמות
2,085	1,800	3,885	265	1,713	1,978	1,820	87	1,907	השפעת הכמות	ההתחייבויות	השפעת הכמות
419	244	663	302	345	647	117	-101	16	השפעת הכמות	ההתחייבויות	השפעת הכמות
171	-68	103	322	2	324	-151	-70	-221	השפעת הכמות	ההתחייבויות	השפעת הכמות
590	176	766	624	347	971	-34	-171	-205	השפעת הכמות	ההתחייבויות	השפעת הכמות
2,675	1,976	4,651	889	2,060	2,949	1,786	-84	1,702	השפעת הכמות	ההתחייבויות	השפעת הכמות

1) השפעת הכמות מחושבת כמכפלה של השינוי בריבית המאזנת (התקופה הנבחרת לעומת אשתקד) במחיר בתקופה הנבחרת מחולקת באלף.
2) השפעת המחיר מחושבת כמכפלה של השינוי במחיר (התקופה הנבחרת לעומת אשתקד) בריבית המאזנת בתקופה הנבחרת מחולקת באלף.
המקור: דוחות נספחים לציבור ועבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א' 5

היתרות הממוצעות, שיעורי הכנסות והוצאות הריבית ופערי הריבית בגין הכנסים וההתחייבויות,
חמש הקבוצות הבנקאיות, 2019 לעומת 2018 (מיליוני ש"ח, אחוזים)

2019									
ההתחייבויות					הכנסים				
פערי הריבית	היתרה השנתית		היתרה השנתית		היתרה השנתית		היתרה השנתית		התחייבויות הפיננסיות ²
	הוצאות	שעור הוצאות	הכנסות	שעור הכנסות	הכנסות	שעור הכנסות	הכנסות	שעור הכנסות	
	הממוצע	הממוצע	הממוצע	הממוצע	הממוצע	הממוצע	הממוצע	הממוצע	
	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	
2.91	-0.83	-7.131	856.313	פיקדונות הציבור	3.74	37.269	995.541	אשראי לציבור	
0.86	-0.78	-123	15.808	פיקדונות מבנקים	1.64	384	23.372	פיקדונות בבנקים	
-2.04	-2.47	-10	405	פיקדונות מבנקים מרכזיים	0.42	788	185,769	פיקדונות בבנקים מרכזיים	
-1.05	-2.62	-2,408	92,029	אג"ח	1.57	3,109	198,527	אג"ח	
0.50	-1.50	-57	3,795	התחייבויות אחרות ¹	2.00	248	12,401	נכסים אחרים ¹	
1.95	-1.00	-9,729	968,350	סך ההתחייבויות נשאאות הריבית	2.95	41,798	1,415,610	סך הנכסים נשאוי הריבית	
2018					2018				
ההתחייבויות					הכנסים				
פערי הריבית	היתרה השנתית		היתרה השנתית		היתרה השנתית		היתרה השנתית		התחייבויות הפיננסיות ²
	הוצאות	שעור הוצאות	הכנסות	שעור הכנסות	הכנסות	שעור הכנסות	הכנסות	שעור הכנסות	
	הממוצע	הממוצע	הממוצע	הממוצע	הממוצע	הממוצע	הממוצע	הממוצע	
	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	
3.12	-0.77	-6,372	823,885	פיקדונות הציבור	3.89	37,063	953,103	אשראי לציבור	
0.59	-0.71	-119	16,826	פיקדונות מבנקים	1.30	271	20,830	פיקדונות בבנקים	
-2.12	-2.36	-10	423	פיקדונות מבנקים מרכזיים	0.25	471	192,091	פיקדונות בבנקים מרכזיים	
-2.06	-3.49	-3,069	87,931	אג"ח	1.43	2,724	190,430	אג"ח	
-0.79	-2.74	-136	4,965	התחייבויות אחרות ¹	1.95	219	11,244	נכסים אחרים ¹	
1.94	-1.04	-9,706	934,030	סך ההתחייבויות נשאאות הריבית	2.98	40,748	1,367,698	סך הנכסים נשאוי הריבית	
התחייבויות נטו על נכסים נשאוי ריבית					התחייבויות נטו על נכסים נשאוי ריבית				
2.27					2.27				
31,042					31,042				
1,367,698					1,367,698				
(הממוצע הפיננסי) ²					(הממוצע הפיננסי) ²				

1. ההתחייבויות והנכסים האחרים מולדים בן השאר גם אשראי לממשלה ופיקדונות שלה וריבית ערך שותפות/נשאל בהסכמי מכר חוזר.

2. הנתונים הפיננסיים התייחסו שבין הנכסות הריבית נטו לבין סך הנכסים נשאוי הריבית הכוללת הכוללת מוצג באחוזים.

המקור: דוחות כספיים לאיגוד הבנקים, הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-6

ההכנסות מעמלות ואחרות והוצאות התפעוליות של חמש הקבוצות הבנקאיות, 2017 עד 2019

השינויים לעומת השנה הקודמת		ההתפלגות			הסכומים			
2019	2018	2019	2018	2017	2019	2018	2017	
(אחוזים)		(אחוזים)			(מיליוני ש"ח, במחירים שוטפים)			
1. ההכנסות מעמלות ואחרות								
ההכנסות ממערך השירותים הבנקאיים								
-3.2	0.1	20.7	20.1	19.9	2,618	2,704	2,702	דמי ניהול חשבון
-21.7	8.7	18.4	22.1	20.2	2,329	2,975	2,738	הכנסות מכרטיסי אשראי
2.8	2.7	5.2	4.7	4.6	654	636	619	טיפול באשראי ובערבות חוזים
-2.5	-1.7	2.7	2.6	2.6	344	353	359	פעולות סחר חוץ ושירותים מיוחדים
					1,144	1,144	1,079	הפרשי המרה
					87	96	102	הכנסות נטו משירותי תיקי אשראי
-4.7	-2.2	2.7	2.7	2.7	341	358	366	עמלות אחרות ¹
ההכנסות מפעילות בשוק ההון								
-3.2	-2.8	17.8	17.4	17.7	2,259	2,334	2,402	פעילות בניירות ערך
-2.2	5.6	7.2	6.9	6.5	908	928	879	עמלות הפצת מוצרים פיננסיים ²
-14.1	8.1	1.6	1.8	1.6	207	241	223	דמי ניהול, תפעול ואמנות לגופים מוסדיים
-3.7	0.0	26.7	26.0	25.8	3,374	3,503	3,504	סך כל ההכנסות מפעילות בשוק ההון
עמלות מעסקי מימון								
3.5	-0.3	10.8	9.8	9.8	1,367	1,321	1,325	
11.7	-53.9	3.2	2.7	5.7	400	358	777	הכנסות אחרות ³
-5.9	-0.9	100.0	100.0	100.0	12,658	13,448	13,571	סך ההכנסות מעמלות ואחרות
2. ההוצאות התפעוליות								
-1.7	1.7	53.5	52.6	55.7	15,849	16,129	15,854	משכורות והוצאות נלוות ⁴
-3.8	2.3	35.8	36.0	37.9	10,616	11,036	10,787	מזה: משכורות
-0.6	-1.4	17.1	16.7	18.2	5,076	5,107	5,177	אחזקה ופחת בגין בניינים וציוד
1.1	-3.2	0.3	0.3	0.3	92	91	94	הפחתות וירידת ערך של נכסים בלתי מוחשיים ומוניטין
-7.6	27.3	29.1	30.4	25.7	8,608	9,321	7,323	הוצאות אחרות
-6.8	15.9	2.6	2.7	2.5	773	829	715	מזה: שיווק ופרסום
10.6	10.9	3.7	3.3	3.2	1,106	1,000	902	מחשב
-5.9	-4.3	1.8	1.9	2.1	543	577	603	תקשורת
2.7	-18.9	0.3	0.2	0.3	75	73	90	ביטוח
-4.8	-6.2	0.5	0.5	0.6	159	167	178	משרדיות
-8.0	52.5	4.5	4.7	3.3	1,331	1,447	949	שירותים מקצועיים
-3.3	7.7	100.0	100.0	100.0	29,625	30,648	28,448	סך ההוצאות התפעוליות

(1) כולל בעיקר מחוח ועמלות נבייה על אשראי מהאוצר, הפרשי המרה ואחרות.

(2) במסגרת רפורמת בכר החלו הבנקים לנכות עמלת הפצה; תקרת העמלה בתחום קרנות הנאמנות עומדת היום על: 0.20% מיתרת הנכסים בקרנות המתמקדות בהשקעות באג"ח ממשלתי או באג"ח בסיכון נמוך (קרן מסוג 1), 0.1% מיתרת הנכסים בקרנות כספיות (קרן מסוג 4) ו-0.35% מיתרת הנכסים ביתר הקרנות (קרן מסוג 3); בתחום קופות הנמל וקרנות הפנסיה עומדת תקרת העמלה על 0.25% מיתרת הנכסים בקופה או בקרן.

(3) כולל רווח ממימוש נכסים שנמקבלו בגין סילוק אשראים, דמי ניהול מחברות קשורות והכנסות אחרות.

(4) לרבות מס שחר, פיצויים, תנמולים, פנסיה וביטוח לאומי.

המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'7
העלות ליחידת תפוקה¹ ויחס היעילות² של התאגידים הבנקאיים בישראל³, עד 2019
(אחוזים)

סך	יחידות	אגוד	חשב	הכנסות	הכנסות	מזרחי	דיסקונט	הפועלים	לאומי	השנה	
המערב	הבנקאית	הבנקאית	הבנקאית	הבנקאית	הבנקאית	הבנקאית	הבנקאית	הבנקאית	הבנקאית	הבנקאית	הבנקאית
2.06	2.58	2.05	2.07	2.23	1.58	2.78	1.81	2.17	2015	העלות	
2.01	2.72	2.46	1.99	2.12	1.50	2.72	1.85	1.99	2016	ליווי	
1.93	2.91	2.15	1.92	1.98	1.54	2.58	1.80	1.89	2017	תפוקה	
2.02	3.01	2.25	2.01	2.09	1.76	2.67	1.96	1.83	2018		
1.89	2.97	2.04	1.88	1.93	1.50	2.52	1.90	1.70	2019		
67.0	76.7	87.6	66.4	77.6	59.8	78.7	59.6	65.9	2015	יחס העלות	
66.9	75.7	95.4	66.1	73.5	58.5	72.6	63.2	66.1	2016		
65.1	81.9	77.3	64.6	69.5	60.2	68.3	64.6	62.9	2017		
64.9	72.4	81.1	64.4	68.4	63.6	68.2	65.1	60.6	2018		
61.8	70.0	74.8	61.4	64.4	54.6	65.2	66.4	56.8	2019		

(1) היחס בין סך ההוצאות התפעוליות והאחרות לזירת הנכסים הממוצעת (average cost).
(2) היחס בין סך ההוצאות התפעוליות והאחרות לסך ההכנסות מריבית נטו וההכנסות שאין מריבית (income to cost).
(3) שתי קבוצות הפועלים אינם מוללים את קבוצת ישראל אקסטר. החל משנת 2019, שתי קבוצות לאומי אינם מוללים את קבוצת לאומי קאריד.
המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-8 הוצאות של חמש הקבוצות הבנקאיות בנין עובדים¹, 2000 עד 2019 (הסכומים המדווחים², במחירים שוטפים)							
השנה	מספר המשרות הממוצע ³	המשכורות		ההוצאות הנלוות בנין עובדים ⁴		המשכורות וההוצאות הנלוות	
		סך הכול	למשרה	סך הכול	למשרה	סך הכול	למשרה
		(מיליוני ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אלפי ש"ח)
2000	39,251	7,220	184	3,557	91	10,777	275
2001	39,753	7,231	182	3,560	90	10,791	271
2002	39,531	6,819	172	3,976	101	10,795	273
2003	38,427	7,260	189	3,566	93	10,826	282
2004	38,170	7,898	207	3,681	96	11,579	303
2005	40,029	8,595	215	4,283	107	12,878	322
2006	42,200	9,561	227	5,354	127	14,915	353
2007	44,286	9,798	221	4,718	107	14,516	328
2008	46,628	9,015	193	5,705	122	14,720	316
2009	47,097	9,640	205	4,378	93	14,018	298
2010	47,818	10,336	216	5,280	110	15,616	327
2011	48,344	10,717	222	5,814	120	16,531	342
2012	48,010	10,872	226	6,389	133	17,261	360
2013	47,577	11,336	238	6,363	134	17,699	372
2014	46,889	11,042	235	7,286	155	18,328	391
2015	45,714	11,506	252	5,941	130	17,447	382
2016	43,833	10,793	246	5,009	114	15,802	361
2017	41,219	10,787	262	5,067	123	15,854	385
2018	39,101	11,036	282	5,093	130	16,129	412
2019	38,062	10,616	279	5,233	137	15,849	416
השינוי לעומת השנה הקודמת (אחוזים)							
2001	1.3	0.1	-1.1	0.1	-1.2	0.1	-1.1
2002	-0.6	-5.7	-5.2	11.7	12.3	0.0	0.6
2003	-2.8	6.5	9.5	-10.3	-7.7	0.3	3.2
2004	-0.7	8.8	9.5	3.2	3.9	7.0	7.7
2005	4.9	8.8	3.8	16.4	11.0	11.2	6.1
2006	5.4	11.2	5.5	25.0	18.6	15.8	9.9
2007	4.9	2.5	-2.3	-11.9	-16.0	-2.7	-7.3
2008	5.3	-8.0	-12.6	20.9	14.8	1.4	-3.7
2009	1.0	6.9	5.9	-23.3	-24.0	-4.8	-5.7
2010	1.5	7.2	5.6	20.6	18.8	11.4	9.7
2011	1.1	3.7	2.6	10.1	8.9	5.9	4.7
2012	-0.7	1.4	2.2	9.9	10.7	4.4	5.1
2013	-0.9	4.3	5.2	-0.4	0.5	2.5	3.5
2014	-1.4	-2.6	-1.2	14.5	16.2	3.6	5.1
2015	-2.5	4.2	6.9	-18.5	-16.4	-4.8	-2.4
2016	-4.1	-6.2	-2.2	-15.7	-12.1	-9.4	-5.5
2017	-6.0	-0.1	6.3	1.2	7.6	0.3	6.7
2018	-5.1	2.3	7.9	0.5	6.0	1.7	7.2
2019	-2.7	-3.8	-1.2	2.7	5.6	-1.7	0.9

(1) הנתונים החל משנת 2017 אינם כוללים את קבוצת ישראלכרט, וכוללים סיווג מחדש של הוצאות בנין פנסיה והטבות לאחר סיום העסקה בהתאם לחזור שפורסם על ידי הפיקוח על הבנקים ביטאר 2018 בנושא "שיפור ההצגה של הוצאות בנין פנסיה והטבות אחרות לסיום העסקה". הנתונים החל משנת 2018 אינם כוללים את לאומי קארד.

(2) עד שנת 2002 הסכומים מותאמים להשפעת האינפלציה לפי מדד דצמבר 2003.

(3) מספר המשרות כולל משרות בחברות בנות בחו"ל ובחברות מאוחדות, וכן תרגום של עלות השעות הספוטות ותקציבי כוח האדם החיצוני שנדרשו לזיוסות כוח האדם השוטף ולהטמעת פרויקטים.

(4) סעיף זה כולל בעיקר פיציים, תגמולים, קרן השתלמות, פנסיה, חופשה, ביטוח לאומי ומס שכר, הוצאות נלוות אחרות, הוצאות פרישה מרצון, והטבה עקב הקצאת אופציות לעובדים.

הסקרה: דוחות כספיים לציבור ועובדי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-9
מספר המשרות והוצאות לפי רמות השכר השנתיות,
חמש הקבוצות הבנקאיות, 2017 עד 2019

שנת העיבוד 2018-2019 (אחידים)	2019		2018		2017	
המסכרות מספר והוצאות הנלוות המשרות	המסכרות מספר והוצאות הנלוות (מיליוני ש"ח)	המסכרות מספר והוצאות הנלוות (מיליוני ש"ח)	המסכרות מספר והוצאות הנלוות (מיליוני ש"ח)	המסכרות מספר והוצאות הנלוות (מיליוני ש"ח)	המסכרות מספר והוצאות הנלוות (מיליוני ש"ח)	המסכרות מספר והוצאות הנלוות (מיליוני ש"ח)
-35.9	0.0	0	15	1	3	89
-41.2	-37.4	212	2,189	361	3,495	419
-9.5	-14.1	2,396	12,761	2,648	14,856	2,909
-2.6	-3.4	3,210	10,809	3,295	11,194	3,335
4.9	7.6	4,249	9,572	4,049	8,898	3,830
6.4	6.1	1,556	2,182	1,463	2,057	1,496
10.3	16.9	521	366	473	313	409
-1.2	-7.2	12,144	37,894	12,289	40,828	12,400
						41,569
						12,400
20.2	7.3	981	2,318	816	2,160	867
-39.7	-37.6	31	294	51	471	60
24.2	19.8	950	2,024	765	1,689	807
						1,621
-9.7		211		234		552
3.0		1,986		1,929		1,894
-29.3		732		1,036		808
44.3		198		137		981
132.7		156		67		95
-3.5		3,283		3,402		4,330
-4.5	-5.7	1,224	1,792	1,281	1,901	1,266
53.4	36.7	-801	-1,625	-522	-1,189	-564
-3.7	-8.4	15,849	38,061	16,450	41,540	17,434
						42,538
						17,434

עובדים פעילים במשרדים בישראל
רמות שכר שנתיות

עד 60
 מעל 60 עד 120
 מעל 120 עד 240
 מעל 240 עד 360
 מעל 360 עד 600
 מעל 600 עד 1,000
 מעל 1,000

סך רכבי השכר והנלוות ששויכו לעובדים פעילים במשרדים בישראל

מזה: הוצאות בני עובדי כוח אדם
 רמות שכר שנתיות
 עד 120
 מעל 120

רכבי השכר והנלוות שלא שויכו לעובדים פעילים במשרדים בישראל

מזה: הוצאות הנלוות, פנסיה
 מס שכר
 הוצאות נלוות ואחרות
 הוצאות בני עדכון עמדות אקטואריות
 הוצאות הנלוות מעסקאות השלום מבוסס מניות שלא ניתן לשווק
סך רכבי השכר והנלוות ששויכו לעובדים פעילים במשרדים בישראל
 עובדי הבנקים במשרדים בחו"ל
 הוצאות שכר שהיוונו לעכסום
סך הכול

המקור: דוחות לפיקוח על הבנקים ועמדות הפיקוח על הבנקים.

לוח א'10

התפלגות ההחזקות במניות הבנקים והדיבידנדים שחולקו, שבעת הבנקים¹, 2019-2020

שיעור הדיבידנדים ³ מהרווח הנקי	הדיבידנדים שחולקו בניכוי החזקות בעלי עניין	דיבידנדים ³ שחולקו ב-2019	שיעור החזקות הציבור נכון לאפריל 2020 ²	שיעור החזקות בעלי עניין נכון לאפריל 2020	הפועלים לאומי	מזרחי-טפחות	דיסקונט	הבינלאומי	אגוד	ירושלים	סך מערכת
(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)				(אחוזים)						
56	842	1,000	84	16	הפועלים						
59	2,086	2,087	100	0	לאומי						
30	314	561	56	44	מזרחי-טפחות						
15	255	255	100	0	דיסקונט						
47	212	410	52	48	הבינלאומי						
62	25	100	25	75	אגוד						
22	3	20	13	87	ירושלים						
37	3,736	4,433	83	17	סך מערכת						

(1) על בסיס בנק.

(2) כולל החזקות דרך תופים המוסדיים.

(3) כולל רכישה עצמית של מניות.

המקור: המבורסה לניירות ערך, דוחות לפיקוח על הבנקים ועמודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'11

התפלגות הוותיקים והוותיקות, דצמבר 2018 ודצמבר 2019

חמש הקבוצות		הבולגארי		מזרח-ספרות		דיסקונט		הפועלים		לאומי	
דצמבר 2019	דצמבר 2018	דצמבר 2019	דצמבר 2018	דצמבר 2019	דצמבר 2018	דצמבר 2019	דצמבר 2018	דצמבר 2019	דצמבר 2018	דצמבר 2019	דצמבר 2018
119,017	115,289	8,924	8,413	16,805	15,390	19,193	17,669	38,221	37,656	35,874	36,161
120,712	114,191	8,785	8,321	16,520	15,172	19,009	17,504	38,795	38,004	37,603	35,190
121,979	115,880	8,785	8,321	16,520	15,172	19,543	18,216	39,528	38,981	37,603	35,190
36,150	34,443	2,345	2,713	6,090	5,515	6,021	5,140	9,707	10,042	11,987	11,033
158,129	150,323	11,130	11,034	22,610	20,687	25,564	23,356	49,235	49,023	49,590	46,223
1,606,999	1,552,875	141,110	134,120	273,244	257,873	259,823	239,176	463,688	460,926	469,134	460,780
989,755	968,703	73,862	71,847	150,878	140,572	167,372	154,522	309,303	312,900	288,340	288,862
14,060	15,519	875	889	1,791	1,494	2,858	3,412	3,528	3,429	5,008	6,295
77,589	75,930	6,512	6,401	10,189	9,561	14,216	12,987	23,556	24,268	23,116	22,713
1,081,404	1,060,152	81,249	79,137	162,858	151,627	184,446	170,921	336,387	340,597	316,464	317,870
11.2	10.8	10.8	10.5	10.1	10.0	10.3	10.2	11.5	11.2	11.9	11.1
11.3	10.9	10.8	10.5	10.1	10.0	10.6	10.7	11.8	11.4	11.9	11.1
3.3	3.2	2.9	3.4	3.7	3.6	3.3	3.0	2.9	2.9	3.8	3.5
14.6	14.2	13.7	13.9	13.9	13.6	13.9	13.7	14.6	14.4	15.7	14.5

1) התאגדות הבנקאים מקצת הון בהתאם לכללי באזל III ועד פ' חודש ספטמבר.
2) מידע המפורט על בעלי חשבון חסות, על פ' מאזן חסות.
3) לאזור נמנים.
המקור: דוחות נכסים לצבור, דוחות לסיקור על הבנקים ועבודת הסיקור על הבנקים.

לוח א'-12
מדדי הון מרכזיים של חמש הקבוצות הבנקאיות, דצמבר 2014 עד דצמבר 2019
(אחוזים)

השנה	לאומי	הפועלים	דיסקונט	מזרחי-טפוח הבינלאומי	חמש הקבוצות
2014	9.1	9.3	9.4	9.1	9.2
2015	9.6	9.6	9.5	9.5	9.6
2016	11.2	11.0	9.8	10.1	10.7
2017	11.4	11.3	10.0	10.2	10.9
2018	11.1	11.2	10.2	10.5	10.8
2019	11.9	11.5	10.3	10.1	11.2
2014	66	68	60	56	63
2015	63	66	60	55	61
2016	57	59	60	51	57
2017	57	58	61	52	57
2018	59	61	61	52	58
2019	58	60	61	52	58
2015	6.3	7.1	6.5	5.3	6.4
2016	6.8	7.2	6.6	5.3	6.6
2017	6.9	7.4	6.8	5.5	25.3
2018	7.1	7.5	6.9	5.4	32.6
2019	7.3	7.6	6.9	5.6	33.2
2014	6.6	7.8	6.3	5.7	6.7
2015	7.0	7.7	6.6	5.9	6.9
2016	7.2	7.6	6.8	5.8	7.0
2017	7.4	7.9	7.3	6.0	7.2
2018	7.8	8.2	7.4	6.0	7.4
2019	7.6	8.2	7.4	6.2	7.4

(1) במונחי באזל III. בהתאם להוראות המעבר.

(2) מחושב כיחס שבין נכסי סיכון האשראי לערך החשיפה לאחר המרה לאשראי.

(3) מחושב כיחס שבין הון חבד 1 לסך החשיפות, בהתאם לכללי באזל III.

המקור: דוחות כספיים לציבור, דיווחים לפיקוח על הבנקים ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-13 המאזן של סך מערכת הבנקאות הישראלית¹ שנים 2017 עד 2019								
	בהחזרים שוטפים			שינוי חשיוני במהלך 2019	שינוי חשיוני במהלך 2018	ההתפלגות		
	2019	2018	2017			2019	2018	2017
	(מיליוני ש"ח)			(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)
נכסים								
מזומנים ופיקדונות בבנקים	286,653	274,487	289,543	-4.2	5.5	17.4	17.1	18.4
מזה:								
מזומנים ²	267,200	251,003	266,696	-6.1	6.3	92.1	91.4	93.2
פיקדונות בבנקים מסחריים	23,147	23,484	22,847	1.5	-2.7	7.9	8.6	8.1
ניירות ערך	203,679	198,800	212,038	-2.4	6.7	12.7	12.4	13.1
מזה:								
ניירות ערך ששוועדו למלווים	17,007	12,816	11,008	-24.6	-14.1	5.2	6.4	8.3
בשווי הון	118,844	172,257	183,729	44.9	6.7	86.6	86.6	58.3
ניירות ערך שנשאלו או נרכשו בהסכמי מכר חוזר	4,504	4,196	2,603	-6.8	-38.0	0.2	0.3	0.3
אשראי לציבור	990,865	1,053,040	1,098,524	6.3	4.3	66.0	65.5	63.6
הפרשה להפסדי אשראי	11,650	12,352	13,540	6.0	9.6	0.8	0.8	0.7
אשראי לציבור, נטו	979,216	1,040,688	1,084,985	6.3	4.3	65.2	64.7	62.9
מזה:								
מט"י לא-צמוד	701,272	738,807	784,791	5.4	6.2	72.3	71.0	71.6
מט"י צמוד למדד המחירים	171,096	175,432	186,248	2.5	6.2	17.2	16.9	17.5
צמוד למט"ח ונקוב מט"ח	108,758	124,578	112,118	14.5	-10.0	10.3	12.0	11.1
מזה בדולרים	87,099	98,026	89,244	12.5	-9.0	79.6	78.7	80.1
פריטים לא-כספיים	1,750	1,871	1,828	6.9	-2.3	0.2	0.2	0.2
אשראי לממשלה	5,631	7,876	7,925	39.9	0.6	0.5	0.5	0.4
השקעות בחברות בנות ובחברות מסונפות	15,184	16,616	2,614	9.4	-84.3	0.2	1.0	1.0
בניינים וציוד	11,404	11,588	11,694	1.6	0.9	0.7	0.7	0.7
נכסים בלתי מוחשיים ומוניטין	498	503	515	0.9	2.4	0.0	0.0	0.0
נכסים בנין מכשירים נגזרים	29,691	32,300	30,856	8.8	-4.5	1.9	2.0	1.9
נכסים אחרים	20,836	20,430	20,992	-1.9	2.7	1.3	1.3	1.3
סך הנכסים	1,557,296	1,607,484	1,663,764	3.2	3.5	100	100	100
התחייבויות והון								
פיקדונות הציבור	1,225,764	1,259,568	1,310,331	2.8	4.0	78.8	78.4	78.7
מזה:								
מט"י לא-צמוד	850,041	863,841	923,099	1.6	6.9	70.4	68.6	69.3
מט"י צמוד למדד המחירים	61,658	56,549	51,881	-8.3	-8.3	4.0	4.5	5.0
צמוד למט"ח ונקוב במט"ח	315,540	337,200	332,524	6.9	-1.4	25.4	26.8	25.7
מזה בדולרים	260,775	285,350	283,303	9.4	-0.7	85.2	84.6	82.6
פיקדונות מבנקים	15,722	19,899	18,400	26.6	-7.5	1.1	1.2	1.0
פיקדונות הממשלה	2,086	2,248	1,563	7.8	-30.5	0.1	0.1	0.1
ניירות ערך שהושאלו או נמכרו בהסכמי רכש חוזר	2,868	1,667	825	-41.9	-50.5	0.0	0.1	0.2
אגרות חוב וכתבי התחייבות נדחים	92,877	98,428	104,025	6.0	5.7	6.3	6.1	6.0
התחייבויות בנין מכשירים נגזרים	29,949	30,466	33,002	1.7	8.3	2.0	1.9	1.9
התחייבויות אחרות	76,681	76,526	73,002	-0.2	-4.6	4.4	4.8	4.9
מזה:								
הפרשה להפסדי אשראי בנין מכשירי אשראי חוץ-מאזניים	1,439	1,393	1,268	-3.2	-9.0	1.7	1.8	1.9
סך ההתחייבויות	1,445,947	1,488,801	1,541,148	3.0	3.5	92.6	92.6	92.8
זכויות שאינן מקנות שליטה	1,933	2,515	2,151	30.1	-14.5	0.1	0.2	0.1
החון העצמי המיוחס לבעלי המניות של התאגיד הבנקאי	109,415	116,167	120,466	6.2	3.7	7.2	7.2	7.0
סך החון העצמי	111,348	118,682	122,617	6.6	3.3	7.4	7.4	7.2
סך ההתחייבויות והון	1,557,296	1,607,484	1,663,764	3.2	3.5	100	100	100

(1) על בסיס מאוחד. כלל את חמש הקבוצות הבנקאיות (לאומי, הפועלים, דיסקונט, הבינלאומי הראשון ומזרח-טפחות) ואת הבנקים העצמאיים (אגוד וירושלים).

(2) סלל פיקדונות בבנק ישראל.

הסקרה: דוחות נכסים לציבור ועבודת הפיקוח על הבנקים.

לוח א' 14

תיק ניירות הערך של סך מערכת הבנקאות הישראלית, דצמבר 2018 ודצמבר 2019

בנק דיסקונט											
דצמבר 2019			דצמבר 2018			דצמבר 2019			דצמבר 2018		
התפלגות	הערך במאזן	הערך במאזן	התפלגות	הערך במאזן	הערך במאזן	התפלגות	הערך במאזן	הערך במאזן	התפלגות	הערך במאזן	הערך במאזן
(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)
63.0	23,784	63.3	23,989	67.3	40,019	58.2	32,639	45.8	38,927	51.7	38,584
4.5	1,683	2.0	768	13.6	8,111	18.7	10,489	21.6	18,334	8.0	5,956
0.4	162	0.3	107	0.5	299	0.9	512	0.1	101	0.2	119
2.5	927	3.6	1,356	11.5	6,830	14.7	8,273	11.5	9,798	13.2	9,839
19.7	7,444	19.5	7,383	-	-	-	-	11.1	9,445	15.2	11,300
1.0	380	0.6	210	-	-	0.3	141	0.2	193	0.7	532
6.3	2,385	8.0	3,046	4.1	2,454	4.5	2,541	5.2	4,439	6.3	4,683
2.6	980	2.7	1,039	3.0	1,773	2.7	1,521	4.4	3,712	4.8	3,558
100	37,745	100	37,898	100	59,486	100	56,116	100	84,949	100	74,571
סך הניירות ¹											
דצמבר 2019			דצמבר 2018			דצמבר 2019			דצמבר 2018		
התפלגות	הערך במאזן	הערך במאזן	התפלגות	הערך במאזן	הערך במאזן	התפלגות	הערך במאזן	הערך במאזן	התפלגות	הערך במאזן	הערך במאזן
(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מיליוני ש"ח)
57.6	122,051	58.2	115,622	58.4	6,423	61.1	7,692	77.3	7,821	77.8	8,625
15.7	33,302	10.8	21,462	17.8	1,956	16.3	2,050	17.6	1,781	16.8	1,862
0.5	1,163	0.7	1,397	0.9	103	1.3	159	-	-	-	-
8.9	18,804	10.5	20,818	5.8	640	5.0	630	3.6	362	4.4	484
8.3	17,580	9.7	19,188	5.7	625	3.5	436	-	-	-	-
0.8	1,767	1.2	2,347	3.9	431	4.8	602	-	-	-	-
4.8	10,073	5.7	11,306	4.3	478	6.3	799	-	-	0.2	18
3.4	7,297	3.4	6,661	3.1	339	1.8	227	1.5	149	0.8	92
100	212,038	100	198,800	100	10,995	100	12,595	100	10,113	100	11,081
סך ניירות הערך											

1) אשר לירות ערך מלבד משכנתאות (MBS) שהופקו מנכסות במהלך 2018, הן PHLMC, FIMA ו-GNMA, אלה כוללים בספק "סמך נכסים או סמך משכנתאות" אם יש בנים ערבות של המסד ואם לא.

2) כולל את חשב הקבוצות הבנקאיות וכן את הבנקים אשר וירשום.

המקור: דוחות מספיקים לצבור ועבוד הפיקוח על הבנקים.

לוח א'15
עסקאות במכשירים פיננסיים חוץ-מאזניים שבהן הסכום הנקיב מייצג סיכון אשראי,¹ סך מערכת הבנקאות הישראלית¹, 2019 לעומת 2018

ההתפלגות		שיעור השינוי		היתרות לסוף השנה		
2019	2018	לעומת 2018	2019	2018		
(אחוזים)						(מיליוני ש"ח)
0.6	1.0	-39.6	2,828	4,683	אשראי תעודות	
3.4	3.4	6.3	17,670	16,623	ערבבויות להבטחת אשראי	
13.0	13.4	1.9	66,840	65,621	ערבבויות לרכש דיירות	
13.7	13.7	4.8	70,275	67,056	ערבבויות והתחייבויות אחרות	
15.3	17.5	-8.0	78,887	85,741	מסעדות אשראי של כרטיסי אשראי שלא נצלו	
19.0	19.3	3.2	97,555	94,572	מסעדות חו"ד ומסעדות אשראי אחרות לציבור שלא נצלו	
23.2	20.9	16.3	119,094	102,430	התחייבויות בלתי חוזרות למתן אשראי שאושר ועדיין לא ניתן	
11.8	10.9	13.8	60,825	53,430	התחייבויות להוצאת ערבויות	
100	100	4.9	513,973	490,157	סך הכול	

(1) חמש הקבוצות הבנקאיות והבנקים אחד ויחשלים.
המקור: דוחות כספיים לציבור ועבודת הפיקוח על הבנקים.

לוח א' 16
התפלגות היתרות במכשירים הנגזרים,
סך מערכת הבנקאות הישראלית,¹ 2019 לעומת 2018
(מיליוני ש"ח)²

	לפי סוג המכשיר	
	2018	2019
שיועור השוני לעומת שנת 2018		
חוזי ריבית	1,461,151	1,168,706
חוזי מטבע	937,781	991,143
חוזים אחרים ³	381,740	504,360
סך הכול	2,780,673	2,664,208
		-4.2

(1) חמש הקבוצות הבנקאיות וכן בנק אגד ויהושילם.

(2) סכומים נקבים (notional amounts), במחירים שוטפים.

(3) חוזים בגין ממות, חוזי סחורות ואחרים.

(4) למעט נגזרי אשראי.

(5) נגזרים שמהווים חלק ממערך הנכסים וההתחייבויות של הבנק ואשר לא יועדו ליחסי ניהול.

(6) כולל נגזרי אשראי וחוזי החלפת מטבע.

המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א' 17

יחידת האשראי לציבור, לפי ענפי המטבע, חשש הקבוצות הנקראות 2018 ו 2019

יחידת האשראי המאזני (חובות) ^{4,2}				יחידת סיכון האשראי הכולל ²			
חשבושים באשראי ²	התפלגות האשראי לציבור	היתרות	חשבושים באשראי ²	התפלגות האשראי לציבור	היתרות	חשבושים באשראי ²	התפלגות האשראי לציבור
2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018
(מחזרים)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מחזרים)	(אחוזים)	(מיליוני ש"ח)	(מחזרים)	(אחוזים)
5.4	92.3	979,761	4.8	90.2	1,387,714	פעילות לזרים בישראל	
7.1	44.0	467,551	6.1	48.7	749,932	עסקי	
7.1	0.6	6,258	7.8	0.5	7,908	קבלאות	
-0.4	4.9	51,814	-3.0	5.8	89,503	תעשיות	
8.6	0.4	4,082	-13.3	0.4	5,476	כרייה ומינרלים	
8.4	14.4	152,472	11.1	17.8	273,830	בנייה ונדל"ל	
8.0	8.0	84,846	12.0	16.6	246,526	מזון: ביקו	
9.0	6.4	67,626	8.8	5.1	78,822	מזון: נדל"ל	
19.3	1.3	13,473	12.1	1.5	23,261	העסקת נוסים	
2.8	7.8	82,926	1.8	6.9	103,862	מסחר	
-3.6	1.4	14,891	-1.2	1.2	17,840	תחבורה	
-2.3	1.9	20,089	-1.7	1.8	27,332	תחבורה ואחסון	
-8.6	1.0	10,177	-5.3	1.2	16,451	תעשיית כימיקלים	
19.0	5.4	57,794	7.8	7.2	110,013	שירותים פיננסיים	
5.3	2.6	27,481	6.1	2.6	40,198	שירותים פיננסיים אחרים	
25.4	2.5	26,288	22.7	2.1	32,437	שירותים פיננסיים וקניית/מכירת	
4.0	48.2	512,210	3.3	41.5	637,782	אנשים פרטיים	
7.6	35.0	371,203	9.6	26.0	400,637	חלואות לזר	
-4.5	13.3	141,007	-5.8	15.4	237,145	חלואות שלא לזר	
-8.3	7.7	81,913	-7.0	9.8	150,637	פעילות לזרים בחו"ל	
4.2	100.0	1,061,674	3.5	100.0	1,538,351	סך הכול	

[1] כולל את סיכון האשראי המאזני וסיכון האשראי החוץ-מאזני.
 [2] כולל את סיכון האשראי לציבור, למעט את רכיבי ע"ד שנשלחו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
 [3] במסגרת עסקים.
 [4] בעת 2018 בנת השוואה בין חודשי המאזן לזמן החוץ המאזני, נוסף, חלק מהמאזנים שונים למעט לשקף בצורה נכונה את המאזן המאזני המאזני.

לוח א' 18

מדדים לאיכות האשראי המאזני לציבור, לפי ענפי המשק, חמש הקבוצות הבנקאיות, דצמבר 2018 ודצמבר 2019

חיס בן יתרת ההפרשה להספדי אשראי לבין סך האשראי הפגום לענף		חיס בן יתרת ההפרשה להספדי אשראי לבין סך האשראי המאזני לענף		יחס המזיקות נטו לסך האשראי המאזני לענף ¹		יחס החוצאה להספדי אשראי לסך האשראי המאזני לענף ¹		יחס החוצאה להספדי אשראי לסך האשראי המאזני לענף ¹		משקל האשראי הפגום בסך האשראי המאזני לענף		פעילות לווים בישראל עסקי
דצמבר 2019	דצמבר 2018	דצמבר 2019	דצמבר 2018	דצמבר 2019	דצמבר 2018	דצמבר 2019	דצמבר 2018	דצמבר 2019	דצמבר 2018	דצמבר 2019	דצמבר 2018	
129.3	144.9	1.4	1.3	0.2	0.2	0.3	0.2	0.2	1.1	0.92	1.61	חקלאות תעשייה כריה ומצובה ביטוי ונדל"ן מזה: ביטוי מזה: נדל"ן חשכול ומים מסחר תיירות תחבורה ואחסנה תקשורת ושירותי מחשב שירותים פיננסיים שירותים עסקיים אחרים שירותים ציבוריים וקהילתיים אנשים פרטיים חלואות לדיון חלואות שלא לדיון פעילות לווים בחו"ל סך הכול
99.7	108.1	1.9	1.7	0.2	0.1	0.4	0.2	-0.4	1.9	1.61		
107.2	120.3	1.4	1.4	-0.2	-0.3	0.0	-0.4	1.3	1.18			
91.8	104.5	2.6	2.7	0.5	-0.1	0.4	0.2	2.8	2.58			
		12.9	0.8	0.0	0.0	12.2	-0.1	24.7	0.35			
104.5	90.4	1.4	1.5	-0.2	-0.2	-0.1	-0.2	1.4	1.69			
124.4	105.5	1.6	1.7	-0.1	-0.2	0.0	-0.1	1.3	1.59			
81.9	73.6	1.2	1.3	-0.3	-0.4	-0.3	-0.4	1.5	1.82			
55.6	77.8	1.6	1.6	-0.4	0.1	-0.1	0.2	2.9	2.04			
119.9	160.5	2.3	2.2	0.6	0.5	0.8	0.3	1.9	1.36			
57.4	60.6	1.3	1.5	0.3	0.3	0.0	0.7	2.2	2.50			
154.4	92.9	1.9	1.1	0.6	0.3	1.4	0.5	1.2	1.16			
94.8	108.0	5.0	3.9	-0.2	1.7	0.6	2.2	5.3	3.58			
119.0	103.4	1.0	1.1	0.0	0.0	0.0	-0.1	0.8	1.04			
146.6	153.6	2.0	1.7	0.6	0.6	1.0	0.8	1.4	1.12			
192.5	153.6	0.8	0.8	0.2	0.1	0.2	0.2	0.4	0.52			
		0.9	1.0	0.2	0.2	0.2	0.3	0.3	0.30			
		0.5	0.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.02			
		1.9	2.0	0.6	0.7	0.6	0.8	1.1	0.95			
61.5	83.4	1.5	1.2	0.1	0.0	0.4	0.1	2.4	1.38			
118.5	137.1	1.4	1.3	0.2	0.2	0.3	0.2	1.2	0.96			

(1) בממושים שנתיים

המקור: דוחות כספיים לציבור ועבודת הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-19
מדדים לאיכות תיק האשראי של חמש הקבוצות הבנקאיות 2013 עד 2019
(אחוזים)

שנה	לאומי	הפועלים	דיסקונט	מזרחי- טפחות	הבינלאומי הראשון	חמש הקבוצות הבנקאיות	מדר / בנק
2013	0.11	0.34	0.49	0.21	0.14	0.25	שיועור ההוצאה השנתית להפסדי אשראי בסך האשראי המאזני לציבור ¹
2014	0.18	0.17	0.13	0.12	0.13	0.16	
2015	0.08	0.18	0.15	0.13	0.02	0.12	
2016	-0.05	0.07	0.33	0.12	0.10	0.09	
2017	0.06	0.07	0.38	0.11	0.15	0.13	
2018	0.18	0.21	0.32	0.16	0.19	0.21	
2019	0.21	0.43	0.38	0.18	0.16	0.29	
2013	0.21	0.38	0.42	0.40	0.13	0.32	יחס המחיקות נטו לסך האשראי המאזני לציבור
2014	0.12	0.06	0.24	0.10	0.05	0.11	
2015	0.20	0.08	0.12	0.09	0.14	0.13	
2016	0.03	0.19	0.27	0.09	0.09	0.13	
2017	0.15	0.21	0.39	0.09	0.17	0.19	
2018	0.09	0.19	0.25	0.11	0.16	0.15	
2019	0.23	0.12	0.22	0.11	0.09	0.16	
2013	1.59	1.54	1.81	0.94	1.19	1.46	שיועור של יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בסך האשראי המאזני לציבור
2014	1.55	1.58	1.68	0.90	1.25	1.44	
2015	1.38	1.58	1.59	0.87	1.12	1.36	
2016	1.32	1.50	1.50	0.83	1.08	1.29	
2017	1.18	1.36	1.40	0.81	1.03	1.18	
2018	1.24	1.31	1.36	0.80	1.02	1.18	
2019	1.16	1.58	1.38	0.82	1.05	1.24	
2013	4.42	6.05	5.73	1.99	3.50	4.62	משקל האשראי הבעייתי בסך האשראי המאזני לציבור
2014	3.96	4.64	4.84	1.38	3.45	3.80	
2015	3.14	3.57	3.54	1.38	2.39	2.95	
2016	2.90	2.89	3.55	1.44	2.29	2.67	
2017	2.71	2.37	2.80	1.39	1.78	2.30	
2018	2.45	2.30	2.23	1.52	1.89	2.15	
2019	1.96	3.06	2.56	1.78	1.86	2.33	
2013	2.81	3.54	3.71	1.70	1.83	2.89	משקל האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפינור של 90 יום ומעלה בסך האשראי המאזני לציבור
2014	2.23	2.80	2.69	1.20	1.50	2.23	
2015	1.83	2.28	2.60	1.14	1.36	1.92	
2016	1.75	1.84	2.37	0.95	1.02	1.66	
2017	1.60	1.31	1.68	1.02	0.92	1.36	
2018	1.34	1.23	1.24	1.23	0.83	1.23	
2019	1.24	1.80	1.25	1.36	1.08	1.41	
2013	56.44	43.60	48.69	55.37	64.96	50.52	היחס בין יתרת ההפרשה להפסדי אשראי לבין האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפינור של 90 יום ומעלה
2014	69.57	56.25	62.43	75.36	83.67	64.61	
2015	75.49	69.19	61.14	76.54	82.57	70.96	
2016	75.02	81.56	63.38	87.74	106.14	77.50	
2017	74.02	103.16	83.21	79.83	112.18	86.75	
2018	92.17	106.49	109.96	65.16	122.25	95.63	
2019	94.20	87.90	110.12	60.23	97.08	88.18	
2013	11.92	17.72	18.74	10.43	6.46	14.28	היחס בין האשראי הפגום והאשראי שאינו פגום בפינור של 90 יום ומעלה, נטו, לסך ההון העצמי
2014	6.67	10.01	9.49	3.88	2.43	7.58	
2015	4.10	5.74	9.56	3.46	2.37	5.23	
2016	3.67	2.62	8.30	1.51	-0.64	3.39	
2017	3.36	-0.31	2.65	2.62	-1.13	1.60	
2018	0.83	-0.61	-1.17	5.47	-1.88	0.48	
2019	0.57	1.70	-1.21	6.65	0.31	1.48	

(1) עד דצמבר 2010 נעשה שימוש באשראי לציבור נטו, ומשנת 2011 – באשראי לציבור ברוטו.

(2) במונחים שנתיים.

המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-20
איכות האשראי¹ לפי מנזרים מהותיים, חמש הקבוצות הבנקאיות,
דצמבר 2014 עד 2019
(אחוזים)

ממש הקבוצות הבנקאיות	הבינלאומי הראשון	מזרחי טפחות	דיסקונט	הפועלים	לאומי	שנה	מדד / בנק
אשראי מסחרי							
57.14	55.64	27.92	67.95	62.96	61.80	2012	משקל האשראי המסחרי
54.27	53.31	25.67	66.08	60.97	58.21	2013	
53.14	51.37	25.28	65.51	60.10	56.63	2014	
51.76	49.67	23.94	64.57	59.38	54.81	2015	
50.87	49.24	23.12	62.84	57.88	55.66	2016	
51.33	47.94	23.55	61.81	58.89	57.70	2017	
51.27	47.04	25.10	61.94	56.52	59.01	2018	
51.47	46.81	24.34	61.23	56.86	60.65	2019	
0.60	0.20	0.57	0.87	0.42	0.76	2012	שיעור ההוצאה להפסדי אשראי
0.29	0.12	0.11	0.69	0.41	0.02	2013	בסך האשראי המסחרי
0.07	-0.04	0.22	0.04	0.09	0.06	2014	
0.09	-0.07	0.39	0.14	0.17	-0.08	2015	
-0.09	0.08	0.24	0.28	-0.14	-0.39	2016	
0.00	0.15	0.11	0.26	-0.21	-0.01	2017	
0.16	0.25	0.33	0.17	0.07	0.15	2018	
0.39	0.16	0.44	0.31	0.62	0.26	2019	
4.76	2.54	4.32	6.51	4.49	4.79	2012	משקל האשראי הפנום מסך האשראי המסחרי
4.09	2.30	3.22	4.81	4.52	3.91	2013	
3.11	1.87	1.87	3.36	3.47	3.18	2014	
2.70	1.86	1.85	3.45	2.76	2.62	2015	
2.24	1.26	1.46	3.21	2.02	2.37	2016	
1.64	1.15	1.44	2.19	1.18	1.95	2017	
1.38	0.92	1.96	1.43	1.25	1.42	2018	
1.69	1.33	2.25	1.45	2.17	1.28	2019	
39.71	58.35	40.39	28.43	39.86	45.16	2012	היחס בין יתרת ההפרשה להפסדי אשראי
45.86	63.54	46.02	41.52	40.71	52.55	2013	בסך האשראי המסחרי הפנום
57.99	79.82	76.60	52.41	52.33	62.06	2014	
65.79	73.34	84.69	52.26	69.63	66.47	2015	
72.82	103.09	107.19	53.47	88.97	63.89	2016	
86.11	105.37	99.68	68.81	125.88	67.63	2017	
102.47	133.24	70.33	100.20	122.33	95.34	2018	
94.34	98.55	66.70	101.72	95.43	100.18	2019	

לוח א'-20 (המשך)
איכות האשראי¹ לפי ממזרים מהותיים, חמש הקבוצות הבנקאיות,
דצמבר 2014 עד 2019
(אחוזים)

ממד / בנק	שנה	לאומי	הפועלים	דיסקונט	מזרחי טפחות הראשון	הבינלאומי	חמש הקבוצות הבנקאיות
אשראי לדיור							
משקל האשראי לדיור	2012	25.84	19.61	16.43	62.09	23.43	28.11
	2013	28.51	21.09	16.96	64.39	24.93	30.34
	2014	29.58	21.08	16.70	64.63	26.15	30.88
	2015	30.86	21.60	16.87	65.97	27.30	31.90
	2016	29.81	22.36	18.03	66.55	27.81	32.43
	2017	28.75	24.18	19.15	66.02	28.13	33.02
	2018	28.47	28.41	19.71	64.83	28.56	34.02
	2019	29.54	30.14	20.31	65.69	28.80	35.08
שיעור החוצאה להפסדי אשראי							
בסך האשראי לדיור	2012	-0.02	0.06	0.00	0.01	0.09	0.02
	2013	0.08	0.20	0.15	0.21	0.19	0.17
	2014	0.03	-0.07	0.09	0.01	-0.02	0.00
	2015	0.02	0.01	0.02	0.01	0.01	0.01
	2016	-0.01	-0.01	0.03	0.01	0.01	0.00
	2017	-0.02	-0.02	0.05	0.02	0.00	0.00
	2018	0.04	0.04	0.07	0.03	0.02	0.04
	2019	0.03	0.03	0.07	0.03	0.01	0.03
משקל האשראי בפינור של 90 יום ומעלה							
בסך האשראי לדיור	2012	1.31	2.06	3.01	1.98	2.06	1.90
	2013	1.13	1.93	2.17	1.20	1.58	1.44
	2014	1.01	1.27	2.06	0.98	1.28	1.15
	2015	0.92	1.04	1.48	0.90	0.91	0.98
	2016	0.91	0.96	1.13	0.74	0.69	0.86
	2017	0.93	0.91	0.98	0.89	0.68	0.89
	2018	1.07	0.78	0.94	0.98	0.76	0.93
	2019	0.98	0.77	0.95	1.09	0.73	0.95
היחס בין יתרת ההפרשה להפסדי אשראי							
בסך האשראי לדיור בפינור של 90 יום ומעלה	2012	57.30	35.00	38.01	51.34	37.95	45.83
	2013	63.36	40.50	58.39	59.76	55.11	54.48
	2014	66.67	53.97	61.76	66.03	56.41	62.07
	2015	68.13	61.83	53.73	64.23	65.38	63.61
	2016	65.79	61.72	57.53	72.10	76.67	66.63
	2017	62.33	66.89	63.12	58.82	73.72	62.66
	2018	55.57	67.09	60.32	51.52	64.32	57.21
	2019	56.27	64.36	58.64	45.66	65.05	54.13

לוח א'-20 (המשך)
איכות האשראי¹ לפי מנזרים מהותיים, חמש הקבוצות הבנקאיות,
דצמבר 2014 עד 2019
(אחוזים)

מדד / בנק	שנה	לאומי	הפועלים	דיסקונט	מזרחי טפחות	הבינלאומי הראשון	חמש הקבוצות הבנקאיות
אשראי פרטי אחר							
משקל האשראי הפרטי האחר	2012	12.36	17.43	15.62	9.99	20.93	14.75
	2013	13.28	17.93	16.96	9.94	21.76	15.39
	2014	13.79	18.82	17.79	10.09	22.48	15.98
	2015	14.33	19.01	18.56	10.09	23.03	16.34
	2016	14.53	19.76	19.13	10.32	22.94	16.70
	2017	13.55	16.93	19.04	10.44	23.93	15.66
	2018	12.52	15.07	18.35	10.08	24.40	14.72
	2019	9.81	13.00	18.46	9.98	24.39	13.45
שיעור ההוצאה להפסדי אשראי	2012	0.31	0.64	0.11	0.48	0.30	0.42
בסך האשראי הפרטי האחר	2013	0.56	0.28	0.06	0.41	0.14	0.32
	2014	1.01	0.65	0.52	0.62	0.69	0.72
	2015	0.81	0.33	0.29	0.34	0.23	0.44
	2016	1.19	0.74	0.76	0.52	0.26	0.78
	2017	0.52	1.20	1.10	0.65	0.32	0.83
	2018	0.65	1.06	1.11	0.54	0.30	0.80
	2019	0.48	0.49	0.92	0.49	0.32	0.57
משקל האשראי הפגום והאשראי בפיגור של 90 יום ומעלה ² מסך האשראי הפרטי האחר	2012	1.39	2.56	1.09	0.88	0.98	1.67
	2013	1.04	1.83	0.80	0.72	0.80	1.22
	2014	0.79	1.53	0.63	0.63	0.78	1.02
	2015	0.62	1.46	0.52	0.61	0.63	0.91
	2016	0.73	1.54	0.55	0.54	0.69	0.96
	2017	1.34	1.86	0.57	0.49	0.58	1.14
	2018	1.31	1.90	0.72	0.51	0.60	1.16
	2019	1.32	2.23	0.75	0.53	0.79	1.24
היחס בין יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בסך האשראי הפרטי האחר הפגום והאשראי בפיגור של 90 יום ומעלה ³	2012	85.75	77.39	175.37	119.13	102.13	93.14
	2013	135.21	77.95	202.50	137.00	110.74	109.50
	2014	215.30	112.31	275.91	190.43	172.13	159.25
	2015	267.52	100.64	299.20	184.85	195.28	161.56
	2016	280.07	105.46	290.00	205.21	186.29	169.99
	2017	142.77	105.19	323.93	253.76	223.01	152.75
	2018	165.45	106.11	272.97	250.50	209.68	159.30
	2019	172.63	87.22	263.49	240.00	153.49	146.26

(1) סולל את האשראי בנק פעילות לזרים בישראל ובחו"ל.

(2) סולל את האשראי הפגום לכלל האנשים הפרטיים בנק פעילות לזרים בחו"ל.

(3) סולל את האשראי הפגום ובפיגור של 90 יום ומעלה לכלל האנשים הפרטיים בנק פעילות לזרים בחו"ל.

(4) במונחים שנתיים

הסקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-22

החשיפה לשינויים במדד המחירים לצרכן בשער החליפין, חמש הקבוצות הבנקאיות, דצמבר 2018 ודצמבר 2019

(מיליוני ש"ח)

סך המערכת		הבילאומי		מזרחי		דיסקונט		הפועלים		לאומי		המגזר הלא-צמוד			
2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018		
1,127,686	1,067,224	114,579	104,898	189,451	175,711	181,460	159,579	334,049	322,715	308,147	304,321	סך הבסיס (ללא העסקאות העתידיות והאופציות)			
988,330	923,893	102,484	93,806	176,304	161,238	159,682	142,887	284,821	275,649	265,039	250,313	סך ההתחייבויות (ללא העסקאות העתידיות והאופציות)			
-77,267	-74,801	-8,136	-5,588	-11,406	-12,994	-14,582	-10,412	-27,929	-22,736	-15,214	-23,071	השפעת העסקאות העתידיות והאופציות			
62,089	68,530	3,959	5,504	1,741	1,479	7,196	6,280	21,299	24,330	27,894	30,937	סך הפוזיציה במגזר ¹			
96,949	94,351	6,777	6,350	15,329	13,964	15,068	13,854	31,998	32,201	27,777	27,982	סך הון הבנק ^{2,3}			
														המגזר הצמוד	
186,790	179,102	11,300	11,459	58,771	54,646	19,504	18,306	50,197	49,609	47,018	45,082	סך הבסיס (ללא העסקאות העתידיות והאופציות)			
141,334	141,012	8,601	10,510	40,876	38,029	12,396	10,395	37,868	41,422	41,593	40,656	סך ההתחייבויות (ללא העסקאות העתידיות והאופציות)			
-10,747	-11,004	81	96	-4,482	-3,700	-2,814	-3,720	-523	553	-3,009	-4,233	השפעת העסקאות העתידיות והאופציות			
34,709	27,086	2,780	1,045	13,413	12,917	4,294	4,191	11,806	8,740	2,416	193	סך הפוזיציה במגזר ¹			
0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	חשוי המדי במדד המחירים לצרכן ¹ (אחוזים)			
														התפסה כתוצאה מחשוי המדי במדד המחירים לצרכן	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	עליות המדד			
211	169	17	7	81	80	26	26	72	54	15	1	ירידת המדד			
														המגזר מטבע החוץ ²	
262,136	274,766	11,912	14,037	23,280	25,866	54,187	56,292	71,617	79,903	101,140	98,668	סך הבסיס (ללא העסקאות העתידיות והאופציות)			
349,365	360,959	19,929	19,728	38,993	42,992	68,005	67,041	101,176	102,955	121,262	128,243	סך ההתחייבויות (ללא העסקאות העתידיות והאופציות)			
87,380	84,928	8,055	5,492	15,888	16,694	17,396	14,132	28,452	22,183	17,589	26,427	השפעת העסקאות העתידיות והאופציות			
151	-1,265	38	-199	175	-432	3,578	3,383	-1,107	-869	-2,533	-3,148	סך הפוזיציה במגזר ¹			
3.9	3.9	3.9	3.9	3.9	3.9	3.9	3.9	3.9	3.9	3.9	3.9	חשוי המדי בשער החליפין ¹ (אחוזים)			
														התפסה כתוצאה מחשוי המדי בשער החליפין ¹	
141	183	-	8	-	17	-	-	43	34	98	124	היתלושות השקל (פירות)			
146	133	1	-	7	-	138	133	-	-	-	-	התחזקות השקל (ויסות)			
357	352	18	14	88	97	164	159	114	89	112	125	סך ההפסד המדי, להון הבנק כתוצאה מסיון בסיס הצמ ²			
0.4	0.4	0.3	0.2	0.6	0.7	1.1	1.1	0.4	0.3	0.4	0.4	באחוזים מסך הון הבנק			

- 1) סך הפוזיציה במגזר מוגדר כהפרש שבין הבסיס ובין ההתחייבויות במגזר, וזאת כולל את ההשפעה של העסקאות העתידיות.
- 2) ההפרש שבין הבסיס ובין ההתחייבויות כולל את ההשפעה של העסקאות העתידיות (לא כולל פריטים לא-בסיסיים) - על פי החוות הבסיסיים לצרכי, הביאור, נכסים והתחייבויות לפי בסיס המסדה.
- 3) הון הבנק משויי כולל (על פי הגדרה) למגזר הלא-צמוד, ולכן ההשפעה המסחרית לבסיסי ההוצאה מפרהשט במגזר הצמוד ובמגזר המסדה.
- 4) חשוי המדי במדד המחירים לצרכן נגזר מחשויים החודשים שחם ביצירות המסחריות (ללא העסקאות העתידיות והאופציות).
- 5) סך ההפסד המדי, בסיסית, חשוי המדי בשער החליפין המוגדר על ידי הבסיס של הפוזיציה המתקבלת מהביאור, נכסים והתחייבויות לפי מטבע לפי תקופת פירט" ברוח הבסיס, הפוזיציה הנוצרת אף מביאור בשבוען תשפ"ט מיסוי שהתאגידים הבנקאים עשויים להבא בשבוען בעת מילוי החשיפה.
- 6) חשוי המדי בשער החליפין המוגדר על ידי הבסיס של חשויים החודשים שחם בשער החליפין לאורך 7 חודשים האחרונים בהתחלה שהתחלפת סמלית בדברית מבהקתה על 99%.
- 7) חשוי שחיל במצבו של הבנק כתוצאה מחשוי המדי בשער החליפין של השקל לעקט חזול.
- 8) סך ההפסד המדי מסובן הבסיס מתקבל מהפרש פשוט של ההפסדים המדיים מסובן במגזר הצמוד ובמגזר המסדה, בהתחלה שכלל מגזר יורדת חשוי המדי, במקום המסב את ההפסד המדי לבנק.

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דוחות בסיסיים לצרכי ועבודת הפיקוח על הבנקים.

לוח א'-23

החשיפה לשינויים בשיעורי הריבית, חמש הקבוצות הבנקאיות, דצמבר 2018 ודצמבר 2019

(מיליוני ש"ח)

סך המערכת		הבינלאומי		מזרחי-טפחות		דיסקונט		הפועלים		לאומי		
2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	
59,503	64,565	4,639	5,604	1,553	732	6,592	6,582	22,052	25,034	24,667	26,613	המנזר הלא-צמוד
												שווי הון נטו מתואם ¹
												השינוי בשווי הון של הפוזיציה נטו במנזר כתוצאה
1,234	1,506	64	43	281	473	337	261	554	771	-2	-42	משינוי בשיעורי הריבית ²
-1,473	-1,495	14	-16	-716	-439	-199	-240	-570	-798	-2	-2	עלייה של נקודת אחוז
												ירידה של נקודת אחוז
												באחוזים מהשווי הון נטו של הון הבנק
1.4	1.8	0.8	0.7	2.1	4.3	2.1	1.7	1.7	2.3	0.0	-0.3	עליית הריבית
-1.7	-1.8	0.2	-0.2	-5.3	-4.0	-1.2	-1.6	-1.8	-2.3	0.0	0.0	ירידת הריבית
												המנזר הצמוד
24,459	16,609	2,941	1,037	11,649	10,836	4,293	3,607	10,131	7,937	-4,555	-6,808	שווי הון נטו מתואם ¹
												השינוי בשווי הון של הפוזיציה נטו במנזר כתוצאה
461	129	-131	-124	-133	-211	-267	-304	-498	-356	1,490	1,124	משינוי בשיעורי הריבית ²
-1,019	-360	132	125	1	227	298	338	551	409	-2,001	-1,459	עלייה של נקודת אחוז
												ירידה של נקודת אחוז
												באחוזים מהשווי הון נטו של הון הבנק
0.5	0.2	-1.7	-1.9	-1.0	-1.9	-1.6	-2.0	-1.5	-1.0	8.0	6.7	עליית הריבית
-1.2	-0.4	1.7	1.9	0.0	2.0	1.8	2.3	1.7	1.2	-10.8	-8.7	ירידת הריבית
												מנזר מסבץ החוץ³
4,610	2,145	84	-138	295	-476	5,375	4,739	382	1,120	-1,526	-3,100	שווי הון נטו מתואם ¹
												השינוי בשווי הון של הפוזיציה נטו במנזר כתוצאה
373	129	-35	-25	211	-87	-89	-182	89	211	197	212	משינוי בשיעורי הריבית ²
-624	-436	26	21	-200	93	-74	88	-96	-270	-280	-368	עלייה של נקודת אחוז
												ירידה של נקודת אחוז
												עליית הריבית
0.4	0.2	-0.5	-0.4	1.6	-0.8	-0.5	-1.2	0.3	0.6	1.1	1.3	ירידת הריבית
-0.7	-0.5	0.3	0.3	-1.5	0.8	-0.5	0.6	-0.3	-0.8	-1.5	-2.2	
												סך המנזרים
88,572	83,319	7,664	6,503	13,497	11,092	16,260	14,928	32,565	34,091	18,586	16,705	סך השווי הון נטו המתואם של הון הבנק ⁴
												בשיעורי הריבית ²
2,068	1,764	-102	-106	359	175	-19	-225	145	626	1,685	1,294	עלייה של נקודת אחוז
-3,116	-2,291	172	130	-915	-119	25	186	-115	-659	-2,283	-1,829	ירידה של נקודת אחוז
												עליית הריבית
2.3	2.1	-1.3	-1.6	2.7	1.6	-0.1	-1.5	0.4	1.8	9.1	7.7	ירידת הריבית
-3.5	-2.7	2.2	2.0	-6.8	-1.1	0.2	1.2	-0.4	-1.9	-12.3	-10.9	

(1) ההפרש בין השווי הון של הנכסים ובין השווי הון של ההתחייבויות כולל ההשפעה של עסקאות עתידיות בכל מנזר הצמדה והשפעת של התחייבויות לזכויות עובדים ופריסה לתקופות של פיקחות לפי דרישה.

(2) מבוסס על הדוחות הכספיים לציבור - דוח על הסיכונים - "השפעת התרחישים של שינויים בשיעורי הריבית על השווי הון נטו מתואם של הבנק וחברות מאוחדות של".

(3) סולל המנזר הצמוד למטבע החוץ.

(4) סכום של הפוזיציות נטו בשלושת מנזרי ההצמדה.

סקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי הפיקוח על הבנקים.